

A CELIBÁTUS

(PAPI NŐTLENSÉG)

TÖRTÉNETE ÉS VÉDELME.

ÍRTA:

DR SIPOS ISTVÁN

theologiai tanár.

DUNÁNTÚL NYOMDA R. T. PÉCS, 1913

NIHIL OBSTAT.

STEPHANUS KOMÓCSY
censor.

1527/1913.

IMPRIMATUR.
Quinque-Ecclesiis, 14. Április, 1913.

†JULIUS

episcopus.

BEVEZETÉS.

Alig van az anyaszentegyháznak még egy intézménye, mely annyira foglalkoztatná a közvéleményt, melyet annyian gyűlölnek, melyet annyi támadás ért volna és érne napjainkból, mint a celibátus, a papok nőtlensége. Nem ismerve történetét, az eredményeket, melyeket létrehozott, a magasztos eszmét, mely alapjául szolgál, a legképtelenebb vágakkal halmozzák el. Keresztyéniden, mert ellenkezik a keresztyénsg követelményeivel, s megalkotásánál semmiféle vallás-erkölcsi szempont nem szerepelt. Erkölcselen, mert tengersok hazugságnak s más Sünnek forrása, mert pusztán világi, politikai céljai vannak: megerősíteni a római hierarchia szellemi s világi halalmát. Természetellenes, közveszélyes, a civilizációra hárányos és egyéb ráfogásokkal illetik és ezek alapján megszüntetését követelik.

Az anyaszentegyház pedig híven kitart ősi intézménye mellett. Nagy és merész doleg volt annak idején szűz papságot követelni, melynek tagjai százezrekből és milliókból állnak. És az egyház merte. „Mert ő bízik a malaszt minden legyőző erejében; hiszi, hogy a fölszentelt lélek közlekedésben áll Istennel, ki erőssé teszi a gyöngét, hatalmassá a tehetetlent; ő tudja, hogy kebelében az erő és élet forrása buzog, mely az érzéki természet hatalmát megtöri. . . Az egyház bízik abban, ki neki ígéretet tőn, hogy minden lesznek szűz lelkek, kik szolgálatába kívánkoznak, hogy az Úr malasztja, mely a kövekből is te-

remthet Ábrahám-fiakat, a legnagyobb romlottság idején: is fog neki egy kiválasztott papságot adni.”¹⁾)

E reménységében nem is csalódott. Mindig támadtak olyanok, kik lemondva az érzéki élet örömeiről, hasonlóvá akartak lenni Ahhoz, kinek munkája folytatására vállalkoztak. A *Szűztől szűzen* született és *szűzen* élt Jézus Krisztusnak nyomdokaiba léptek, s az ö segítségével íe is győztek magukat s a világot.

És ez így fog maradni mindig. Az egyház soha sem mondhat le papjai celibátusáról, mert az előadandó elvek a doleg természetéből folynak s követelték a papok nőtlenségét nemcsak a múltban, hanem minden időben. Nem ugyan hitelvi okokból nem mondhat le, mert csak fegyelmi intézmény a celibátus, de a keresztenység szellemével annyira összenőtt, oly benső etikai érzés követelménye, hogy túl kell élnie minden támadást, s mint az egyház legnagyobb dísze s legszebb virága, mint a keresztenység legbensőbb magvának, az askéisnek hajtása szükségképen halhatatlan.

E celibátust akarja ismertetni ezen dolgozat.

Bevezetésképen két fogalmat kell szabatosan megállapítani.

Egyik maga a celibátus. Honnan származik, mi a mai jelentése?

„Coelebs” latin szóból származik, mely házasulatlan egyént jelent, és pedig nemre való tekintet nélkül, tehát nőtlent és hajadont egyaránt. A celibátus szó eszerint nőtlent, illetve hajadon állapotot jelent. A római jog például

¹⁾ Hettinger-Répássy: A keresztenység védelme.. Eger, I—V- 1883—84. V. k. 279. 1.

így használja. A kánonjog csak a házasulatlan férfiak állapotát jelzi a celibátus szóval, vagyis egyenértékű a nőtlenséggel. A nőket illetőleg szűz, szüzesség, özvegy, özvegység kifejezésekkel él.

Az egyházi nyelvhasználat és utána a közhasználat is még szűkebbre szorította a celibátus jelentését. Nem minden házasulatlan férfi állapotát jelzi vele, hanem csak a katholikus papokra alkalmazza. Műszaki kifejezés lett belőle a papi nőtlenség jelzésére. Ez az egyházi celibátus. Mivel a katholikus papok kötelezettsége a házasságtól való tartózkodás dolgában nem mindig ugyanaz volt, azért az egyházi értelemben vett celibátus is különböző időben különböző tartalommal, illetve jelentéssel bírt. A legrégebbi időkben a házas állapotban felszentelt papoknak a szolgálat idején tartózkodniuk kellett feleségüktől, a nőtlenek pedig nem házasodhattak: akkor ez volt az egyházi celibátus. Később egyáltaljában tilos volt a házasság folytatása, a felszentelés után kötött házasság pedig mint büntetendő cselekmény különféle fenyítéket vont maga után. Még utóbb a tilalom ellenére kötött házasság nemcsak büntetendő, hanem semmis, érvénytelen volt s ez az egyházi celibátus legkifejlettebb, mai alakja. Magában véve nemleges fogalom. Jelenti azt a tilalmat, mely szerint bizonyos egyházi személyek a házasságtól tartózkodni kötelesek és pedig úgy, hogy akik a felszenteléskor nőtlenek, -egyáltaljában nem házasodhatnak, akik nősek, a házasságot nem folytathatják, a tilalom ellenére kötött házasság pedig érvénytelen. Ezen legtökéletesebb alakjában a celibátus nem esik ugyan össze a szüzességgel, de nagyon közel áll hozzá. Annyi a különböző mindenössze, hogy az is kötelezheti magát az egyházi celibátusra, aki korábban

kötött házasság vagy egyéb ok miatt a szüzességet már elvesztette. A felszentelés után azonban már tisztán tarozik élni, amint egyébként akármelyik világi is, aki nincs házasságban. Egyformán kötelez erre mindenkit isten VI. parancsa, a papot azonkívül még magasztos hivatása és tételes egyházi előírások is.

Másodszor azt a kérdést kell tisztázni, hogy mely egyházi férfiak kötelesek a celibátusra?

A papi rend tagjává a megkeresztelt egyén az egyházi rend szentsége, vagy a fölszentelés által lesz, mely egyházi hatalmat és ennek gyakorlására szükséges kegyelmet ad. Azonban az egyház senkit sem emel föl egyszerre a papi hatalom teljére, hanem fokozatosan. Előbb kisebb jelentőségű ténykedések végzésére jogosít, s csak azután bocsát magához az áldozópapi tisztséghez, vagy még azon fölül a püspökséghez. minden egyes fokot, melyen végig kell menni, hogy fölérjen az ember a legfelsőbb *tisztséghez*, rendnek *nevezzük*. Összesen nyolc rend van, melyek mindegyikére fölszentelés által történik a felavatás. A nyolc közül a négy alsót: az ajtónállók (ostiarius), felolvasók (lector), ördögűzők (exorcista) és oltárszolgák (acolythus) rendjét kisebb rendeknek, a négy felsőt: alszerpapi (szubdiákon), szerpapi (diakon), áldozópapi (presbiter) és püspöki rendet nagyobb rendeknek nevezzük.

A mai fejelem szerint a latin szertartású rom. kath. egyházban csak a nagyobb rendűek vannak a fent leírt értelemben vett celibátusra kötelezve. A kisebb rendűek nem. Volt idő, midőn egyes helyeken ezeket is kötelezték. Viszont olyan idő is volt, mikor az alszerpapok még; nősülhettek. Mindez a történeti rész adja elő bővebben.

A keleti egyház a celibátus terjedelmét illetőleg el-

ter a latintól. Teljes celibátusra csak a püspökök kötelesek. A többi nagyobb rendű a felszentelés után nem nősülhet ugyan, de az előbb kötött házasságot folytathatja.

Az így körülírt celibátusról írni talán nem idő-szerűtlen. Azokra nézve, kiket kötelez, t. i. a papokra nézve, minden időszerű. Nagy áldozat az, melyet az egyház megkíván tőlük. Belemerülni az erre vonatkozó törvényhozás, történetébe, újból és újból végiggondolni az okokat, melyeken alapszik, a szempontokat, melyek jogosulttá teszik, az ellenvetéseket, melyekkel mindezideig hiába ostromolták, nagyon alkalmas arra, hogy őket kötelességérzetükben, az adott szó megtartásában erősítse s azt számukra megkönnyítse.

A nagyközönség számára pedig épen mostanában különösen időszerűnek látszik. Minduntalan hangzanak el támadások ellene, jelennek meg könyvek róla. Pap alig kerülhet világiak társaságába, hogy szóba ne kerülne e kérdés. Nemileg túlizgatott korunkat feltűnően érdekli. A modern nemi reform-irodalom nagy kedvteléssel foglalkozik vele. Ha ennyi oldalról esik ferde világítás a celibátusra, megfelelő, hogy az igazság napfénnye is rávilágítson, s a megtévesztett és helytelenül gondolkodó nagyközönség a maga mivoltában ismerhesse meg ezt a sokat leszólt intézményt, melynek annyi erőt és diadalt köszönhet az egyház.

I. Rész.

A celibátus története.

I. FEJEZET.

A celibátus eredete.

Sem Krisztus Urunk, sem az apostolok nem rendelték el, mindenmellett szentírási gyökerei vannak.

Sok téves nézet van forgalomban a celibátus eredetét illetőleg. Az egyik, mellyel társaságokban, hírlapi cikkekben, de még tudományosnak feltűnni akaró munkákban és tankönyvekben is lépten-nyomon találkozunk, azt állítja, hogy a papok hosszú időn keresztül élhettek családi életet és csak később, jóval később tiltották meg nekik,. Némelyek a IV. századbeli Siricius pápával, többnyire azonban VII. Gergellyel a XI. században hozatják be az egyházba a celibátust. A XVI. századbeli protestantizmus kezdte azt a divatot, „hogy minden, ami a katholikus-egyházban található, lehetőleg elszakítson Krisztus korától s későbbi újításnak, illetőleg katholikus rontásnak tüntessen föl, hogy aztán ők — az újítók — annál jobban hasonlítsanak a megtisztított evangéliumhoz.”¹⁾ így tettek ,a celibátussal is. És utánuk százan meg ezren vallják és hangoztatják, hogy a papi nőtlenség későbbi időik találmánya.

A másik téves nézet a katholikusok között volt ott-honos. A celibátussal foglalkozó régebbi kath. írók közül ugyanis sokan azt a nézetet vallották, hogy a papi nőtlenség apostoli, a hagyomány által továbbított *apostoli*, sőt

¹⁾ „Elmélkedés a világnézetről.” Religio, 1907, 52. 1.

egyesek szerint *isteni* parancsból ered és ilyenformán már az első három században tételes — ha nem is irott — törvény rendelte el.¹⁾

Legújabb szószólója e felfogásnak Bickell Gusztáv, mikor a celibátus *apostoli* eredete mellett tört lándzsát.²⁾ Nem azt érti ezalatt, hogy a celibátus visszanyúlik az apostoli időkig, hogy szentírási alapjai vannak. Hanem hogy a celibátus az *apostoloktól eredő törvényen* alapszik, és ez az apostoli törvény egyformán szól nyugatnak és keletnek. Követték is az első három században mindenfelé. Keleten azonban a IV. századtól kezdve elhanyagolták és új, az eddigítől eltérő fegyelmet honosítottak meg.

Bickellel szemben Fr. X. Funk (t 1907.) foglalt állást³⁾, és most, az érdekes irodalmi harc elcsendesedése után bátran mondhatjuk már, hogy végleges diadalra juttatta azt a felfogást, melyet egyébként már több igen kiáltó régebbi kath. történetíró is vallott, hogy t. i. a ceübátust sem Krisztus, sem az apostolok nem rendelték el.

¹⁾ Pl. Fr. A. Zaccaria, *Storia polemica del celibato sacro*, Roma, 1774. — U. a. *Nuova giustificatione del celibato sacro*, Fuligno, 1785, 48. 1. — *Thomassinus*: *Vetus et nova Ecclesiae disciplina* ... P. I. L. II. c. LX. nr. IX. stb. A többi írót 1. *Roskoványánál*, *Coelibatus et Breviárium*, X. k. 288—296. 1.

²⁾ Bickell, *Der Cölibat eine Apostolische Anordnung* című, a Zeitschrift für kath. Theologie folyóiratban (1878, 26—64. 1879, 792—799. 1.) közzétett dolgozatában fejtette ki nézetét.

³⁾ Cölibat und Priesterhehe im christlichen Altertum című dolgozatában, mely először a Theol. Quartalschriften (1879, 208—247, 1880, 202—221) jelent meg, később a Kirchengeschichtliche Abhandlungen und Untersuchungen (Paderborn, 1897, I. 121—155 1.) című munkájában is közzétette.

mindamellett gyökerei ott keresendők a legősibb, az apostoli időkben, magában Jézus Krisztusban.

Már Funk előtt hirdették e nézetet Alexander Natalis¹⁾, Möhler,²⁾ Hefele³⁾ és Probst⁴⁾ és mindezek nyomán általánosnak mondható ma az egyházjogászok és történettudósok közt.

Röviden ezen tételekben foglalható össze: 1) a celibátust sem Krisztus, sem az apostolok nem rendelték el; 2) mindamellett gyökerei ott vannak Jézusban, a szentírásban, szóval egykorú az egyházzal.

Lássuk e két téttel egyenként.

1) A papi nötlenséget sem Krisztus Urunk, sem az apostolok nem írták elő. Olyan parancsnak, hogy a papok vagy a hívek bármely osztálya a házasságtól tartózkodjanak, a szentírásban semmi nyoma. Tehát a celibátus Krisztustól vagy az apostoluktól származó *írott törvénynek* nem mondható. Ugyan előszóval is adhattak volna ilyen törvényt, és akkor az hagyomány útján szállt volna nemzedékről-nemzedékre. De egyszer az ősegyház irodalma semmiféle alapos érvet nem szolgáltat ily hagyomány mellett⁵⁾), másrészről maga a szentírás is valószínűt-

¹⁾ História Ecclesiastica, Dissert. XIX. ad saec. IV., prop. III., melynek ez a címe: Perpetua lex continentiae nec a Christo, nee ab Apostolis, sacris ministris imposita fuit.

²⁾ Gesammelte Schriften u. Aufsätze, 1889, I. 177—267.

³⁾ Beiträge zur Kirchengeschichte, Archäologie und Liturgik, Tübingen, 1864, I. 122—139.

⁴⁾ Kirchliche Disciplin in den drei ersten Jahrhunderten, 1873, 76—82.

⁵⁾ Későbbi zsinatoknak s egyházi íróknak efféle kijelentéseiről, melyek a celibátust apostoli rendeletből származtatják, alább lesz szó.

lenné teszi, hogy az apostolok elrendelték a celibátust. Sz. Pál (Tim. I. 3, 2.) a püspökre vonatkozólag felállított követelmények között azt is említi, hogy „egy feleségű férfiú” legyen, *μίας γυναικός ἀνήρ*. Sokfélékép értelmezték már e szavakat.¹⁾ De az semmikép sem olvasható ki belőlük, hogy a püspöknek nőtlennek kell lennie. Ha ezt akarta volna kifejezni sz. Pál, bizonyosan más szavakat használ. Az az egyedül elfogadható értelmük, hogy egyszer házasodott férfiúnak kell lennie. Vagyis megengedi az apostol, hogy nős is lehet püspökké. Amit itt megengedett, azt más rendelkezésében nem tilthatta meg. Tehát a szentírás legalább is valószínűlenné teszi, ha egyenesen ki nem zárja, hogy az apostolok elrendelték volna a celibátust.

2) És mindenmellett ott vannak a celibátus gyökerei Jézus Krisztusban, az apostolokban, a szentírásban, vagyis egykorú az egyházzal. Kezdete sz. Jeromos szerint²⁾ ott van, hogy Krisztus szűz, Mária szűz, az apostolok vagy szüzek vagy házasságkötésük után megtartóztatok.

Krisztus Urunk szüztől és szüzen akart születni, soha házasságra nem lépett, hanem a legtökéletesebb önmegtartóztatásban élt. Azonkívül megjövendölte, hogy egyházában minden lesznek olyanok, kik a mennyek országáért nem lépnek házasságra, s mindenazonknak, kik az önmegtartóztatásra képességet éreznék, ajánlotta is. „Mert vannak férfiatalanok, kik anyjok méhéből úgy születtek, és vannak férfiatalanok, kik az emberek által lettek azokká; és vannak férfiatalanok, kik magokat tették azokká mennyek-

¹⁾ L. alább, II. Rész, VI. Fej. 2. pont.

²⁾ Ep. XLVIII. ad Pammachium.

nek országáért. Aki felfoghatja, fogja fel.”¹⁾ E szavakkal, ha nem is rendelte el, de igenis elvetette a kereszteny askézis és vele a celibátus eszméjének magvát, beleültette követőinek lelkébe, mint élő, termékeny csirát, melynek lassankint ki kell kelni, fejlődni, levelet, virágot, gyümölcsöt hozni.

És csakugyan, alig hogy elvetette a beléje igatott életerőnél fogva azonnal, már az apostolokban kezdtett hajtani. Az önmegtartóztató életnek lelkes gyakorlói és szószólóiivá lettek. A legtöbb apostol meghívatásaikor házas volt, de meghívatásuk után a házasságról lemondtaik s nem éltek többé feleségükkel. A hagyomány, mely ezt tanúsítja, elég késői ugyan, de csaknem egyhangú, s eddig senki megdönteni nem tudta.²⁾ — Azonkívül ihletett szavakkal magasztalják a szüzességet. Sz. Pál a korinthusiakhoz írt első levél 7. fejezetében valóságos himnuszt zeng magasztalására és melegen ajánlja mindeneknek, kik képességet éreznek gyakorlására. „Mert akarnám, hogy mindenjában úgy lennétek, mint én vagyok; de kinek-kinek tulajdon ajándéka van Istantól, egynek ugyan így, másnak

¹⁾ Máté, 19, 12.

²⁾ Sz. *Jeromos* mondja (Adv. Jovinian. 1. I. c. 26.): „Habuerunt quidem uxores, sed quas eo tempore acceperant, quo evangélium nesciebant. Qui assumpti postea in Apostolatum, relinquent officium conjugale.” Más helyen (Ad Pammach. epist. LXVIII. c. 20.): „Apostoli ve! virgines, vei post nuptias continentes.” — Némelyek ezt a hagyományt sz. Pálnak e szavai (Kor. I. 9, 5) alapján támadják: „Vájjon nincs-e hatalmunk, hogy rokon-asszonyunkat velünk hordozzuk, mint a többi apostolok is és az Úr atyafai és Kéfás?” De a szentírás-értelemezők egybehangzó véleménye szerint a „rokonasszony” alatt nem feleség értendő, vagy ha feleség, azt nem házassági együttélés céljából vitték magukkal. L. erről bővebben alább.

pedig amúgy.”¹⁾ Meg is indokolja ajánlatát: 1) csak a szabad, a házasság kötelékeitől ment tud Istennek és ügyeinek teljes odaadással szolgálni. „Aki feleség nélkül vagyon, azokról szorgoskodik, melyek az Úréi, mint tessék Istennek. Aki pedig feleséges, azokról szorgoskodik, melyek a világéi, mint tessék feleségének és megoszlott;”²⁾ 2) a szűz állapot erkölcsileg tökéletesebb s azért érdemszerzőbb, mint a házas állapot. „Tehát, aki házasságra adja szűz leányát, jól cselekszik; de aki nem adja, jobban cselekszik.”³⁾

Ez a celibátus eredete. Krisztus Urunk vagy az apostolok tételesen nem írták elő. E tekintetben Bickellel szemben Funk álláspontját osztjuk, mely egyébként ma általánosnak mondható.⁴⁾ De nem is késő századok szülelménye, nem véletlenül, idegen elemként jutott a kereszténységbe, hanem szentírási gondolatok az alapjai. Az Üdvözítő s sz. Pál kijelentéseiből sarjadt, a kereszténység szelleméből szükségképen fejlődött, egykorú az egyházzal.

¹⁾ Kor. I. 7, 7.

²⁾ U. o. 32—33.

³⁾ U. o. 38.

⁴⁾ Legutóbb *Caracciolo di Torchiarolo Il Celibato Ecclesiastico* (Roma, Desclée, 1912.) c. munkájában újból a régi vélemény mellett kardoskodik. De kevés sikерrel. A régi jó Zaccariából veszi érveit, nem véve tudomásul az ujabb kutatásokat és megállapításokat.

II. FEJEZET.

A celibátus az első három században.

Nemcsak a világiak, hanem még inkább a papok közt kezdet-től fogva sokan voltak, kik askézist gyakoroltak. Tételes törvény azonban nem írta elő. A felszentelés előtt kötött házasság folytatható volt. De az isteni szolgálat idején kötelező volt a tartózkodás, a fölszentelés után pedig házasságra lépni egyáltalában nem lehetett.

Az I. fejezetben felállított ama téTELünket, hogy a celibátus nem valamikor a IV. században keletkezett, hanem — bár tételesen nem írták elő — a válóságban mégis Krisztustól s az apostoloktól származik, fényesen igazolja az első három szá/ad, mely bőven termelte a rnaga celibátusban élő papjait. A papság jórésze nőtlenül, illetőleg a felszentelés előtt vett feleségétől tartózkodva élt. És pedig mindenjárt kezdettől fogva. Roppant fontos ezért a celibátust illetőleg az első három század:

Csak gyér és hézagos adataink vannak ugyan ezen időből, de amennyi van, az mind felfogásunkat bizonyítja. Ugyanezen adatokból más is kiviláglik. Mindenekelőtt az, hogy keleten és nyugaton egyforma volt a gyakorlat. Továbbá, hogy nemcsak Krisztus és az apostolok nem írták elő tételesen a celibátust, hanem az egész három első században nem találunk erre vonatkozó általános törvényt. Innen van, hogy a papok nagyrészt celibátusban éltek; a krisztusi eszményekért lelkesedő buzgóság, a kereszteny-ség szellemének, az egyházi és társadalmi érdekeknek! helyes felismerése írott törvény nélkül is készítette őket erre, mindenmellett voltak olyanok is, kik folytatták a felszentelés előtt kötött házasságot és ebben senki őket nem akadályozta. Nyugaton az elvirai (300-ban) zsinat 33. ká-

nonja a fordulópont a celibátus történetében; ez volt az első abszolút megtartóztatást követelő törvény. Most tért el nyugat fegyelme keletétől, mert kelet, megmaradt tovább is az elvirai zsinat előtti gyakorlat mellett és csak Justinián császár idejében találkozunk ott az első celibátus törvényivel, és az is lényegesen szűkebb körű, mint a nyugati.

A rendelkezésünkre álló adatok egybevetése és mérlegelése alapján a szentírásban gyökerező papi nötlenség első három századbeli történnie és állapota a következő.

A szentírásnak szavai azokról, kik a mennyek országért nem lépnek házasságra (Máté; 19, 12), továbbá a szűzi állapot tökéletesebb és Isten szolgálatára alkalmasabb voltáról, vagyis az askézisnek és az askézis egyik alakjának, a celibátusnak Krisztus által elvetett s már sz. Pál által felismert és gondpzott magja nemcsak az apostoloknál bizonyult termény és dusan hajtó magnak, hanem a keresztenyek szélesebb rétegeiben is, és pedig mindenki által az apostoli időktől kezdve. Kezdtéktől fogva találkoztak a keresztenyek között olyan nagyszerű lelkek, kik a világra jöttek és testté lett Ige iránt való lelkesedésből a kereszteny életideálnak, a szeretetnek tökéletes megvalósítására törekedtek s annak eléréséhez az evangélium által tanácsolt eszközökhöz, nevezetesen az önmegtartóztatáshoz nyúltak és önmagukat Istenért s embertársaikért a szeretet tüzében égő áldozatul mutatták be. Voltak nők és férfiak egyaránt, kik örökös tisztságot fogadnak, s hősiesen meg is valósítják. Az anyaszentegyház mindig megbecsülte e nagyszabású és askétáknak¹⁾ nevezett lelkeket, kik az erkölcsi

¹⁾ Askéták voltaképen az atléták voltak. (Plato, De rep. I. III.) A keresztenyek az állandó önmegtartóztatásban élő férfiakat nevez-

romlottság ama gyászos korában az ösztönök uralmával szemben oly nyomatékosan hirdették és meg is valósították a szellem uralmát, nem azért, hogy a természetes életet meggyalázzák, a családi életet megvessék, hanem inkább, hogy azt megóvják és megszenteljék. Hatalmas lemondásukkal ugyanis példát adnak arra az önlegyőzésre, melyre a mindenkit kötelező tökéletesség eléréséhez a házasoknak és nem házasoknak egyaránt szükségük van.

A szüzességen tehát a kereszteny tökéletességnak, vagyis a szeretetnek megvalósítására szolgáló legalkalmasabb eszközöt látták e hősies lelkek. Tudták, hogy a rendes életkörülmények között, a családban, a házasságban is megvalósítható, de a szüzességen könnyebben. Épen azért tekintették és tekintjük ma is a szüzességet szentebb, ”tökéletesebb állapotnak. Nem világmegvetés vezette őket, mint a gnosztikus, és általában a keresztenység előtti askézist. Nem az életről, hanem az életért való lemondás a kereszteny askézis, a magukban véve jó és megengedett dolgoról való lemondás Istenért és az emberekért, az embereknek Isten szeretetéből végzendő szolgálatáért, a nekik annyira szükséges jó példa adásáért.¹⁾

tek így. A nőket *virgines* névvel illették, kik már a III. században a Püspök kezébe letett ígérettel kötelezték magukat a szüzi életre és «*nek jeléül fátyolt, velumot kaptak tőle, melyet a házon kívül fejükön viseltek.* (Hergenröther—Kirsch: *Handbuch der alig. Kirchengeschichte*, 1902⁴, I. 233., 319. 1.)

¹⁾ Azt azonban nem akarjuk tagadni, hogy voltak olyanok is, akikben az azon korbeli erkölcsi romlottság visszahatásaképen egyenesen házasságellenes felfogás mutatkozik. Az egyház mindenmellett mindig távoltartotta magát az ilyen eltévelkedések től.

A szüzesség illetében gyakorlásának az ősidőkből számos bizonyítékát ismerjük.

Minicius Felix „Octavius” című (c. 31.) dialógusában¹⁾ olvassuk:

..... Sokan közülünk, bár nem dicsekszenek vele állandóan és sértetlenül megőrzik szüzességüket. minden vétkes gyönyörűségtől annyira távol tartjuk magunkat, hogy némelyek még a tiszességes összeköttetéstől is tar-tózkodnak.

Valamivel korábbi *Athenagorásnak* „Legatio pro christianis”²⁾ címen ismert apológiája, melynek 33. caputja mondja: „Sokan találkoznak közöttünk, férfiak és nők egyaránt, akik megőszülnek anélkül, t&gy házasságra léptek volna, abban a reményben, hogy így bensőbben: egyesülhetnek Istennel.”

Jusztinusz martir pedig I. apológiájában³⁾ (c. 65.) így ír: „A keresztenyek közt mindenki nembeliek nagy sora-sága van, kik gyermekkoruktól kezdve a keresztenységben nevelkedve, 60, 70 éves korukig önmegtartóztatásban és házasságkötés nélkül maradtak és jó volna, ha ilyenek más népek közt is találkoznának.”⁴⁾

¹⁾ Készült *Bardenhewer* szerint (Geschichte der altkirchlichen Litteratur, 1902. Herder, I. k., 312. 1.) a II. század vége felé, Conimodus uralkodása (180—192) elején.

²⁾ 176—180 között, a legnagyobb valószínűség szerint 177-ben készült. (Bardenhewer, i. m. 268. 1.)

³⁾ Keletkezése idejét *Bardenhewer* (i. m. 205.) 148—161 közé helyezi.

⁴⁾ Nevezetes, amit Galenus, IT. századbeli pogány orvos mond a keresztenyekről: „... „bizonyos szeméremérzés által vezettetve, visszariadnak a venerikus dolguktól; vannak ugyanis köztük nők és

Ha a mondottak szerint ily nagy számban akadtak a világiak között a kereszteny askézis gyakorlói, egészen természetes és szinte szükségszerű, hogy különösen v al papok közt találkoztak sokan. Kikhez is illenék jobban a szentebb és tökéletesebb állapot, mint épen az újszövetség papjaihoz, kiknek oly szent és magasztos állása első az egyházban. Azonfelül a papságnak egyenesen az a hivatása, hogy mások tökéletesedésén és boldogságán munkálkodjék. Tökéletesedés és boldogság önmegtagadás nélkül lehetetlen. Azért kötelessége a papságnak az önmegtagadás hirdetése és nagyon természetes, hogy nem elégedett meg annak hirdetésével, hanem gyakorolni, és pedig hősies fokban akarta gyakorolni, hogy a mindenkinnek szükséges önmegtagadáshoz a maga még nagyobb mentagadásával adjon erősítő és bátorító példát. A celibátus erre a legalkalmasabb mód, mert nem más az, mint a kereszteny askézist kitevő három erénynek, az alázatos engedelmességnak, tisztaságnak és szegénységnak összefoglalata s a szerzetesi élet mellett egyik megvalósítási módja.

Megértették ezt az ösegyház papjai, s az Üdvözítő példája és szavai valamint az apostol tanítása által, nem kevésbbé a hívek közt mindenjobban erősödő közvéleménytől indítatva, mielőtt törvény kötelezte volna őket, önként gyakorolták az önmegtagortatást s adták a mindenkinnek szükséges önmegtagadáshoz nagy önlegyőzésükkel az inspirációt s hirdették az ösztönök hatalmával szem-

férfiak, kik egész életükön át tartózkodtak a nemi érintkezéstől.”
Hefele—Knöpfler—Kovács—Ferch Egyh. tört, 1903, 66. 1.

ben a szellem uralmát. Így került összeköttetésbe az askézis és papság.¹⁾

Hogy csakugyan így volt, az ősegyháznak nem egy ránk; maradt emléke bizonyítja.

Origenes (t 254. v. 255.) a Leviticus fölött tartott 6. homíliájában (c. 6.) párhuzamba állítja az ó- és újszövetség papságát s azt mondja róluk, hogy míg azok test szem-rinti fiakkal bírhattak, az egyházban a papoknak és tanítóknak úgy lehet fiakat nemzeni, mint annak, ki mondta: Fiacskáim! kiket újra szülök, miglen Krisztus tibennetek kiképződik, fia igaz volna Origenes ezen helyének az az értelmezése, melyet Bickell előbb említett értekezésében olvasunk, akkor a celibátusnak apostoli eredetét lehetne belőle kiolvasni. Úgy értelmezi t. i., mintha az ószövetségi papok azon jogát, hogy gyermekeik lehetnek, ez a hely az újszövetségiaknek eltiltaná. Ez az interpretáció azonban nem helytálló. Origenes egy szót sem szól *törvényről* és mikor a testi apaságot szembe állítja a szellemi apasággal, nem mondja határozottan és világosan, hogy az újszövetségi papságra nézve kötelező a testi apaságtól való tartózkodás. Legalább is „kétséges, hogy azt akarja mondani s azért a celibátus apostoli eredetének eldöntése tisztán az ő alapján nem lehetséges, /hanem/ össze kell vetni más egykorú emlékekkel.”²⁾ Az azonban minden esetre megállapítható e szavakból, hogy az önmegtartóztató élet gyakori volt a papság körében.

Eusebius (*Demonstr. evang.* I, 9.) azt mondja, hogy illik, hogy a felszenteltek és Isten szolgálatában állók a

¹⁾ L. Felice Bruschelli. *II Celibato ecclesiastico*, Desclée, Roman 1911, Capo III—V.

²⁾ L. Funk, i. m. 125—126. l. — *Probst*, i. m. 79. 1.

házas együttéléstől tartózkodjanak. (Azt mondja, hogy *illik, ποοσηχν*, nem pedig *kell*, amiből következik, hogy e helyből sem lehet tételes celibátus törvényre következtetni, amint megteszi Bickell.¹⁾

Hogy nyugaton is sok volt a celibátusban élő pap, bizonyítja *Tertullián*. „*De exhortatione castitatis*” c. iratában (c. 11.) mondja: Mennyien vannak az egyháziak, kik *önmegtartóztatók*. (*Quanti igitur et quantae in ecclesiasticis ordinibus de continentia censentur, qui Deo nubere maluerunt, qui carnis suae honorem restituerunt . . .*) Vagyis: sokan vannak. (Bickell így olvassa e helyet: Mennyien vannak az egyháziak, kik *mind* önmegtartóztatók, s ez alapon e szavakból is apostoli eredetű celibátus-törvényre következtet. Ámde ez az értelmezés nyilvánvalóan erőszakolt.²⁾)

Az el sorolt érvek”) alapján kétségtelen, hogy a papság nagy része már az első három században celibátusban élt. Részint nőtlenek voltak, részint olyanok, kik mint házasok vették fel az egyházi rendet, de feleségüktől tartózkodtak, habár együtt laktak vele. Az evangéliumi mag, az askézis gondolata tehát fejlődőben volt s a világiak közt az askétákat, a papság körében a celibátusban élőket teremtette meg. Ez volt az ideál. A keresztény papsághoz illőnek, természetéből folyónak találták a celibátust. De egyelőre tételes törvény még nem irta elő. — Önkéntes elhatározásból, Krisztus példája és szavai, valamint a

¹⁾ *Funk*, i. m. 126—9.

²⁾ *Funk*, i. m. 138—139. 1.

³⁾ Azelőtt (pl. Alexander Natalis) Origenesnek a *Numeri* fölött mondott 23. homíliájában is a celibátus mellett szóló érvet láttak. De már Bickell is elejtette, mint nem ide vonatkozót.

keresztény papság magasztosságától sarkalva vállalkoztak egyesek az önmegtartóztató életre, általánosan kötelező, írott törvény nélkül.

Hogy az apostolok nem adtak celibátus-törvényt, azt föntebb már kifejtettük. Annyira nem adtak, hogy sz. Pál egyenesen megengedi a házas ember felszentelését, mégis azzal a korlátozással, hogy csak *egyszer* házasodott legyen. „A püspöknek . . . egy feleségű férfiúnak . . . kell lennie.”¹⁾ „A diákonusok egy feleségű férfiak legyenek.”²⁾ „. . . Rendelj várcsonkint egyházi szolgákat . . . ha ki egy feleségű férfiú.”³⁾ Igaz, az apostol arról nem tesz említést, hogy az a feleség életben lehet-e, de viszont azt sem mondja, hogy a felszenteléskor már meghalt légyen, sőt a szövegből inkább az lehető ki, hogy olyan „egy feleségű” férfiúról beszél, akinek életben* van felesége.

Nemcsak az apostolok, hanem az egyház későbbi előljárói sem tették a papi nőtlenséget általános törvényé és nem tiltották el a házasokat a fölszenteléstől, illetve az előbb kötött házasságnak a fölszentelés után való folytatásától egészen a 300. évi elvirai zsinatig.

Bajos is lett volna a három első században. Sem a zsidóságból, sem a pogányságból megtértek közt nem akadt elég olyan nőtlen, ki egyszersmind a papi hivatalra is alkalmas lett volna s inkább házasokat bocsájtottak az egyházi szolgálatra;, semhogy papok 'nélkül maradjanak a hívek. Nem volt elég nőtlen, mert akkoriban nem jó szemmel néztek a nőtleneket, a birodalmi törvények pe-

¹⁾ Tim. I. 3, 2.

²⁾ U. o. 3, 12.

³⁾ Tit. 1, 5—6.

dig, a Lex Julia és Papia Poppaea (730. és 762. a v. é. u.) egyenesen joghátrányokkal sújtották a nőtleneket és gyermekteleneket. A zsidóknál még külön okként szerepelt, amiért a nőtlenséget és gyermektelenséget megvetették, az Isten népe szaporításának vágya, s így történt, hogy akik felnőtt korban jelentkeztek a keresztség felvételére, többnyire házasok voltak és így mikor egyházi hivatalok betöltéséről volt szó, nem igen lehetett volna nőtleneket találni. Valamivel később ezen okokon kívül alkalmasint a házasságot elvető különféle gnosztikus és egyéb szektek miatt sem látszott ajánlatosnak a celibátus általános és kötelező előírása.

Akármint volt is, annyi bizonyos, hogy az apostol is, a későbbi egyházi előlójárók is megengedték, hogy ne csak celebsek, hanem nőstölthető férfiak is alkalmaztassanak egyházi szolgálatra és az ilyenek a felszentelés után akadálytalanul élhettek házastársi jogaiikkal. Ez a celibátus három első századbeli történetének második mozzanata. Az első az volt, hogy a papság jórészt celibátusban élt. Az eszmény a celibátus volt. A második, hogy aki akarta, folytathatta a felszentelés előtt kötött házasságot.

Ezen téTEL igazsága mellett a következő bizonyítékok szólnak.

Sz. Ignác, Antiochia püspöke sz. Polikarp szmirnai Püspökhöz írt (107. körül) leveléből (5, 2.)¹⁾ tudjuk, hogy a laikusok közül sokan már az ő idejében állandó szüzeségben éltek. Ezek közül némelyek bizonyos kicsinyléssel néztek a házasságban élő püspökre. Ezért alázatoságra inti őket ezeket mondva: „Aki tisztaságban tud ma-

¹⁾ *L. funk. Patres Apostoliéi*, 1901², I., 293. 1.

radni annak dicsőségére, ki ura a testnek, alázatos maradjon. Ha dicsekszik, elvesz, és ha többnek tartja magát a püspöknél, tönkremegy.”¹⁾)

A 6. (5.) apostoli kánon megtiltja, hogy a püspökök, presbyterek és diakonok *isteni félelem okából* feleségüket maguktól eltaszítsák. „Episcopus, vei presbyter, Vei diaconus uxorem suain ne eliciat religionis praetextu: sin autem eiecerit, segregetur, et si persévrât, deponatur.” (Oionysius Exiguus fordítása némileg máskép *hangzik*. Mindkettőt 1. Roskoványnál: Coelibatus etc. I. 3.)²⁾ Értendő az eltaszítás alatt a házassági együttélés megszüntetése. Tehát azt megtiltja a kánon. Amiből következik, hogy akkor nem lehetett még celibátus-törvény.

Igaz, hogy Bickell és Mittermüller³⁾ értelmezése szerint e kánon csak az asszonynak a házból való eltávolítását tiltja, nehogy fentartó nélkül maradjon és a házassági együttélésről szó sincs benne. De ez az interpretáció hajótörést szenved a kánon szövegén, az eltaszításokául felhozott *religio*, kifejezésen. Mert ha már az a pap úgy sem élt feleségével, hanem csak testvérek-

¹⁾ L. H. *Efelé*, Beiträge stb., 126. 1. Funk Abhandlungen stb. c. munkájában (I. 141. 1.) eleji ezen argumentumot, és pedig sz. Polikarpnak a filippiekhez írt levelére (4, 2) való tekintettel. Megval-lom, nem tudom belátni, miért nem lehetne fenntartani s miért szólna a Polikarp-féle levél ellené.

²⁾ Funk szerint (i. m. 142) mint általában az apostoli kánonok,, a szóban forgó is, 400 körül írt szerzőnek tulajdonítandó, de gyöke-reivel sokkal korábbi időkig ér föl. Möhler szerint az apostoli káno-nok a II. és III. század fejelmét tartalmazzák. — A 6. (5.) ap. ká-nont (Iratián is felvette némileg más szövegezésben: c. 14. D. XXVIII.

³⁾ Archiv f. kath. Kirchenrecht 1866. 209—222. 1. „Zum Ver-ständnisse einiger alten, den Cölibat und die Priesterehe betreffenden Kirchengesetze.” c. dolgozatában.

ként laktak együtt, nem lehet belátni, miért akarta volna istenfélélem okából egyik-másik eltasztani. Akár ott volt, akár távol volt, az istenfélélem szempontjából közömbös, ha egyszer úgy sem éltek a házassági jogokkal. Ha istenfélélemből való eltasztásról beszél a kánon, nyilván a házassági együttélés megszüntetését gondolja és ezt tiltja meg (különféle, a házasságot kicsinylő, 'eretnekségekre való tekintettel) és így ez a kánon is bizonysság a mellett, hogy akkor még nem volt celibátus-törvény.

Sokkal világosabban beszélnek az *apostoli konstíciók*, melyek Funk szerint (Die apostolischen Konstitutionen, 1891, Kirchengeschichtliche Abhandlungen etc., 1899, II.. 359—372.) a IV. század legvégére vagy az V. elejére, talán épen 400-ra helyezendők, (de az első hat könyv nem más mint bővített átdolgozása a Didascalianak, (őskereszteny irat) mely a III. század közepéig vezethető vissza.) Így Bardenhewer is. (Patrologie 308.1.) A VI. k. 17. caputjában olvassuk (1. Roskovány I. 3. 1.):

Püspökké, presbyterré, diakonná egyszer házasodott férfit kell tenni, ,akár él a felesége, akár meghalt. De ha nőtlen volt, a felszentelés után nem házasodhatik már, ha pedig házas volt, nem szabad más nővel érintkeznie, hanem legyen megelégedve saját feleségével, akit felszentelése előtt veti el. Az alsóbb rendű szolgák is, az énekesek, olvasók, ostiariusok egyszer házasodottak legyenek. Ha nőtlenül léptek az egyházi rendbe, ezeknek megengedjük, hogy házasságot kössenek.

E szavak teljes megvilágításban állítják be fenti tételeinket s minden kommentárt fölöslegessé tesznek.

Sz. *Cyprian* Cornelius pápához írt levelében (Ep. 49) Novatust jellemzi s szemére hányja, hogy áldott ál-

lapotban levő nejével oly rosszul bínt, hogy az idő előtt szült s így Novatus saját gyermekének gyilkosává lett. Azon nem akad fönn, hogy feleségével élt, hanem csak azért rójja meg, hogy rosszul bínt vele.¹⁾

Az *aneyrai* zsinat (314.) 10. kánonja megengedi, hogy mikor valakit diakonná választanak, élhet azzal a kikötéssel, hogy a fölszentelés után megházasodik. Az így fölszentelt aztán csakugyan jogosítva volt házasságra lépni. Ennek az engedménynek csak úgy van értelme, ha fölvesszük, hogy azok, akik már mint házasok vették föl a rendeket, a fölszentelés után folytathatták a házas együttélést. Épen azért ez a kánon, mely más tekintetben is fontos a celibátust illetőleg, a mellett is bizonyíték, hogy a fölszentelés, után azok, kik már előbb léptek házasságra, tovább is folytathatták a házasságot.²⁾

Alexandriai Kelemen († a III. század elején) Strom. III. c. 12. szintén amellett tesz tanúságot, hogy a házassági együttélés folytatható volt. Iis pedig világos tanúságot. Az említett helyen a házasság megengedett voltáról beszél. Hivatkozik sz. Pál apostol szavaira (Tim. i. 8, 14) aki azt mondja: Akarom, hogy a fiatalok férjhez menjenek, fiakat szüljenek, háziasszonyok legyenek stb.” és akkor így folytatja: „Valóban, feleséges embert (τον της μιας γυναικός »van«, = egyszer házasodott embert) is fölvesz az egyház, legyen az presbyter, vagy diakon, vagy laikus, ha a házassággal kifogástalanul él ...” A presbytert is, a diákkent is, a laikust is egyformán mint a házassággal élőt.

¹⁾ Hefele 126. 1. — Funk 144. 1.

²⁾ Funk, i. m. 144. — Roskovány, I, 17—18. 1.

a házasságot folytatót tekinti Kelemen. Ez egészen nyilvánvaló az összefüggésből. A házasság nem paráználko-dás, hanem megengedett dolog. Ezt akarja bizonyítani. Hogy az egyház ime fölveszi a házasokat is, legyen az presbyter stb., ebből érvel tétele mellett, sz. Pál fenti szavain kívül. Csak egy kikötése van: hogy tisztességesen éljen a házassággal. Ki? Csak a laikus? Az eredetiben így áll: *ηνεπιληπτως γιαω χηρωενος*. A *χρόμος* egyes számban áll.

Ezért Bickell ezt csak a közvetlen előtte álló laikusokra vonatkoztatta, nem pedig a presbyterre és diakonra is. De akkor semmi értelme nem volna az egész felsorolásnak. Akkor egészen kihagyhatta volna az író a házas presbiterekre és diakonra való utalást. Éppen mert azokat is fölemlíti, világos, hogy a *χωρευενος* azokra is vonatkozik és így ez a hely kétségtelen bizonysság amellett, hogy a felszentelés előtt kötött házasság folytatható volt.

Különösen fontos e tekintetben *Socrates* történetíró elbeszélése a niceai zsinatról. (Hist. eccl. I, 11.¹). Eszerint valaki (talán cordovai Osius) azt indítványozta a zsinaton, hogy amint tette azt az elvirai, ez a zsinat is tiltsa el a püspököket, presbitereket és diakonokat attól, hogy feleségükkel éljenek. Fölszólalt erre Paphnutius, az egyptomi Felső Thebais egyik városának püspöke, nagytekintélyű,

¹) Ugyanezen elbeszélés megvan Sozomenusnál is (I. 23.) és Xielasius Cysicenusnál (Hist. Concilii Nicaeni II, 32.) Sozomenus előadása abban tér el Socratestől, hogy szubdiakonusokról is beszél; Qeliasius szintén, amellett nemcsak az olyan feleséggel való együttelést akarja szerinte Paphnutius megengedni a papoknak, kit mint világiak, hanem azzal is, kit mint lektorok vagy kántorok vettek. — Oratian is felvette: c. XII. D. XXXI.

csodatevészről híres, celibátusban élő férfiú, és azt mondta, hogy ne rakjunk az egyháziakra túlságosan nehéz igát, mert a házasság és házassági együttélés tiszteletremélton, és túlzó szigorúság által nem szabad az egyháznak ártani, mivel nem mindenki volna képes a teljes megtartóztatást megvalósítani.¹⁾ Maradjunk meg a régi szokás mellett, mely szerint a felszentelés után nem szabad házasodni, de másrészről a felszentelés előtt, világi korában vett feleségétől nem kell az egyházinak elválnia. — Paphnutius e szavai olyan hatással voltak a zsinatra, hogy elállt valamely a celibátusra vonatkozó törvénynek alkotásától s a papoknak tetszésükre bízta, hogy tartózkodni akarnak-e (a felszentelés előtt vett) feleségüktől, vagy nem.

Tehát a fölszentelés előtt kötött házasság a fölszentelés után is folytatható, és Paphnutius érvelése szerint ez régi gyakorlat. Vagyis nem volt törvény, mely a celibátust abszolút kötelességgépen írta volna elő.

Igaz, hogy többen kétségevonják a Paphnutius-eset hitelességét, de érveik nem meggyőzők. *Baronius*²⁾ azt hozza fel, hogy a niceai 3. kánon celibátus-törvény, tehát nem igaz, hogy Paphnutius föllépte visszatartotta a zsinatot celibátus-törvény alkotásától. — De Baronius tévedett, mikor az idézett kánonban celibátus-törvényt lát. A mulier subintroducta-król, nem pedig az egyháziak hitvestársáról van szó ezen kánonban. Ilyen mulier subintroductát nem tarthatnak házukban a papok, vagyis nem szabad idegen

¹⁾ Azon ok mellett, melyet indokolásában kifejtett, bizonyosan vezette öt a házasságot elvető eretnekségek elleni küzdelem gondolata is.

²⁾ Annal, eccl. ad ami. 58. n. 21.

nővel akkoron sokfelé elterjedt szokás szerint testvérek-ként együtt élni az ebből származó veszedelmek miatt. De a feleségről, a felszentelés előtt vett hitestásról semmit sem szól e kánon.

Buttermint szerint Socrates a Novatiánok kedvéért költötte a Paphnutius históriát. Azonkívül sokszor nem mond igazat, tehát ebben a kérdésben sem érdemel hitelt. Ámde Socrates szímpátiája a novatianizmus iránt nagyon kétséges. Hefele legfeljebb csak részleges rokonszenvet enged meg. Még kevésbbé bizonyítható, hogy a papiházasság kérdésében hamisítani akart volna a novatianizmus érdekében, mert azt sem tudjuk, mit vallottak a novatiánok e pontban. Sz. Epiphanius szerint elvetették mind a papok, mind a laikusok második házasságát. De hogy az egyház állítólagos gyakorlatával szemben követelték volna a papoktól a felszentelés előtt vett feleségük megtartását, vagyis hogy rigorista létkre a celibátus ellenségei voltak, arról nem tudunk semmit. Épen azért nem is lehet mondani, hogy Socrates hamisítani akart az érdekükben. Ahhoz tudnunk kellene, hogy mit tartottak ök'a papi házasság kérdésében. — Ha pedig itt-ott pontatlanul, sőt hamisan mond el egyet-mást, abból nem következik, hogy a Paphnutius-eset leírása is hazugság, annál kevésbbé, mert a Paphnutius által leírt állapotok megfigyeléséhez nem kellett valami nagy ész, sem theologiai képzettség.

Valesius ex silenio érvel. Azt mondja: 1) Rufin³⁾

¹⁾ De clericis, lib. I. cap. 20. (Disputationes de controversiis fidei c. munkájában, II. k.)

²⁾ Adnotat. ad Socrat. hist. eccl. 1. I. c. 11.

³⁾ Hist. eccl. I. 4.

történetíró tud ugyan Paphnutiusról, sőt kifejezetten említi, hogy ott volt Niceában, de a szóban forgó esetről nem tesz említést; 2) a niceai zsinaton jelen volt atyák közt nem szerepel Paphnutius. E két állítás azonban egymást dönti fel. Mert ha Rutin szerint Paphnutius jelen volt Niceában, akkor már elesik a második érv. Mert mégis csak van adat arról, hogy Paphnutius ott volt a zsinaton. Ha Vaiesius csak azt akarja mondani, hogy a zsinati határozatok *aláíróinak fennmaradt jegyzékeiben* nem szerepel Paphnutius, ez igaz ugyan, de nem jelent semmit, inert azok a jegyzékek nagyon hiányosak, amennyiben más olyanok neve sem fordul elő bennök, kikről egyéb forrásból biztosan tudjuk, hogy ott voltak a zsinaton.

Philipps¹⁾ szerint Paphnutius csak az ellen szólalt föl, hogy a celibátus a szubdiakonusokra is kiterjesztessék. Ámde ez az értelmezés teljesen önkényes és nyilván ellenmond a Socrates-féle szövegnek.

Thomassinus²⁾ azt véli, hogy Socrates idejébe nagyobb bajok elkerülése végett keleten csakugyan meg volt engedve a korábban kötött házassággal való élés és ezt a korabeli gyakorlatot a niceai zsinat idejébe helyezi, sőt teljesen önkényesen, „régi hagyománynak” mondatja Paphnutiussal.³⁾

Mindezek, akik egyik vagy másik okból tagadják vagy máskép magyarázzák a Paphnutius-féle esetet, azért tagadják, mert semmikép sem tudják összeegyeztetni azon

¹⁾ Kirchen Lexicon², II. 590.

²⁾ L. i. m. P. I. Lib. II. c. LX. nr. XV.

³⁾ L. Alexander Natalis, i. h. Prop. I. Leditio Paris. 1742. pag. 511. — Laurin, i. m. 101. s kk. — Hefele, i. m. 127. s. kk. CO. I², 431—435. — Funk, i. m. 149. s kk.

föltevésükkel, hogy már az első három században tételes törvény írta elő a celibátust. Ha csakugyan volt ilyen törvény, akkor a Paphnutius-eset érthetetlen s úgy igyekeztek kitérni előle, hogy egyszerűen elvetették. De ha az eddig fejezetet álláspontra helyezkedünk, mely szerint sem az apostolok, sem a későbbi egyházi felsőbbség az egész 3 első század folyamán a celibátust elrendelő tételes törvényt nem alkotott, sőt — habár általános volt a celibátus — mindenmellett megengedett volt a felszentelés előtt kötött házasság folytatása: semmi sem akadályozza, hogy Socrates leírását hitelesnek fogadjuk el. Erre a mi álláspontunkra pedig bátran helyezkedhetünk, mert egyedül helyes és bizonyítható álláspont. Az előbb felsorolt bizonyítékok világosan beszélnek. Az ellenkező vélemény érvei pedig tartatlanok. Mindaz, amire Thomassin, Zaccaria, Bickell stb. hivatkoznak, részben semmit sem bizonyít, részben pedig inkább a mi álláspontunk mellett szól.

Bickell mint főerősségré a legrégebb időkből Origenesre, Eusebiusra és Tertulliánra hivatkozik. Föntebb mérlegeltük ezeknek szavait s láttuk, hogy azt föltétlenül tanúsítják, hogy korukban az egyháziak nagy része celibátusban élt, hogy a celibátust tartották a ker. papsághoz megfelelő állapotnak. De arra egyikból sem lehet következtetni, hogy ők ismernének valamiféle apostoli eredetű celibátus-törvényt, sem arra, hogy egyáltaljában volt törvény, ha későbbi eredetű is, mely a papi nőtlenséget kötelező módon előírta. Bickellnek van még több argumentuma is. így jeruzsálemi sz. Cyrill, Epiphanius, aranyszájú sz. János, sz. Jeromos, pelusiumi Isidor; de ezek mind későbbiek, a IV. század után valók, akik legfeljebb saját koruk

fegyelme mellett tanúskodnak, és arról sem Bickell felfogása szerint, amint alább látni fogjuk.¹⁾

Zaccariának is, Thomassimisnak is ugyanezek az argumentumai. Ugyanaz a válaszunk is.

Paphnutius tehát igazat mondott. Az volt akkor a gyakorlat, amint ő ecseteli. Az őskeresztény irodalom emlékei kétségtelenül mellette szólnak.

Ismételten hangsúlyozzuk, hogy a mi meggyőződéünk nem az, mintha csak lassan-lassan, századok multán fejlődött volna ki az egyházban az a gondolat, hogy a celibátus a papságra nézve megfelelőbb állapot, mint a házaság. Igenis, ez a gondolat egykorú az egyházzal, szentírási gyökerei vannak, kezdettől fogva gyakorolta a papság jó része. Csakhogy nem Krisztus Urunknak, sem az apostoloknak parancsából, sem az első 3 század egyházi felsőbb-ségének tételes törvénye alapján, hanem önként.

Az az hogy nem is önként. Ez a kifejezés nem fedi egészen a valóságot. Nem önkéntes, nem olyan elhatározás, melyre maguktól jöttek rá az egyház papjai, hanem a keresztenység szelleme, a ker. papságnak és teendőinek természete teremtette meg a celibátust. A keresztény erények kertjének olyan virága ez, melynek magját maga az Üdvözítő és az apostolok vetették el és természetes meg szükségszerű volt, hogy kifejlődött. De — ismételjük, — egyelőre még tételes törvény nem írta elő.

¹⁾ Bickell az említetteket megelőzéleg: a *Doctrina Addaei* és a *Canones ecclesiastici Apostolorum* című iratokra, mint esetleg első századbeli emlékekre hivatkozik. Ma már tudjuk, hogy ezek a pseudopigrafok sokkal későbbiek s még akkor sem nyomnának a latban, ha csakugyan beszélnek a papi nőtlenség apostoli eredete mellett.

Az eddig mondottak alapján látnivaló, hogy a legtöbb pap celibátusban élt, t. i. vagy nőtlen volt (kisebb számban, főleg eleinte), vagy pedig a felszentelés előtt vett feleségéből — bár együtt élt vele, házában tartotta — tartózkodott. Mindamellett sz. Pál engedelme alapján akadálytalanul vett föl az ősegyház nős férfiakat az egyházi rendbe s nem tiltotta meg nekik a házas együttélés folytatását. És innen van, hogy nem egy püspökről, presbyterről és diakonról tudunk amaz időkből, kik aggodalom nélkül éltek házaságukkal.

Ez a celibátus három első századbeli történetének két eddig tárgyalt mozzanata. A rendelkezésünkre álló adatokból még kettőt lehet kihámozni.

Az *egyik* az, hogy ámbár a házasság folytatható volt, ”mindamellett egyre jobban belenyomult a köztudatba, hogy a paphoz a megtartóztató élet illik. És ezért azok is, akik nem mondta le a házassági együttélésről, a *szolgálat idején* tartózkodtak attól. Ez az eljárásmód jogszabálynak ugyan nem nevezhető, mert kényes természete miatt jogilag alig is rendezhették, mindamellett általában betartották s visszamegy az apostoli időig. Sz. Pál ezeket mondja a házasoknak: „Ne vonakodjatok egymástól, hanemha egyenlő akaratból, hogy imádságban foglalkozzatok.”¹⁾ Könnyen kiolvasható e szavakból mint óhaj, mint tanács az, hogy a pap szolgálata idején tartózkodjék feleségétől. ”És ki is olvasták s követték is, amint a szentatyák a 'papi tisztaságról szóltukban ismételten érintik.

Abból a meggyőződésből, hogy a papsághoz a megtartóztató élet illik, továbbá az is következett, hogy ámbár

¹⁾ Kor. I. 7, 5.

törvény nem tiltotta, sok helyütt mégis rossz néven vették a papoknak házasságuk folytatását. Nyomát találjuk ennek már antiochiai sz. Ignácnak szmirnai sz. Polikárphoz intézett s föntebb már idézett levelében, mely szerint sok askéta életet elő világi bizonyos kicsinyléssel nézett a házasságban elő püspökre.

Gnossus-i (Kréta) Pinytust is úgy tekintik sokan, mint aki az itt-ott már mutatkozó szigorúbb iránynak híve, sőt az első tételes celibátus-törvény alkotóját látják benne. Eusebiusból ismerünk egy idevonatkozó levélváltást Pinytus és Dionysios korinthiisi püspök közt (Hist. Eccl. IV w c. 23.) Eszerint Dionysios, ki a II. század közepén élt, figyelmeztette a gnossusi püspököt, hogy ne írja elő kötelező módon a testvéreknek a tisztaság nagy terhét, hanem íegyen tekintettel a legtöbb ember gyöngeségére. Pinytus azt válaszolta, hogy Dionysios második levelében erőteljesebb táplálékot, tökéletesebb tanítást adjon az ő községenek. — Az nyilvánvaló ezekből, hogy Pinytus nagy magasztalója volt az askézisnek, de szinte túlzásba ment, mikor *mindenkinek* előírni akarta a szüzességet, mert nem csak papokról van itt szó. A testvérek, «*őetyoi* alatt t. i. nem pusztán a papok értendők; akkoriban minden keresztenynek testvér volt a neve; azonkívül Pinytus válaszában szintén általában szól a hívőkről.³⁾ Tehát nem tisztán a papoknak szánt celibátus-törvény nyomai láthatók ezen őskereszteny emlékben, de bizonyos szigorúságra hajló irányzat minden esetre felismerhető benne, sőt túlzás is, mely ellen az egyház nem mulasztotta el felvenni a harcot..

A másik, ami a celibátusra vonatkozó első három-szá-

¹⁾ L. Hefele, i. m. 126. — Hergenröther—Kirsch; I. 233.

zadbeli adatokból az eddig mondottakon kívül még kiolvasható, az, hogy a nőtlen állapotban felszenteltek, valamint a házas papok, ha később meghalt feleségük, többé házasságra nem léphettek. Vagyis a felszentelés után házas-ságot kötni nem lehetett.

Sz. Pálnak azon előírása, hogy a püspök stb. unius uxoris vir legyen, tehát olyan, aki csak egy házasságot kötött, hamarosan oly értelmű jogszabály lett, hogy az ilyen házas pap felesége halála után nem léphetett új házasságra, aki pedig nőtlen állapotban kapta föl az egyházi rendet, az már többé egyátlában nem köthetett házasságot

Ennek a szokás által megteremtett szabálynak következménye az, hogy egyetlen egy olyan püspökről nincs tudomásunk a három első századból, ki az ordináció után "házasodott volna meg.

Maga *Paphnutius* is, ki a niceai zsinaton amellett kardoskodott, hogy a fölszentelés előtt házasodott papok folytathassák a házassági együttelést, régi hagyománynak mondja, hogy aki nőtlenül lett pappá, az már nem házasodhatik. Tehát a IV. század elején már nem tudták, mikor kezdődött az a gyakorlat. Messze, föl a második századig kell visszamennie gyökerének, mondhatnám, hogy egykorú az egyházzal.

Az Apostoli konstitúciók is (VI. c. 17.) egész világosan tartalmazzák e szabályt. „A püspököknek, presbytereknek és diakonoknak ... ha a fölszentelés után még nincs feleségük, nem szabad házasságra lépni.” Más egyháziak (a szubdiácontól lefelé: ministri, cantores, lectores, ostiarii) házasodhatnak a fölszentelés után is.

Hasonlókép rendelkezik a 25. (27.) apostoli kánon is:

Ex iis, qui non ducta uxore ad clerum proinoti sunt, iubemus, si velint, uxorem ducere lectores et cantores solos. Azok közül, kik nőtlenül vétettek föl az egyháziak közé, rendeljük, hogy csak a lektorok és kántorok házasodhatnak, ha óhajtanak. A szubdiakonokról és ostiariusokról itt már nincsen szó.

Az azon időbeli nagyfokú tökéletesség és általános buzgóság mellett is akadhattak presbyterek, akik e szabály ellenére megházasodtak. Könnyen érthető, hogy a hevesebb és általánosabb üldözések idején nem volt mindig módja az egyháznak az ilyen lépést megakadályozni. De következetesen megtorolta. Az egyik legkorábbi zsinaton, a 314—325 között tartott neocäsareai-n, mindenjárt az első kánonban, így rendelkezett: *Presbyter si uxorem duxerit, ab ordine suo ilium deponi debere.*¹⁾ A presbyter által kötött házasság érvényes ugyan, de tilos, és pedig a papisztségről való letétel és reductio in statum laicalem büntetése alatt. Igaz, hogy e kánon már a IV. századból való. De tévedés volna azt gondolni, hogy a benne foglalt jogszabály csak most született meg. Kétségtelen, hogy régóta érvényben volt az már. E kánon csak szavakba foglalta a régi, élő, de íratlan törvényt.

Egyetlen egy esetben volt szabad házasságra lépnt az ösegyházból olyan egyházinak, ki már fölvette az egyházi rendet. És pedig csakis diakonnak. Ez az eset pedig a következő. Az ancyrai zsinat (314.) 10. kánonja szerint az a diakon, aki azzal a kikötéssel szenteltette föl magát, hogy megházasodik, megteheti. Akik ellenben ilyen kikö-

¹⁾ C. 9. D. 28. — *Roskovány*, I. 18. 1. Ezen, valamint a későbbi zsinati határozatokat is Roskovány után idézzük, kinél meg-található a Harduin-féle gyűjtemény megfelelő helye.

tes nélkül, kontinenciát ígérve, vette a kézfeltételt, ha késsőbb megházasodik, a klérusból kiesik és laikusok módjára végzi az áldozást. *Quicunque sane tacuerunt et suscep-
perunt manus impositionem, professi continentiam, si
postea ad nuptias venerint, a ministerio vei clero cessare
debebunt, laicam tantum recipientes communionem.*¹⁾ Ez a hely egyben érv a fentebb bizonyított amaz állítás mellett is, hogy a nőtlen állapotban felszentelt utóbb nem léphet házasságra, a fölszentelés előtt kötött házasság azonban folytatható. Mert a diakonoknak adott ezen kedvezménynek nem volna értelme, ha mindenki köthetne házasságot a fölszentelés után. Másrészt alig képzelhető ily engedmény, ha azok, kik a fölszentelés előtt házasodtak, nem folytathatták volna fölszentelés után a házas együttélést.

Az első három századbeli ősegyháznak a papi celibátusra vonatkozó gyakorlata ezek után tisztán áll előttünk. 1) Krisztus Urunk és az apostolok nem írták elő, de a szűzi /állapot tökéletesebb voltáról és Istennek szabad állapotban megfelelőbben végezhető szolgálatáról mondott szavaik alapján mindenki köthetne házasságot a kontinencia. A legtöbb pap celibátusban élt. Ami akkor azt jelentette, tekintettel arra, hogy különösen eleinte a már említett okok miatt nőtlen nem igen jelentkezett a rendek felvételére, hogy a házas állapotban felszentelt vele lakó, házában tartózkodó feleségével mint testvérével élt együtt, a házasság folytatása nélkül. Ha nőtlen lett pappá, amint utóbb mind több és több találkozott, az már a mai értelemben vett celibátusban élt. Tételes törvény nél-

¹⁾ C. 8. D. XXVIII. — Roskovány, I. 17—18.

kül, a keresztenység szelleméből virágzott ki e gyakorlat. Az egész első három század folyamán nem írta elő az egyházi felsőbbség. Nem is igen volt rá szükség. A keresztenység eszményei épen az ősegyházban annyira ural-kodtak a lelkeken, a Krisztus köré sereglő emberek akkora odaadással és lelkesültséggel követték a Mestert, hogy a papi kontinencia tekintetében is alig volt különösebb ösz-tönzsre szükség. Krisztus példája fólért az irott törvény-nyel. Majdnem azt mondhatnók, hogy a szokás erejével volt kötelező a celibátus.

2) Azt írtam, hogy „majdnem”. És pedig azért írtam, mert igazi szokásjogról, bármily általános volt is a celibátus, beszélni nem lehet. Aki akarta, folytathatta a fel-szentelés előtt kötött házasságot.

3) De aki folytatta, az isteni szolgálat idején tartóz-kodni volt köteles a házassági együttéstől.

4) A fölszentelés után házasságot kötni szigorúan ti-los volt. Aki tehát nőtlenül lett pappá, vagy ha nem nőtlenül, de utóbb meghalt a felesége, házasságra nem lép-hetett.

E négy pontban foglalható össze a celibátusnak első három századbeli állapota. Ez volt a gyakorlat az egész egyházból. *Keleten* és *nyugaton* egyaránt. Ezt különös nyomatékkal hangsúlyozzuk. Az előzőökben mind nyugati, mind keleti bizonyásokat mutattunk be s valamennyi a mellett szólt, hogy mindenfelé ugyanazon állapotok ural-kodtak.

Csak az időszak vége felé jelentkezik némi különbség Kelet és Nyugat közt. Amint tudjuk, a templomi szol-gálat idején abstinenciát kellett gyakorolni a papnak.. Amíg és ahol csak vasárnap mutatták be az eucharisztikus ál-

dozatot, e szabály semmi különösebb nehézséget nem okozott. Nyugaton azonban hamarosan többször, sőt utóbb naponként kezdték a papok a szent misét bemutatni és ez egyre nehezebbé tette a klérusba való felvételt a nősek számára. Szívesebben vettek föl nőtleneket és özvegyeket, és az egyház terjedése, a hívek számának növekedése folytán akadtak is immár minden többben, úgy hogy nősekre nem igen szorult az egyház. Ha pedig mégis fölvett nőseket is, azok rendszerint nem éltek többé feleségükkel. Az így kezdődött nyugati gyakorlatot az elvirai zsinat írta elő először kötelező törvény alakjában s akkor váltak el egymástól e pontban nyugat és kelet, hol továbbra is megmaradtak a régi gyakorlat mellett.

Kutatásainknak ezen eredményei a celibátus legősibb történetéről ellentétben állandó egyrészt a celibátus ellenségeinek azon állításával, hogy az csak későbbi (VII. Gergely korabeli) újítás, másrészt azon katholikus írókkal is, kik ha már krisztusi vagy apostoli törvényről nem is beszélnek, de vitatják, hogy legalább az egyházi előjáróktól eredő tételes törvény minden esetre volt már a három első század folyamán, vagy ha még az sem, szokásjog alapján okvetlen mindenkit kötelezett a celibátus és tilos volt a felszentelés előtt kötött házasság folytatása. És ilyennek mondják a fegyelmet keleten és nyugaton egyaránt.

Ezekkel szemben hisszük, hogy sikerült a felhozott adatok alapján kimutatni, hogy a celibátus csakugyan megvolt már az első három században, tehát nem VII. Gergely gondolta ki; nem volt azonban sem tételes törvény, sem jogszokás alapján kötelező. Aki akarta, a felszentelés

előtt kötött házasságát folytathatta. De felszentelés után lépni házasságra mindenképen tiltva volt.

III. FEJEZET.

A celibátus története a nyugati egyházban a IV. századtól a VI.-ig.

Az első celibátus törvény: az elvirai kánon. — Miért rendelte el most az egyház a celibátust kötelező módon? Siricius és I. Ince pápák, a II. és V. carthagói zsinat törvényei. — A szubdiakonokat is celibátusra kötelezi I. Leo és N. sz. Gergely pápa. A törvények áthágóinak büntetése.

A már fejlődőben levő nyugati gyakorlatot szentesítette s kötelező módon írta elő az elvirai zsinat híres kánonja a IV. század legelején.

Mindjárt Diocletian és Maximián lemondása után, 305. vagy 306-ban¹⁾) nagy nemzeti zsinatra gyűltek össze a spanyol provinciák püspökei Elvirában (illiberis, Granada mellett, déli Spanyolországban), hogy azon sebek orvoslásáról tanácskozzanak, melyeket a megelőző súlyos üldözés ütött az egyházon. A 33. kánonban az egyházi rendből való kizáras büntetése mellett kötelezik a püspököket, presbytereket, diakonokat, sőt minden egyháziakat, kik az oltár szolgálatában állnak, hogy feleségüktől tartózkodjanak. *Placuit in totum²⁾ prohiberi episcopis, presbyteris et*

¹⁾) így állapítja meg a zsinat idejét *Hefele*, i. m. 127. 1., a *Concilien Geschichte* I² kötetében, 149—154 1. *Hergenröther—Kirsch: Handbuch der allgem. Kirchengeschichte*, 1902, I. 279. 1. ugyanígy. — *Duchesne* és *Funk* (i. m. 154. 1.) 300.-ra teszik.

²⁾) = *omnibus*. *L. Laurin*, i.m. 72. 1. 3. j.

diaconibus, vel omnibus clericis, positis in ministerio¹⁾), abstinere se a conjugibus suis et non generare filios; quicunque vero fecerit, ab honore elerieatns exterminetur.²⁾

E nevezetes elvirai kánon fordulópont a celibátus történetében. Föltétlen megtartóztatást ír elő. Aki nős állapotban lép a klérusba, nem élhet tovább a házassággal, holott eddig megtehette. Abból a körülményből, hogy egyetlen egy esetről sincs tudomásunk, amikor a törvény valamely áthágója a régibb enyhébb gyakorlattal mentegette volna magát, nem lehet arra következtetni hogy nincs is különbség a zsinat előtti és utáni gyakorlat között, és hogy az elvirai celibátus-törvény ősi, az apostolok idejéből származó. Helytelen ez az érvelés, mert az egész kérdésről ránk maradt gyér történeti adatok alapján egyáltaljában nem állíthatjuk, hogy ilyen hivatkozás nem történt. Másodszor pedig, amint bőségesen láttuk, minden történeti adat azt igazolja, hogy igenis, az elvirai törvényhozás az eddigitől eltérő állapotot teremtett.³⁾

Az elvirai kánon az első celibátus-törvény, melyet hasonló törvényalkotások hosszú sora követett. Eredetét tekintve partikuláris volt ugyan, de érvénye hamar kiterjedt egész nyugatra. Alig néhány év múlva, a niceai zsinaton, egyesek arra törekedtek már, hogy az egész egyházra

¹⁾ A „positis in ministerio” értelmét megvilágítja a 390.-i carthagói zsinat 2. kánonja: nec non et Levitáé (diaconi et subdiaconi) vel qui sacramentis divinis inserviunt. Akik az oltárnál, nevezetesen a szentségek kiszolgáltatásánál szolgálnak.

²⁾ Roskovány I. 17. 1.

³⁾ Funk, i. m. 140. 1.

kiterjesztessék.¹⁾ Ez ugyan nem sikerült, de nyugaton mindenfelé követték s a nagyobb rendű egyháziak a diakonátustól fölfelé, sőt itt-ott a szubdiakonok is, ahol t. i. már az oltár szolgálatához bocsájtattak mint a diakonok segítői, teljes kontinenciát gyakoroltak. És mivel ez a teljes kontinencia minden esetre nehezebb volt a nősek számára, akik nem tartoztak elválni feleségüktől, hanem csak tartózkodniuk kellett tőle, mint a nőtleneknek, azért arra törekedtek, hogy nőtlenek legyenek papokká s ettől kezdve nyugaton minden ritkábban fordult elő, hogy házas ember vétetett volna fel az egyházi rendbe.

Mi vitte rá az egyházat, hogy a celibátust, melyet a papság jórésze önkéntes elhatározásból eddig is gyakorolt, most mindenki kötelező módon írja elő?

Előbb már mondottuk, hogy a celibátus a kereszteny askézist kitevő három erénynek: az engedelmességnak, tisztaágának és szegénységnek összefoglalata s ezért a tökéletesség, vagyis szeretet elérésének s megvalósításának legalkalmasabb eszköze. Innen van, hogy a celibátus szentebb és tökéletesebb állapot. A papság illendőnek érezte e tökéletesebb állapot felkarolását egyrészt állásának, az újszövetségi papságnak magasztossága miatt, másrészt pedig azért, mert hiszen egyenesen az a hivatása, hogy mások tökéletesedésén és boldogságán munkálkodjék, és ez jobban megvalósíthatónak látszott a celibátus mellett. De mert kötelező még nem volt. lehettek elegen, kik házaságban éltek.

Azonközben a kereszteny askézis eszméje és gyakor-

¹⁾ Cordovai Osius minden zsinaton jelen volt (Hefele, CG. I², 38. s kk.. és 149. 1.)

lata az egész egyházban mind jobban terjedt. A hívek közül egyre többen karolták, fel, sőt megszületett már a remeték, anakorétek életmódja, kik nem úgy, mint eddig az askéták, a rendes életviszonyok között, hanem a pusztába vonulva, a világtól teljesen elszakadva éltek az evangéliumi tanácsok szerint. A köztudatba mind mélyebben belevette magát a meggyőződés, hogy ha valakitől, a papságtól várható el a tökéletesebb életmód. És egyre hangsúlyban követelték, hogy valamennyien aszerint éljenek, hogy ne tetszésükre legyen bízva, hanem általános törvény írja elő a celibátust. Az egyháznak teljesíteni kellett e követelést, ha nem akarta a papság tekintélyének és befolyásának csökkenését. Ami annál inkább félő volt, mert a konresszorok és szüzek már-már afféle arisztokráciát képviseltek az egyházban s könnyen kísértésbe jöhettek kétségek bevonni a hierarchiának az egyház kormányzására vonatkozó jogait.¹⁾ Azonkívül a Nagy Konstantint követő időkben bizonyos lazulás is észlelhető. Az üldözések megszűntek, a szabadság, gazdagság kényelmességet, a régi buzgóság fogyatkozását eredményezte, a papi kontinencia eszménye ily körülmények között vajmi könnyen elhomályosodhatott s úgy lehet, hogy az önkéntes celibátusban élők száma alább szállt volna. Épen ezért jónak láttá az egyház az eszményekért lelkesedő buzgóság lohadtával az emberi gyarlóságot írott törvényekkel támogatni. így születtek a celibátus-törvények, melyek a IV. századói kezdve mind nagyobb számban találhatók.

E törvények, továbbá a régi celibátus-ellenes római institúcióknak N. Konstantin által történt eltörlése, kiváló

¹⁾ L. F. Bruschelli, i. m. 90. 1.

püspökök és más egyháziak buzgólkodása (pl. sz. Ágoston, sz. Jeromos, sz. Ambrus s a nagy keleti egyházyaták), a papnevelés átalakulása,¹⁾ a szüzességet magasztaló egyházi írók munkái,²⁾ a szüzességet és. celibátust rosszaló eretnekek erélyes visszautasítása,³⁾ a papoknak itt-ott életbe léptetett közös élete és az askéták meg anakorétek életmódjából tovább fejlődött szerzetesi intézmény eredményezték, hogy a celibátus hova-hamar uralkodóvá lett az egész nyugati egyházból.

Néhány fontosabb törvényt külön is meg kell említeni.

Himerius, a hispániai Tarragona püspöke, jelentést tett Damasus pápának (366—384) arról, hogy sok papja

¹⁾ *Schrörs*, Gedanken über zeitgemässse Erziehung u. Bildung der Geistlichen. Paderborn, 1910.-, 25. 1.

²⁾ *Athenqoras*, *Tertullián*, *Cyprián* (De habitu virginum.) sz. *Vazul* (Sermo asceticus n. 2.), sz. *Ambrus* (De virginibus ad Marcellianum sororem libri III; De virginitate; De institutione virginis; Exhortatio virginitatis, mindenben iratok a legszebbek közé tartoznak, amit valaha ezen angyali erényről írtak. Ugyancsak sz. Ambrus lelkies prédikációkat is tartott a szüzességről, melyek százszámról nyerték meg a híveket ezen erénynek.) sz. *Jeromos*, sz. *Ágoston*. (De virgin.)

³⁾ Ilyen eretnekek voltak főleg *Bonosus* a IV. század végén, sardicai püspök, *Jovinianus* ugyanakkor, ki ellen sz. Jeromos (Adv. Jovii- és sz. Ágoston (De bono conjugali) írt, továbbá *Vigilantius* az V. század elején, ki szintén tagadta a szüzesség magasztosságát s követelte a felszentelés előtt kötött házasság folytatásának megengedését. Sz. Jeromos írt ellene (Contra Vigilantium.) „Adversus Jovinianum” c. iratában (I. 34.) pl. így nyilatkozik sz. Jeromos: „Sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est; si semper orandum est, ergo semper carendum est matrimonio.”

megszegi a celihátust és kérdi, miképen járjon el velük szemben? Damasus utódja, *Siricius* (384—398) írt vissza 385.-ben s elrendeli, hogy azok a papok és diakonok, kik a tilalom tudatában folytatták a házassági együttlést, sót ez eljárásukat az ószövetségi papokra és levitákra való hivatkozással igazolni merész kednek, minden egyházi hivataltól mindenkorra megfosztassanak. Azok pedig, kik a tilalomról nem tudtak, eddigi egyházi hivatalukban megmaradhatnak, ha mostantól fogva kontinenciát gyakorolnak, de magasabb tisztségre semmikép sem léphetnek. A jövőben pedig egyetlen püspök, presbyter vagy diakon se reméljen e tekintetben elnázést.¹⁾

Vannak, akik Siriciusban keresik a celibátus meghatározását és első elrendelőjét, legalább Hispánia és Gallia számára. Fönt bemutatott reskriptumának elemzése egészen más eredményre vezet. Himerius ugyanis jelentést tesz sok papja magatartásáról; ebből következik, hogy 5 azt törvénybe ütközőnek, a papokra nézve fennálló szabályokkal ellenkezőnek tartja, mert különben nem tett volna jelentést. A vágott papok egy része az ószövetségre hivatkozik, mely megengedte a papok házasságának folytatását. Ha az eddigi gyakorlat nekik kedvezett volna, bizonyosan arra és nem az ószövetségre hivatkoznak. A másik rész pedig azzal védekezik, hogy nem ismerték a törvényt, a tilalmat. Érthetetlen volna e védekezés, ha Spanyolországban már régóta nem volt volna gyakorlatban a celibátus. A pápa ezeket, a tudatlanságukra hivatkozókat is büntette. Semmikép sem tehette volna, ha törvényt, már fennálló, kötelező jogszabályt nem sértenek.²⁾

¹⁾ Cl. 4. D. LXXXII. Roskovány, I. 51. s kk.

²⁾ L. Laurin. i. m. 70—71.

Exsuperius, toulouse-i püspök ugyanoly értelemben írt I. Ince (402—417) cápának, mint Himerius Damasus-nak. És a pápa 405-ben kelt levelében épígy válaszolt, mint Siricius. Kifejezetten hivatkozik Siriciusra és intézkedéseire s erélyesen utasítja vissza az ószövetségre való hivatkozást.¹⁾ Valamivel eJöbb, 404-ben, Victricius rouen-i (Rothomagus) püspökhöz ezzel azonos tartalmú levelet írt ugyanezen pápa".") (Epist. décret. Innocentii I. "ad Victricum c. 9.)

Az eltérés a nyugati és keleti egyház között állandó immár. Nyugaton mindenütt az elvirai kánont követik, melynek értelmében a diakonok, presbyterek és püspökök tartózkodni kötelesek a fölszentelés előtt vett feleségüktől, vagyis celibatusban kell élniök. Az elvirai zsinat az oltár körül szolgáló kisebb rendű egyháziakra is kiterjesztette e szabályt (omnibus clericis . . . positis in ministerio), és a szubdiákönök értendők e kifejezés alatt, mindenmellett a szubdiákönök eleinte nem voltak mindenütt celibátusra kötelezve és pedig azért nem, mert még ekkor nem teljesítettek mindenütt oltárszolgálatot. A 343—381 között tartott laodiceai zsinat pl. még egyenesen eltiltja őket a szent edények érintésétől.³⁾ A fejlődés e tekintetben nem volt egy-öntetű. Siricius és I. Ince ügylevelei nem tesznek róluk említést.

A II. carthagói zsinat azonban (390.) kifejezetten említi a szubdiakonokat. 2. kánonjában⁴⁾ elrendeli ugyanis, hogy a püspökök, presbyterek és diakonok, és mindenek,

¹⁾ C. 2. D. LXXXII. — Roskovány, I. 73. s kk.

²⁾ C. 4, 5. D. XXXI. — Roskovány, I. 69. s kk.

³⁾ Hefele, CG I² 764 — c. 26. D. XXII. Laurin i. m. 6.

⁴⁾ Roskovány, I. 64.

kik az oltár körül szolgálnak, tartózkodjanak feleségüktől. „*Ab imiver sis Eppis dictum est: Omnibus placet, ut episcoli, presbyteri et diaconi, vei qui sacramenta connectant, pudicitiae custodes, etiam ab uxori se contineant. Ab omnibus dictum est: Placet, ut in omnibus et ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altari deserviunt.*” Az idevonatkozó tárgyalásokat a zsinaton *Epigonius*, Bulla Regia püspöke indította meg, megemlítvén, hogy az előző zsinat¹⁾ határozata szerint bővebb utasítás adandó a 3 nagyobb rend számára a tisztságot illetőleg. Az indítványt *Genethtins* püspök tette meg s kiterjesztette mindenekre, kik az áldozat bemutatásánál részt vesznek (decet sacrosanctos antistites et Dei sacerdotes, nec non et levitas, vei qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus . . .) Indítványának indokolására hivatkozik az apostolok tanítására és a múlt idők gyakorlatára (ut quod Apostoli docuerunt et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.) Erre következett a püspökök előbb idézett határozata. E határozat az indítványt törvényerőre emelte, de az indokolást nem tette magáévá. Épen azért az apostolokra való hivatkozás csak magának Qenethliusnak, nem pedig az összes zsinati atyáknak számlájára írandó. Egyébként a IV. század végétől kezdve más alkalmakkor is találkozunk — pápáknál és egyházi íróknál — afféle kijelentésekre, melyek a kontinenciát apostoli rendeletre látszanak visszavezetni. Azonban az illető helyek alaposabb exegesise arról győz meg, (pl. Siricius pápának az afrikai püspökökhöz írt levelében,²⁾ hol *apostolica et maiorum constitutio* szavak fordul-

¹⁾ Alkalmasint 389-ben volt ez a zsinat. Aktái nincsenek mes.

²⁾ Roskovány I., 58.

nak elő), hogy az ilyen kifejezések vagy nem a szóban forgó kontinenciára értendők, vagy hogy csak nagy általánosságban mozognak s ritkán mondja ki valamelyik, hogy az apostolok egyenesen előírták a celibátust, sőt ha egyik-másik ezt mondja is, nem helyezendő különösebb súly az efféle állításokra, mert ha mindenki Genethliusnak és a többi püspöknek rendelkezésükre álltak is olyan okmányok, melyeket mi nem ismerünk, az kétségtelen, hogy a celibátust elrendelő apostoli törvénnyt nem ismerhettek. A ránk maradt első három századbeli irodalmi emlékek — minden hézagosságuk mellett is — elég világosan tárták elénk a celibátus fejlődését, hogy ilyen apostoli rendelet létezését egész bizonyossággal tagadhassuk.¹⁾

A 401.-ben tartott V. carthagói zsinat a megelőző zsinati határozatokra való hivatkozással újból tilalmazza (4. kánon) a püspököknek, presbytereknek és diakonoknak a feleségükkel való együttélést, a többi egyháziakra vonatkozólag azonban azt rendeli, hogy minden egyház kövesse a maga szokását. Vagyis a szubdiakonok celibátusát a helyi szokástól teszi függővé s e részben a 390. évi határozatot hatályon kívül helyezi.

A szubdiakonokra vonatkozólag tehát még mindig nem lehetett egységes gyakorlatot teremteni. A többi kisebb rendek körül is voltak eltérések. Egyik-másik helyen ezeket is megtartóztató életre kötelezték. De csak szórványosan.²⁾ Nem is lett soha általánossá. Sőt ham-

¹⁾ *Funk*, i. m. 140—141.

²⁾ A 419.-i carthagói zsinat által készített *Codex canonum ecclesiae africanae* 25. kánonjában, az 517.-i epaoni zsinat 37. kánonjában (Hefele C. *Cr II*. 686.) stb. L. Laurin i. m. 81, 82.

rosan akadálytalanul léphettek házasságra az acolythustól Jefelé. Ellenben a szubdiakonok celibátusát mind jobban sürgetik. I. Leo pápa (440—461) Anastasius, thessalonikai püspökhöz 444 (446?)-ban írt levelében¹⁾ nyomatékkal említi a szubdiakonok e kötelezettségét és pedig már mint mindenütt fennállót s abból következtet a három első rend még szorosabb e nemű kötelezettségére. Ugyanily értelemben szól Rusticus, narbonne-i püspökhöz 458. v. 459. ben intézett levelében. I. Qergely pápa (590—604) még erélyesebben sürgeti a szubdiakonok celibátusát. 591. és 594-ben kelt irataiban azon szicíliai, calabriai és cataneai szubdiakonoknak, kik már tényleg házasok, megengedi a házasság folytatását, de nagyobb rendet nem kaphatnak, a jövőre nézve pedig elrendeli, hogy csak az szentelhető szubdiakonná, ki előzőleg tisztságot fogad.²⁾ I. Qergely óta egész nyugaton kiterjed a celibátus kötelezettsége a szubdiakonokra. A diakonokká szentelendőknek egyes helyeken már az V. századtól kezdve kellett magukat fogadalommal kötelezni a kontinencia megtartására³⁾

Az V. és VI. század nagyszámú celibátus-törvényére, mivel már jórészt a középkorhoz tartoznak, alább még visszatérünk. Most még csak annyit, hogy az eddig ismertetett törvényhozás nem elégedett meg pusztán a nőslélesre, illetve a felszentelés előtt kötött házasság folytatására vonatkozó tilalom felállításával, hanem büntetéseket is szabott az engedetlenekre. Ilyen volt már az előző időszakbeli neocesarei kánon. Később, amint láttuk, az elvi-

¹⁾ Roskovány, 1. 98.

²⁾ Roskovány, I. 143. s. kk.

³⁾ Can. 22. Arausic. a. 441.. — c. 43. Arelat. a. 443. v. 452. Roskovány I. 89 cs 100.

rai, valamint Siricius pápa ügylevelei, továbbá a 441. évi I. orangei zsinat 23., a 461. évi 1. toursi zsinat 2., az 538. évi III. orleansi zsinat 7. kánonja stb. A büntetés, melyet e törvények kiszabnak, néha a magasabb rend felvételétől való eltiltás, sőt exkommunikáció is, legtöbbször a hivatal elvesztése, az egyházi rendből való kirekesztés, reductio in statum laicalem. Megjegyzendő, hogy nem pusztán adminisztratív jellegű laicizálásról, hanem valódi büntetésről van itt szó, tehát az alapul szolgáló cselekedet bűntény. Az ilyeténképen laikus sorba került pap házassága azonban érvényes volt. Nem áll, amit Mittermüller¹⁾ mond, hogy esetleg már ezek a törvények tekinthetők a papi házas-ságot érvénytelenítő törvényeknek és így a nagyobb rendek már a IV. és V. században, sőt esetleg korábban is bontó akadály voltak. Egyszerű tiltó törvények ezek, melyek sem kifejezetten, sem burkoltan nem árulnak el valamiféle érvénytelenítő jelleget.

Az eddig mondottak az egyháztörténeti ókorra állanak. Vagyis arra az időre, amíg az egyház a klasszikus görög-római népek körében fejtette ki működését, a római birodalomban s a benne uralkodó latin-görög kultúra közepe. Tartott ez az ókor mindaddig, míg az egyház működésének színtere, kerete, specifikus tartalma, eredményei azonosak. Tehát nyugaton a népvándorlásig, a nyugatrómai birodalom megdőltéig. Ezen eseményekkel egy új kor kezdődik, mert általuk megváltozik az egyház működésének színtere, objektuma, szóval az egész összhelyzet. Hogy ezen ujabb korban, azaz a középkorban milyenvolt a celibátus története, rögtön fogjuk látni. Előzőleg;

¹⁾ Archiv f. kath. Kirchenrecht, 1866, 3—17. 1.

még szólni kell röviden a celibátusnak a niceai zsinat utáni történetéről keleten. Egész az elvirai kánonig egyforma volt a fegyelem, — mint föntebb mondottuk — az egész egyházban. Nyugaton ugyan már előzőleg szigorúbb irányba terelődött a fejlődés, mindenmellett a jelzett időpontról nagyjából egyforma volt a praxis. Sokan gyakorolták a kontinenciát, de szabad volt az ordináció előtt kötött házasságot folytatni is. Az elvirai kánonnal nyugaton a kötelező abszolút kontinencia kezdődik, amely mellett mindenügy híven ki is tartott az egyház.

IV. FEJEZET.

A celibatus története keleten a IV. századtól napjainkig.

Kelet megmaradt a rési gyakorlatnál: a felszentelés után házasságra lépni nem szabad, de a felszentelés előtt kötött házasság folytatható. Az V. század közepétől a püspökök nem folytathatták. Justinian császár törvényei. A 692. évi trullai zsinat. Jelen állapotok.

Mivel a niceai zsinat nem hozott celibátus-törvényt, keleten általánosságban megmaradtak a Paphnutius által leírt és addig nyugaton is követett gyakorlat mellett: aki nőtlenül lépett az egyházi rendbe, a fölszentelés után már nem házasodhatik, de akit házas állapotban szenteltek fel, folytathatja a házasságot. Keleten 1. tovább is kellett küzdeni a házasságot elvétő eretnek nézetek ellen, 2. a szent mise naponként való bemutatása nem volt annyira szokásos mint nyugaton, ép azért a celibatus fejlődése nem terelődött abba a szigorúbb irányba, mint nyugaton.

Mindazok, kik a celibátust apostoli eredetű törvény-

nek mondják,¹⁾ továbbá azok, kik szerint ha nem is apostoli eredetű, de minden esetre tételes és általánosan kötelező törvény követelte a celibátust már a három első század folyamán, vagy legalább is köztörvény erejű szokásjog²⁾: mindenek a miénktől eltérő nézetet vallanak a celibátusnak keleti történetére vonatkozólag. Szerintük t. i. keleten ép-úgy mint nyugaton teljes celibátust gyakoroltak, legalább is a legtöbb helyen. Akiket tehát házas állapotban szenteltek fel, nem éltek a házzassággal. Csak később, a IV. század vége felé, az V., VI. században kezdődik a fönt leírt gyakorlat, mely eszerint eltérés a régitől, lazulás azzal szemben.³⁾

Hogy keleten a niceai zsinat után a celibátus dolgában az általunk fent leírt fegyelem dívott, tanúsítja a *gangrai* (Kisázsia) zsinat.⁴⁾ 4. kánonja anathemával sújtja

¹⁾ Pl. Zaccaria, Thomassinus, Bickell, Caracciolo di Torchiarolo stb.

²⁾ Pl. Wernz Jus decretalium, 1906², t. II., p. I., 298—300. 1. — Wernz felé hajlik *Laurentius* is: Institutiones iuris eccl., 1908-, 100—102 1,

³⁾ Az általunk képviselt nézetet vallják, és pedig minden pontban, t. i. hogy a celibátus nem apostoli eredetű, hogy az első háromszázadban — bár követték, — tételes törvény nem írta elő, s hogy a niceai zsinatig nyugat és kelet fegyelme egyforma volt, a már említett történetírónak kívül az egyházjogászok közül is sokan, pl. Scherer, Handbuch d. Kirchenrechtes, I. 388. s kk.; Haring, Grundzüge des Kath. Kirchenrechtes, 1910, 160—2.; — Laurin, i. m.; — Tauber, Manuale iuris canonici, 1908³, 200 s kk.; — Szereedy, Egyházjog, 1883³, I., 381 s kk.; — Sägmüller, Lehrbuch d. kath. Kirchenrechts, 1909², 235. s kk.; — Heiner, Der Zölibat des k. Klerus nach Hoensbroech (Arhiv f. k. Kredit, 1905, 291—2. 1.); — Hinschius, System des kath. Kirchenrechts, 1869, I., 144. s kk. — Bruschelli, i. m.

⁴⁾ Hefele szerint (i. m. 135. 1.) kevessel 380 előtt, Funk (i. m. 145. 1.): a IV. század derekán.

azt, aki állítja, hogy házas pap által végzett istentiszteleten nem szabad résztvenni.¹⁾ A zsinat kánonja elő helyezett praefatiójában maga mondja, hogy idézett törvénye az eustathiánok ellen irányul, kik Eustathius, sebastei püspököt, e rigorismusra hajló semiáriánust követve azt vallották, hogy „egyetlen házasnak sem lehet reménye Isten előtt.” Ezért követelték, hogy a keresztyények bontsák fel házasságukat, s a házas papokat kerüljék. És ezt az egyház kárhoztatta. Nyilvánvaló, hogy e házas papok alatt olyanok értendők, kik a házasságot folytatják, nem pedig, akik kötöttek ugyan házasságot, és feleségüket maguknál tartják, de nem élnek vele.²⁾ Vagyis a fölszentelés előtt kötött házasság általában folytatható volt.

Tanú e mellett *jeruzsálemi sz. Cyrill* is (t 386.) A XII. Catechesisben írja: Illett, hogy a tisztaág legtisztább tanítója illetetten nászagyból származzék. Ha ugyanis az, ki Jézusnak jól szolgál mint pap, tartózkodik az asszonytól, maga Jézus hogy származhatott volna férfitől és asszonytól? (Decebat sane purissimum puritatis doctorem ex puris prodire thalamus. Si enim qui apud Jesum bene fungitur sacerdotio, abstinet a muliere, ipse Jesus quomodo ex viro et muliere proditurus esset?) Bickell a maga nézete javára kovácsol érvet e helyből. T. i. azt olvassa ki belőle,

¹⁾ üuicunque discernit a presbytero, qui uxorem habuit, quod non oporteat eo ministrante de oblatione percipere, anathema sit. Roskovány, I. 27—28. — Gratian némileg más szöveggel közli: c. 15. D. XXVIII.

²⁾ Baronius (*Annales ad ann. 361. n. 55.*) és Binius (*Mansi, Collectio Concil. T. II. p. 1117.* foglalt jegyzeteiben) ezt állítják. De akkor nincs értelme az egész rendeletnek.

hogy „aki mint pap szolgál Jézusnak, az tartózkodik az asszonytól”. Csakhogy Cyrill nem ezt mondja, hanem: aki mint pap jól (*Καλῶς θεοτείνω*) szolgál stb. Tehát ezek igenis kontinenciát gyakoroltak az ő idejében, de nem valamennyi. Sz. Cyrill minden esetre ideálisabbnak tartotta a kontinens papságot. Ez nyilván kitetszik szavaiból. De hogy akkoriban valamennyi cölibátusban élt, vagy legalább kellet volna érnie, azt semmiképpen sem lehet kiolvasni.

Sőt nem lehet kiolvasni sz. *Epiphuniusból* sem († 403), akit pedig perdöntő bizonysságnak szoktak felhozni amellett, hogy a celibátus törvénye apostoli eredetű, és hogy a IV. században keleten is általános törvény írta elő.

Egyik helyen (Haer. 48. c. 9.) azt mondja, hogy Krisztus a papság feladatait s díszét olyanokra akarja ruházni, kik az első házasság után önmegtartóztatást gyakorolnak, vagy szünességen maradtak, és apostolai ehhez képest állapították meg szent és megfelelő módon a papság számára az «egyházi törvényt. E szavakból Thomassin¹), Zaccaria²), Bickell³) mindenek előtt azt hozzák ki, hogy íme itt van a fényses bizonysság a celibátus apostoli eredete mellett. Az apostolok alkották papság számára. Erre azt válaszoljuk, hogy mivel 1) annyi komoly és megbízható és *régibb* tanunk van az ellenkező gyakorlat mellett, akik mind nem tudnak semmit een apostoli törvényről és megengedettnek tartják a házasság folytatását az ordináció után, semmi súlyt sem helyezhe-

¹) I. m. p. I. II. c. LX. π. III.

²) Nuova Giustificatione D. I. C. IV. n. V.

³) I. h.

tünk Ephiphanius ezen kijelentésére; 2) amint már föntebb említettük, a szentatyák ilyetén állításai nem veendők szó szerint, mert mint pl. Ephiphaniusé is, nagy általánosságban mozognak és nem mondja ö sem határozottan, hogy az apostolok egyenesen előírták a celibátust. De még ha mondaná is, szavai nem volnának szószerint értendők, mert nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az atyák szívesen beszélnek más intézmények apostoli eredetéről is, amelyekről pedig bizonyosan tudjuk, hogy nem apostoli eredetűek.

Ám ha ezt nem is, de azt talán mégis szabad következtetni Epiphanius szavaiból, hogy az ó idejében legalább, keleten is általános egyházi törvény írta elő a celibátust és így nem áll az, hogy a keleti egyház — a nyugattól eltérőleg, — megmaradt a Paphniitius által kimondott elv mellett. Látszólag csakugyan azt lehet kiolvasni Ephiphanius szavaiból. He csak látszólag. T. i. sz. Epiphanius szavait nem híven adták vissza latin fordítói. Kimaradt e szó: *πύλιστα*. Azt mondja sz. Epiphanius, hogy Krisztus urunk a papság feladatait és díszét inkább olyanokra ruházza stb. Tehát nem kizárolag kontinensek lesznek papokká, hanem csak leginkább. Amiből nyilván következik, hogy olyan törvényre, mely sz. Epiphanius idejében tiltotta volna a fölszentelés előtt kötött házasság folytatását, e szavakból következtetni nem lehet.

Van sz. Epiphaniusnak egy másik érdekes helye is. (II. =9. c. 4.) A novatiánokat korholja, amiért a világiaktól is követelik, ami csak a püspököknek mondatott, hogy t. i. egy feleségű férfiak legyenek (vagyis sz. Epiphanius szerint tiltják a második házasságot.) Igenis, a papoktól megköveteli az egyház, hogy egy feleségűek legyenek, és ha

valaki első felesége után második házasságra lépett, nem bocsájtatik a papsághoz. Sőt, folytatja sz. Epiphanius, azt sem bocsájtja a diakon, presbyter, püspök vagy szubdiákonus rendjéhez, aki egy feleségű férfiú ugyan, de folytatja a gyermeknemzést, hanem csak azt, ki egyszeri meg-házasodása után vagy önmegtartóztatást fogadott, vagy özveggyé lett; különösen ott, ahol az egyházi törvényeket pontosan megtartják. Némely helyen ugyanis még presbitereknek, diakonoknak, szubdiakonoknak gyermekel lesznek. Ha ez nem a kánonok szerint történik, hanem a jelen idők embereinek gyávasága és hanyagsága miatt, és mert a sok nép számára nem találkozik elegendő lelkipásztor. A Szentlélek által jól rendezett egyház mindig a megfelelőbbet nézi s ezért úgy intézkedett, hogy osztatlanok buzgólkodjanak Isten szolgálatában s ekép a lelki dolgok teljesen jó lelkiismerettel végezzenek. Azt mondom tehát, hogy a presbyter, diakon, püspök az előre nem látott ténykedések és feladatok miatt teljesen Istennek tartozik magát szentelni¹⁾)

Minden esetre érdekes szavak, és ha sz. Epiphanius csakugyan így mondta és értette azokat, kétségtelen volna, hogy az ő idejében a keleti egyházban is az abszolút celibátus volt előírva. Csakhogy ez a fordítás nem hű visszaadása sz. Epiphán gondolatának. Az a hely: „különösen ott, ahol az egyházi törvényeket pontosan megtartják”, a görögben így hangzik: *μάλιστα οπον ὄχριθις χανόντες οἱ ἵγχλη-σιαστιζότες*. Ez pedig annyit jelent, hogy: ahol pontosak az egyházi törvények. Tehát itt nem a törvények pontos megtartásáról, hanem azok pontosságáról van szó. Vagyis

¹⁾ L. Funk, 130. — Zaccaria, Nuova Giustificatione, 1785, 54. 1.

nem volt mindenfelé olyan tökéletes törvény, aminőt Epiphanius kívánt, tehát nem volt általános celibátus-törvény. Később sem általános törvény értendő a kanon szó alatt, amikor azt mondja, hogy a házasság folytatása nem a kánon szerint történik (*οὐ παρὰ τὸν γαμόν*.) A régi irodalomban a *χανόν* nemcsak a mai jelentéssel bírt, hanem eszményt, zsinórmértéket is jelentett. Epiphanius is így használja. Azt akarja mondani: a házasság folytatása nem felel meg a papság eszményének. Hogy csakugyan így használta e szót, kitetszik további szavaiból. Hogy a pap osztatlan legyen, „megfelelőbbnek” mondja; „azt mondomb — így olvassuk még tovább — hogy a presbyternek . . . illik magát Istennek szentelni.” Nem ahogy idézni szokták e helyet: *tartozik* magát szentelni, hanem: illik; *πρέπηρίστι*. Már pedig így, ilyen enyhén („megfelelőbb,” „illik”), nem beszélhetne, ha lett volna tudomása apostoli, vagy későbbi eredetű tételes törvényről.

A keleti egyháznak általunk leírt gyakorlatát világosan tanúsítja sz. Athanaz. Mikor 354 körül a püspöki mélőság elől menekülő Drakontiust meggyőzni akarta, hogy a püspök is gyakorolhat askézist, elmondja (neki, hogy ismer püspököket, akik böjtölnek és szerzeteseket, akik esznek stb. és aztán vannak püspökök, akik sohasem házasodtak meg és vannak szerzetesek, akik gyermeket atyjai; viszont a püspökök közül soknak vannak gyermekei, és találkoznak szerzetesek, kiknek nincsenek utódaik. Azt ugyan nem tartalmazzák e szavak, hogy püspök hivataloskodása idején lett gyermeket atyjává; de az ellenkezőjét sem mondják, és kétségtelenül állítható, mondja Funk¹), hogy diakonok és presbyterek lettek atyákká.

¹) I. m. 146. 1.

Nevezetes tanú *Socrates*, a történetíró, Eusebius folytatóna. Egyháztörténetében (V, 22.) beszéli, hogy Thessaliában az a gyakorlat, hogy olyan pap, ki a fölszentel és után, előzőleg törvényesen vett feleségével érintkezik, le-tétek, míg keleten sokan a papok közül törvény nélkül önként tartózkodnak feleségüktől, mások ellenben, még püspökök is, gyermeket nemzettek feleségükkel. A thessalai gyakorlatnak szerzője Heliodor trikkai püspök és ugyanolyan uralkodik Macedóniában és Achajában is. Socrates idejében tehát (450 körül), kelet legnagyobb részében sok egyházi élt celibátusban, de önként. Törvény nem írta elő. Csak néhány provinciában uralkodott ugyanolyan gyakorlat, mint nyugaton. Socrates elbeszélésének hitelességét kétségbevonni nem lehet, mert hiszen azt csak észrevehette, hogy a papság házasságban él-e vagy sem, azonkívül ha nem igazat ír, lévén azon korbeli, közismert dolgokról szó, a ferdítésen való rajtakapás veszedelmének tette volna ki magát.

H efelé¹⁾ azt gondolja, hogy Socrateknak a házas püspökökről mondott szavai nem vonatkoznak a maga korára. A többi igen, csak ezek nem. Ezek valamivel korábbi állapotokat rögzítenek meg. S ennek igazolását a Synesius-féle esetből meríti. Synesius philosophust 410 körül megválasztották a pentapolisi Ptolemais püspökévé. Csak azzal a kikötéssel fogadta el, hogy engedjék meg neki a feleségével való továbbelést. Meg is engedték és így lett püspökké. Ha már most — okoskodik Hefele — Synesiusnak külön'engedély kellett ahhoz, hogy mint püspök együtt élhessen feleségével, ebből az következik, hogy abban az

¹⁾ I. m. 137. i.

időben már szabály volt, hogy püspöknek nem szabad a felszentelés előtt kötött házasságot folytatni. Épen, azért, mikor Socrates néhány évizeddel később feleségükkel elő sok püspökről teszel, világos, hogy szavai nem a saját korára, hanem valamivel korábbi időkre vonatkoznak. Másrészről abból, hogy Synesius felmentést kapott, látnivaló, hogy ez nem volt még olyan általános és kivétel nélkül való szilárd szabály, amilyen utóbb lett. Funk¹⁾ ílefelével szemben azt vitatja, hogy a Synesius-eset legföljebb Egyptom mellett tanúskodik, az ott dívó gyakorlatra enged következtetni, nem pedig az egész keleti egyházéra. Azonkívül Socrates az említett három tartományban dívó gyakorlatot határozottan mint az ő idejében uralkodót említi, és így a vele szemben álló ellentétes praxis leírása is a jelen időről értendő.

Ezek után világosan áll előttünk immár, hogy milyen volt a keleti egyház gyakorlata a niceai zsinatot követő időkben. A mienkkel ellentétes felfogás vallói Epiphaniuson kívül (akiről föntebb mutattuk ki, hogy inkább a mi nézetünknek mint a szemben állónak tanúja) hivatkoznak még (Thomassin, Bickel, Zaccaria) aranyszájú sz. Jánosra. A Thimotheushoz írt I. levél fölött mondott 10. homiliájában ezek olvashatók: *Si qui uxorem duxit, sollicitus est, quae sunt mundi, Episcopum autem hiusmodi sollicitudine tangi minime convenit; quomodo superius dixit, unius uxoris virum? Quidam ilium, qui post uxoris obitum constituetur Episcopus significasse intelligunt. Alioqui licet eum, qui uxorem habeat, quasi non habentem esse.* Vagyis: a püspök legyen özvegy, vagy ha van felesége,

¹⁾ 149. 1.

úgy bírja, mintha nem volna. Ámde e szavakból éppenséggel nem lehet általánosan kötelező törvényre következtetni, legföljebb a szent író óhajára, mint azt sz. Epifaniusnál is láttuk. Sőt Chrisostomus nem is mint a magáét adja elő a fenti nézetet. Hiszen e szavakkal vezeti be: *τινὲς μὲν
νοῦν γαστίν.* Vannak emellett ugyanezen homiliájában olyan nyilatkozatai, melyek inkább valamely celibátus-törvény létezése ellen, mint mellett szólnak.

Sz. *Jeromosra* († 420) is, mint a keleti praxis tanujára hivatkoznak, ki hosszú ideig tartózkodott keleten s ismerte jól annak viszonyait Adv. Vigil, c. 2. mondja: *Quid faciunt (Mentis ecclesiae? Quid Aegypti et sedis apostolicae, quae aut virgines clerios accipiunt aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistunt.* Vigilantius azt ajánlotta a püspököknek, hogy senkit se szenteljenek föl, mielőtt meg nem nősült. Egy-két püspök akadt, mondja Jeromos, aki követte Vigilantius tanácsát (si tarrnen Episcopi nominandi sunt), általában azonban szüzekeit, vagy önmegtartóztatókat vesznek föl a püspökök, vagy ha házasokat, csak olyanokat, kik megszüntek férjek lenni. E szavakból apostoli törvényre következtetni, mint azt Thomassin is teszi, nem lehet. Sőt azt sem lehet mondani, amit Zaccaria vitat, hogy legalább Siricius pápa törvényének érvényességét okvetlen ki lehet olvasni e szavakból. És pedig azért nem, mert ha Jeromos tudott volna apostoli törvényről, vagy ha Siricius törvénye érvényben lett volna keleten, ellenfelével szemben bizonyosan arra hivatkozik, nem pedig a pusztta gyakorlatra. Az azonban megállapítható, hogy sz. Jeromos észlelete szerint akkoriban a nyugaton kötelező celibátus felé kezdték hajolni,

amit különben a Socrates által említett „3 tartomány eljárásából, meg a Synesius esetből is látunk. De hogy a sz. Jeromos által leírt állapot mindenütt és kivétel nélkül követett gyakorlat lett volna, már csak azért sem vehető fel, mert ennek sok más előbb felsorolt nyilatkozat határozottan ellentmond.¹⁾”

Tehát keleten a IV. és V. században a Paphnutius által előadott állapotok uralkodtak. A nagyobb rendek felvétele után, vagy a felszentelés előtt vett feleség halála után megnősülni nem volt szabad. Azonban a fölszentelés előtt kötött házasság folytatható volt.²⁾ Találkoztunk itt-ott törekvésekkel a szoros értelemben vett celibátus után, de általában megmaradtak ezen elvek mellett. Annyiból mégis szigorúbbá vált a praxis, hogy, talán az V. század derekától, a püspököknek tartózkodniuk kellett feleségük-től. E szabály kezdete felnyúlik az V. század elejéig, de akkor még — mint fönreve mondta — nem volt általában kötelező jogszabály. Később is csak a szokás tette azzá, és a törvényhozás jódéig nem foglalkozott e kérdéssel.

¹⁾ *Pehisium Isidornak* (Roskovány L, 85. 1.) sz. *Ephrümnek* (Roskovány, I. 33—4.), valamint még két más szírnek, t. i. Aphraates-nek és antiochiai Isaaknak is vannak a szüességet magasztaló és a papok celibátusára vonatkoztató szavai, de kötelező törvényt egyik-hői sem lehet kiolvanni. (Funk, 135—138.)

²⁾ Azt az érvet, melyet nazarzi sz. Gergely életéből szoktak e téTEL mellett felhozni, nem is említettük. Azt mondja t. i. a saját életéről írt költeményében (*carmen de vita sua* v. 512. s k.), hogy még összesen nem élt annyi évet, amennyit atya az áldozatokban eltöltött. Azt következtetik ebből, hogy atya már püspök volt, mikor ö született. Ámde ez az értelmezés kétséges, azért nem is helyezünk súlyt ezen adatra. Van elég kétségtelen. (L. Alexander Natalis. i. h. Prop. III.: Funk, i. m. 141—2.)

A világi törvényhozás volt az első, mely szabályozni kezdte a papok házassági ügyeit. Justinián császár (527—565) régebbi kánonok és a gyakorlatra támaszkodva ékkép intézkedett: 1) püspökké csak az lehet, kinek nincsnek sem gyermekei, sem unokái, mert nem volna megfellelő, hogy az egyházi jövedelmeket gyermekeire vagy rokonaira fordítsa, s továbbá mert szükséges, hogy testszerinti gyermekei iránt való érzelmek ne akadályozzák abban, hogy minden hívének lelki atya legyen.¹⁾ 531.-ben ez intézkedést megismételte azon hozzáadással, hogy nejénk sem szabad lenni, vagyis nőtlen, illetve özvegy kell hogy legyen.²⁾ Az 535. évből való 6. nov. szerint ha előzőleg házasságban élt, e házasságnak elsőnek és virgóval kötöttnek kellett lenni.³⁾

2) A lektorok és psaltesek⁴⁾ köthetnek házasságot rendjük felvétele után is. Ellenben a szubdiakonátustól fölfelé a fölszentelés után házasságot már nem szabad kötni. Aki mégis megtenné, nemcsak az eddigi büntetést vonja magára, t. i. a letételt [amissio sacerdotii, divini ministerii et dignitatis; úgy tekintetik, mintha fől se szentelték volna: et deinceps idiota (= laicus) sit (Nov. 6. cap.)], hanem azonfelül világi büntetéseket is állított fel számára: házasága semmis, gyermekei törvénytelenek.⁵⁾

¹⁾ L. 42. §. 1. C. de episc. I. 3. (528. évből való.)

²⁾ L. 48. eod. — A gyakorlatban ezért többnyire szerzetesek lettek püspökké.

³⁾ Nov. 6. cap. 1. §. 3.

⁴⁾ Cantores.

⁵⁾ L. 45. C. de episc. I. 3. — Nov. 6. cap. 5. — Nov. 22. cap. 42. — Nov. 123. cap. 14. — Justinián törvénye volt az első, mely az egyháziak házasságát a szubdiakonuktól fölfelé érvénytelennek mondotta

3) Feleséges egyének, kik már előbb kötöttek házaságot, a rendeket, magát a presbyterátust is felvehetik. Hogy ez a felszentelés előtt kötött házasság folytatható-e, tisztán nem mondja ki Justinián. Roskovány szerint a keleti laza fegyelem miatt elszílik e kérdés fölött (I. k. XLI. 1.) Hinschius ellenben a 6. és 123. novellából azt olvassa ki, hogy a házasság folytatása megengedtetett. A mi véleményünk az, hogy nem engedtetett meg, de azért, mert nem kellett megengedni. Hiszen az volt a gyakorlat ősidőktől fogva, hogy a felszentelés után nem szabad házasodni, de a felszentelés előtt kötött házasság folytatható.

A 692.-ben tartott trullai zsinat (concilium quinisextum) Justinián intézkedéseit egyházi részről is megérőítette némi módosításokkal. így 1) a 48. kánonban megengedi, hogy az is lehet püspökké, kinek él a felesége (Justinián szerint csak nőtlen vagy özvegy lehetett azzá. L. fönnyebb), ha ez beleegyezik az elválasba s férje fölszentelése után annak lakásától messze eső kolostorba lép. 2) A 13. kánonban pedig hivatkozással az 5. (6.) apostoli kánonra, mely tiltja, hogy a presbyterek s diakonok feleségüket sub praetextu religionis maguktól eltaszítsák s hivatkozással a szentírásra (Quae Deus conjunxit, homo non separat) megtiltja, hogy a már házas állapotban fölszentelt szubdiakonok, diakonok és presbyterek felbontsák házaságukat s megróva a nyugati egyházat, amiért a fölszentelés előtt kötött házasság folytatását tiltja a maga részéről megengedi azt. Elrendeli azonban — és ez is módon. Mint illetéktelen hatalomtól származó törvény, az egyház előtt

természetesen hatálytalan volt. A keleti egyház a trullai zsinaton tette magáévá Justinián intézkedését. Nyugaton még nagyon sokáig érvényes maradt a papi házasság.

sítás Justinian törvényhozásával szemben — hogy az isteni szolgálat idején az említett egyháziak tartózkodjanak feleségüktől. Hivatkozik a II. (390.-i) karthágói zsinatnak már ismert 2. kánonjára. Ámde ez a hivatkozás az említett kánon téves interpretációján alapul, mert az nem időleges, az isteni szolgálat idején gyakorlandó, hanem állandó megtartóztaást ír elő.¹⁾ 3) Csak azoknak a papoknak engedi meg, hogy az 5. (6.) apostoli kánonon túltéve magukat, feleségüktől tartózkodjanak, « kik barbárok (= latínok)²⁾ közt élnek, de csak az asszony beleegyezésével. Megengedi pedig ezt pusztán aggályoskodásuk és a körülöttük élők idegen szokásai miatt (propter eorum pusillanimitatem extraneosquae ac non satis firmos mores) s csak azzal a feltételellet, ha nem laknak együtt. (30. kánon.) 4) A felszentelés után természetesen házasságot kötni nem szabad, kivéve a lektorokat és kántorokat, amint azt a 25. (27.) apostoli kánon is megengedi. (6. kánon.)³⁾

¹⁾ L. Laurin 110. A trullai zsinat idevonatkozó kánonjait 1. Rostovnánál, I., 167—171. — Justinian törvényeit u. o. 123—129.

²⁾ Theodorus Balsamon, híresneves keleti egyházjogász a XII. század második felében a barbárok alatt hitetleneket ért. Eszerint tehát a hitterjesztők, a barbári népek között működök élhetnek celibátusban, illetve tartózkodhatnak a felszentelés előtt kötött házasságtól. Ami elismerése annak, hogy ily népek közt sikeresen csak a szüzi életű papok működhetnek. Akaratlanul is fényes apológia ez a celibátus mellett a keleti egyház részéről. (Thomassinus, i. h. c. LXIII. nr. 8.)

³⁾ Hogy a trullai zsinat valóban bontó akadályá tette-e az egyházi rendet, vagyis a fölszentelés után kötött házasságot épügy semmisnek nyilvánította-e kánonjogilag, mint semmisnek jelentette ki Justinian az államjog szempontjából, nincs még véglegesen eldöntve. L. Rusznák Miklós dr. cikkét a Religio 1913. évi 15. számá-

Roskovány, Thomassinus meg mások is azzal a váddal illetik a trullai zsinatot, hogy a keleti egyház fegyelmén nagy sebet ütött, mikor megengedte a felszentelés előtt kötött házasság folytatását. A mi eddigi vizsgálódásaink azon eredményre vezettek, hogy ezen váddal illetni a zsinatot nem lehet, mivel ősi gyakorlat volt az, amit tételes törvénybe foglalt, nem pedig újítás; mert hisz a három első században az egész egyházban folytatható volt a fölszentelés előtt kötött házasság, a keleti egyházban pedig azután is, mikor a nyugati egyházban már szigorúbb irányba terelődött a fejlődés. Ellenben megérdelemli a szemrehányást a zsinat azért, amiért nem ismerte föl, hogy a celibátus úgy mint az a nyugati egyházban kifejlődött, nem emberi csinálmány, hanem az egyházban működő krisztusi erők természetes és szinte szükségképen bekövetkezett szüleme nyne. Megérdelemli a szemrehányást, amiért ez erők működését a keleti egyházra nézve megakadályozta, és megérdelemli végül azért, hogy vágaskodik a nyugati egyházzal szemben, amiért abszolút celibátust ír elő és nem engedi meg a felszentelés előtt kötött házasság folytatását, hanem ha ilyen házas lesz pappá, előírja a tartózkodást. A nyugati egyház gyakorlatának ezen elitélése következetlenség a trullai zsinat részéről. Azzal a váddal lép föl, hogy a nagyobb rendűek celibátusának elrendelése ellenkezik az ősegyházi gyakorlattal, és ő maga is elrendeli a püspökökre nézve. Azzal áll elő, hogy a felszentelés előtt kötött ha-

ban: Bontó akadály-e a keleti egyházban az egyházi rend? Wernz (IV. 596—7) szerint bontó akadályként fogta fel a trullai zsinat s ma is az. A görög-katholikus románokat illetőleg 1. *Rusu Sándor*: A papok nősülése a gör. kath. román egyházban. Bpest, 1910.

zasság későbbi folytatásának eltiltása ellenkezik az 5. (6.) apostoli kánonnal, és Ő maga előírja, hogy ha házas embert szentelnek püspökké, feleségének kolostorba kell lépnie. Hol itt a következetesség? Igaza van Thomassinusnak: *ab aequi verique orbita longe aberravit*, mikor ilyen vádakkal illeti a nyugatiakat.

A keleti egyház ma is a trullai határozatok alapján áll. Igaz ugyan, hogy a zsinat után csakhamar az a szokás kezdett lábra kapni, hogy a nőtlen állapotban felszenteltek a nagyobb rendek felvétele után két éven belül még megházasodhattak, De Bölc Leo (886—911) ezt a szokást eltörölte; másrészt ugyanő Justiniánnak azon intézkedését, hogy a püspöknek gyermeketlennek kell lennie, feladta.¹⁾

A szentszék sokkal türelmesebb és méltányosabb volt a keleti egyházzal szemben, mint az a nyugatiakkal. A keleti egyháznak a celibátusra vonatkozó ezen gyakorlatát ismételten elismerte, mint az a kánoni törvénytár több helyéből²⁾, főleg pedig IV. Benedek pápának „*Etsi pastoralis*” (1742. május 26.) konstituciójából kiviláglik.³⁾

Ezek alapján az az eljárás a keletieknél, a nem egyesültekknél és egyesültekknél egyaránt, hogy a papjelöltek a szubdiakonátus előtt elhagyják a papnevelő intézetet, megházasodnak s csak akkor veszik fel a rendeket. A házasságot folytatják, de ha feleségük meghal, második házasságra nem léphetnek. A püspökök azonban nem folytathatják a házassági együttést és vagy el kell válniok feleségüktől, vagy özvegyeket választanak püspökké,

¹⁾ Nov. 32. Leon. — L. Hinschius, 147. 5. 1.; Roskovány 1.222—3.

²⁾ C. 14. D. XXXI. — c. 6. X. III. 3. — C. 14. X. III. 1.

³⁾ L. Roskovány, III. 59—60.

vagy pedig — és többnyire — a szerzetesek közül kerülnek ki a püspökök.

Itt-ott találkozunk a teljes celibátus felé való közeléssel is. A szírek 1888. évi zsinata elrendeli, hogy a celibátust, melyet már eddig is követett a legtöbb pap, ezért mindenki kövesse (megmaradván a már nőseknek az a joguk, hogy tovább is élhetnek feleségükkel, azonkívül a pátriárkának joga van e szabály alól felmentést adni.) A koptok 1898. évi alexandriai zsinata pedig általánosságban és kivétel nélkül írja elő a nagyobb rendüeknek a nőtienséget.¹⁾

V. FEJEZET. A celibátus története a középkorban.

Az egyházi intézményeknek általában s különösen a celibátusnak helyzete a középkor elején az egyházba lépett germán népek: a frankok, gótok közt, a britt szigeteken. — A IX. század végén beállott hanyatlás. — A clugny-i reformmozgalom és képviselői. VII. Gertrud. — A celibátus-törvények megszegőinek büntetése. — A celibátus mindenfelé diadalmaskodik.

Visszatérünk megint a nyugati egyházhöz. A celibátus fejlődését a nyugati egyház történetének ókorában ismerjük már. A következőkben a középkori fejlődéssel kell megismerkednünk.

A középkor a nyugat római birodalom megdőltével, a római birodalom romjain megtelepülő új népekkel kezdődik.

¹⁾ L. Wernz, i. m. II² k. I. r. 301. I.

A nagy világpusztulásból csak az egyház került ki épen. Azt nem tudta a római birodalom magával rántani sírjába. Mikor eltűntek a légiók és római tiszttiszelők, a püspökök nem tüntek el, hanem mihelyt lehetett, előjöttek rejtekhelyükön, s közvetítőül léptek föl a benszülött s új népek közt. Ez új népek meglepetéssel tekintettek az egyházra. Úgy tünt fel az nekik, mint az egyetlen szilárd intézmény, s meggingathatatlan szikla a nagy vízözönben. Anyjukul fogadták, sorra beléptek az anyaszentegyházba, mely nemcsak magvasabb vallásos élet közvetítője, hanem magasabb kultúra hordozója is lett számukra.

Mikor az egyház ez új népekkel érintkezésbe lépett, intézményei már készen voltak, tana, szervezete, kultusza járászt kiépítve. így volt ez — tudjuk — a celibátussal is. És magával vitte mindezt az új népek közé.

Érthető azonban, hogy a népvándorlás mozgalmai és viharai, ez ifjú, féktelen népekkel való összeköttetés az egyházi fegyelemre nem volt jó hatással.

A püspökök és papok eleinte természetesen a benszülött római lakosságból kerültek ki. Ezek nagyon jól ismerték az őskeresztény papi életideált, nagyrészt követték is, mindamellett a szilaj, egészséges, de a természeti életideálokkal telt germánokkal való érintkezés folytán sokan megfeledkeztek róla s elhanyagolták a celibátust. Utóbb persze az új népek közül is vétettek papok, akik azonban épügy mint maguk az egyes népek, melyekből vétettek, csak lassan, nagyon lassan idomultak a keresztény életeszményekhez és épen nem lehet csodálkozni azon, ha a celibátus ismételt megsértésével, elhanyagolásával találkozunk.

Amint a természetföltöti életnek a természetes élet, azonképen a,z egyház működésének a népek az alapja és előfeltétele. Az egyház nem teremtheti a népeket,, hanem a meglevőkkel, a vele érintkezésbe kerülőkkel keit foglalkoznia, azokat nemesíteni, a vallásos élet magasabb fokára emelni. Innen van, hogy az egyház nem ugyan lényegét, hanem életét, konkrét működését s intézményeit tekintve, függ a népektől, melyekkel összeköttetésbe lép, amennyiben azok jó vagy rO)SSz tulajdonságai munkáját megkönnyítik vagy megnehezítik s e munkának eredménye tartalmát, sajátos irányát s jellegzetes színezetét épen innen nyeri.

A -középkor története eléggé illusztrálja, hogy a germán néplélek mennyire és mily sokáig elégletes volt ama követelményekkel szemben, melyeket az egyház felállított; mennyire ellenállt amaz átalakító folyamatnak, mely a germánodnak az egyháziba v;aló belépéssével kezdődött. Sőt tart ez az ellenállás ma is és tartani fog,, arnig csak ember él e földön, mert küzdelembe kerül a krisztusi eszmékhez idomulni; önmegtagadást, minmagunk fegyelmezését követeli, attól pedig irtózik az ember. Ezért az egyház küldetése is a világ végéig tart, mert mindaddig, míg ember él a földön, lesz, akit felvilágosítson, lesz, akit nemesítsen.

Az egyházi szolgák nem hullanak alá az égből, hanem azokból a népekből kell vennie az egyháznak, amelyek között működik és így kisem csodálkozhatik azon, hogy maguk is telve vannak mindama gyarlóságokkal, melyek népükben találhatók. A maguk személyét illetőleg épügy rászorulnak a keresztény életideálok szerint való átalakulásra, melyeket nem ők teremtettek meg, hanem ame-

lyekhcz idomulni tartoznának, mint maga a nép, de sokszor épúgy ellentállnak, mint a nép.

Mabillon (Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti a IV. századnál) élénk színekkel festi a celibátus terén a középkor elején fellépett visszaéléseket. Akadtak püspökök, kik egyenesen megengedték papjaiknak a nősülést.

De a celibátus gondolata s az arra vonatkozó régibb törvények emléke végleg soha ki nem veszett. A szentszék mindenig szorgalmazta azokat s mihelyt egy-egy népnél rendezettebb viszonyok kezdtek beállni, egyre-másra alkották a zsinatok a celibátust sürgető törvényeket.

így a középkor első katholi kussá lett országában, a frankok közt, egész hosszú sora van a celibátust elrendelő törvényeknek.

Majd a szubdiakonátustól, majd a diakonátustól fölfelé követelik a celibátust a 461. évi I., 567.-i II. tours-i, az 506.-i agdei, 538.-i III. és 541.-i IV. orleansi, 535.-i clericnt-ferrandi (arvernai) stb. zsinatok. Az 549.-i V. orleansi zsinat meg — úgy látszik — minden klerikusra kötelezőnek mondja a celibátust.

Tisztasági fogadalmat ír elő a 441.-i orangei (c. 22.), 443.-i II. és 524.-i IV. arlesi, 517.-i epaone-i zsinat a diákonusoknak, utóbbi már a szubdiakonusoknak, sőt minden klerikusnak („Ne laicus, nisi religione praemissa, clericus ordinetur.” Harduin II. 1051. Laurin, 82. 1.)

Aki mindezek dacára folytatja feleségével a házasági együttélést, vagy a felszentelés után házasodik, büntetendő: 441.-i orangei zsinat, 461.-i toursi, 538.-i III. orleansi stb. (depositio ab officio, et reductio in communionem laicam volt a rendes büntetés. Néha szigorúbb is. Grego-

nus Turonensis beszél egy esetről, amikor a celibátus megsérőjét a püspökök kiközösítették.¹⁾

E törvények végrehajtása nem csekély nehézségekkel járt. Növelte a nehézségeket az a körülmény, hogy a meroving királyok alatt a püspöki székek betöltésénél nagyrészt a politika volt az irányadó. Előkészítés nélkül, e céíra fölszentelt, állami érdemeket szerzett laikusokat neveztek ki, akik nem igen buzgólkodtak a celibátus betartásában.

Azonban hamarosan jobbra fordultak az állapotok. A világi pápságnak általánossá lett közös élete (metzi Chrodogangus regulái alapján) nagyban elősegítette a celibátus térfoglalását. Elősegítette a pápák által támogatott sz. Bonifác apostolkodása is, a szerzetesek példája és a karoling törvényhozás, mely lefokozást s a javak el-kobzását állapította meg büntetésül. Thomassinus LXIV. fejezetében a VII. és VIII. századból való egész sereg rendelkezést (egyházit és világít) ismertet²⁾), melyek ritkán szólnak már egyenesen a celibátusról, annyira magától értetődő kötelezettségnek tekintették, le egészben a szubdiakonátusig, sőt egy későbbi, a 952.-i augsburgi zsinat szerint a kisebb rendedig, hartem inkább a tisztaság megőrzésének eszközeiről, a nőkkel való együttlakás) szabályozásáról, e nembeli vétségek büntetéséről. így történt, hogy a celibátus az egész karoling birodalomban általános uralomra jutott.

Nem kevésbé buzgólkodott az Egyház a gótok közt *Hispánia*ban a celibátus megszilárdításán. Követeli az

¹⁾ *Thomassitus*, i. m. c. LXII. nr. 5.

²⁾ Valamint *Roskovány* is, I. 153.—190. 1.

589.-i III., 653.-i VIII., 655.-i IX. toiedói; aⁱ szubdiakonusokra is kiterjeszti az 517.-i geronai (conc. Gérundense,) 653.-Í VIII. toiedói (can. 6.), 655.-i IX. toiedói zsinat. A buntetés, melyet a zsinatok a celibátus megszegőire előírnak, már nem pusztán depositio vagy laica communio, hanem excommunicatio, sőt kolostorba való elzárás és életfogytig gyakorolt penitencia. A celibátusra kötelezett egyháziak feleségét is (természetesen a felszentelés előtt vett feleségről van szó) kolostorba zárják, ha nem élnek tiszán. A nőkkel való együttlakást illetőleg igen szigorúak a hispániai zsinatok. A III. bragai zsinat (675.) csak a pap anyját tűri meg. Hispániában is általánossá lett a celibátus, s így tartott, amíg csak a mórok a nyugati gótok uralmának véget nem vetettek.

A *britt szigetek* keresztenységének kezdetben saját-ságos kolostori szervezete volt. A rendes hierarchia megalapítása tarsusi Theodor érsek nevéhez fűződik, ki 669.-ben jött Angolországba. Ugyanő gondoskodott világi papokról és plébániák alapításáról. A papság fegyelme eleinte kifogástalan volt s igen nagy tiszteletben s tekintélyben álltak. De épen emiatt világi ügyekbe keveredtek s ezért a fegyellem roppant meglazult. A X. században nagy számban voltak házas papok. Edgár király (958—975) alatt Dunstan canterbury-i érsek 969.-ben nagy zsinatot tartott, melyen elrendelték a házas papok elűzését s a fegyelmet teljesen visszaállították.¹⁾

Ha a perifériákon végzett eme rövid szemle után a központra: a *római* egyházra fordítjuk tekintetünket, azt

¹⁾) Roskovány, I. 236. s kk. A föntebb idézett zsinati határozatok is mind megvannak Roskoványnál.

találjuk, hogy ez a celibátus elve mellett híven kitartott s mintaképül szolgált a többi egyházaknak.¹⁾ Hogy I. Leo mikép szorgalmazta a szubdiakonok celibátusát, már fentebb láttuk. Sok helyütt feledésbe mehetett, azért kellett N. sz. Gergely pápának újból és nyomatékkal előírni. Mindamellett még később is észlelhető az ingadozás a szubdiakonok körül. A Zachariás pápa alatt, 743-ban tartott római zsinat nem szól róluk. Az a törvény-gyűjtemény is, melyet 744-ben ugyanez a pápa a frankoknak szánt, csak a püspökök, presbyterek és diakonok celibatusáról szól, a többi egyházi szolgát illetőleg az egyes egyházak szokását mondja irányadónak. Úgy látszik, a szubdiakonok sok helyütt még mindig nem bocsájtattak közvetlenül oltári szolgálatra.

Amit így az egyház hosszú, következetes munkával és neveléssel, az emberi gyarlóság ellen vívott céltudatos küzdelmével lassan megvalósított, veszni indulni látszott a IX. század végétől kezdve. A világi papság közös életének megszüntével, a karoling birodalom felbomlását követő zabolátlan vadság, örökös harcok, erkölcsi eldurvulás beálltával, az egyházi és kultúrélet rettentő süllyedésével aláhanyatlott a celibátus is, és pedig nemcsak az alsópapság, hanem a püspökök körében is.

A 909. évi troslé-i zsinatnak sokszor ismételt panasz: „Paráznaság és házasságtörés, Istenkáromlás és gyilkosság árasztottak el bennünket,” megrendítően bizonyítja, hogy a kapzsiság és élvezetvágy, mely egyébként az egész akkori társadalom fölött uralkodott, az egyházi kö-

¹⁾ „More Romanae ecclesiae...” „Ad similitudinem Sedis Apostolicae . . .” így vezeti be intézkedéseit N. sz. Gergely.

rökbe is mennyire befeszkelte magát és simonia meg inkontinencia alakjában mennyire pusztított.

Sötét színekkel festik ezen idők egyházi állapotait, nevezetesen a papok fegyelmét veronai Ratherius († 974), vercellii-i Hatto († 960 k.), Damiani sz. Péter (1072) Liber Gomorrhianus ad Leoném IX., De coelibatu sacerdotum ad Nicolaum II. Contra intempérantes clericos c. műveiben.

Franciaországban főleg Bretagne-ban és Normandiában harapództak el a bajok a klérusba fölvett nyers, tudatlan normannok révén. Maga Róbert roueni érsek és utódja Mauger, nyilvános házasságban éltek. Magától értetődik, hogy e példa vonzott és sokan követték. Kísérletek történtek az egyházi javak átörökölhetővé tételere is. Hozományul adták leányleszármazók részére.¹⁾

A britt szigeteken — fönreve láttuk, — Dunstan buzgóik odása folytán a X. században a fegyelem helyreállt ugyan, de a dánok és angolszászok között dúló harrok idején a konkubinátus és simónia újból lábra kapott s befeszkelte magát a kolostorokba is.²⁾

A XI. században érte el a baj tetőpontját. Voltak ugyan püspökök, kik küzdöttek ellene: Ratherius Veronában, Dunstan, vercellii Hatto, Damiani sz. Péter. Mikor sz. Péter széke szabad és méltóképen volt betöltve, mindenfelé akadtak a ker. papság ideáljaiért lelkesülő férfiak, kik meg is valósították ez ideálokat. Mindig akadtak, kik bárán felszólaltak a visszaélések ellen és hangoztatták a papság kötelességeit. Mindamellett az állapotok nagy általánosságban elég szomorúak voltak.

¹⁾ Hergenröther-Kirsch II. 228.

²⁾ U. o. 229.

Dezső, a későbbi III. Viktor pápa (t 1087) *De miraeulis in Italia factis c. iratában* mondja, hogy magában Ry-mában is voltak nős püspökök.¹⁾ Szent Péter széke ezidétt süllyedt a legmélyebbre. Soha oly gyors egymásutánban nem következtek a pápák, mint a X. és XI. században. Tud-juk, hogy többen nem természetes halállal múltak ki, tud-juk, hogy voltak, akik nagyon kétes múlt után kerültek a pápai székre s még azon is folytatták aljas életmódjukat. A próféta szavai a pusztulás iszonyatosságáról a szent helyen a keresztenység fővárosában kétségejtően teljesedett. A tiszteletremélő sz. Péter bazilika teteje hosszú időn át rongyos volt s az eső alácsurgott az oltárokra, mint szimbóluma nem a mennyei áldásnak, hanem az angyalok könnyének, melyet a szabadságától megfosztott római egyház sorsa fölött hullattak.²⁾ De hogy *egy* pápa, IX. Benedek (1045) arra gondolt volna, hogy mint pápa meg-nősül, tekintve e hír forrásának, Bonizo-nak (*Ad amicum L. IV.*) megbízhatatlanságát, bátran kétségevonhatjuk)

Azonban nem sokáig tartottak ez állapotok.

A karoling kultúrát követő szomorú hanyatlás idején, mikor a pápaság oly mélyre süllyedt s a római nemesi pártok játéklabdája volt, a klérusban a simonia és inkontinen-cia kapott lábra s az invesztitúra révén teljesen a világi hat-alom uralma alá került, csakhamar felébredt a reform vágya s meg is indult a X. század derekán az ez irányú mozgalom. A *clugny-l* reform-mozgalom volt ez, melynek egyik leg-főbb programmpontja az őskereszteny papi és szerzetesi

¹⁾ L. Scherer, I. 391. 1. S3, j.

²⁾ Ehrhard A.: *Das Mittelalter und seine kirchliche Entwicklung*, Mainz, 1908, 67. 1.

³⁾ *Hei ele CG. IV²* 707. 1.

ideal visszaállítása. Nagy erőt kapott e törekvés az Ottókban fölélesztett német-római császárságtól, kik — legalább ideiglenesen — a pápaságot is fölemeíték lealázó helyzetéből s újból képessé tették magasztos hivatásának teljesítésére.

VII. Leo (936—939) 938.-ban a papok inkontienciája miatt keserű panaszokkal telt levelet küld a frankokhoz és germánokhoz. A 948.-i ingelheimi, a 952.-i augsburgi,¹⁾ 967.-i ravennai zsinat a régibb kánonok alapján állva követelik a celibátust.

A reform egyelőre nem sikerült. III. Ottó és II. Szilveszter halála után a pápaság is, a császárság is újból aláhanyatlott. A bajok nagyobb mérveket öltöttek a XI. század első felében, mint azelőtt. A szentszék a Crescentiusok s a tusculumi párt uralma alá jutott. A pápai szék kereskedés tárgya lett. IX. Benedek személyében 1033-ban gyermeket ültettek rá a tusculumia k. A papok nyíltan házasodtak vagy konkubinát tartottak és ezen eljárásukat védelmezték és törvényesnek mondották. Egyházi hivatalukat elhanyagolták, az Isten tiszteletének előmozdítására és a hívek javára, a szegények gondozására fordítandó egyházi javaikat családjuk ellátására és gazdagítására fordították. Hogy ugyané célra minél többet összeharacsoljanak, a szent ténykedéseket pénzért végezték. Hogy minél

¹⁾ Augsburg ekkori s a zsinaton jelen volt sz. püspökének, *Ulriknak* neve alatt ismeretes egy Miklós pápához intézett levél, mely a zsinat határozatával homlokegyenest ellenkezik: t. i. védi a papok házasságát. A levél kétségtelenül (a XI. századból való) hamisítvány. (A X. században nem volt Miklós nevű pápa, s a levél hangja és tartalma teljesen ellenkezik mindenzzel, a mit sz. Ulrikról tudunk). L. Hinschins, I. 150. 1. 4. j.

jobb javadalmakhoz jussanak, semmiféle eszköztől sem riadtak vissza s így a simonia mind nagyobb arányokat öltött. Az inkontinencia és simonia volt ezen idők legveszédelmesebb két kelevénye.

De akármennyire általános volt is a baj, a celibátus gondolata és az érvényben tartására való törekvés soha sem veszett ki az egyházból, sőt épen ezen állapotok mutatták legvilágosabban, mennyire szükséges az. A VIII. Benedek alatt 1018-ban¹⁾ tartott páriai zsinat egyházi és világi büntetéseket szab a celibátus megszegőire. Tudunk nem egy tartományi zsinatról a XI. század elején, melyek szintén szorgalmazták a celibatust pl. az 1031.-í Bourges-i, compostellai stb.²⁾

III. Henrik német király s német-római császár volt az, ki annyi megpróbáltatás után végleg felszabadította a szentséket eddigi súlyos helyzetéből s oly pápákat ültetett rá, kik testestől lelkestől hívei voltak az időközben soha el nem aludt, sőt folyton erősbödő reformmozgalomnak.

IX. Leo (1048—1054) volt az első ezek között, ki érdemlegesebb munkát tudott végezni, bár az ő uralkodása is rövidre volt szabva. A clugnyi reform barátjaival vette körül magát, kik között volt Damiáni sz. Péter és Hildebrand diakon is, és elszánt akarattal látott hozzá az egyház bajainak és főleg ezek forrásainak, az inkontinenciának orvoslásához. Bejárta Itáliát, Német és Franciaországot s egyre-másra tartotta a zsinatokat (1049-ben Rómában, Rheimsban, Mainzban, 1050-ben Rómában), melyek szigorú büntetések, anathema alatt követelik a celibatust, és pedig

¹⁾ Roskovány, illetve Bosisio (Concilia Papiensia, 1852.) szerint 1020. v. 1021. (I. 244. 1.)

²⁾ L. Roskoványnál, I. 243—254.

mint az 1018.-ik pávai zsinat, a szubdiakonátustól fölfelé-Bonízo szerint (Ad amicum lib. V.) megtiltotta, hogy tisztálatlan pappal vagy diakonnal bárki is érintkezzék, aminek következménye az volt, hogy Rómában s környékén a házas vagy ágyas papot eltávolították az oltártól.

Ugyané szellemben működött II. Viktor (1055—1057). 1055-ben Flórencben a maga elnöklete alatt volt nagy zsinat, 1056-ban pedig követei által Tououse-ban tartatott zsinatot s tilalmazta a celibátus megszegését.

X. (IX.) István 1057—1058 szintén reform pápa volt, ki alatt a reform-mozgalom milanói hívei a nikolaitákkal szemben (így nevezték azokat, kik a papi házasságot jogosnak és törvényesnek mondották) győzelmet arattak. Az említett pápák törekvéseit t. i. sok felé maga a nép is támogatta, mely keservesen tapasztalta, hogy az elvilágiasodott házas papok lelki szükségletei kielégítésére teljesen alkalmatlanok. Különösen Milanóban dívott a celibátus elhanyagolása. Az elkeseredett nép, főleg az alsóbb néprétegek, összefogtak, s részint erkölcsi, részint anyagi erővel azon voltak, hogy e visszaélést kiírtsák. E szövetkezést Patariának (csőcselék) nevezték a rossz papok és pártolóik. Sikerült is a Patariának 1057-ben egy oly értelmű néphatározat aláírására kényszeríteni a papokat, hogy a celibátust betartják; a hívekkel pedig megígértették, hogy házas papoktól a szentségeket nem fogadják el.¹⁾

A II. Miklós (1058—1061) alatt 1059.-ben tartott római zsinat IX. Leóra hivatkozva letétel büntetése alatt tiltja, hogy ágyas pap misézzen, az evangéliumot vagy leckét olvassa s a presbitériumban helyet foglaljon. És

¹⁾ L. Kirchen Lexikon² IX. k. 1595. 1.

hogy e rendelet annál hatályosabb legyen, megtiltja, hogy ilyen pap miséjén a hívek részt vegyenek. Ágyas alatt nemcsak a szószerinti értelemben vett ágyast értették, hanem azt is, ki előbb vett feleségével tovább élt, vagy pedig a felszentelés után annak rendje-módja szerint meg-házasodott.

A pápa mindenfelé küldött követeket,¹⁾ hogy e határozatok érvényre jussanak. Utódja, II. Sándor (1061—1073) 1063-ban Rómában új zsinatot tartott s szórói-szóra megis-mételte II. Miklós törvényeit, mindenmellett nem ment egyszerre a bajok megszüntetése. A püspökök sok felé nem merték vagy nem akarták a törvényeket kihirdetni és alkalmazni s így tovább is burjánzott az inkontinencia, amint azt a reformátori buzgalmában fáradhatatlan Damiani sz. Péter panaszkodva írja. Sőt nem egy helyütt zavargások törtek ki e törvények miatt pl. Milano, Cremona, Piacenza, Paduában, Flórencben stb.

Ilyen körülmények ; közt foglalta el sz. Péter székét fiildebrand, az előző pápák hü segítője a reform megvalósításában, VII. Gergely néven (1073—1085.) Már régóta munkása volt a Clugny-ból kiindult friss, új szellemnek, mely meghódította a német-római császárság által felemelt pápaságot is. II. Kelemen, jobban IX. Leo óta egyre tisztában alakúít ki a pápák előtt a reform-programm, melynek pontjai voltak: az őskereszteny papi és szerzetesi ideál

¹⁾ fīs tartotta a zsinatokat: még 1059-ben Melfi-ben Dél-Itália számára, 1060-ban Rouen-ban, Toursban (ennek határozatai megvan-nak.) II. Sándor alatt szintén volt több zsinat Francia-, Angol-, Spanyol- s Németországban s mind tárgyalta a celibatust. Hefele (Conciliengeschichte IV.) vagy 80 francia zsinatot említ a XI. században, melyek a papság fegyelmének javításán fáradoztak.

megvalósítása, a simóniának s az egyházhivatalok betöltsénél eddig tapasztalt túlságos világi befolyásnak megszüntetése s így a szabad pápa- és püspökválasztás biztosítása.

VII. Gergely teljes odaadással munkálkodott e Programm megvalósításán, hogy így az egyház belső tisztaságát és díszét visszaállítsa és szabaddá, függetlenné tegye, és mindenek útján elérje végcélját: az összes keresztyeneknek nagy népcsaládba való egyesítését s Krisztus földi országának megvalósítását, melynek látható feje. Istennek helyettese a pápa, kinek ratione peccati mindenki, föl a császárig van alárendelve.

Hogy mit tett a simónia és investitura eltörlése érdekében, nem tartozik tárgyunkhoz. A celibátus érdekében vívott harcára kell fordítani figyelmünket.

Már az 1074. évi böjti zsinaton alkotott ide vonatkozó törvényeket. A zsinati akták ugyan nincsenek meg, de ismerjük a határozatokat hersfeldi Lambert annaleseiből s magának VII. Gergelynek a konstanzi, mainzi és magdeburgi püspöknek küldött leveleiből. Ezek szerint megismételte a zsinat II. Miklós és II. Sándor törvényeit és elrendelte, hogy qui in fornicationis crimine iacent kik a köteles papi tisztaság ellen vétkeznek, misézni ne merjenek, de még csak alsóbb rendű szolgálatot sem végezhetnek az oltár körül. Ha pedig valamelyik pap átlépi e tilalmat, senki az ő ténykedésüket el ne fogadja, az általuk végzett funkcióinál jelen ne legyen.¹⁾

¹⁾ *Hersfeldi Lambert* így közli a határozatokat: Presbyteri, diaconi, et subdiaconi uxores non habeant; habentes aut dimittant, aut deponantur, nec missas célèbrent, aut altari deserviant. Nec quisquam deinceps ad sacerdotium admittatur nisi perpetuam profiteatur

Az 1075. évi második böjti zsinat megismételte e hatalozatokat, és mint már Gergely az első zsinat után is tette, az általa rendszeresen kifejlesztett legátusi intézmény útján igyekezett azokat megvalósítani.

Gergely törvényei hihetetlen ellenállásra találtak. Hivatkozott sok rossz pap Krisztus Urunkra, az apostolok szavaira (*melius est nube-re, quam uri, Kor. I, 7, 9.*) a Paphnutius-esetre. Kijelentették, hogy inkább a papságról mondanak le, mint a házasságról, és akkor lássa a pápa, kinek nem elég jók az emberek, honnan vesz angyalokat a keresztény nép gondozására. A pápa *manicheus** mondoggatták, ki elveti a házasságot.¹⁾ Különösen Felső-Olaszországban, Francia- és Németországban volt nagy az ellen-szegülés. Altmann passaui püspök e törvények kihirdetésekor csaknem életét veszítette. János roueni püspököt, mikor egy ott tartott zsinaton e törvények mellett szólalt föl, kiüzték a templomból. Ugyanígy járt pontoisei Galter apát Parisban. Ottó konstanzi püspök nemcsak megengedte, hogy házas papjai nejüket jmeztartsák, hanem a nem házas papokat is fölszólította, hogy házasodjanak. A legtöbb német püspök hanyag volt e törvények kihirdetésében.²⁾

Gergelyt minden nem téritte el szándékától. Az ellenkező püspököket maga elé idézte, a félénkeket bátorította, követeit mindenfelé szétküldte s őket büntető ható-

continentiam. (Roskovány I. 289. U. o. megvan Gergelynek konstanzi Ottóhoz küldött levele is. A házas pap miséjét tudatosan hallgatóra az excommunicatiót elsőnek az 1078. évi poitiersi zsinat mondja ki.)

¹⁾ *Lambert-Hersfeld. Annales ad 1074.*

²⁾ *Hergenröther-Kirsch: Handbuch des allg. Kirschengechichte, 1904. II. 353.*

sággal is felruházta, zsinatokat tartatott, igyekezett megnyerni a fejedelmeket és főurakat s a reform ilyen módon egyre jobban haladt. Leghívebb segítője volt a nép. A. rossz papokat kerülte, a jókat messze földön fölkereste. Épen ezt, a nép közreműködését akarta elérni a pápa, mikor az előző pápák nyomán elrendelte, hogy ágyas vagy házas pap miséjén nem szabad résztvenni s e rendeletet többször is megismételte. Esze ágában sem volt a rossz papok miséjét vagy az általuk kiszolgáltatott szentségeket érvényteleneknek nyilvánítani, legkevésbbé sem tette két-ségessé azt a dogmatikus tételel, hogy a szentségek érvénye és hatálya nem függ a kiszolgáltató pap méltó vagy mél-tatlan voltától.³⁾ Egyszerűen azt akarja elérni, hogy ha más nem, hát a nép boykottja kényszerítse a házasságban élőket vagy a megjavulásra, vagy a lemondásra. Az egyház szolgálatából bátran elmehettek, mert akkor még nem volt érvénytelen a papok házassága. Épen a lázadó magatartás, melyet a házas papok tanúsítottak, mutatta, hogy nagy szükség volt már VII. Qergely föllépésére. Különben a nép maga legjobban érezte, hogy kell a reform, mert ezektől a mesterség szerüen működő, önzetlen szeretetnek, önfeláldozásnak, önmegtagadásnak teljes hiányában levő papoktól vagy nagyon drágán, vagy sehogy sem szerezheti meg a vallás vigaszait és áldásait.

A gangrai zsinat ugyan anathemával sújtja azt, aki állítja, hogy házas pap által végzett istentiszteleten nem szabad résztvenni²⁾ és így mintha VII. Gergely és elődjei összeütközésbe kerültek volna e kánonnal, ámde ez az

¹⁾ *Hinschius*, 152. 1. —

²⁾ Lásd föntribb.

összeütközés csak látszólagos. Mert az eustathiánok *törvényes* házasságban élő ppok miséjét kerülték (hiszen a papok házassága akkoriban megengedett volt a keleti egyházban), ellenben a nyugati egyházban *meg nem engedett* módon éltek a papok VII. Gergely korában házasságban. Továbbá az eustathiánok kerülték a házas papok miséjét, mert elvetették a házasságot, tehát dogmatikus okból. Ellenben VII. Gergelynek esze ágában sem volt a házasságot elvetni vagy becsmérelni. Szent doognak tartotta ő azt, nem is dogmatikus okból tiltotta el a híveket a házas papok funkciótól, hanem fegyelmi okból. T. i. így akarta azokat a celibátus megtartására szorítani. Ép azért alaplanok voltak azok a szemrehányások, melyekkel akkoriban illették, mintha homo haereticus et vesani dogmatis volna, eretnek és őrült tanok hirdetője, mint a hogy Lambertus Hersfeldensis szerint mondogatták.¹⁾ És Hinschius is fölöslegesen aggódik, hogy VII. Gergely ezen intézkedése kétésségeket tehette ama dogmatikus tételel, hogy a szentségek érvényességének és hatályának semmikép sincs kárára a kiszolgáltató méltatlansága.²⁾)

VII. Gergely törvényhozása teljesen a régi alapján állt. Egyetlen új mozzanatot nem vitt be a celibátusba, annak fejlődését semmiféle tekintetben nem terelte más irányba, annál kevésbbé volt ő az, aki kitalálta, az egyházba becsempészte. Ilyen állítás az egyháztörténelemben való teljes tökéletes járatlanságra vall s alig is van ma már valaki, aki ezt valláná. Maga a protestáns Hinschius is így nyilatkozik.³⁾)

¹⁾ L. Hefele i. m. 136. 1., Luurin 128.. 3. j.

²⁾ Idézett helyen.

³⁾ 154. 1.

VII. Gergelynek intencióit is meghamisítják sokszor vagy legalább elhomályosítják, mikor úgy tüntetik öt fel, mintha pusztán hierarchikus tendenciák vezették volna, ki csak azért sürgette a celibátust, hogy a papságot, kiszakítva a család, szülőföld, az állam kötelékeiből, kizárálag az egyház érdekeit szolgáló készséges eszközévé tegye világuralmának megteremtésében. Hogy mi volt VII. Qergely céija a valóságban, föntega mondottuk: az egyház belső díszének és tisztságának visszaállítása s az összes kereszteny népeknak egy nagy népcsaládba való egyesítése az egyház, illetve feje, a pápa vezetése alatt. E cél elérésére tiszta papságra volt szüksége, askézist gyakorló, magát legyőzni és fegyelmezni tudó papságra, olyanra, milyennek a régi kánonok akarják a papságot. Ezért állott a clugnyi reform-mozgalom mellé, ezért tette magáévá annak papi ideálját és szorgalmazta a celibátust, nem pedig pusztán érdekpolitikából. Hogy a papi celibárius kérdésében a politikai és pasztorális szempont is figyelembe veendő, meg hogy az egyházi javadalmak átörökölhetővé tételere irányuló törekvések idején, az egyházi javaknak a leszámazottak által történt elfoglalása és szétkapkodása miatt a celibátus az egyházi javaknak egyházi célokra való megmentésére is jónak látszott s ezt Justiniantól kezdve ki is fejezte a törvényhozás: mindezsenki sem tagadja s Qergely szemei előtt is lebeghettek e motívumok. De hogy egyedül ilyen indító okok vezették volna, ez az állítás igazságatlanság vele szemben.¹⁾

¹⁾ VII. Gergely jellemzésére hivatkozni szoktak egyik levelének (III. 7.) ezen helyére: non liberari potest ecclesia a Servitute laicorum, nisi liberentur clerici ab uxoribus. Épen Hinschius volt az, aki meg-

Akármennyire követelte is VII. Gergely a celibátust, és minden megtett annak érvényesítésére, a praxis még jó ideig ellentétben állt az egyházi törvényhozással. Egyes helyeken, nevezetesen Magyarországon is, meglehetősen lassan ment e törvények életbeléptetése. Itt-ott még a XIII. században is akadunk nős papokra. Innen van, hogy VII. Gergely után minduntalan szükségessé vált törvényének megismétlése. Megtette azt a II. Orbán (1088—1099) idejében tartott 1089.-i melfi-i zsinat,¹⁾ a II. Paschalis (1099-1118)

állapította, (i. in. 153. 4. j.), hogy e helyet sem az említett levélben, sem Gergely más levelében nem találni. Maga a gondolat azonban nem idegen Gergely eszmevilágától.

¹⁾ Ezidétt, 1092-ben, volt nálunk a híres szabolcsi zsinat sz. László királyunk uralkodása alatt. Sz. István halála után külföldi pél-dák hatása alatt nálunk is lábra kapott a papi házasság. Még püspökök között is. Egy 1083 körül tartott zsinat még engedélyt adott az első házasságban levő papoknak a házasélet folytatására. De a szabolcsi zsinat kimondja, hogy a pap és diakon, ha második házasságra lép vagy özvegy asszony a felesége, elválni köteles, mert ez nem törvényes házasság; ha pedig ezt nem teszi, le kell fokozni. Vagyis a felszentelés után kötött második házasságban élni tilos. De a felszentelés előtt kötött első törvényes házasság folytatható, *amíg a pápa más tanácsot nem ád*, tehát csak ideiglenesen. Jelentékeny eltérés ez VII. Gergely intézkedéseitől, melyet azonban csak ideiglenes engedménynek tekintett a zsinat. L. Péterffy Concilia Hungariáé. P. I. p. 15. sqq. — Kálmán királynak 1 i03 körül kiadott decretumai tovább mennek. Nemcsak azt tiltják, hogy a felszentelt pap második házasságra lépjen, de tiltják a felszentelés előtt kötött házasság folytatását is, és házas ember felszentelését csak azon esetre engedik meg, ha az feleségétől annak beleegyezésével elválik, egymástól külön élnek, de a férj gondoskodik az elvált asszonyról, ki azonfelül tisztasági fogadalmat is tartozik tenni. (Péterffy I. 47 kk.). Az 1114. év körül tartott *esztergomi* zsinat megint visszatért a szabolcsi határozatokra, a felszentelés előtt kötött házasság folytatható, de aki a felszentelés

korabeli nordhausen-i (1105) és troyes-i (1107) zsinat, a II. Calixtus (1119—1124) által tartott 1119. évi rheimsi és 1123.-í I. lateráni zsinat, valamint II. Ince (1130—1143) az 1131.-í rheimsi és 1139.-í II. lateráni egyetemes zsinaton. Benne vagyunk már az egyháztörténeti középkor vi-rágzó szakában, a pápaság egyházpolitikai túlsúlyának s a kereszteny kultúra legfényesebb kivirágzásának periódusában. VII. Gergely terve az egyház felszabadítását s a kereszteny népeknak egy nagy népcsaládba való olvasztását illetőleg jórészt megvalósult és ime a papság még mindig nem tudta teljesen megvalósítani az őskereszteny papi ideált. Az általános egyházi fellendülés rajta is meglátszott, főleg a XII. század folyamán jelentékeny magaslatra emelkedett; mindenmellett, hogy a celibátus megszegése nem lehetett nagyon ritka, mutatják a celibátus törvények s a megszegőikre megállapított büntetések. Ámde nincs ezen megütközni való. Már föntebb mondottuk, hogy a nemzedékről-nemzedékre egymást fölváltó papok maguk is ama népek gyermekei, melyek az egyház átalakító, megszentelő működésének tárgya, részesei ezen népek hibáinak és az egyházzal szemben kifejtett ellenállásának és ezért — sajnos — úgy is volt és úgy is lesz, hogy az ideál és annak megvalósítása közt mindig van távolság. Hol kisebb, hol nagyobb. A hitélet és egyháziasság föllendülésének szakaiban a papság is buzgóbb és tisztább, hanyatló periódusokban pedig annak körében is hanyatlás észlelhető. De hogy valaha kihágások egyáltaljában ne forduljanak elő, amíg a papok is csak emberek maradnak, alig remélhető.

után köt házasságot vagy második házasságra lép, büntetendő. Péterffy í. 55. kk. Feltűnően lassan tudtak nálunk érvényesülni VII. Gergely törvényei!

Az elsortolt és a tárgyalt kornak egyéb celibátustörvényei az abszolút celibátus *paranca* mellett *büntetést* is tartalmaznak a törvények megszegőire.

Azt a büntetést, mellyel az ancyrai és neocesareai zsinat kánonjában s több V. és VI. századbeli törvényben találkoztunk,³⁾ t. i. a letételt, az eddig birthnál alacsonyabb vendbe való lefokozás!, minden egyházi jövedelemtől s javadalomtól való megfosztást, ezen idők sok törvényében is feltaláljuk. Pl. a 952. évi augsburgi zsinat 1., az 1018. (v. 1022) évi páviai zsinat²⁾ 1., az 1072. évi zsinat 15., az 1119. évi rheimsi zsinat 5. kánonja.

Vannak ezeken kívül olyan törvények, melyek a papok házasságát megbélyegző kifejezésekkel illetik s gyermeketet törvénytelennek, öröklésre képteleneknek mondják. A 655. évi IX. toledói zsinat szerint az ilyen házasság detestandum connubium, aliena pollutio, a belőle származó gyermekek öröklésre képtelenek ..Λ azon templom szolgái, melynél atyjuk működött. A XI. századtól különösen gyakran találkozunk ilyféle meggyalázó kitételekkel, pl. az 1018.-i páviai, az 1031. évi bourgesi, az 1074. évi roueni, az 1078. évi poitiersi zsinaton. II. Sándor, VII. Gergely a papi házasságot fornikációtak, a házas papot konkubináriusnak mondják.

Egy más csoportba tartoznak azok a törvények, melyek vagy az asszony elbocsátását, vagy a hivatalról s javadalomról való lemondást, a papságból való kilépést követelik. Pl. a 969. évi angolországi nagy zsinat s az 1060. évi toursi zsinat 6. kánonja.

¹⁾ L. e. m. 51—52. lapján.

²⁾ Heide (C. G., 1879², IV. 670. 1.) 101S.-ra teszi az eddigi véleménnyel szemben.

A XI. századtól kezdve sűrűn fordulnak elő törvények, melyek föltétlen elválást követelnek, vagy ami evvel egyértelműnek látszik, javulást, büntetéssel fenyegetőzve, ha az be nem következik. A kilátásba helyezett büntetés: felfüggesztés, a hivatalról való letétel, a javadalom elvesztése, sőt kiközösítés. Pl. az 1063. évi római zsinat törvénye, így intézkedik maga VII. Gergely is, továbbá az 1089.-i melfi-i zsinat (mely felhatalmazza a fejedelmeket, hogy a válni nem akaró szubdiakon feleségét rabszolganőjükkel tegyék), az 1107. évi troyesi, valamint az 1123. évi I. lateráni, IX. egyetemes zsinat, melynek 21. kánonja elrendeli, hogy a papok, diakonok, szubdiakonok és szerzetesek házassága felbontandó s az elSOROLT EGYHÁZIAK BÜNBÁNATRA kötelezendők a szent kánonok határozatai szerint. („*Presbyteris, diaconis, subdiaconis et monachis concubinas habere seu matrimonia contrahere penitus interdicimus, contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disiungr et personas ad poenitentiam debere redigi iuxta sacrorum canonum definitiones iudicamus.*”)

Ki lehet-e olvasni az elSOROLT TÖRVÉNYEKBŐL a papi házasság érvénytelenségét? Kifejezetten eddig egyik törvény sem mondta ki. De talán mégis benne foglaltatik valame-»lyikben?

Hogy az első csoportba tartozók semmikép sem magyarázhatók a papi házasságot érvénytelenítő törvényekül, főntebb már említettük.¹⁾

A második csoportba tartozók, amelyek megbélyegző szavakkal illetik a papok házasságát, Mittermüller szerint²⁾

¹⁾ L. e m. 52. lapján.

²⁾ Archiv í. kath. KR. i. h.

meglehetős valószínűséggel tartalmazzák már az érvénytelenítést, mert törvényes házasságot aligha szólnának le annyira s törvényes házasságból származó gyermekeket nem minősítenének törvényteleneknek. Tehát szerinte a VI. és VII. században valószínűleg már bontó akadály volt a nagyobb rend. Wernz¹⁾ sem tartja ezt kizártnak, mindenmellett bevallja, hogy perdöntő argumentumot e helyekből vonni nem lehet, mert többnyire partikuláris törvények ezek, mert máskép is értelmezhetők, s mert vannak ugyanezen időkből olyan törvények is, melyek elég világosan a papi házasság érvényességről beszélnek. Valóban érvényes is volt, s e megbélyegző kifejezések maguk is e mellett szólnak. Mert ha érvénytelen lett volna, nem kell vala ilyen jelzőket használni az attól való elijesztésre, hanem megmondták volna egyszerűen, hogy érvénytelen.²⁾

Hogy még a XI. század közepén is érvényes volt, mutatják a harmadik csoportbeli törvények, melyek vagy elválaszt, vagy a papságból való kilépést követelnek.³⁾

A negyedik csoportba tartozók már nagyon sok szerző szerint csakugyan tartalmazzák a papi házasság érvénytelenítését. Hefele a melfi-i határozatban,⁴⁾ még inkább az 1107. évi troyesi,⁵⁾ az 1119. évi rheimsi⁶⁾ s egész világosan az 1123. évi lateráni kánonban⁷⁾ kimondva látja a

¹⁾ lus decretalium, 1904, IV. 580. 1.

²⁾ Hinschius, System des kath. Kirchenrechts, 1869, I. 155. I. 12. j.

³⁾ Hefele, CG. IV², 841. Wernz a toursi zsinat 6. kánonjának ezen értelmezését nem fogadja el.

⁴⁾ C. Q. V.² 195 1.

⁵⁾ C. Q. V.² 289. 1.

⁶⁾ C. Q. IV.² 841. 1.

⁷⁾ C. Q. V.² 380. 1.

papi házasság érvénytelenségét. Ezek nem alternatívát állítanak a házas papok elé, hogy t. i. vagy váljanak el, vagy pedig lépjenek vissza a hivataltól s javadalomtól, hanem feltétlen szétválást rendelnek. Ami kegyetlenség lett volna, ha érvényes a házasság. Tehát a XI. század legelején már megvolt a nagyobb rendek bontó akadálya, és mivel a lateráni zsinat régibb határozatokra hivatkozik („iuxta sacrorum canonum definitiones”), még előbb kell keresni az érvénytelenség határozatának kezdeteit. Hefele¹⁾ VII. Gergelyben s közvetlen utódaiban látja e jogelv előkészítőit, míg végre az I. lateráni zsinat általános törvénnyé tette.

Az egyházjogászok közül csakugyan sokan innen keltezik az ordo bontó akadályát.²⁾ Nekünk azonban ezzel szemben mindenek előtt kétségtelennek látszik, hogy VII. Gergely idejében még érvényesnek tekintették a papok házasságát. Mert ha lettek volna érvénytelenítő törvények, a celibátus érdekében folyó ama nagy harcok idejében bizonyára hivatkoztak volna azokra. Aminek azonban semmi nyoma. Ami pedig a melfii, troyesi, rheimsi és lateráni kánonokat illeti, tagadhatatlanul értelmezhetők úgy, hogy a bennük kimondott elválás magába foglalja az érvényteleniséget is, de nem kell így értelmezni szükségképen, mert a házasság érvényessége mellett is elrendelhették az elválást, hogy e szigorú büntetés által minél inkább kifejezésre jusson a papi házasság bűnös volta.

Egész világosan és félre nem érthető módon először

¹⁾ Beiträge, I. 122—139.

²⁾ *Hinschius*, i. m. 155. 1. (Sőt fi. is már az egyébként homályos rheimsi kánontól); *Walter*, Lehrbuch d. K. R. 1854, 386. 1. — *Phillips*, Kirchenrecht, 1855, I. 737. 1.; — *Laurin*, i. m. 157. 1.; — *Schulte*, Handbuch d. k. Ehrechts, 1855. 208. 1. — *Szeregy*, Egyházjog, 1883³, 384. 1.

az 1139. évi II. lateráni zsinat 7. kánonjában jelentkezik a nagyobb rend mint bontó akadály,¹⁾ mely egyenesen kimonja, hogy a nagyobb rendűek és szerzetesek házassága nem házasság. („. . . Hujusmodi namque copulationem, quam, contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus.”)²⁾

Igaz, hogy a törvényben nincs semmi utalás arra a mélyreható újításra, melyet életbe léptetett. Ámde ezt magyarázza az, hogy a gondolat nem volt tulajdonképen új, hisz a reformpárt már régen sürgette, sőt valóságosan érvénytelennék hirdette a papok házasságát, s ennek volt a következménye több előző zsinat abbeli rendelkezése, hogy \ fel kell bontani az ilyen házasságot, s az asszonyt rabszolgaként eladni, az ellenkező papot pedig excommunicálni. Mikor utóbb a II. lateráni zsinat a papok házasságának érvénytelenségét egyenesen és határozottan kimondta, semmi meglepő abban nem volt s a zsinat semmi szükségét nem látta annak, hogy kiemelje az újítást, melyet az eddigi joggal szemben életbe léptetett.

A mondottakból az is világos, hogy nem VIII. Bonifác pápa jelentette ki érvénytelennék a papi házasságot s épen azért méltán vetette el ezt az állítást IX. Pius Syllabusának 12. tétele.³⁾

¹⁾ Tulajdonképen az 1135. évi pisai zsinat határozatában, melyet majdnem szóról-szóra átvett a lateráni. Csakhogy a pisai határozat partikuláris jellegű volt.

²⁾ Ugyanezt vallja *Scherer*, II. 366. 1. — *Sägmüller*, Lehrbuch d. k. Kirchenrechtes, 1909², 601.; — *Haring*, i. m. 491. 1. *Tauber*, Manuale Juris Canonici, Szombathely, 1908³, 203. — *Laurentius*, Institutiones Juris Eccl., 1908², 489.

³⁾ Világos *Freisen* tévedése is (Geschichte des can. Ehrechts... 1888, 742. 1.), mikor a II. lateráni zsinat „censemus” kifejezésébe ka-

A II. lateráni zsinatot követő törvényhozás ugyanazonban irányban haladt tovább. III. Sándor (1159—1181) a III. lateráni zsinaton 1179-ben (c. 11), III. Ince (1198—1216) a IV.-en 1215-ben (c. 14.), IX. Gergely (1227—1241) az általa 1234-ben kiadott törvénykönyvben, VIII. Bonifác (1294—1303) az 1298-ban közzétett Liber sextusban, V. Kelemen a viennai (1311—1312) zsinaton és törvénykönyvében alkottak ily értelmű törvényeket. Ez utóbbi (cap. un. in. Clem. lib. 4. tit. un.) úgy intézkedik, hogy a nagyobb rendekkel bíró egyházi, ha házasságra mer lépni, az előbbi büntetéseken kívül ipso facto beálló kiközösítésbe is esik, mely alól csak akkor oldható fel, ha megjavul és az illető nőt eltávolítja magától.

Az említett általános zsinati törvényeken kívül ugyanazon időben minden országban¹⁾ alkottak partikuláris tör-

paszkodva tagadja, hogy határozatilag kimondta, dekretálta volna a papi házasság érvényességét. Valamint abban is téved (u. o. 719 skk. 1.), mikor azt vitatja, hogy az ordo akadályát egyházi törvény nem is tehette volna bontóvá, hanem azzá tette a XII. század doktrínája a fölszentelendők votumának belevonásával.

Sajátságos, hogy *Thomassinus* (i. m. P. I. L. II. c. LXV.nr. 4.) az 1148. évi rheimsi zsinattól származtatja a nagyobb rendek bontó akadály-jellegét, holott a II. lateráni zsinat már 9 évvel előbb, majdrem ugyanazon szavakkal mondta ki azt. L. e kérdésre vonatkozólag még: *Sipos*: Mikor lettek házassági bontó akadályá a nagyobb rendek? (Religio, 1913. 17 s 18. szám.)

¹⁾ Angliában a XII. század elején sz. Anselm buzgólkodott a celibátus érdekében. Svédországban IV. Ince pápa követe, sabinai Vilmos 1248-ban Jarler érsekkel egyetértve hajtotta végre a celibátus-törvényeket (Hergenröther-Kirsch, II.⁴, 605. 1.), Lengyelországban III. Cölestin követe, kápuai Péter az 1197-ben tartott zsinaton igyekezett azoknak érvényt szerzeni. Csehországban a XIII. század elején, Délírországban az 1284.-évi melfi-i zsinat nyomán javult a helyzet. (L. u. o. 607. 609. 611. 1.)

tényeket is,¹⁾ melyekből kitetszik, hogy immár az egész egyházban diadalmaskodott a celibátus s mindenfelé ugyanazon jogeltek uralkodtak. De másrészt kitetszik az is, hogy bajok még mindig voltak. Az ideál és megvalósítása között ebben az időben is, melynek törvényhozását utoljára ismertettük, volt távolság. Akadtak, kik a törvényeket átlépték, mert különben nem lett volna szükség azok oly sűrű megismétlésére.

A celibátus történetének mozgalmas időszaka a középkor. Hol hanyatlás, hol emelkedés mutatkozik a törvények megtartásában. Egy azonban világos. A felfogás, a

¹⁾ *Magyarországon* itt-ott a XIII. században is akadtak még házas, vagy jobban ágyas papok. IV. Ince pápa a csanádi püspök-höz írt levélben ilyen sznbdiakonok és diakonokról tesz említést, és meghagyja, hogy a püspök fossza meg őket javadalmuktól (Roskovány I. 385.). III. Honorius 1222.-ben egy váci szubdiakonus ellen lép föl, akinek házas élete tudomására jutott.

Guido, kit IV. Kelemen pápa Skandinávia, Bréma, Magdeburg, Salzburg és Onezen egyháztartományok követévé nevezett ki. 1267-ben Bécsben, úgylátszik oda érkezett magyar püspökökkel folytatott tanácskozás alapján, 19 pontból álló rendeletet adott ki Magyarország számára, melyben a papi nőtlenség teljes keresztlvítelét kísérli meg. Egyelőre még nem nagy sikерrel, amint az az 1279. évi budai zsinat dekrétumaiból kitetszik, mely 12. pontjában kemény büntetés: excommunicatio terhe mellett újból szükségesnek láttá kimondani, hogy papi személy, ki egyházi javadalmat élvez, vagy a nagyobb rendeket már fölvette, asszonnyt ne tartson házában, sem másutt ne lakjék veltük (L. *Balks L. dr. Magyar* egyh. tört. II. k. I. R. 367. s. kk., 351.) A 1309.-i pozsonyi zsinat kiközösítés helyett jövedelmeinek negyedrészét vétei el az ágyast tartó papot. (Roskovány II. 9. Karácsnyi János dr. Magyarország egyháztörténete 1906. 79—80. 1.) Későbbi zsinatok már csak néha-néha látják szükségesnek fellépni a focariát (ágyast) tartó papok ellen: az 1493. évi esztergom, 1494.-í nyitrai, 1515.-i veszprémi. (Roskovány II. 176, 177. 188.)

vezető gondolat mindig ugyanaz volt s az ókortól átvett örökséget a celibátus dolgában az egyház mindenkorban megőrizte s a legkedvezőtlenebb körülmények között is íentártotta, míg végül VII. Gergelynek s utódjainak nagy tisztagató harca után teljes fényességében ragyogtatta.

VI. FEJEZET.

A celibátus története az újkorban.

Az újkor kezdete nem kedvező a celibátusra nézve. A trenti zsinat. Az azt követő igazi reform. A XVIII. század celibátus-ellenes irányzatai. Jelen állapotok. A ma élő jog;

A XIV. és XV. század, a középkor felbomlásának periódusa s egyben az újkor előkészítője, nem volt kedvező a celibátusra. Az egyházi belső élet lazult, a vallás-erkölcsi élet hanyatlott, amivel minden együtt jár a pap-ság színfeszítések süllyedése. Sokszor okozati összefüggés van a kettő között, sokszor mindenkor csak kísérő jelensége mélyebben fekvő bajoknak. A középkor utolsó időszaka ugyancsak sok és veszedelmes bajban sinyelt. A pápaság és császárság középkori összeköttetésének megszakadása, a császárság univerzalismusa helyébe lépett nacionalizmusa, az avignoni fogsság, a nyugati egyházszakadás bőven termelte a belső egyházi élet terén a bajokat, melyek között nem utolsó helyen van a celibátus elhanyagolása. Süllyedt a nép is, mely elveszítve vallás-erkölcsi eszményeit szinte nem is hitt a kontinencia lehetőségében s jobban szerette az ágyas papokat, mint a celibátusban élőket, mert azt hitte, így nagyobb biztonságban vannak saját

asszonyai. A *wiklifizmus* meg elvileg tagadta a celibatus érdemes voltát.

Az ezután beállt idők, a XV. század közepétől számítható újkor, jellegzetes szellemi irányáival, aminők: az egyháznak a népek életére eddig gyakorolt befolyásának csökkenése, a pogány-klasszikus ideálokért való lelkese dés, a szubjektivizmus és individualizmus, még kevésbé kedveztek a celibátusnak.

Ertható ily körülmények közt, hogy hangok merültek fel a celibatus eltörlése mellett. *Saignell Vilmos* könyvet írt e kérdésről¹⁾, Zabarella beszédeiben a papi házasság megengedése mellett tört lándsát, állítólag Aeneas Sylvius is, a későbbi II. Pius pápa,²⁾ valamint Nicolaus de Tudeschis, utóbb palermói érsek (f 1443.) Az egyház azonban most is tisztában volt önmagával. Tudta, hogy a bajok elhárításának eszköze nem a celibatus eltörlése, hanem a pap-ság erkölcsi színvonalának emelése és az egyházi össz-állapotok megjavítása, *Gerson* rámutatott a papság eszményére és kötelességeire, sürgette a papjelöltek körültekintőbb megválasztását és nevelését, a puha élet, a szóra-kozások, tétlenség és elvilágiasodás megakadályozását.³⁾ Az u. n. reform-zsinatok hangoztatták is a reformot. Szent-életü püspökökben és papokban sem, volt hiány, kik példával, jószerrel s szigorú intézkedésekkel serénykedtek a celibatus mellett.⁴⁾

¹⁾ Wilhelmus Saginetus, 1417-ben. L. Roskovány, IV. 33. 1. nr. 234. — ²⁾ U. o. 34. 1. nr. 242. Jobban mondva egy-két könnyen félre-értható kijelentést tett.

³⁾ Hergenröther—Kirsch, II. 1005.

⁴⁾ U. o. a 2. jegyzetben a konkubinátust tilalmazó zsinatok hosszú sorát találni.

A *konstanzi zsinaton* (1414—1418) ugyan szintén mérültek fel hangok a celibátus ellen, de Gerson buzgólkodása ellensúlyozta azokat. Mindamellett határozathozatalra semmilyen irányban sem került a sor,¹⁾ noha tétetett indítvány a celibátust szorgalmazó dekrétuma alkotására.

A *baseli zsinat* már hozott celibátus-törvényt, 1435. évi 20. ülésében, melyben a régi büntetéseket szabályozza, illetve megújítja. Eszerint a nyilvános konkubinárius ipso facto elveszti 3 havi jövedelmét. Ha nem javul, elveszti javadalmát. Ha még ez sem használ, minden hivatalra, és tisztségre alkalmatlanná lesz. A büntetésben hanyag fel-sőbbséget is szigorú büntetésekkel fenyegeti a dekrétum s a papok házának megtisztítására a világi karhatalom igény-bevételét rendeli.

A XVI. századbeli vallásujítók heves kifakadások és vágásokodások közt²⁾ elvetették a papi nötlenséget, mint a mely szerintük egyedüli oka minden erkölcsi bajnak, mely a pápság körében felburjánzott. Hogy mennyire nem volt igaz e vád, kitetszik abból, hogy a házasságban élő reformált pásztorok erkölcsi színvonalára nemcsak hogy nem emelkedett, hanem lehetőleg még mélyebbre sülyedt a katholikus papokéhoz képest.³⁾

Az egyházhhoz hű katholikus rendek sürgették és követelték a celibátust (az 1524.-i regensburgi gyűlésen, az

¹⁾ Roskovány II. XVIII., 102.

²⁾ Ide vonatkozó irataikat l. Roskovány IV. 43. s. kk.

³⁾ L. Sarcerius és Selnecker evangéliikus theologusok nyilatkozatait, vagy magának Luthernek szavait és sok más kortárs ki-jelentését a *Der Cölibat c. anonym munkában* (Regensburg, 1841.) I. k. 70. 1. s. kk., továbbá *Hartmann Grisar*, S. J.: *Luther* (I—III. 1911—12.) c. nagy művében sok helyen, pl. II. 511, 534—563. stb.

1530.-i augsburgi Reichsabschied). Hasonlóképen sok azonkorbalí zsinati határozat.

Az igazi, a régóta hangoztatott reformot végre a *trierai zsinat* valósította meg. Ez nem forradalom volt, mint az u. n. reformáció, melynek következményei egyenetlenség, lelkiismeretben erőszakoskodások, eldurvulás és bárba, hanem homogén reform; nem minden réginek megtagadásán és elvetésén, hanem a keresztenység abszolút értékének és állandó érvényességének gondolatán felépített reform, az őskereszteny ideálok visszaállítása. A celibátus kérdésében is a régi törvények alapján állt, anélkül hogy azokon valamit változtatott volna.

I. Ferdinánd császár és Miksa bajor herceg a papi házasság megengedését kérték a zsinattól.¹⁾ Amde a zsinat nem fogadta el a kérelmezők érvélését és XXIV. ülésén (1563. nov. 11.) anathemával sújtotta azt, aki állítja, hogy a nagyobb rendekkel bíró egyházi érvényes házasságot köthet.²⁾ Tehát a papi házasság érvénytelenségére vonatkozó újabbi törvényhozást ünnepélyesen megerősítette. Semmi ujat nem rendelt a zsinat. A dekretális jog alapján áll, de azt megújította, szorgalmazta, s megvalósítására eszközöket jelölt meg, mikor reformálta a papnevelést s -előírta, hogy csak olyanok bocsájtassanak a rendek fel-

¹⁾ Oláh Miklós esztergomi érsek 1563. május 5.-i kelettel érdekes levelet írt a magyarországi püspöki kar nevében a trienti zsinathoz, melyben keserűen panaszolja, hogy kevés a pap, s akik vannak is, ad unum pene omnes formális házasságból énnek. A felszenteskörrel ígérik a kontinenciát és nem tartják meg. Orvosszereket kér e bajok ellen — a papi házasság megengedését nem említi. (Roskovány, II. 366—7.)

²⁾ Sess. XXIV. c. 9. de Sacram. Matrim.

vételére, akik remélhetik, hogy Isten segítségével a kontinenciát gyakorolni tudják.¹⁾

Sokfelé nem voltak megelégedve a trienti zsinat határozataival. Ezek kedvéért I. Ferdinánd császár, valamint utódja II. Miksa, továbbá Albrecht bajor herceg és a három egyházi választófejedelem a salzburgi érsekkel együtt IV.. Piustól újból kérelmezték a papi házasság megengedését,, de ezúttal is eredmény nélkül.

Az u. n. *ellenreformáció* az egyházi egységet nem tudta ugyan visszaállítani, ámde a belső egyházi állapotok újjáalakítása tekintetében nagy dolgokat művelt: az évszázadok óta sürgetett reform jórészt megvalósult. Ez új-jáalakításnak egyik főtényezője épen a trienti zsinat volt, melynek üdvös határozatai a kiválónál kiválóbb pápák,, püspökök, továbbá ama kor nagy szentjei s a jezsuiták buzgólkodása folytán csakhamar üdvös gyümölcsöket termettek s hatalmas megújhodást hoztak létre a nép vallás-erkölcsi életében és a papság körében is. A papság általában tiszteletben tartja a celibátust. Előnyös volt e tekintetben az is, hogy az önmegtartóztatásra nem hajló papok a reformáció idején ahoz csatlakoztak s így az egyház megszabadult azoktól, a megmaradtak pedig már csak azért is feddhetetlenek igyekeztek lenni, hogy a protestánsok házzajuk ne férhessenek.²⁾

¹⁾ Sess. XXIII. c. 13. de ref.

²⁾ A papság fegyelme nálunk *Magyarországon* is teljesen átalakult. A sűrűn tartott megyei, tartományi és nemzeti zsinatok határozatainál fogva új, tiszta erkölcsű és buzgó papság működött a lelkek üdvösségen. Az 1560.-i nagyszombati zsinat bőven kifejti az egyháznak a papok kontinenciájára vonatkozó tanát s annak pontos betartását írja elő.. (Roskovány II.. 319.. s_ kk.) Ugyanígy az

A XVII. század második felében, ama kor szellemi irányzataiból, t. i. az illuminatizmusból, naturalizmusból, racionalizmusból folyólag heves irodalmi harc folyt a oelibátus ellen Francia-, Német-, sőt Olaszországban is.¹⁾ Franciaország nem maradt meg az akadémiai vitatkozás terén. A forradalom eltörölte a celibátust s a papokat rászabadította a házasodásra, amit sokan meg is cselekedtek, köztük Talleyrand autuni püspök is.

Németországban sem állapodtak meg a kérdés irodalmi bolygatása mellett, amiben egyébként kath. papok is vettek részt. A múlt század első tizedeiben azt hangoztatták itt sokan, hogy ha az egyház nem akar a dolgokon változtatni, az állam is jogosult eltörölni a celibátust, mint pusztán fegyelmi intézkedést, s ily tartalmú kérvényt intéztek a rendek gyűléséhez 1824-ben Würtembergben; 1828., 1831., és 1837-ben Badenben, 1830.-ban Hessen-Darmstadtban, 1837.-ben Szászországban. Sziléziában 1821-ben papok

1579.-i györi zsinat. (U. o. 499. s kk. 1.). A konkubinátus gyökeres és végleges kiirtására tartotta Forgách Ferenc primás 1611-ben a nagyszombati tartományi zsinatot, mely teljesen a trienti zsinat alapján áll, hivatkozik is arra és nagyon érdekes dekrétumban szigorú intézkedéseket lépett életbe az ágyast tartó papok ellen. (Meglehetősen kicsinyölleg nyilatkozik a nőkről: *De vestimentis enim, ait Sapiens, prodit tinea, et a muliere iniquitas viri. Brevis enim omnis malitia super malitiam mulieris. Et melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens . . . Laqueus venatorum est mulier, sagena cor ejus, vincula manus ejus.* Roskováuy i. m. 603—4.) E dekrétumokat Pázmány Péter az 1628. évi pozsonyi püspöki értekezleten újból emlékezetbe idézte és megtartásukat szorgalmazta, ellenőrzésükre a püspököket buzdította. (U. o. 625—7.) Valamint a köv. évben tartott nagyszombati egyházmegyei zsinat is. (L. Péterffy II. 250—2.)

¹⁾ L. Roskovány IV., VII. s IX. k. Ezen iratok ellen írta Zaccaria a celibátusról szóló alapos munkáit

adtak be ilyen kérvényt az egyházi hatósághoz, 1830-bair pedig Würtembergben és a trieri egyházmegyében egyesületei alakítottak a celibátus eltörlése érdekében. Az említett kérvények egyik-másik kamarában szíves fogadtatásra találtak, de az illető kormányok visszavetették, hivatásukhoz hü papok, hithű világiak, sőt komolyan gondolkodó protestánsok is elutasították, valamint az illetékes egyházmegyei hatóságok, XVI. Gergely pápa (1831—1846) pedig encyclicában (Mirari vos, 1832. aug. 15.¹) s más iratokban bélyegezte meg e törekvéseket, a celibátust „disciplina sanctissimá”-nak, „lex maximi momenti”-nek nevezve. IX. Pius 1846. nov. 9.-i encyclicájában a celibátus megdöntésére irányuló törekvést „conspiratio foedissima”-nak mondja.²)

A celibátus-ellenes hangok ma sem némultak el teljesen. Minduntalan előbukkan egy-egy könyv vagy cikk, mely irányzatosan, ferdítve, rosszindulattal tárgyalja a celibátust, erkölcselen, természetellenes és keresztenytelen intézménynek mondja, mint teszi pl. a német gr. *Hoensbroech*, „Ultramontane Moral” c. imént megjelent munkájában, *Abbé Dolonne: Le clergé contemporain et le célibat* c. könyvében stb.

Továbbá a nemi kérdésnek napjainkban rendkívül kiszélesedett irodalma is ki-kitér a celibátusra, s a nemi reformatörökések egyik főpontja lévén a nemi életben minden törvényt, minden erkölcsi tételt s minden korlátot elvetni, világos, hogy a celibátus nagy szálka a szemükben, az aszketikai életeszmény nevetséges előttük, eltévelkedés-

¹) *Roskovány*, III. 321. s k.

²) U. o. 452. I.

nek, lehetetlenségnek, hazugságnak mondják, melyet a haladó kultúrának mihamarabb ki kell küszöbölnie e világból.

Az egyház pedig a maga igazának tudatában rendületlenül halad királyi útján. Meg van győződve, hogy az okok, melyek a papi nőtlenség behozatalára késztették, helytállók. A századok viharai és megpróbáltatásai között ez intézmény végleg kialakult és megérett, okai minden jobban kijegecseadtak, szükségessége egyre jobban megvilágosodott s érvényesülése is minden általánosabb és kifogástalanabb. A port, mely hanyatló időszakokban rakódott ez intézmény fejedelmi palástjára, a hiterkölcsei fellendülések jelen időszaka jó részt eltávolította. A papság általában hivatása magaslatán áll (a világegyház állapotairól van szó!), a papnevelés különös gondoskodás tárgya, a lelkeknek mindenkorban beálló elkülönüléséből eredő harc, az ellentábor erős ellenőrzése és kritikája, a lelkipászorkodásnak napról-napra növekvő belterjessége szinte kényszerítik a papságot, — mélyebben fekvő, t. i. hivatásának mélyiséges átérvéséből fakadó okok mellett — hogy intakt életű legyen.

A francia papságról tudjuk pl., hogy képzett, buzgó, önzetlen, tiszta életű. Ehhez kétség sem férhet. Hiába ócsárolja a piszkos írók egész légiója, erkölctelenséggel, tisztában élettel a legszenvedélyesebb harcok idején sem merék vadolni.

A német papságról ugyanez áll. Működésének módszere más ugyan, mint a franciaé. Ez a társadalmi életben nem vesz részt, a politikától őrizkedik, amaz annál minden cselekszi minden kettőt. Nincs itt most helye annak, hogy e két irányzatot mérlegeljük, csak azt akarjuk meg-

állapítani, hogy erkölcsi tekintetben a német papság ép oly megközelíthetetlen, mint a francia.

Elmondható ugyanez az északamerikaiakról, a belgákról és sok más ország papságáról. Általában a mily mértékben hat át a keresztségnél szelleme bizonyos népet, amily mértékben válik elevebben és hatalmassá lelkében a kereszteny gondolat, ép oly mértékben közelíti meg papsága azt az eszményt, melyet az egyházi törvények elője állítanak.

Egészen érthető a doleg. Az ilyen csontig-velőig kereszteny nép kebeléből kikerült papok már kiskoruktól kezdve át vannak itatva maguk is a keresztségnél szellemetől. Kereszteny volt a családi nevelésük. Ilyen szerlemet szívtak magukba az iskolákba. Ilyen lélkörben éltek egész a szemináriumba való belépésükig. A szemináriumi élet nem volt újdonság számukra. Azt folytatták ott, a mit eddig is gyakoroltak. A szentségekhez való járulást látták szüleiknél, nemcsak anyjuknál s húgaiknál, de atyjuknál is. Maguk is velük jártak az Úr asztalához. Ugyanezt gyakorolták, mint a középiskolai kongregációk tagjai. Akárhon jártak, mindenfelé jó papokkal találkoztak, a papokról mindenkitől jót hallottak, irántuk tiszteletet s megbecsülést tapasztaltak. Az ilyen közszellem okvetlen magával ragadja a fiatal embert.

Az ilyen közszellem nem is tűri meg a rossz papot. Elvárja papjaitól és megköveteli, hogy kifogástalanok legyenek. És megkönnyíti nekik e törekvésüket és feladatukat. Nem vetnek tört a kezdő pap ártatlanságának. Férfi társaságok beszéd-témája nem trágár adomák körül forog szüntelen, főleg nem pap jelenlétében. Nem örül ott senki

annak, ha sikerült egy-egy papot a sárba rántani. Nem kételeknek, nem bizalmatlankodnak mindenkiten. Ismervén a természetfölötti életforrásokat, nem hajtogatják szüntelen, hogy lehetetlen a kontinencia. Aminek örökös hangoztatása nem egy törekvő papot megingathat. Mert ha mindig csak azt hallja, hogy nem lehet, meg nem is teszi senki, utóbb maga is azt gondolja, hogy akkor miért erőködjem, ha úgysem hisznek, meg ha úgy sem lehet. És az ilyen nép asszonyai nem prédának alkalmas férfit, hanem papot látnak a papban, Istennek szolgáját, lelkük gondozóját, sebeik orvoslóját, kihez még gondolatban sem közelítenek semmiféle tisztában gerjedelemmel.

Magára vessen az a nép, melynek nincsenek jó pappai. Jórészt maga az oka. Mert csak jó talajból nő ki az életrevaló, gyümölcsöt termő fa. Rossz talajból csenevész, sínylődő fácska fejlődhetik.

Ami a magyar papságot illeti, bátran elmondhatjuk róla, amit *Foerster* általánosságban ír: „... A kath. papság nagyban és egészben becsülettel éli celibátusát; mily kevés a botrány, ha az ember meggondolja a papok számát, és azt a körülményt, hogy árgusszemekkel figyelik életüket! Sőt joggal állapították meg, hogy házas emberek erkölcsi vétségei nagyobb számúak, mint a katholikus papság megfelelő részénél.”¹⁾ Pedig mennyi nehézséggel kell megküzdeni a magyar kath. papságnak! Rólunk magyarokról sajnos épenséggel nem lehet elmondani, hogy csontig-velőig áthatott volna a kereszténység szelleme. Mekkora erkölcsi léhaság, az aszkétikus életeszménynek mily rettentő félreismerése vagy nem ismerése jellemzi

¹⁾ A nemi élet etikája és pedagógiája, fordította dr. Schütz Antal, Bpest, 1912.² 147. 1.

közönségünket és főképen az azt irányító sajtót. A közszellem nálunk — a katholikusok között is — nem kedvező a celibátusra, nem segíti, nem támogatja a papot annak betartásában, épen azért ha tán több volna a baj e tekintetben Magyarországon, mint egyebütt, a magyarázat az említett körülményekben keresendő.

Megállapíthatjuk azonban, hogy hazánkban is tapasz-talható a hitéletnek örvendetes fellendülése. Hevesebbek az egyházelennes támadások, de viszont az egyházhöz hívek öntudatosabbak, a hit szerint való élet belsőségesebb s elmaradhatatlan következménye ennek a papság erkölcsi színvonalának emelkedése. Ezen erkölcsi színvonal emelkedésével pedig emelkedik a nép hiterkölcsi életének fokmérője s gy e kettő állandó kölcsönhatással van egymásra. Minél intenzívebb a hitélet, annál jobb a papság. Minél jobb a papság, annál virágzóbb a hitélet. így van ez országunként, söt egyházmegyénként is.

Érthető ezek után, hogy az egyház ma is fentartja. a celibátust; hogy amint a múltban át volt, azonképen a jelenben is át van hatva annak roppant jelentőségétől és alig képzelhető, hogy valaha elejtené. Hallatszanak hangok katholikus oldalról is, melyek indokoltnak látnák a celibátus bizonyos enyhébb kezelését, könnyebb és gyakoribb fölmentést, ami által nem egy szerencsétlen lehetsé az egyháztól való elszakadástól visszatartani. Ez igaz lehet, de az egyház közjavára aligha volna jó hatással, mert a dispenzáció reménye csak a határozatlanok, ingadozók számát növelné a papságban s az egyházi állás hova-hamar oly pályájává válnék, melyet néhány évre megpróbál az ember, s ha nem tetszik, ott hagyja.¹⁾

¹⁾ *Haring*, i. m. 163. 1.

Az egyház tehát amint nem engedett a celibátusból a múlt legválságosabb időszakaiban, nem enged ma sem. Amint nem áldozta föl sem fenyegetésnek, sem hízelgésnek, sem a protestantizmus, sem a vele rokonszenvező kath. fejedelmek erőlködéseinek, épügy fentartja a jelenben és fen fogja tartani minden időben. Innen van, hogy a trienti zsinatot követő századok partikuláris zsinatai épügy szorgalmazták a papi nőtlenséget, mint a régiek. Számtalanszor megújították az előbbi törvényeket, előírásokat adtak a papi házak vezetésére és cselédségére nézve s ekép teljes épségben tartották fenn a celibátusra vonatkozó eddigi törvényhozást.

A ma is élő jog ezek szerint a régi, és pedig a dekretális jogon alapszik¹⁾ melyen — némi csekélyiségtől eltekintve — a trienti zsinat sem változtatott, hanem inkább ünnepélyesen megerősítette.

Ezen ma is érvényes jog szerint²⁾ a *nagyobb rendek* (a szubdiakonátustól fölfelé) közjogi jellegű bontó házassági akadály. Ha ilyen nagyobb renddel biró egyházi mégis kötne házasságot, az semmis, érvénytelen, mert nincs jogi képessége házasságot kötni s az együttélés az illető nővel megakadályozandó.³⁾ Származik pedig a nagyobb rendekkel bíróknak ez a jogi képtelensége a házasságkötésre tiszán és kizárálag az egyház törvényéből, mely az ilyen

¹⁾ C. 4, 5. X. III. 32; c. 1, 2. X. IV. 6. L. még a következő jegyzetekben felsorolt jogforrásokat is.

²⁾ A latin szertartású katholikusok egyházjogáról van szó. A keleti egyházét föntega említettük.

³⁾ C. 8. D. XXVII; c. 40. C. XXVII. qu. I.; c. 1, 4. X. III. 3.; c. un. in VI. III. 15.; c. un. Clem. IV. 1., Trid. Sess. XXIV. c. q. de sacr. matr.

körülmények között kötött házasságot semmisnek nyilvánítja.

Más kérdés, hogy honnan származik a nagyobb rendekkel járó celibátus-kötelezettség? Erre nézve kétféle vélemény van. Az egyik szerint ez is pusztán a tételes egyházi törvényből, a másik szerint a nagyobb rendekkel egybekötött tisztasági fogadalomból. De akárhonnan származtassuk is a nőtlenségre való kötelezettséget, a nagyobb rendek bontó akadályi jellegüket minden esetben az egyházi törvényből merítik. A fogadalom-hipotézisben is; mert a fogadalom sem természeti, sem tételes isteni törvénynél fogva nem bontó akadály, hanem csak az egyházi törvény teszi bizonyos körülmények között azzá.

Ami már most a celibátusra való kötelezettséget illeti, azok, akik pusztán csak az egyház törvényére alapítják, így okoskodnak. *Kifejezett* tisztasági fogadalmat ma-nap a fölszentelendők nem teszne k. Régen, — mint főntebb mondottuk már — partikuláris előírások itt-ott megkövetelték, sőt N. sz. Gergely pápa is előírta, hogy a szubdiákonátus előtt tisztasági fogadalmat kell tenni.¹⁾ De ez a szabály már régóta nincs gyakorlatban. Később az a fell fogás alakult ki, hogy a nagyobb rendek felvétele *hallgatag* tisztasági fogadalom. E fejleménynek kiindulási pontja az ancyrai zsinatnak (314.) már ismert 10. kánonja, mely szerint az, ki a diakonátus felvétele előtt kijelenti, hogy

¹⁾ A 441. évi orengei zsinat (c. 22.) a diakónustól, a 443. v. 452. évi II. arlesi a diakon és presbytertől (c. 2. és 43.), ugyanígy az 524. évi IV. arlesi, az 1076.-i winchesteri. Az 527. évi II. toledói zsinat már a szubdiákonátus előtt követeli a tisztasági ígéretet, valamint 1. Gergely pápa is: c. 1. D. XXVIII.

meg akar házasodni, felszenteltetvén megházasodhatik. Ha ilyen kijelentést nem tett, többé nem nősülhet. Ezt nyugaton úgy értelmezték, hogy nem nősülhet a fölszentelés alkalmával tett hallgatag fogadalom miatt. Oratian is ezt a nézetet vallja, (Pr. Diet, ad c. 1. D. XXVII.) valamint a glosszátorok általában. Hogy jelenleg kifejezett votumot nem tesz a fölszentelendő, az világos. „A fölszentelés szer-tartásai között sehol sem szerepel ilyenféle fogadalom-té-tel. De hát van-e csakugyan hallgatag votum a fölszentelés-ben? Az egyház ezt kijelenthetné. Kimondhatná, hogy a nagyobb rendek fölvétele együtt jár a tisztasági fogada-lommal. Azelőtt a szerzesi ünnepélyes fogadalom is le-tehető volt hallgatagon. Ugyanazon jogi alapon állna ezen téTEL, mint amelyen fölépülnek a nyomós, a megdönthetet-ten jogvélelmek, vagy a jogi fikciók. Vannak is egyházi törvények, melyek beszélnek a fölszenteléssel egybekötött votumról.¹⁾ De a mai jog szerint (Décret. S. Congreg. super statu Regül. „Sanctissimus Dominus,” 1858. jul. 17.) a szerzesi fogadalom már nem tehető le hallgatagon, és per analogiam, ugyanezt kell mondani a celibátus votu-máról. Hallgatag celibátus-votum tehát, mely egybe volna kötve a fölszenteléssel, nincs. Annál kevésbbé, mert a fo-gadalom annyira személyes cselekvénye a fogadalom te-vőnek, hogy annak letételénél akaratának valami szerep-pel mégis csak kell bírnia. Ám a fölszentelendő soha sehol sem hallja, hogy fogadalmat tesz. Sőt a celibátus akkor is kötelezi, ha a felszenteléskor magában egyenesen kizárta a votumot és házassága, melyet ilyen fölszentelés után

¹⁾ C. un. in VI. III. 15.; c. un. Extrav. Joann. tit. 6.; Bened. XIV.. „Inter praeteritos” 1749, dec. 3.

kötne, érvénytelen, pedig itt csakugyan nem volt votum. Tehát nem a votum az alapja a celibátusnak, hanem egyházi tételes törvény. Az egyházjogászok túlnyomó többsége ezen véleményen van.¹⁾

A nyugati egyház celibátus-kötelezettségét fogadalmából származtatja sz. Tamás, Sanchez, Knopp, Qinzel, Feije, Freisen,²⁾ a legújabbak közül Wernz³⁾ és Laurentius.⁴⁾ Wernz szerint kétségtelen, hogy ma is érvényesek a fentemlített ama törvények, amelyek szerint a felszentelés hallgatag fogadalommal van egybekötve. Érvényesek, mert sehol semmi nyoma annak, hogy hatályon kívül helyeztettek volna. A hallgatag szerzetesi fogadalom eltörléséből sem lehet a nagyobb rendek fölvételével egybekötött hallgatag tisztsági fogadalom eltörlésére következtetni. Megvan tehát ez a fogadalom most is. Arra az ellenvetésre, hogy az egyház belső cselekvést nem írhat elő, azt feleli, hogy nem is tisztán belső aktus ez a fogadalom, hanem külső, nyilvánosan végzendő, és mivel belső cselekvéssel kell egybekötve lennie, vegyes aktusnak nevezhető. Ilyent pedig fegyelmi törvényeivel előírhat az egyház. Hogy csakugyan fennforog ez a hallgatag fogadalom, abból is magyarázza, hogy a moralisták szerint a tisztság ellen elkövetett belső bűnök is szentségtörés jellegrével bírnak. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha a votum az alapja a celibátusnak. De mivel azt ő sem tagadhatja el, hogy azt is kötelezi a celibátus, aki a fogadalmat egye-

¹⁾ Phillips, Hinschius. Schulte, Laurin, Scherer, Sägmüller, Leitner, Szeredy, Haring stb.

²⁾ L. Scherer, II. 367. 1. 20 j.

³⁾ I. m. IV. 588. s. kk. (Romae, 1904.)

⁴⁾ I. m. 103. s 489. 1.

nesen kizárta a felszenteléskor, megengedi, hogy a fogadalom mellett az egyházi törvény is alapja a celibátusnak, s aki a fogadalmat kizárta, a törvény alapján köteles a nőtlenségre. A dolgok mai állása szerint, és pedig azért, mert azok a sokszor említett törvények lassan-lassan,, desvetudo által mentek ki a gyakorlatból, továbbá, mert a hallgatag szerzetesi fogadalom eltörléséből vont analógiái érv épen nem oly jelentéktelen, és végül, mert a tiszta-ság-ellenes belsőleg elkövetett bűnök fogadalom nélkül is, *ratione consecrationis* lehetnek sacrilégium, inkább az első, a celibátust az egyházi törvényből származtató nézet látszik helyesnek.¹⁾)

A házasság érvénytelenségén kívül a celibátus megszegésének büntetése még: kiközösítés,²⁾ makacsság esetén a javadalom elvesztése;³⁾ ha a megkísérelt házasság végre is hajtattott, irregularitás;⁴⁾ a gyermeket törvénytelenek.⁵⁾ A papi renddel járó kiváltságok azonban nem vesznek el.

¹⁾ L. Sipos: A celibátus-kötelezettségnek fogadalom, vagy egyházi törvény-e az alapja? (Religio, 1913., 19. sz.)

²⁾ A püspöknek fentartott kiközösítés: „Apostolicae Sedis” III. 1. Azt a nőt is éri e kiközösítés, ki tudva ily házasságra lép. Mindkettőre áll a büntetés, ha csak polgári házasságkötésről van is szó. Legalább is ez az általánosabb és következetes felfogás.

³⁾ Trid. Sess. XXV. cap. 14. de ref. Tehát a javadalomnak Ipso iure bekövetkező elvesztése nincs kimondva.

⁴⁾ Szabálytalanság aminek következtében az illető egyházi rendjét nem gyakorolhatja. A szóban forgó szabálytalanság neve: hasonlatos többejűség (bigámia similitudinaria). Az egyháj jog ugyanis azt a nagyobb rendűt, ki házasságot köt és azt vérehajtja, úgy tekinti, mintha két házasságot kötött volna: egy lekit és érvényeset Jézussal, és egy testit s érvénytelen a nővel.

⁵⁾ C. 14. X. I. 17.

Mivel a celibátus nem isteni, hanem emberi eredetű törvény, a pápa felmentést adhat alólá és adott is már ismételten. Akár fogadalomból, akár pusztán egyházi törvényből származzék a celibátus kötelezettsége, mindenki esetben mégvan a pápának a fölmentés-adás joga, és« csak őneki, mert általános, az egész egyházra szóló törvényről, illetve örökös tisztsági fogadalomról van szó. Azonban soha úgy nem adtak a pápák fölmentést, hogy a fölmentett továbbra is végezzen papi ténykedéseket. A papi jellegeget megtartja, mert az elveszíthetetlen, külsőleg azonban világi módjára él. Valamint püspök sem kapott még soha fölmentést.¹⁾ Tömeges fölmentést adott III. Gyula pápa 1554-ben az angolországi házas papoknak, mikor kath. Mária az országot újból egyesítette az egyházzal, VII. Pius pedig a francia forradalom alatt megnősült papoknak.

Előfordulhat kivételesen olyan eset is, hogy valaki érvényesen szenteltetett fől, s mégsem áll be a celibátus kötelezettsége. Ilyen eset az, ha valakit csecsemő vagy serdülétlen korában, vagy pedig súlyos félelem (metus gravis, cadens in constantem hominem) hatása alatt szenteltek fel. Az első esetben 16 éves²⁾ korában nyilatkoznia kell, akar-e a felvett rendben megmaradni vagy nem. Ha nem akar, megnősülhet. Az utóbbiban pedig, ha a félelem megszűntével a felvett rendet vagy a vele járó jogokat nem gyakorolja, szintén mentes a nötlenség kötelezettsége alól.

Házas ember is lehet pappá, de csak akkor, ha az a házassága az első és egyetlen volt és pedig virgóval, ha

¹⁾ Talleyrand sem, pedig mindenképen rajta volt, hogy VII. Pius elismerje házasságát.

²⁾ Laurin szerint: 19. (I. m. 165. 1.)

továbbá felesége beleegyezik a szétválásba, és tisztasági fogadalmat tesz, és pedig — ha fiatalabb — kolostorban.

A tárgyalás folyamán említettük, hogy egyik-másik zsinat a *kisebb rendeket* bíró klerikusoknak is előírta a celibátust. E törvények azonban általános érvényre soha sem tettek szert. Sőt sok századon át házas állapotban is végezhették az egyházi szolgálatot.¹⁾ A XII. századtól kezdve már az volt a törvény, hogy a kisebb rendűek megházasodhattak ugyan, de hivatalukat s az egyházi kiválltságukat elveszítették.²⁾ VIII. Bonifác oda módosította a dolgot, hogy a házasságot kötött kisebbrendűek meg-tartják a prívilégiumokat, ha egyházi ruházatot és tonzúrát viselnek.³⁾ A trienti zsinat ezt megerősítette (XXIII. c. 6, 17. de Ref.) minden össze azzal a szigorító módosítással, hogy valamely templom szolgálatában kell állniok, hogy a papi kiválltságokat megtartsák. Az egyházi ruha és tonzúra viselése tehát egymagában ehhez nem elegendő. Eszerint már most a kisebb renddel bíró egyházi házassága érvényes, de rendes körülmények között elveszíti a papi kiválltságokat s ipso facto a javadalmát is, és pedig azért, mert a kisebb rendek út a nagyobbak felvételéhez. Aki tehát a nagyobbak felvételére készül, annak celibátusban kell élnie. Azonban kivételesen házas minoristák is alkalmazhatók egyházi szolgálatra, s a kiválltságokat is élvezik, ha nem bigamusok, ha a tonzúrát és papi ruhát viselik s valamely templom szolgálatában állanak. Nálunk Magyarországon ily kisebb rendűek nem alkalmaztatnak. A milanói

¹⁾ C. 14. D. 32.

²⁾ C. 1. 2. 3. 5. 7. 9. X. III., 3.

³⁾ C. 1. in VI. III., 2.

dómban ellenben látni őket. Természetesen az ilyeriek mindenkorra megmaradnak a kisebb rendeknél. A nagyobbak felvételéhez nem bocsájtatnak.

VII. FEJEZET.

A celibátus eredményei.

Megvédte az erkölcsöket, házasságot, közjólétet, különválasztotta az egyházi és világi hatalmat, szülte az evangélium hirdetésére, a nevelésre, a tudományok és művészeteik fejlesztésére magát teljesen feláldozni tudó papságot.¹⁾

A celibátus történelmi kifejlődésének és jelen állapotának tárgyalása után röviden eredményeit kell még bemutatnunk. Röviden, mert alább, jogosultságáról szóltunkban a most említendő dolgok részben újból tárgyalás alá kerülnek. De szétszórtan; ép azért adjuk e helyütt áttekintő összefoglalásban azt, amit e kérdésről mondani szükségesnek látunk.

A celibátus tizenkilenc száz éven keresztül az a hatalmas fal, erős védőöv volt, mely megvédte az emberiség legszentebb kincseit az erőszak, a romlottság, az érzékkiség támadásai és hullámai ellen.

Megvédte az *erkölcsöket*. Legveszedelmesebb ellenisége az erkölcsiségnek a testiség. A test rendetlen szerelete, mely lerontása és halála a testnek, az egész emberi éltnek. A testi ember csak magát látja, csak magát érzi, mindenki mással szemben vak, gyöngéd érzelmekre kép-

¹⁾ *Hettinger-Répássy*, A keresztenység védelme, Eger, 1884, V. 265—297. — *Felice Bruschelli*: *Il Celibato ecclesiastico*. Roma. Desclée, 1911.

telen, emelkedettebb eszmék és törekvések iránt semmi fogékonyisége. Vágynak teljesülése, szenvédélyeinek kielégítése az egyetlen gondolata. Micsoda látvány lehetett a testi, eddig legyőzhetetleneknek velt ösztönök diktatúrája alatt élő barbárokra a szűzi, gyermektelen papság! Láttára kezdték felismerni, hogy a verség kötelékein, az ösztönök kielégítésén túl van valami hatalmasabb és tisztább dolog is. Az ember élhet magasabb javakért is. Teljesen Istennek szentelheti magát. És azóta szüntelen árad az emberiségre a celibátusból az önuralom, az önlegyőzés, a magasabb eszmények keresésének, a közjólétre való közremunkálásnak inspirációja. „Mind egyeseket, mind gégész népeket, új, üde, ifjú erővel töltött meg és egy magasztos szellemet, az eszmény után való törekvést lehelte a lelkekbe.”³⁾ A szüzesség Istennek hozott, osztatlan szerezetből fakadó legnagyobb áldozat. Aki magát ekép Istennek felaldozta, az tud csak embertársaiért is áldozattá lenni. A celibátus volt minden időben az Isten és felebaráti szerepet erényeinek legbővebb forrása és a keresztenyek millióinak szívét ihlette szeretetre s tavaszi napként fakaszott bennük a társadalmi erények virágait. Hogy az érzékkiség végleg nem hatalmasodott el az emberek fölött s állati sorba nem súlyesztette őket, a celibátusnak eredménye, mely az erkölcsi lelkiismeretet végleg kiveszni nem engedte a lelkek ből. Mikor a protestantizmus a szüzességet és celibátust megtagadta s hallatlanul káromolta, mérhetetlen károkat okozott az emberiségnak, mert az erkölcsi élet alapjait ingatta meg, melyeket semmivel mással nem tud helyettesíteni.

³⁾ *Hettinger-Répássy*, i. m. V. 283. 1.

Ótalmazta a *házasságot*. A celibátus állandó utalás a fensőbb életerőkre, melyek nélkül az lehetetlen, de lehetetlen a házasság egysége és felbonthatatlanさga is. Aki megsérti a szüzességet, a házasságot is megfertőzeti. Ahol nincs szűzi pápság, nincs senkinek ereje a házasság megvédésére, nincs, aki a szenvédélyek rohamainak legyőzésére példát adna, nincs, aki a törvény szent és minden körülmenyek között kötelező voltát íentartani merné. A protestantizmus, mely elvetette a celibátust, kapkodva látja most már, hogy tehetetlen a házasság folytonos sülyedésének megakadályozásában.

Ótalmazta a *közjólétet*, amikor ellensúlyozta mind a túlnépesedést, mint az elnáptelenedést. A *túlnépesedést*, mikor példát ad az erkölcsös megartóztatásra, hirdeti a magasabb életcélok önállóságát s kiemeli az élet közepéből az illetéktelenül oda helyezett nemi ösztönt. Az *elnáptelenedést*, mert hősies lemondásával s önmegtagadásával a házastársaknak élő és hangos figyelmeztetés, hogy egymáshoz való viszonylatukban is a szellem s ne az ösztön, vezesse őket, hogy ne pusztán az élvezetet keressék,, hogy ne legyenek akarva meddők és terméketlenek. A katholikusok között, ahol a rossz példa még nem kezdte meg romboló hatását, a celibátus mellett is egészséges a népszaporodás.

A celibátus valósította meg az *egyházi és világi határom különválasát*. A pogányoknál ismeretlen volt, a celibátust elvető eretnekségeknél csakhamar megszűnt, az egyház beleolvadt az államba, egyházi önnálóság és függelenség elmosódott. A katholikus egyház mindvégig megőrzött szabadságát, önállóságának az állammal szemben való kidomborodását épen a celibátusnak, a független,

minden önkénynek bátran ellenszegülő, áldozatra kész tevékenységű papságának köszönheti. És ne gondoljuk, hogy az egyházi önállóság jelentéktelen valami. Ez hozta létre az emberek erkölcsi önállóságát, „ama legnagyobb jótémenyeknek egyikét, melyekben az emberiség valaha részesülhetett, s amely egymaga is elég volt a modern népek polgárosodását, mint a saját művét annyira fölülemejni a régiéken.”¹⁾ Ez tudta csak korlátozni a despotizmus önkénykedéseit, ez mentette meg az egyébként oly viharos középkort a zsarnokságtól, mert nem támadnak akkor zsarnokok, mikor érzik, hogy felettük is van hatalom.

A celibátus szülte meg azt az *osztatlan, önmagát teljesen feláldozó papságot*, melynek a középkor vándorló népei köszönhetik vallásukat, mely később is annyi odaadással tudott működni az evangélium hirdetésén. Nős pap is terjesztheti a vallást. De soha oly eredménnyel, mint a nőtlen. Mert annak mindig csak kenyérkereset, családját fentartó eszköz a hithirdetés. Eléggé bizonyítja ezt a németországi protestánsoknak anyagiakban dusan ellátott, s mégis eredménytelen hithirdetői tevékenysége. És a celibatusnak köszönhető a katholikus egyházban szemlélhető oly intenzív belső misszió is, a koncentrált lelkipásztorkodás, mert az ideiglenes javakról és előnyökről lemondó, osztályrészéül Istenet választó, a családi kötelékektől független papság tud csak igazán mindenkinél mindenével lenni, tudja a vallást minden emberi viszonyt átható s nemesisítő kovásszát tenni.

A celibátusban élő papság nemcsak a vallást terjesztette, hanem *nevelt* is. És erre megint kiválóképen a cel-

¹⁾ *Hetünger-Répdssy*, V. 295.

bátus tette alkalmassá. minden emberben Annak képmását látta és látja, akiért teljesen feláldozta magát. A szegényben, tudatlanban, betegben, nyomorultban is észreveszi az isteni vonásokat, melyek tőle gyöngédséget és odaadást követelnek és tud értük fáradozni soha meg nem szűnő buzgalommal, testének s lelkének minden tehetségével, nem üzletszerűen, nem kenyérért, hanem Annak kedvéért, kiért már töbet is tett: kihez való szeretetből egész életére szünességet fogadott. A celibátus azonkívül bizonyos befejezettséget áraszt a papi pedagógus egyéniségrére, s eszközli, hogy mindenjárt pályája kezdetétől megosztatlanul élhet hivatásának.

Hogy a *tudományok*, a *művészletek*, a *kultúra* általában mit köszönhetnek a celibátusnak, el sem lehet mondani hamarosan. Nem hogy bénítólag, szellemet ölöleg, az egészséges haladást korlátozólag hatott volna, hanem ellenkezőleg mondhatatlan áldás özönlött belőle a népekre. Már Luden protestáns történetíró megállapította: „Egészben a papok nőtlensége által az nyert, amiért élünk és vagyunk: a szellem, a lélek művelése, az emberi nem képzése.” „Az hozta létre a tudomány és művészet zsongóméhesait, a templomokat és iskolákat, a szegény- és betegápoló intézeteket; az mozdítá elő a földművelést és gyarmatok alapítását.”¹⁾ A celibátus az anyagi érdekek, a vagyon hajhászása fölé emeli a papot, függetleníti a minden erőt és képességet leigázni akaró szenvédélyek zsarnoksgája alól, és egyben másokat is a szellemiség tiszteletére, a lélek kultúrájának értékére tanít s ekép csakugyan egyik

¹⁾) Hettinger-Répássy, V. 283.

leghatékonyabb kultúrtényezőnk s az újkori művelődés oszlopa.

A történelem fáklyája gyönyörű világításban mutatja be a celibátust. Megbecsülhetetlenek az eredmények, melyek belőle mind az egyházra, mind a polgári társadalomra nézve származtak. Önként kínálkozik ebből az a következetés, melynek részletes tárgyalása a következő rész feladata, hogy szentnek, tiszteletre méltónak s jogosultnak kell lenni azon intézménynek, mely ily gyümölcsöket tudott teremni.

II. Rész.

A celibátus védelme.

A) A celibátus jogosultsága.

Történetének ismertetése után tárgyalni kell a celibátus *jogosultságát*.¹⁾

Jogosult-e a kath. papok celibátusa? Roppant fontos kérdés. Mert nem elég tudni, hogy volt a múltban és van a jelenben, hanem szükséges tudni: miért volt és van? Mely okok vezették az egyházat, mikor elrendelte? Megfelelő és elégséges okok voltak-e ezek? Csakis így lesz teljes a celibátus ismertetése.

Mielőtt az okokat egyenként szemügyre vennők, előjáróképen rá akarunk mutatni arra, hogy tulajdonképen a celibátus története is érv jogosultsága mellett. Paulsen ugyan azt tartja, hogy a történetíró alig állapíthatja meg, vájjon üdvöthozó lépés volt-e, mikor a római egyház a papok nőtlenségét általános kötelességgé tette.²⁾ Mi azonban ellenkező véleményen vagyunk. Azt hisszük, hogy a történet hangos bizonyás a celibátus jogosultsága mellett.

Amint láttuk, a celibátus egykorú az egyházzal. Tehát közel 19 száz éves. Már az csodálatos, hogy ilyen intézmény, mely a természetnek egyik leghatalmasabb össztönével áll szemben, annyi időn át fenn tudta magát tartani. Még csodálatosabb, ha meggondoljuk, hogy e hosszú időn

¹⁾ L. Dr. Fr. Laurin, *Der Cölibat der Geistlichen*, Wien, 1880.; *Der Cölibat* (anonim) 1841, I—IL, és az alábbi jegyzetekben említendő műveket, főleg Fr. W. Foerster munkáit, kinek üde, friss gondolatait értékesíteni el nem mulaszthattuk.

²⁾ Fr. Paulsen, *System der Ethik*, 1906⁸, II. 274.

keresztül folyton támadták, megsemmisítésére törtek, minden elképzelhető címen és ürüggyel megszüntetésén fáradoztak. Támadták és ostromolják ma is nemcsak az egyházon kívül állók, de az egyház fiai közül is sokan, sőt olyanok is, akiket kötelez. És mégis fenn tudott maradni.

Különös látvány ez és okvetlen fölveti a kérdést: honnan meríti a celibátus ezt az elpusztíthatatlan életerőt? Honnan táplálkozik gyökere, hogy ezsr támadás közepett is nemcsak érvényben, de tiszteletben tudott maradni a jobb érzésű katholikusok milliói előtt?

De Maistre mondja: „A katholikus egyházban nincs egyetlen hitágazat, . . . mely nem az emberi természet legmélyében gyökereznék”¹⁾ *Bougaud* hozzáteszi: „és mely istenileg meg nem felelne legnemesebb szükségleteinek.”²⁾ Ugyanez mondható a fegyelmi intézményekre, nevezetesen a celibátusra vonatkozólag is.

Ha csak amúgy merőben külső kényszerrel erőszakolták volna a kereszteny világra, mint tőle teljesen idegen, mint az emberi természettel összeegyeztethetetlen követelményt semmikép sem türte, hanem régen lerázta volna magáról. Még kevésbé származtak volna belőle azok a dicső eredmények, melyek valóban származtak. Kell, hogy legyen valami az emberi természetben, ami összhangzásban van a celibátussal. Kell, hogy legyen olyan vonás az emberi lélek mélyén, amelyre az anyaszentegyház bizton alapíthatta ezen intézményét, a gyors összeomlás veszedelme nélkül. Kell, hogy *jogosult* legyen a celibátus.

¹⁾ *De Maistre*: A pápáról. Ford. a pesti növ. papság Magyar Egyházirodalmi Iskolája. Pest, 1867, 273. 1.

²⁾ „A keresztenység és korunk” 1912⁴, IV.

Nagyon fontos tanúság a történetnek e tanúsága. De lássuk most már egyenként azon erőket, melyek a celibátus fennmaradását biztosították. Az okokat, melyek jogosulttá tették.

Gondolkodásunknak egyik alaptörvénye, hogy minden okozatnak megfelelő okai vannak. A celibátus okait kutatva nem állapodhatunk meg felszínes, elégtelen okoknál. Lehetetlen merőben hierarchiai intézményt, a nyakasság, önkény, hatalomvágy szülöttejét látni benne, amint nagyon sokan vélik, mert akkor nem volhnak elégséges, megfelelő okai. Régen megszűnt volna, ha csak ilyen alapjai volhnának. Sokkal mélyebbre nyúló okok tartják fenn, mélyek két csoportba oszthatók. Az egyikbe tartoznak a valási, hitelvi okok, a tulajdonképeni és főoszlopok, a másodikba pedig bizonyos célszerűségi szempontok.

I. FEJEZET.

A celibátus jogosultságának első és legföbb oka a szüzi állapot szentebb és tökéletesebb volta. Már a pogány világ is sejtette. De igazán csak Krisztus életéből és tanításából ismerte meg az emberriség. Miben áll e nagyobb szentség és tökéletesség? Az egyház híven megőrizte az evangéliumnak a szüzettségre vonatkozó tanát, his a házasságot is Krisztus-rendelte tisztságában egyedül az egyház tartotta fenn. A szüzettség és házasság összefüggnek. A szüzettség ója és szenteli meg a házasságot. A szüzettség első rangú kulturtényező. Érthető, hogy e nagyjelentőségű szüzettség intézményesített gyakorlására volt szüksége az egyháznak.

Az első és legfő ok, mely jogosulttá teszi a celibátust, a szüzi állapotnak nagyobb tökéletessége és éi *dem-szerzőbb volta a házas élettel szemben.*

Nem az egyház találmánya e felfogás. Igaz, hogy a világ az önmegtagadásnak, a keresztnek szentségre és tökkéletességre vezető királyi útját akkor ismerte meg és kezdte becsülni igazán, mikor a legfönségesebb tisztaság példaképe Jézus Krisztusban a földön megjelent, de az önmegtartóztatás értékének legalább homályos sejtelme mindig élt benne.

A hit, hogy casta placent superis (a mi tiszta, az tetszik az égieknek) oly régi, mint maga az emberiség. Benne gyökerezik a lélek mélyében. minden időben, majd minden népnél nagyobb tökkéletességnak tekintették és érdemszerzőnek a földi mulandó javakról való lemondást és első sorban a másik nemhez való hajlandóságnak Istenért vállalt legyőzését s azokat, akik ezt megvalósították, akik testüket s lelküket érintetlenül megőrizve angyali éjetet éltek már e földön, mint valami felsőbb rendű, magasabb "képességekkel bíró lényeket különös tiszteletben részesítették.

Hogy ez a felfogás csakugyan ősrégi s meglehetősen általános, az összehasonlító vallás-tudományból s a kultúrtörténetből elégé ismeretes. Megtalálható a brahmanizmusban¹⁾, parsizmusban²⁾, buddhizmusban¹⁵⁾, lamaiz-

¹⁾ L. v. *Himpei* cikkét „Brahmanismus” szó alatt Wetzer és Weite Kirchenlexikonjában, II.^a, 1189. 1.

²⁾ A régi perzsáknak Zarathustra (Zoroaster) által alapított vallása. Ma már kevesen követik. Az iszlám szorította ki. L. Kirchenlexikon, IX.², 1530. kk. 1.

³⁾ A déli és északi buddhizmusban egyaránt. A Dharma (Qautama azaz Buddha törvénykönyve) mondja: „Legyen mindenki önmegtagadó és szemérmes, tiszta lelkű; ismerje meg a nagy igazságokat s értse meg a Nirvánát: mert ez a legnagyobb áldás.” L. Szeghy Ernő dr.: A Buddhizmus és a Keresztenység, Bpest, 1909.,

musban¹); az Isis és Mithras-szektába felveendőknek nemi megtartóztatást kellett gyakorolniuk,²) általában a keleti, mind régibb, mind újabb misztériumokba való beavatáshoz szükséges előkészület egyik lényeges része a megtartóztatás.³)

A szép életre törekvő és annak kitevőjéül az érzéki gyönyöröket tekintő *görögök* minden érzékkiségek mellett is magasra értékelték a szüzességet. A bemutatott áldozatot csak akkor tartották tökéletesnek, ha érintetlen szűz is volt köztük. Szívesen fogtak rá isteneikre mindenféle gyarlóságot, mindenmellett Pallas Athénét és a múzsákat épen a nemi szenvédélyektől való mentességük miatt becsülték és tisztelték különösen. Platón és Zeno lelkes szószólói voltak az önmegtartóztató életnek. Az eleuszi és egyéb görög mysteriumokba való beavatáshoz az önmegtartóztatás szükséges előfeltétel.⁴)

Hogy mennyire tisztelték a *rómaiak* a vesztauszüzeket, kiknek amíg Veszta papnői voltak, házasságra lépniök, általában nemi életet élniök tilos volt, közismertsége

47. 1. A buddhizmust követő legtöbb országban a laikusoknak is kell lépniök, legalább néhány hónapra, a Sanghába, a szerzetességbé, ahol önmegtartóztató élet folyik. U. o. 18. 1. A buddhizmusra vonatkozólag lásd még *Lénárd Jenő*: *Dhammo. Bevezetés a Buddhó tanába*, Budapest, 1912².

¹) Nem más, mint a buddhizmus hierarchikus alakja, mely Kr. u. a XI. században keletkezett Tibetben. L. *Günther Schulemann*: *Die Geschichte der Dalaillamas*, Heidelberg, 1911.

²) L. *Dr. K. H. E. De Jong*: *Das antike Mysterienwesen in religionsgeschichtlicher, ethnologischer und psychologischer Beleuchtung*. Leiden, 1909, 176—7. 1.

³) U. o. 132. kk. 1.

⁴) *L. Jong*. i. m. 132. 1.

miatt csak épen hogy megemlítjük. Nem egy bölcselőjük is volt, ki a nőtlenséget a tökéletesség magasabb fokának minősíti.

Megaláljuk e hitet nemcsak a Krisztus előtti, hanem Krisztus utáni pogányvilágban is. A galloknál, briteknél, germánoknál épen úgy, mint a mexikóiaknál vagy grönlandiaknál. Sőt még a Koránnak is vannak az önmegtartóztatást magasztaló szavai.²⁾

A zsidók roppant nagyra tartották a házasságot, mint eszközt Isten népének szaporítására. A nőtlenséget és gyermektelenséget általában megvetették. És mégis, sokszor akaratlanul is, nem egy tanújelét adják a bennük élő ama meggyőződésnek, hogy a szüzesség magasztabb, magasabb rendű állapot. Éppen ezen bennük rejtőző meggyőződés folytán értették meg oly könnyen, hogy a Messiásnak, amint Izaiás megjövendölte, szüztől kell születnie. Az ószövetségi szentírás egyébként ismételten emlékezetükbe hozta a szüzesség jelentőségét. „Ó mely szép a tiszta nemzetseg”, olvassuk a Bölcseség könyvében (4, 1.) „Minden, ami becsültetik, nem hasonlítható a meg-tartózkodó lélekhez” (Jézus Sirák fia könyve, 26, 20.)

Mit bizonyít az emberiségnek ez az annyi oldalról hangzó meggyőződése? „Jeruzsálem, Memphis, Athén, Róma, Benares, Quito, Mexiko és Amerika vadonjai együtt emelik fel szavokat, hogy ezen igazságot (a szüzettség magasabb rendű és érdemszerző voltát) hirdessék. Vájjon az örökk eszme, mely a legkülönbözőbb és egymással semmi érintkezésbe sem levő nemzetekkel közös, nem természetes-e? Nem tartozik-e szükséggép azon szellemi

¹⁾) L. L. *De Maistre*, i. m. 277. kk. 1.

lényeghez, mely valónkat képezi? Honnan vette ezt az egész emberiség, ha velünk nem született? S ezen elmélet annál istenibbnek bizonyul eredetében, minél feltűnőbb el- lentében áll a legnagyobb mértékben megromlott ó-vi ág gyakorlati erkölcsstanával, mely mindenmű kicsapongás! a ösztönzé az embert, anélkül, hogy lelkéből kitörülhette volna az *isteni betűkkel írt törvény t.*¹⁾

De az ó világ csak sejtette a megtartóztatás értékét, anélkül, hogy egész teljességében felfogni és megérteni tudta volna. Sőt eltorzította. Askézise az anyagi dolgoknak s a testnek megvetésében, az életről való lemondásban, pesszimizmusban csúcsosodott ki. Csak a testtő lett Ige, Jézus Krisztus életéből és tanításából értette meg az emberiség a szüzesség szentségét s a házas állapotnál tökéletesebb és érdemesebb voltát.

Mi teszi már most a szüzesség e nagyobb szentségét és tökéletességét? A benne rejlő nagyobb Önmegtagadás, melynél fogva nagyobb szeretetet és így nagyobb tökéletességet képvisel és valósít meg.

A keresztény életideál, melyet az evangélium elénk állít, a szeretet. Szeretet Isten iránt, és az Isten szeretetén felépülő tevékeny felebaráti szeretet. *A szociális szeretet*, mint sz. Ágoston nevezi,²⁾ mely megalapítója az igazak országának a földön. És ez az életideál mindenki számára ugyanaz, mely után előkelőnek, egyszerűnek, papnak, világinak egyaránt kell törekedni. Minél inkább megközelítjük, vagyis minél nagyobb a szeretetünk, annál tökéletesebbek vagyunk, mert hasonlókká leszünk Istenhez, ki Le Maistre, i. m. 287. 1.

¹⁾ De civitate Dei, II. XXII. — Amor benevolentiae és amor concupiscentiae névvel is jelölik e két szeretetet.

maga a szeretet. „Legyetek tökéletesek, mint a ti menyei Atyátok is tökéletes.” (Máté 5, 48.)

Szeretni azonban önmegtagadás nélkül nem lehet. Mert minden emberben ott van az önző szeretet, mely csak magát keresi, mely másokat a maga javára igyekszik kihasználni, az *amor privatus*, mint sz. Ágoston nevezi, az igaztalan emberek országának megalapítója. Ha már most jobbak részünk vágyának engedve nemesen akarunk szeretni, a bennünk rejlő alsóbb rendű erőket, az ösztönöket a szellemiek alá kell rendelni. És ez az *önmegtagadás*. Mindenkinek kötelessége a tökéletességre törekedni. Azaz a szeretetre. Önmegtagadás nélkül pedig nincs szeretet, nincs altruizmus. Azért mindenkinél szükséges az önmegtagadás. Az élet legelembb kötelességei is önmegtagadást igényelnek. Szessélyes és önfeljű, türelmetlen és szeretetlen, aki önlegyőzésre képtelen. Becsületeség, igazmondás, hűség, házasság előtti és házasságon kívüli tisztaság, hitvesi tisztaság, szeretet a gyermekek, a hitvestárs, a haza iránt, mind önmegtagadást igényelnek. Anélkül nincs boldogság, nincs igazi általános emberszeretet, nincs haladás és kultúra.

Amily mértékben tudjuk magunkat megtagadni, oly mértékben tudunk szeretni, oly mértékben tudunk másokkal jót tenni, mások tökéletesedéséhez s boldogságához hozzájárulni. És oly mértékben leszünk tökéletessé, mert minél nagyobb a szeretet, annál hasonlóbbakká leszünk Istenhez, ki maga a szeretet.

És vájjon mit kell magunkban legyőznünk? Miben áll az önmegtagadás? A kevélyiségek, az érzékkiség és a földi javak után való rendetlen vágyódás legyőzésében, ami az

alázatosság, a szívtisztaság és lelkiszegénység erényei által történik. Akiben ezek nincsenek meg, abban nincs szeretet, hanem az önzés, a szenvédélyek, az ösztönök ural-kodnak fölötté. Mivel pedig szeretetre törekedni mindenki köteles, hogy eleget tehessen Krisztus Urunk, a tökéletesedést illetőleg kiadott parancsának, ezen erényekre is szüksége van mindenkinél, melyekben az önmegtagadás kifejeződik és megvalósul.

Ezen erények azonban a közönséges életben szükséges mértéken felül is gyakorolhatók. Ami ha Istenért történik, nagyobb fokú szeretetet és következéskép nagyobb fokú tökéletességet, vagyis nagyobb Istenhez való hasonlóságot jelent.

Az evangélium azoknak, akik képesek rá, azt ajánlja, hogy mondjanak le teljesen saját akaratukról, valamint a nemi ösztön törvényes kielégítéséről is és necsak érzelmeiben, lélekben, hanem tettleg is legyenek függetlenek a földi javaktól. Vagyis gyakorolják a tökéletes engedelmesség, tisztaág és szegénység erényét, melyeket evangéliumi tanácsoknak nevezünk. Aki Istenért vállalkozik e hősies lemondásra, a legnagyobb szeretetet gyakorolja Isten és a szeretet egységénél fogva embertársai iránt is. Istenet jobban nem szerethetjük, mintha teljesen lemondunk magunkról s magunkat teljesen feláldozzuk neki. Felebarátainkat illetőleg pedig: e passzív erényekből sarjadnak az aktiv erények, képesítének az irgalmas szeretet cselekedeteinek odaadóbb gyakorlására, de ettől eltekintve és legfőképen erőt és bátorsságot fejlesztő példát adnak azzhoz a kisebb önlegyőzéshez, mely mindenkinél szükséges, jellemképző inspirációt árasztanak az emberi természet kettősségeből származó harchoz a szellem és ösztönök közt, mely harcot minden-

kinek meg kell vívnia. Az élet legfontosabb feladata: megszabadulni a test és szenvédélyek zsarnokságától. Mivel már most az, ki magát megfélkezi, másokat is megfélkez, az asketikus erényeknek Istenért vállalt gyakorlása a leg-nagyobb felebaráti szeretet cselekvényévé válik, mert annak a legfontosabb feladatnak teljesítéséhez segíti hozzá az embereket: önlegyőzésre és önuralomra neveli, a test és szenvédélyek diktatúrájának megtörésére tanítja őket.

Az evangéliumi tanácsok követése a kereszteny askézis lényege. Ez asketikus erények királynője pedig a szűzi tisztaság, mert a másik két erényt is, t. i. az alázatosságot és szegénységet magában foglalja.

Nem valami külön, magasabbrendű életideál az askézis, hanem csak eszköz a mindenkinél előírt, mindenkire azonos életideálnak, t. i. a szeretetnek tökéletesebb, s magasabb fokú megvalósítására. minden állapotban, minden korban gyakorolható a szeretet, csak legyen meg a szükséges alázatosság, tisztaság és szegénység. A szeretet tökéletessége is elérhető, amennyire e földön egyáltaljában elérhető, bármely állapotban. Az egyház szentjei között házasok is vannak és mindenféle foglalkozásbeli emberek. De az asketikus erények által könnyebben és biztosabban érhető el, mert a bennök rejlő nagyabb önmegtagadás, folytán nagyobb szeretetet jelentenek és valósítanak meg, a szeretet tökéletességét s épen azért szentebb és tökéletesebb a magasabb szempontokból vállalt szüzesség.¹⁾

Az aszketikai életeszménynek intézményesített, különleg is észrevehető gyakorlási formája a szerzetesség és celibátus, melyek szentségét, tökéletességét, társadalmi

¹⁾) L. F. Bruschelli, i. m. capo IV. és V.

jelentőségét és értékét illetőleg ugyanaz áll, mint amit a szüzességre nézve mondunk. Annál nagyobb ez a társadalmi érték, minél többen vannak, kiknek érzéklés, kísérletek, élvezetvágy vagy akaratgyöngeség miatt még azon a kisebb fokon is, melyre mindenki szüksége van, ne léz az önmegtagadás. És az emberiségnek annál nagyobb tiszteletét és háláját érdemli meg.

Szentebb tehát és tökéletesebb a szűzi állapot, mint a házasság, és egyben érdemszerzőbb is, mert a mindenkit kötelező önmegtagadásnak a legmagasabb fokon való gyakorlása, ami Istenért vállalva a legnagyobb szeretetet s így a legnagyobb tökéletességet jelenti. Szentté lehet a házas állapot is a szeretet parancsának önmegtagadás által való betöltése útján, de mennyivel szentebb a szűzi tisztaág, ez a szabad ós magát egészen feláldozó szeretet, az Istenrel való tiszta és osztatlan egybekelés, az önzés leghatározottabb legyőzése s egyúttal a szociális szeretet nagyszerű cselekvénye, mely részint közvetlenül, részint és főleg közvetve, t. i. a mindenki szükséges önmegtagadásra lelkesítő példa által oly megbecsülhetetlenül sokat tesz mások javára, mások tökéletesedésének és boldogságának e 1 ömozdítására.

A szüzességnak ezen jellegét és értékét világosan hirdeti Krisztus Urunk példája és tanítása. A legteljesebb emberi életet élte. mindenben hasonlóvá akar lenni hozzáink, a bűnt kivéve. Éhezett, szomjazott, megkísértet volt. A legeszményibb, a legtökéletesebb embernek ismerik el azok is, kik istenséget tagadják. És soha nem lépett házasságra. Pedig nem kicsinyelte a házasságot. Sőt szent dolognak tünteti fel. Szentségi méltóságra emeli. És ha mégsem él

vele, világosan kifejezésre juttatja, hogy a szüzi állapot még szentebb.

Nemcsak példájával tanította, hanem *szóval* is hirdette a szüzesség tökéletesebb s érdemszerzőbb voltát. „Bizony mondomb nektek, — így felelt Péternek, aki azt kérdezte tőle: íme, mi minden elhagytunk és téged követünk, mi lesz tehát velünk? — hogy ti, kik engem követtetek, az újjászületéskor, midőn az ember fia az ő felségének székén fog ülni, ti is tizenkét széken fogtok ülni, itérendők Izrael tizenkét nemzetsegét. És minden, ki elhagyja házát, vagy atyafiait, vagy nővéreit, vagy atyját, vagy anyját, vagy feleségét, vagy fiait, vagy szántóföldjeit az én nevemért, száz annyit nyer és az örök életet fogja bírni.”¹⁾ Sőt egyenesen ajánlotta: „Aki felfoghatja, fogja fel.”²⁾

„E szó egy új világot teremtett, megvalósítá a fensőbb örök szüzesség minden eszményét, és oly forrást nyitott, melyből erőt és életet iszik minden, ami valaha szép, nagy és dicső lesz a földön. ... A keresztény vetés. virága, a keresztény szellem legdrágább gyümölcse lett a szüzesség. Itt az emberi lélek, midőn magát Istennek áldozatul hozza, maga is megistenül; a test, mely a lélek áldozata lesz, megdicsőül, szellemivé válik, és már előre egykori megdicsőülését ünnepli. Mert a szüzesség „testben járó angyalokat” képez, földre hozza le a mennyországot, hol sem nem házasodnak, se férjhez nem mennek.”³⁾

Ilyen példa és tanítás hatása alatt az egyház életében: a szűz lelkek millióit látjuk végigvonulni, kiknek élén sz.

¹⁾ Máté 19, 28—29.

²⁾ Máté 19, 12.

³⁾ Hettinger—Répássy, V. 268.

Pál apostol áll. Nemcsak maga él nőtlen állapotban, hanem mindazoknak, kik képesek rá, lelkesen ajánlja is.¹⁾

„Mert akarnám, hogy minden által úgy lennétek, mint én vagyok; de kinekkinél tulajdon ajándéka van Istenről, ilyenek ugyan így, másnak pedig amúgy. Mondom pedig a nőtleneknek és özvegyeknek: jó nekik, ha így maradnak, mint én is. (7, 8.) A szüzekről pedig nincs parancsolatom az Úrtól, hanem tanácsot adok, úgymint aki irgalmasságot nyertem az Úrtól, hogy hív legyek. Ezt tehát jónak tartom a jelenség miatt, hogy jó az embernek úgy lenni. (25, 26). Akarnám pedig, hogy szorgos gond nélkül lennétek. Aki feleség nélkül vagyon, azokról szorgoskodik, melyek az *Vréi*, mint tessék Istennek. (32.) Tehát, aki házasságra adja szűz leányát, jól cselekszik, de aki nem adja, jobban cselekszik.” (38.)

Sz. Pál, aki tökéletesen felfogta Krisztus tanítását, kétségtelenül e pontban is híven megértette s hamisítatlanul adta tovább s az egyház a legrégebb időktől kezdve törhetetlenül vallotta. Szó sincs arról, hogy a gnoszticizmus befolyása alatt jutott az egyház és jutottak az egyházi írók a szűzi állapot érdemes voltának gondolatára. A gnoszticizmus tévélyei ellen megalkuvás nélkül küzdött az egyház. Lehetetlen, hogy a sokszor elítélt ellenfélnek egyik legfőbb tévedését egyszerűen átvette volna. Annál is inkább lehetetlen, mert az egyháznak és gnoszticizmusnak askézise lényegesen eltér egymástól. A gnosztikusok az anyag és szellem dualizmusából kiindulva, minden rossz forrásának az anyagot mondják, melytől azért tartózkodni, szigorú fizikai askézist gyakorolni, a házasságtól, mint

¹⁾ Cor. I. 7.

rossztól mindenkinetől őrizkedni kell. Mennyire más, milyen bölcs az egyház tanára. A házasság nem csak hogy nem bűn, de szent doleg. De még szentebb a házasságtól való szabad elhatározásból eredő, Istenért vállalt tartózkodás. Az egyház az igazság középútján jár a természeti ember, ki az élet egyedüli értelmét és tartalmát a nemi vonatkozásokban látja, és a gnosztikus túlzás közt, mely ellenkezőleg csak rosszat lát a házasságban. A ókeresztény askézis nem világmegvetés és gyűlölet, hanem hősies munka a világ érdekében, nem az életről, hanem az életért való lemondás, mellyel tökéletesedés és boldogság van egybekötve.

A szentatyák és egyházi írók a szüzességről szólókban a szentírásnak, nem pedig a gnosticizmusnak befolyása alatt állnak. A szentírásnak gondolatai térek viszszá náluk. Gyönyörű gyűjteményt lehetne összeállítani ki-jelentésekiből. Legyen elég csak *Tertulliánra* hivatkozni, ki azt mondja többek közt: A házasságnak, mint jónak eltiltását sehol sem olvassuk. De hogy ennél a jónál mi még jobb, megtudjuk az apostoltól, mikor megengedi ugyan a házasságot, de elője helyezi a megtartóztatást. (Ad uxorem, I, 3). — Sz. *Vazul* az angyalokhoz hasonlítja azokat, akik hogy egészen Istennek élhessenek, tartózkodnak a házasságtól. (Sermo asceticus, n. 2.) — Sz. *Jeromos* szerint a házasság a földet, a szüzesség az eget népesít be. (Adv. Jovin. 1. I. c. 16.) — Milyen ékesenszóló sz. *Ágoston* a szüzesség magasztalásában! E kérdésben való illetékkességét bátran elismerhetjük. Fenékgig ürítette valamikor az érzéki öröömök poharat. Maga vallja be (Libr. VI. Confess, cap. 11.) hogy szerencsétlenségek gondolta, ha az asszony öleléseiről lemondania kellene. És utóbb, mikor az

önmegtartóztató életet megismerte, nem fogy ki a szavakból annak dicséretében és ajánlásában. (Libr. de bono viduit, ad Julianam viduam, De sancta virginitate, Sermo CCCXLI1I., Ad Armentarium et Paulinám stb.)¹⁾ — Sz. Ambrus prédikációi a szüzességről százat és százat készítettek annak gyakorlására, iratai pedig a legfölségesebbék közé tartoznak, amit ez angyali erényről valaha megírtak. Nem csoda ezek után, ha a katholikus egyház minden-nél többre becsüli a szüzességet. „Szemei előtt ez az evangéliumi szellem legmagasztosabb gyümölcse, és a fensőbb erőknek leghatalmasabb bizonyítéka, melyek a természetes életre folyton leáradnak, hogy megszenteljék és isteniességgel eltöltsék.” Innen van, hogy önmagukat önkéntes szüzesség által Istennek szentelő gyermekéit ősidőktől fogva külön rendnek, fokozott ótalmára érdemes osztálynak tekintette, kikről, mint az egyházban fennálló külön rendről már sz. Cyprián, Jeromos és Ágoston tesznek említést.

Az evangéliummal együtt a szüzességet is csak a katholikus egyház őrizte meg. A tőle elszakadt felekezetek elvetették, megtagadták, nem láttak benne mást, mint a természetnek kiölését. így tett a protestantizmus is, mely elítélte a szüzességet és celibátust s nem vette észre, hogy ezzel félredobta a kereszténység legbensőbb magvát, s mélyebbre süllyedt a pogányságnál, mely ha tisztálatan-ságban fentrengett is, mindig tisztelte a szüzességet. Amint elvetette az egyház a múltban Joviniánus és Vigilantius tanát, azonképen elvetette a protestantizmusét is, és egyenesen dogmává emelte a trienti zsinaton, hogy a szüzesség,

¹⁾ L. Laurin, i. m. 31—36. 1.

illetve celibátus eléje helyezendő a házas állapotnak, és hogy jobb és boldogabb szüzességen, illetve cölibátusban maradni, mint házasságra lépni. Aki ezt tagadja, ki van közösítve.¹⁾

Mondani sem kell, hogy a trienti zsinatnak a szüzeség magasabb rendű voltáról kimondott tana nem minden nőtlen állapotra áll. A kényelemszeretetből, a nagyobb szabadság, a több élvezet, a gondoktól és küzdelmektől való félelem okáért választott nőtlen életben nincs semmi tiszteletre méltó, sőt kárhozatos és erkölcsileg rossz. A természetfölötti okokból, az Isten országáért választott szűzi, illetve nőtlen életet tartotta a zsinat szeme előtt és azt mondotta a szentírás alapján magasabbrendű és érdemesebb állapotnak a házasságnál.

Azt is fölösleges talán külön említeni, hogy az egyház, mikor a szüzességet annyira felmagasztalja a házassággal szemben, semmiképen sem mondja azért a házasságot valami tisztátlan vagy elvetendő dolognak. Valamint a házasságnak, azonképen a szüzességnak értékelésében is Krisztus Urunkat és az apostolokat követi. Krisztus Urunk pedig, mint az imént már említettük, bár maga nem lépett házasságra, nem kicsinyli a házasságot. Sőt szent dolognak mondja. Közvetlen azelőtt, mikor ajánlotta, az Isten országáért választott szüzességet, emelte ki a házasságnak isteni eredetét és felbonthatatlanságát. (Máté 19, 2—9.) Hasonlóképen sz. Pál több helyen is beszél a há-

¹⁾ Sess. XXIV. de Sacr. Matr. can. 10.: Si quis dixerit, statuni conjugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel coelibatus, et non esse melius ac beatius, manere in virginitate aut coelibatu, quam jungi matrimonio: anathema sit.

zasság méltóságáról és szentségéről (Efez. 5, 25—33), és tévtanítóknak mondja azokat, kik a házasságot mint rossz dolgot tiltják. (Timoth. I. 4, 1—5.) Ezek alapján az egyház a gangrai zsinat 9. kánonjában kiközösítéssel sújtja azt, aki szüzességet vagy önmegtartóztatást fogad, de nem a szüzesség megbecsüléséből, hanem a házasság megvetéséből.

Sohase kel tehát félteni a házasságot az egyháznak a szüzességre és celibátusra vonatkozó tana miatt. Nem a szüzesség magasabbrendű voltát tanító egyház alacsonyítja le a házasságot és veszélyezteti annak egységét és felbonthatatlanságát, hanem ellenkezőleg, a szüzesség kiősinylőinél van veszedelemben a házasság. A szüzesség elvetésével vele jár a nemi élet minden korlátjának, magának a házasságnak is tagadása. Míg épen a kath. egyház az, mely a szüzességet megbecsüli s egyben a házasságot a legtökéletesebben s legmélyebben felfogja s egyenesen szentségnek tekinti.

Fényesen igazolja a mondottakat a tapasztalat. Amily mértékben becsülik az egyes felekezetek a szüzességet, oly mértékben áll fenn náluk a házasság egysége és felbonthatatlansága. A protestantizmus teljesen elvetette és kárhoztatja a celibátust. És elejtette a felbonthatatlanságot is s ma már a legnagyobb zavarban van az iránt, hogy mikép gátolhatná meg a házasságnak egyre fokozódó züllesét. A görög-keletiek sem becsülik úgy a celibátust, mint a római kath. egyház. Azonképen a házasságot sem. Egyedül a kath. egyháznak van bátorsága kitartani a felbonthatatlanság mellett, mert ha sokszor nehéz és terhes is az, de a házastársak bátorítására rá mutathat a celibátusban élők még nagyobb áldozatára.

Tehát nemhogy lealázná és megvetné a szüzesség a természetes életet és házasságot, hanem inkább megóvja és megszenteli azt. Ebbe a pontba mélyebben is bele kell hatolnunk.

Mindenkinet el kell ismernie, hogy a természetes nemi erkölcs és a monogamiás házasság is megköveteli a szellem uralmát. Mert különben felszabadulnak az emberi természet démoni és beteges hajlamai s beállna az ösztönök uralma. Hiába hangoztatják az új nemi erkölcs hívei, hogy ők sem akarnak felelőtlen nemi életet, sőt a faji egészség szempontjából nagyon is kívánják a felelősséget,¹⁾ csak az ellen küzdenek, hogy ósdi szabályok mindenre lekössék az embert nemi életében, akkor is, mikor már a házastárs iránt az erotikus érzés kihült, vagy más iránt ébredt szerelem.²⁾ Hiába hangoztatják mindenről, mert erotikus individualizmusuk bizonyos egészségügyi korlátozásokat leszámítva, teljes szabadosságra, a bigámia, poligámia, szabad szerelem, kiélés, preventív mesterkedések helyesléssére, erkölcsi züllésre, az egyénnek és társadalomnak pusztulására vezet. Ezek elhárításának egyetlen módja és eszköze a nemi élet kötöttsége, hirtelen fölhevülések től és elhamarkodástól, változó szeszélytől és kénytől-kedvtől való megóvása a felbonthatatlan házasság védőbástyája által. Tehát egyedül egészséges nemi élet a kötött nemi élet. Házasság előtti és házasságon kívüli nemi összekötetések megengedése egymást követő erotikus rohamok és szenvedélyek zsákmányává tennék az embert.³⁾ Nem sza-

¹⁾ *Foerster—Schütz*, A nemi élet etikája és pedagógiája, Bpest, 1912-, 88. 1.

²⁾ U. o. 36.

³⁾ U. o. 40.

badság volna az, hanem ösztönös szabadosság. A természet gyöngeségével, az ösztönök zaklatásával, az érzelmi élet mámorával szemben a legbiztosabb támasz a házasság szilárd formája. Ámde a házassági hűség és tisztaság meg-tartásához, magával a házassággal is vajmi könnyen visz-szaélő, csak elvezetre vágyódó érzékkiség legyőzéséhez is önuralom kell. A házasság előtti és házasságon kívüli nemi összeköttetés tilalmának megtartásához szintúgy fegyelmezettség, az ösztönös őstermészet zsarnokságának legyőzése kell. Mi ad ehhez erőt? Az együttélés és társadalmi érdekek meggondolása aligha. Egyedül a szellem uralma az ösztönök felett, a természetnek a lelki hatalmaknak való alárendelése, annak eleven tudata, hogy nem pusztán a nemi ösztönért élünk, hanem vannak egyéb célok és feladatok is, van magasabb rendeltetésünk is.

Erre az önuralomra pedig a természetfölötti indító-okokból vállalt szüzesség fensőséges példája tanítja az emberiséget s a belőle áradó erkölcsi felfogás alakítja a közület felfogását s formálja a társadalmi erkölcsöt is.

A hősies önlegyőzsnek példái fölrázzák a lelkiismeretet és kötelességérzetet. Eszébe juttatják az embernek, hogy ő sem élhet ösztöneit szabad fékre eresztve, kényekedve szerint, hogy az erkölcsi szabályok őt is érintik s állapotbeli tisztaságra kötelezik. Nagyon sokszor épen innen ered a celibátus iránt való ellenszenv: mert élő örök szemrehányást látnak benne a világ fiai ösztönös szabadosságukkal szemben.

E példák megtörik továbbá a természeti ösztönök ellenállhatatlan erejében való babonát. Figyelmeztetnek arra, hogy amit *kell* megtennem, *lehetséges* is. Ha azok oly

mértékben tudnak uralkodni magukon, annyira alá tudják rendelni a természetet a lelki hatalmaknak, te is meg tudod cselekedni azon a szükebb területen, melyen önmegtagadásra vagy kötelezve. Erősítik az akaratot s megtanítanak arra, hogy miképen legyek szabaddá enmagammal szemben. A szüzesség csakugyan védelme tehát a házasságnak, „hősies kitámadás, offenzíva a merő természeti ösztön tolakodása ellen, mely annál többet követel, minél több engedményt tesznek neki és melynek diktatúráját csak nagyszabású lemondások törhetik meg.¹⁾

Nemcsak ilyen természetű veszedelmek, az egyéni szabadság nevében intézett támadások fenyegetik a házasságot, hanem az ellenkező oldalról is sok veszedelemnek van kitéve. A túlbecsülést, a vele való visszaélést értjük. Az ember hajlandó a házasságot az élet egyedüli céljává és értelmévé tenni. A családkultusz és gyermekbálványozás mellett szinte megfeledkezik az élet fensőbb értékeiről és céljairól. A szeretet az egész emberiség iránt, az érdeklődés az emberiség közös javai iránt teljesen elenyésznek „a tulajdon csemeték telhetetlen kultuszában.” Önzés, érzelmi durvaság fog lábra kapni az ily módon szeretett és gondozott gyermekben is, mert nem rontja semmi jobban a jellemet, mint az oly szülők példája, kik a családnál, a gyermekbálványozásnál magasabban nem ismernek.

Rendkívül nagy jelentőségű, hogy legyenek emberek, kik a családi élet örömeit is fel tudják áldozni azokért a magasabb célokért, melyek nélkül a család sem lehet meg. Legyenek a szeretetnek nagy tanítói, kik élnek-halnak nem egy-két, a verség köteléke által hozzájuk kapcsolt lényért,

¹⁾ *F o erst er—Schütz*, i. m. 142. 1.

hanem mindenkiért, az egész emberiségért, annak magasabb szellemi s lelki javaiért, a tudományért, a betegek ápolásáért, a lélek életeért, kik nem a generációval, hanem a regenerációval foglalkoznak, az ember újjáalakításával önfeláldozó nevelő és tanító munkásság által. A lemondásnak e példái hathatósan szemléltetik a magasabb életcélok önállóságát s megmentik a családi életet az elfajulástól. Emlékezhetnek arra, hogy nemcsak épen a házasságért érdekes élni. Nem a családi örömködés gondok a lét legfőbb tartalma. így lesz mindenki irányban védelmezője és ótálmazója a családi életnek, a házasságnak a szüzesség. „A viruló völgyek az örökök havasoktól kapják táplálékukat; épügy a család kultúrája és annak minden szív- és jellemlvirága, minden költészete és benső egészsége a nagy győzők heroizmusából él.”¹⁾)

„A celibátus annyiban is védője a házasságnak, amennyiben léte a házasfeleket az ő saját vonatkozásaikban is megóvja attól, hogy a merő természeti kényszer rabjainak érezzék magukat, és arra vezeti, hogy a házasságban is minden szabadokként álljanak a természettel szemben.”²⁾) Ez pedig nem csekély dolog, mert tapasztalt orvosok bőven tanúskodhatnának amellett, hogy mennyi nyomorúságot okoz még u. n. boldog házasságokban is a férfinak otromba ösztönössége.⁵⁾)

Megszentelése és ótáma végül a szüzesség a nőtlen állapotnak is azok részére, kik még nem, vagy egyáltaljában nem nősülhetnek. Látva az önként vállalt celibátust, látva

¹⁾) *Foerster—Schütz*, i. m. 78. 1.

²⁾) *Foerster—Schütz* i. m. 141.

³⁾) U. o.

azt az állapotot, melybe talán akaratlanul kerültek, önálló életcéllá tűzve, nem érzik életüket eltévesztettnek, magukat pedig alsóbb rendű lényeknek. Amellett bátorságot merítenek belőle az önlegyőzésre, erotikus hajlamaiknak fékezésére.

Bátran mondhatjuk tehát, hogy a szüzesség nem lealázása a természetes életnek és házasságnak.

Annyira nem, hogy inkább elsőrangú kultúrtényezőnek kell elismerni.

Az anyagiakért való örökösi küzdelem úgy elfoglalja s oly egyoldalúvá teszi az embert, hogy magába mélyedésre, gondolkodásra, önmagának megismerésére sem ideje, sem kedve nincs. Idegzete eltompul, erkölcei eldurvulnak. Ezer szerencse, hogy akadnak, akik függetlenítik magukat a szenvédélyek és szükségletek zsarnoksága alól s tisztán szellemi hivatásoknak élnek. Mert tovább viszik az emberiség kultúráját, amellett ellensúlyozó hatást gyakorlnak a külső ingerek és csábítások karjai közé került nagy tömegre, mivel a személyiség legerőteljesebb kifejlesztésének, a szellemi élet minden más életcél fólé emelésének, a legmagasabb célok tiszta meglátásának példáját adják s valóságosan felszabadító s üdítő erővel hatnak a gazdasági s technikai haladásban legfőbb javukat látó emberekre. „Egyedül a szüzesség emel gátat, hogy az anyagi érdekek, érzéki gyönyör és vagyonhajsza minden be ne iszapoljanak; ez utal bennünket folyton az égre és bizony-ságot tesz az ember fensőbb természetéről.”¹⁾)

Ha figyelembe vesszük a szüzességnek kifejtett szentségét és tökéletességét, valamint társadalmi értékét, mely-

¹⁾) *Hettinger—Répdssy*, i. m. 289. 1.

lyel épen szentségénél fogva bír, könyen beláthatjuk, hogy az egyház nem nélkülözhette a vallás e legmagasabb díszét. Es pedig intézményes alakban volt és van rá szüksége. Nem elégedhetett meg a szüzességnak — hogy úgy mondjam — magán gyakorlóival, hanem olyanokra volt szüksége, akik nyilvánosan, mindenki által ismert és tudott módon vállalkoznak arra, hogy hirdessék az önmegtagadásnak és önuralomnak mindenkit érintő, természetes szükségességét és annak megvalósításához példájukkal erőt adjanak. Nem kicsinylendő erő ez, mely e példából árad. Csöndesen, észrevétlenül árad, de minél észrevétlenebbül, annál hathatóbban. Intézményesített alakban a szerzetesek és papok élnek szüzességen. Azok fogadalmuk, ezek egyházi törvény alapján. Pusztán a szerzetesekre hagyni a szüzesség gyakorlását, nem lett volna elég. Egyrészt mert a szerzetesség mint társadalmi intézmény aránylag későn jelent meg, és ezt az időpontot megelőzőleg is szükség volt a jó példaadásra, másodszor mert a szerzetesség mellett is szükségesek a szüzi papok, akik minden faluban, ahol nincsenek is szerzetesek, teljesítik nagy missiójukat, és harmadszor mert az egyház előtt legmagasabb állás a papság, épen azért nem mellőzheti, hogy épen tőle ne követelje a vallás legmagasabb díszét, továbbá, mert a papságnak egyenesen az a hivatása, hogy mások tökéletesedésén és boldogságán munkálkodjék, és mivel ehhez az aszketikus erények a legmegfelelőbb eszköz, megint érthető, hogy miért kötötte össze az egyház az askézist és papságot.

Mennyi áldás árad ki a celibátus révén a katholikus papi házakból? Tudom, hogy ezzel szemben sokan¹⁾ többre

¹⁾ Paulsen, i. m. 275. 1. — Wenninger Mátyás „A katholikus autonómia” c. munkájában (Tóváros, 1912) 84, 86. 1.

becsülik azt a példát, melyet a protestáns papházak adnak: a jó családi életnek, a gyermeknevelésnek példáját. De azt is tudom, hogy ez az állítólagos jó példa nagyon kérdéses, valamint hogy a kath. papok celibátusának eltörlése esetén azok részéről is nagyon kérdéses lenne. Mert a mi a gyermeknevelést illeti, hátha nincs gyermek, vagy nem sikerültek a gyermekek, csak szégyent és bajt hoznak a szülőkre, vagy nincs meg a szülőkben a kellő nevelői ügyesség, vagy nincs meg az egyetértés a nevelési eljárásra vonatkozólag? És ha ez mind meg is van, még mindig nem tudni, hogyan adjon a papház a gyermeknevelés dolgában jó példát a községek, mikor a nevelés a külvilág számára láthatatlanul folyik le, a családi élet megközelíthetetlen szentélyében. Az az egész példaadás legföljebb abban merül ki, hogy a papház jól nevelt gyermeket tud felmutatni. De hogy miképen lettek azokká, az nem tárgya a nyilvánosság megfigyelésének.

Még kevésbé tud megfelelni a papház annak a követelésnek, hogy a jó házaséletnek adja példáját. Mert ha jól élnek is, e jó együttélésnek alaptényezői s megteremtő erői minden házasságban annyira individualisztikus jellegűek, hogy más házasságok elé követendő szabályokul felállítani képtelenség. Azonkívül nem a nagy nyilvánosság előtt folyik a házas élet sem, mi szolgáljon tehát abból másokra nézve példaképül? Vegyük még mindehhez azt, hogy a papi házasság is üthet ki balul, amikor talán inkább annak példáját adhatná a papház, hogy milyen ne legyen a házasság.

Nem a jó családi élet példájára van szüksége a világnak. Vagy ha van, amennyire egyáltalában megfigyelhető,

másokon is megfigyelheti. Hanem nagy szüksége van, különösen mostanság, a nemi túlizgatottságnak, az akaratgyöngeségnek, az ösztönök féktelenségének jelen korában a teljes önmegtartóztatásban élő papra, ki az önlegyőzésnek és önfegyelmezésnek jó példáját adja, s így a házasági hűség s a házasság előtti tisztaság megőrzéséhez szükséges áldozatra a maga még nagyobb áldozatával nyújtson inspirációt és lendületet. „Hiszen a házasági hűség egyáltalán nem természeti valami, hanem a természetnek már rendkívüli legyőzése, mely legszorosabban hozzá van fűzve azon követeléshez, hogy a szellemi ember erősebb legyen, mint ösztönei; s a celibátus volt a nagy áldozat, melynek tüze ama hitet folyton újból élesztette.”¹⁾)

Óriási veszteség volna az emberiségre, ha kivesznék a világból az aszketikai életeszmény, vagyis ha valamikor általanossá lenne az a ma is már sokaktól hangosztott fell fogás, hogy a teljes és állandó lemondás nem szent és nem érdemszerző. Óriási veszteség volna, ha nem akadnának emberek, akik ezt az eszményt meg is valósítják, vagyis ha megszünnék a szerzesi fogadalom és papi celibátus. Nem volna akkor, aki életével szemlélteti a természetfölötti

¹⁾) *Foerster—Schütz*, i. m. 143. — *Felice Bruschelli* már idézett munkájában (II celibato ecclesiastico) épen a jó példaadás szempontjából tárgyalja és igazolja a celibátust. Érdekesen mutatja ki, mennyit köszönhet a celibátusnak a nevelés, a nemi élet, a házasság s a testvériesség, az emberiség szolidaritása, s e társadalmi funkcióinak fontosságából állapítja meg magának a celibátusnak fontosságát s jelentőségét. — Fölölte téved ezek szerint *Wenninger* (i. m. 83. 1.), mikor azt hiszi, hogy a kath. társadalmi életnek több haszna volna a klerogámiából, mint a celibátusból. Csak a dolgok mélyére kell tekinteni.

élet boldogságát, nem volna, aki figyelmeztetné az emberiséget, hogy a rozsda és moly pusztításainak kitett haszontalan javakon kívül vannak még egyéb értékek is, vannak fensőbb lelki javak is, melyekért érdemes amazokról lemondani, amelyekért érdemes minden feláldozni, melyeket tisztelet illet. A gazdasági fejlődés úgy is elnyeléssel fenyegeti az ember szellemiségett, eddigi értékeit átértékeli, ami szent volt előtte, kineveti s mindenek fölé az önzést és élvezetvágyat helyezi. Hová jut mai kultúránk, ha a szellemiségg kivesz, ha a benső szabadság ismeretlenné válik, ha az ösztönök és szeszélyek követelőzéseit nem rendelik alá a lélek kultúrájának? Az önlegyőzés legegyesrűbb tényei is: a becsület, az igazmondás, a hűség elmaradnak, s be kell következnie olyan pusztulásnak, aminőt, még nem látott a világ.

A szűzi állapotnak ezen magasabbrendű, tökéletesebb, szent és érdemszerzőbb volta az első pillére a celibátusnak s már egymagában is jogosulttá teszi.

II. FEJEZET.

Az egyháznak a szüzettség intézményesített gyakorlására lévén szüksége a papságot kötelezte arra, legfőképen az újszövetségi papság szentsége és magasztossága miatt. Már a pogányság pap-ideáljában is benne volt a szüzettség eszméje. Mennyivel inkább hozzá tartozik az újszövetségi papsághoz, a végtelenül szent áldozat miatt, melyet bemutat, s a szüntelen ima-élet miatt, melyre kötelezve van.

Az előző fejezetben azt bizonyítottuk, hogy a szüzettség szentebb és tökéletesebb állapot, mint a házasság, s egyben mérhetetlen jelentőségű és értékű az emberiségre.

nézve. A keresztenység a beléje iktatott szentségre nevelő és vezető természetföltölti erőknél fogva mindenig szült és fog szülni lelkeket, kik hogy Isten s az embereket minél nagyobb odaadással szeressék s szolgálhassák, a hősies önmegtagadásra vállalkoznak.

Az egyháznak azonban épen a szüzesség nagy társadalmi értékénél fogva annak organizált gyakorlására van szüksége. És mikor felmerült a kérdés, hogy kik köteleztessék a szüzesség gyakorlására, kikre gondolhatott volna az egyház másokra, ha nem a papokra? Összekötötte a papságot a celibátussal. Hogy miért, az előző Fejezetben röviden már érintettük. Egyszer mert a papságnak épen az a hivatása, hogy a hívek javáért éljen és munkálkodjék. Ámde sokkal eredményesebben tudja ezt végezni a celibátus mellett, mint anélkül. Ezen célszerűségi, másodrendű okokról alább lesz szó. Már részt pedig és legfőképen azért, mert szent és magasztos, az egyház előtt legmagasztosabb állás az újszövetségi papság, melyre csak azok méltók, kikben van bátorság neki indulni a szeretet legmagasabb ormának, kik a legnagyobb fokú önmegtagadásra vállalkoznak, a szív legjogosabb örömeiről is lemondanak, hogy a szeretet tökéletességét elérjék.

A celibátus elrendezésének oka tehát az *újszövetségi papság szentsége* és *magasztossága*. Hogy egyébként az askézis és papság összeköttetése megvolt már jóval azelőtt, mielőtt az egyház tételesen előírta, tudjuk a történeti részből. Annyira magukhoz illőnek éreztek a papok, hogy önkéntes elhatározásból jórészük kezdettől fogva gyakorolta az askézist.

Már a pogányság pap-ideáljában is benne volt a szüzesség eszméje. Az egész pogány világ is tanúskodik

e nagy igazságok mellett: 1) hogy a tisztaság szent, tökéletesebb állapot; 2) az önmegtartóztatás természetes szövetségben áll a papi foglalkozással.

Innen van, hogy minden napok, melyek az önmegtartóztatásban a tökéleteségnek nagyobb fokát s a megszentülésnek különösen alkalmas eszközét látták, papjaiktól egyenesen megkövetelték a tisztaságot, vagy legalább is e részben némileg megszorították őket. így van ez a brahmanizmusban a buddhizmusban¹⁾ lamaizmusban,²⁾ az Isis és Mithraskultuszban³⁾ s több más keleti népnél. A görögökönél, ha általánosságban nem is mutattak nagy kedvet papjaik a megtartóztató élethez, annak nyomaira mindenkorában rá akadunk. Az eleusini papok előljárójának, a hierophantnak nőtlennek kellett lennie, vagy ha nő volt, tartózkodni volt köteles feleségétől.⁴⁾ A rómaiaknál Vesta, Diana, Juno papnői nem léphettek házasságra. A XII. táblás törvény pedig általában, minden papra kötelezően mondja: Ad Divos adeunto caste, tiszán kell lépniök az istenek elé.⁵⁾

A zsidóknál a papok megházasodhattak és élhettek

¹⁾ A Sangha, a buddha szerzetes-rend tagjai celibátusban élnek.. Nem papok tulajdonképen, de bizonyos hierarchiai szervezet kifejlett köztük. L. Szeghy, i. m. 16. 1. s több más helyen.

²⁾ A tibeti lámaizmus papságának celibátusáról 1. Schulemanrt i. m. 77. s 80. 1.

³⁾ Isis és Mithras papjainak felavatását és megtartóztatását L. De /ong-nál, 57. s 58. 1. Tisztaságukat maga Tertullián is elismeréssel említi. (De praescript. haeretic. 40.)

⁴⁾ „Es ist Tatsache dasz der Hierophant während seiner Amtszeit und die Theilnehmer während des Festes den Geschlechtsgenusz zu vermeiden hatten.” Je Jong, i. m. 151. L.

⁵⁾ L. De Maistre, i. m. 376. kk. 1.

a házassággal, de csak bizonyos korlátozással. Teljesen eltiltani nekik a házasságot nem lehetett, mert a papság apáról fiúra szállt; aki nem volt Levi törzséből való, nem lehetett pappá, épen ezért kellett gondoskodni a papi törzs fenmaradásáról és a papság folytonosságáról. A templomi szolgálat ideje alatt azonban tartózkodnia kellett a zsidó papnak is a házassági együttestől. Ez az intézkedés eléggye kifejezi a zsidók abbeli meggyőződését, hogy a papság szentsége és méltósága megkívánja a tisztaságot. Áldozatok, imák, tisztlálasok által az Istenkel kötött frigyet fentartani, továbbá mindenek végezése által Istenkel érintkezni csak tisztáknak lehet. De mivel a templomi szolgálat nem állandó, az Istenkel való érintkezés csak bizonyos ideig tart, érthető, hogy ezen idő elteltével visszatérhetett a zsidó pap feleségéhez.

Mindebből, amint már érintettük is, eléggye kiviláglik, mennyire benne gyökerezik az emberi lélekben ez a gondolat, hogy akik Istennek szolgálnak, lehetőleg tiszták és önmegtartóztatók legyenek. Az Istenkel való összszeköttetés ima és az áldozatok bemutatása által annyira felülemeli a papot a közönséges emberek színláncán, hogy életmódjában is különböznie kell tőlük. Oly magasztos hivatás az: közvetíteni Isten és emberek között, hordozni az égiekkel való Összeköttetést és fenntartani, a többiek helyett és nevében dicsőítő, hála-, engesztelő-s kérő áldozatot bemutatni, hogy az emberiség lelke mélyén élő általános felfogás szerint a közönségesnél nagyobb tökéletességet, tiszta életet, legalább időleges önmegtartóztatást kíván.¹⁾

¹⁾ Sőt a pogányok az imához, áldozatokhoz és ünnepélyes szertartásokhoz a többi emberre nézve is önmegtartóztatást írtak elő.

Ha már a pogányok és zsidók is bizonyos fokú önmegtartóztatást a papsággal együtt járónak tartottak a papság, a papi tiszt szentsége és méltósága miatt, menny nyivel inkább hozzátartozik és pedig nem az időleges, hanem a teljes és állandó önmegtartóztatás az Újszövetségnek, a Krisztus szűzi egyházának papságához.

Az ószövetségi papság és az áldozat, melyet bemutatnia kellett, csak árnyéka és előképe az újszövetségi-nek, mely amazt szentségen és méltóságban hasonlíthatlanul felülmúlja. Szükséges, hogy felülmúlja az újszövetségi papság a régit tisztaságban is. Si in figura tanta observantia, quanta in veritate? (Sz. Jeromos, *De officiis ministrorum* I. 50.)

Az újszövetségi egyháznak főpapja a szüztől született, soha házasságra nem lépett Isten Fia, ki az egyházat szűzi testévé tette, mikor fejévé lett, legelőbbkelő tagjai pedig a papok. Ilyen főpaphoz csak szűzi, önmegtartóztató papság illik, mely az ő követésére és munkájá-

Ceres ünnepét általános önmegtartóztatással vezették be. (Ovid. *Am. lib. ill. X. 1. 2.*) Plutarch azt mondja: „Óvakodunk reggel a templomba lépni, és az áldozatra tenni kezeinket, midőn csak imént éltünk jogainkkal, mert illő, hogy az éjt s az álmot közéjük helyezzük s elégéges időközt engedjünk. Nekünk ott tisztán s szelítetlenül . . . s egészen új gondolatokkal kell megjelennünk.” Demosthenes még szigorúbb: Mi engemet illet, mondja ő, én meg vagyok győzödve, hogy annak, kinek az oltárokhoz kell közelednie, vagy szent cselekedeteket végeznie, nemcsak határozott számú napokon, hanem egész életén át tisztának kell lennie, és sohasem foglalkozni illetlen cselekedetekkel.” (*De Maistre, i. m. 286. 1.*) — A pogány világának a papság és önmegtartóztatás összetartozandóságáról való sejtései annál nagyobb jelentőségűek, mert a nemi erkölcsök dolgában maga ugyancsak mélyre sílyedt.

nak folytatására lévén hivatva, mindenben, a házasságtól való tartózkodásban is követi.

Az egyház e Főpapja papságának folytonosságáról a testi helyett szűzi nemzés: a fölszentelés által gondoskodott. Ennek folytán elesik az egyik ok, mely a zsidó papoknak megengedetté tette a házasságot, t. i. a papság fentartásának kötelezettsége. Fentartja azt Krisztus Urunk a felszentelés által. Ekép maga Isten közvetlenül teremt magának szolgákat, kiemeli őket a minden nap élet viszonyai közül, természetfölötti erők eszközeivé teszi, lelkek atyjává rendeli, kiknek egész élete nem más, mint természetfölötti, isteni dolgokkal való foglalkozás, Isten országának szakadatlan regeneráció által való benépesítése, az igével való megtermékenyítés által az egyház életének folytatása. Ennyire szellemi, ennyire magasztos papság csak akkor állhat hivatása magaslatán, ha teljes és állandó önmegtartóztatásban él. „Csak így lehetnek a papok méltók a küldetésre, melyet Krisztus, az új nemzedék ősatyja, adott nekik; csak így szülhetik újra lelkileg őbenne és őáltala azt, ami testből született; így folytathatják az ő örök papságát. Nekik az a rendeltetésük, hogy atyjok legyenek a Krisztusban újraszülötteknek; és minthogy atyjok egy új szellemi nemzedéknek, azért távol legyen tőlük minden földi atyaság! Miként Jézus Krisztus, ők is el vannak jegyezve titokzatos házasságra Isten szűzi egyházának; azért támasszanak ennek folyvást újabb és újabb fiakat; alapítsanak egy szellemi országot az ige és a szentség által és az ordinációkor nyert megszentelő erő segélyével századról-századra nemzzenek fensőbb életet.”¹⁾

¹⁾ *Hettmger-Répássy* i. m. V. 277—278.

A pogány és zsidó papoknak is tartózkodnia kellett a házasságtól a templomi szolgálat idején, amikor az imádság s az áldozatok bemutatása volt a feladata. Olyan szentnek s magasztosnak tekintették az Istenrel való ezen összeköttetést ima és áldozatok által, hogy annak méltó végzésére múlhatatlanul szükségesnek látszott bizonyos fokú tisztaág. Pedig milyen szegényes áldozatok voltak azok! A véres és vértelen áldozatok egyaránt csak előképei az újszövetség fönséges áldozatának, melyről megjövendölte a próféta: „Mert napkeletről napnyugatig nagy az én nevem a nemzetek között és minden helyen áldozni fognak és tiszta áldozatot bemutatni az én nevemnek ; mert nagy az én nevem a nemzetek között, úgymond a seregek Ura.”¹⁾)

Az újszövetség áldozata maga Jézus Krisztus, ki a kenyér és bor alakjában testét és vérét, istenséget és emberséget mutatja be a mennyei Atyának. Mintegy megsemmisíti magát előtte, hogy tanúsítsa azt a hódolatot, mellyel mi tartozunk Istennek, de melyet Istenhez mélton áldozni nem tudunk, hogy helyettünk és érettünk tisztelej. Ót s áldását kérje számunkra, hogy folytonos engesztelés legyen bűneinkért, szüntelen könyörgés Isten malasztjáért és irgalmáért. Nemcsak áldozata Jézus Krisztus az újszövetségnak, hanem papja is. Ő az, ki ezen áldozatot bemutatja, ki a kenyér és bor színe alatt magát a mennyei Atyának áldozatul adja, épen úgy, mint a keresztfán vérét ontva feláldozta. De eszközül a papot használja. Az ő kezére bízza magát, ő általa mondja ama csodálatos nagy szavakat: ez az én testem, ez az én vé-

¹⁾) Malach. 1, 11.

rem, ó általa közlekedik a hívekkel, oszttatja ki, őrizteti magát a szentségházból, mutatja be magát a mennyei Atyának. Bizalmasa a pap, misztikus értelemben atyja Krisztusnak, mert a szent misében általa minden nap újra születik. Az oltáriszentség a papi élet központja, a vele való foglalkozás a papi foglalkozások egyik legföbb pontja. Valóban szent és magasztos tehát az újszövetségi papság, amelynek gondjaira ilyen áldozat, maga Isten van bízva. Ha a pogány és ószövetségi papságnak tisztának kellett lenni s szakítani volt köteles minden testi vággyal az áldozat idején, mennyivel inkább kell már most tisztának lenni az újszövetségi papságnak, amely a régihez képest oly mérhetetlenül szent áldozatot mutat be. És pedig állandó önmegtartóztatás a természetes nála, mert e magasztos áldozatot nem időközönként, de állandóan tartozik bemutatni. „Csak szűzies papság ünnepelje a szűz fiának titkát, csak szűzies kezekben nyugodjék a szűz fiának teste; csak tiszták hirdessék a tiszta-ságot; csak annak legyen szabad a híveket felszólítani a világról való legfensőbb lemondásra és a legtisztább kereszteny szeretetre, ki előbb maga teljesen és önként lemondott.”¹⁾)

Az imádság volt az a másik papi foglalkozás, mely legalább a templomi szolgálat idejére mindenkor szükségesse tette a tisztaságot. Az istenséggel való állandó érintkezésre csak az méltó, ki túl tud emelkedni önmagán, legyőzi a világot és hajlandóságait, kilép mintegy a testi porhüvelyből s beleolvad az isteni szentségebe. Csak az ilyen tud közvetíteni méltóképen Isten s az emberek között s ez számíthat bizton a meghallgattatásra.

¹⁾) Haller-Karácsnyi: Történelmi Hazugságok, 253—4.

Az újszövetség papja állandó templomi szolgálatot teljesít, élete az imádság és elmélkedés élete, nem bizonyos időszakonként, hanem szüntelenül. Szent és magasztos vonása ez az újszövetségi papságnak, melyre épen azért csak az emelhető föl, ki mer válalkozni a magasabb fokú szentségre és tökéletességre, az állandó önmegtar-tóztatásra, mely képessé teszi, hogy egészen, teljes lé-lekkel Istennek éljen, kilépve önmagából Istenbe merül-jön. Már sz. Pál apostol értésünkre adja, hogy az imádkoz-zás valahogyan megkívánja az embertől az önmagáról való megfeledkezést és lemondást. A világiaknak mondja tanácsképen: „Ne vonakodjatok egymástól, hanemha egyenlő akarattal, hogy imádságban foglalkozzatok.” Te-hát imádság idején legokosabb, ha tartózkodtok egymás-tól. A papnak élete szüntelen való imádság. Ebből folyó - lag állandóan tartózkodnia kell, hogy ily szent foglalko-zásra minden méltó és alkalmas legyen. Nem arról vari most szó, hogy a család nélküli pap figyelmesében s megosztatlanul tud imádkozni. Ez egy más szempont. Ez is a celibátus mellett szól, de ezt alább fogjuk szemügyre venni. Most az újszövetségi papság telső szentségét akar-tuk futólag bemutatni. Utaltunk magasztosságára, mely az újszövetségi áldozat bemutatásából s ima-tisztjéből származik, miknek alapján megállapíthatjuk, hogy a krisztusi papságnak egyenesen természetéhez tartozik a szüzesség. Az újszövetségi papság angyali vállaknak való méltóság. Testben élő angyalok kellenek ahhoz, angyali emberek, földi istenek, mint sz. Kelemen mondja. A szü-zesség teszi ilyenné az embert, azért mondjuk azt a ke-resztény papság lényegéhez, természetéhez tartozónak.

Ez a két szempont az, melyeken mint két hatalmas pilléren nyugszik a celibátus intézménye, melyeken alapszik az egyháznak ide vonatkozó törvényhozása. Belső szükségszerűséggel követelik ezek a papság celibátusát. Nem oly értelemben, mintha celibátus nélkül a papság és egyház nem tudnának meglenni. Meg tudnának lenni, de azért a nős papság nem felelne meg a papi tiszt igazi természetének, nem volna a maga természetes állapotában.

Vannak ezeken kívül más körülmények is, melyek rendkívül célszerűvé teszik a celibátust, és épen azért közre is működtek annak kialakulásában. De egymagukban nem okolnák meg kellőképen. Ha nem volnának valási alapjai, e célszerűségi okok mellett kemény és nehéz, sőt egyenesen kivihetetlen volna a celibátus. A természetes emberek természetes motívumai győzedelmes módon nem állíthatták volna be az egyház organikus fejlődésébe. Azonban azok után és azokkal kapcsolatban minden esetben ezek is figyelembe veendők.

III. FEJEZET.

Az egyház azért is kötelezte papjait a celibátusra, hogy teenőket teljes odaadással és oszthatlanul végezhessék. Teendőik Istenkel szemben. A hívőkkel szemben. A család lekötné idejöket és erejöket, amint azt a házas protestáns és keleti, sőt gör.-kath. papság nál is bőven láthatni. Nem teszi a celibátus sivárrá, örömtelenné a pap életét és szívtelen önzővé lelkületét?

A célszerűségi okok között, melyek miatt az egyház összekötötte a papságot az askézissel, vagyis előírta a celibátust, első az n. n. *lelkipásztorkodási ok*.

A kath. pap teendői oly természetűek, hogy azok eredményes betöltéséhez nagy mértékben látszik szükségesnek a celibátus. E teendők a papnak Istenhez s az emberekhez való viszonyából származnak s oly nagyszámnak és fontosak, hogy végzésükhez teljes *odaadás* és *oszstatlanság* szükséges. Ezt pedig csakis a celibátus nyújthatja.¹⁾

Mindenek előtt bizonyos emelkedettség, a természet-fölöttiségre való törekvés, a mulandókhöz, a földiekhez való tapadásnak kerülése szükséges a papban. Krisztus vallása minden hívőtől követel bizonyos mennyei érzületet és mennyei életet e földön. Mennyivel inkább megköveteli a papban, a község vezetőjében, a hívek lelki atyjában, akinek a lelkiség kultuszára nemcsak tanítani kell a híveket, hanem arra példát adni is. És nincs semmi, ami a papot inkább emeli a föld és önmaga fölé, ami hatalmasabb lendületet tud adni lelke szárnyainak és könnyebben röpíti a tisztább, földi indulatotktól ment régiók felé, mint a családi gondoktól való szabadság, a magános, tiszta élet.

A papnak egyik főfoglalkozása az imádság. Eszünk ágában sincs azt állítani, hogy a házasságban élők nem imádkozhatnak. De hogy nem imádkozhatnak teljes odaadással és megosztatlanul, az kétségtelen. Azért mondja sz. Pál apostol: „Aki pedig feleséges, azokról szorgoskodik, melyek a világéi, mint tessék feleségének és megoszlott.” (Cor. I. 7, 33.) A pap részéről nem volna megfelelő ilyen megoszlott imádság. Hiszen az Urat válasz-

¹⁾ Különös állítása az *Wenningernek* (i. m. 83. 1.), hogy a papi nőtlenség káros a hitétre. Az alább mondandók elégé eloszlatják e balhitet.

iotta örökségétől, hiszen közvetítő Isten s a hívek közt, ezek helyett és nevében is imádkozik. Míg ezek az életfentartás harcait vívják, s legfeljebb ha itt-ott emelhetik lelküket Isten felé, ő fel van mentve a küzdelmek alól, hogy a küzdő és dolgozó emberiségre az égiek áldását esdje le. Foglalkozásainak s kötelességeinek egyik nem csekély része az imádság. Teljes lélekkel és megosztatlanul kell ezt végeznie. minden bizonnal inkább imádkozhatik így, ha nőtlen, mint házas. „Aki feleség nélkül vagyon, azokról szorgoskodik, melyek az Úréi, mint tessék Istennék.” (U. o. 32.)

A pap napjának jórészét kitöltik az irodai és egyéb hivatalos teendők elvégzése. A szabad órák az imának és elmélkedésnek, az önmegszentülés és Istennel való egyesülés e leghathatosabb eszközeinek ideje az önképzésen kívül. Ezeket az órákat azonban föltétlenül lefoglalná a család, a gyermekekkel való foglalkozás, és elmaradna az ima, és kiszikkadna a papi lélek és emelkedés meg a lelkiség élete helyett hamarosan szárnyszegetten a földön vergődne, alantjáró, földileg érző közönséges lélek válnék belőle.

A magány a pap legfontosabb nevelője. Ott van alkalma szemlélődni, magába tekinteni, hivatásáról elmélkedni, s így nagy elhatározásokra buzdulni, a lelkek üdvözítésére új meg új utak és módok után kutatni. A családos élet zaja, szórakozásai, gondjai és küzdelmei alig juttatnák a szükséges összeszedettséghez s belső élethez. Egészen természetes tehát, hogy a papok, kiknek első sorban kell Isten országa, Istennel való bensőséges összekötetés után törekedni, kezdtől fogva a celibatusban látták ennek megvalósítására a legmegfelelőbb eszközt. Krisztus

Urunk egyenesen meg is jövendölte, hogy követői közt mindig lesznek olyanok, kik Isten országáért lemondanak a házasságról. Isten országát mindenek előtt keresni s annak keresésére másokat is buzdítani s irányítani a papok feladata. Azoktól lehet ezért első sorban elvárni, hogy Isten országáért mindenről lemondjanak.

A pap nemcsak Istené, hanem a híveké is kell hogy legyen. E részről is oly sok és fontos kötelessége van, hogy csak akkor tehet azoknak eleget, ha megosztatlanul, teljesen azoknak él, és oly természetűek, hogy alig férnek össze a házas állapottal.

A katholikus lekipásztor képét csak egy-két odavetett vonással akarjuk megrajzolni.

Mindenkinek minden. *Omnibus omnia factus est.* Ezért reggeltől estig hívei rendelkezésére kell állnia. Nincsenek hivatalos órái, melyeknek lemorzsolása után a magáé, senki többet vele nem rendelkezhetik. Ajtaja minden nyitva van. Olyan bizalmi állást tölt be, hogy bármikor keresik, minden szolgálatra készen kell lennie. Akár éjjel is, ha szükség van rá.

Teljesen a közé. Életét közvetlenül és egészen hívei szolgálatára, a köz magasabb céljainak szenteli. Az ő családja az egész falu. Atyai viszonyban áll felnőtthöz s kiskorúhoz egyaránt. Tanítja a felnőtteket a szószékről, magánérintkezésben, a gyóntatósékben, szóval, példájával, ha kell, apostoli bátorságú feddéssel és korholással, személyválogatás, a hatalmasok előtt való meghunyaszkodás nélkül. Tanítja a kicsinyeket is, szeretettel és türelemmel, önfeláldozó munkássággal az iskolában és azon kívül, úton-útfélen, ahol összeakad velük, hogy őket állapotuknak

megfelelő életmódra szoktassa, s későbbi öntudatos, meggyőződéses kath. életmódjuknak alapjait megvesse. És pedig tanítja őket nem mint akármilyen más tanító, hogy kenyere legyen, hanem mint atya, kinek tanító-nevelő szerepe nem a néhány iskolai órára szorítkozik, hanem egész valóját lefoglaló, nappali és éjjeli gondjak

Minden családnak tagja. mindenütt az, ami épen hiányzik. Az árvák atyja, a gyermektelen öregek fia, az egyedül állók testvére, a kiskorúak gyámja. Otthon van a gazdagok palotájában, a szegények viskójában. A családok minden fontosabb eseményénél, kezdve a születéstől egészen a halálig jelen van. Békét és egyetértést visz magával, terjeszti az erények szeretetét, gyomlálthatja az erkölcsi fogyatkozásokat.

Különös gondoskodással kell viseltetnie a szegények, árvák, elhagyatottak iránt. Irtázás nélkül kell benyitnia a legutolsó dohos, földszagú szobákba is. Nemcsak lelki végaszt adni hivatott, hanem szükség esetén anyagi segíget is. Magáról, a holnapról, saját élelméről és ruházatáról megfeledkezve községének nyomorultjaira anyagi áldozatoktól sem szabad visszariadnia.

Elmegy a betegekhez hívásra és hívatlanul. A fertőzés veszedelmét nem ismeri. Ha egy lélekről van szó, egy arcrángás nélkül áldozza fel életét is.

Híveihez való viszonya egészen különleges. Nem a tiszviselőnek pusztán külső összeköttetése az az alattvalókkal, hanem bensőséges, atyai, testvéri viszony, kihez a legdiskrétebb ügyekkel is eljönnek, ki tanácsadó, irányító, vezető lelkiismereti ügyekben is. A kath. papnak e különleges helyzete legszembetűnőbben a gyöntatásnál je-

lentkezik, amikor minden tartózkodás és fentartás nélkül nyílnak meg előtte a lelkek s a legkényesebb, a világon senkivel mással nem közölhető ügyek, olyanok is, melyeket az ember édes anyjának, testvérének sem mondhat, feltáru琳nak előtte.

És mindezt végeznie kell üldözöttések és járványos betegségek idején is. Az angolországi katholikus üldözés, a francia nagy forradalom, a németországi „Kulturkampf” idején misét mondani, beteget látogatni a legsúlyosabb büntetésekkel járt. És a papok kötelesek ilyenkor is helyt állni. És helyt is állottak.

Az egyház életének egyik legbiztosabb jele a törekvés szüntelen és mindenütt kiáradni, elterjedni. Ehhez hitterjesztőkre van szüksége, kik elhagyva otthont, kultúrát, kényelmet előttük ismeretlen, ellenséges népek közé menjenek az evangéliumi mag híntegetésére.

A papnak tulajdonképen való küldetése a természet-fölötti élet gondozása, Krisztus országának kiépítése a lelkekben. A lelkekkel foglalkozik. De nem feledkezik meg amellett a testről, az anyagiakról sem, hanem ilyen irányban is szolgálatára áll közszégeknek, amennyiben az anyagi érdekek felkarolása eszközül szolgálhat neki első rendű célja eléréséhez. Ez a munkatér megint mennyi időt és erőt vesz igénybe. Hogy szétszórhasson, gyűjtenie is kell, önmagára is kell időt szakítania, hogy áldozhasson a tudományoknak, hogy imádkozhassék, hogy az összeszedettség ihletett perceiben jövő teendőire készüljön.

Ilyen sok oldalú, ilyen egész embert lefoglaló munkaköre van a papnak. Ha feleséges és családos volna, alig volna képes azt betölteni.

A család lekötné mindenekelőtt *ideje* jórészét. A fe-

leségevel és gyermekeivel is foglalkozni kénytelen és köteles pap honnan venné az időt papi kötelmei elvégzéséhez? Lenne belőle hivatalnok, ki folyton azon törné a fejét, hogy mikép végezhetné hamarább és könnyebben teendőit és sietne vissza övéi közé. A lelket megterményenyítő magánról és elmélyedésről meg beszélni is alig lehetne.

Lekötné azután a család *erejét*. Kénytelen volna erőinek s képességeinek javát övéinek szentelni. Nem lehetne teljesen a közé, legfőbb gondja nem mások javára irányulna, hanem ott volna minden között a családja. Nem lehetne igazán atya minden hívének, aki természet szerint atya néhány lénynek. Nem lehetne jótevő atya a szegényeknek és nélkülvilágban élőknek, aki gondoskodni köteles családja ellátásáról. Egy sz. Vince, szalézi Ferenc haláltmegvető önfeládozása, a tanításban, hitoktatásban való fáradhatatlan buzgólkodása sohasem gyönyörködtette volna a világot, nem ismernétek azokat a minden másokért dolgozó, önmagukat a szeretet szolgálataiban szinte felémésztő papokat, aminők bizonyval akadnak ismeretségekben, ha nincs celibátus. És ez egész természetes volna. Mert senki sem ütközhetik meg azon, ha közelebb állna a női paphoz családja, mint a község, sőt az ellenkező volna törvény- és természet-ellenes. „A férjnek, aki atya, nincs módjában többé, hogy utolsó darab kenyérét is a szegénynek nyújtsa; mert első sorban gyermekeit illeti. Családjáról gondoskodni és életéi feláldozni a juhokért — egymásba ütköző két dolog, melyeket egyidejűleg nem lehet teljesíteni, mert egyik a másikat kizárja.”¹⁾

¹⁾) Hettinger—Répássy, V. 296.

A házas pap alig találkoznék azzal a bizalommal, mely működéséhez szükséges. Különösen a gyónás szentsége sínyletére meg a celibátus hiányát. A fülgónás a föltétlen titoktartás bizonyosságán nyugszik. Ezt a bizonyosságot okvetlen megingatná annak lehetősége, hogy a papi férjtelről kíváncsi, heves, nyugtalan, féltékeny vagy könyyelmű feleség titkokat csalhat ki, melyeket a gyónó senki másnak a világban fel nem tárna. A világ ösztönszerűleg megérzete, mondja *Bougaud*, hogy gyónás és hitvesi szerelem nem élhetnek együtt. Ahol nős a pap, eltűnt a gyónás. A kivétel nélkül minden bűnre szóló, kötelező gyónás csak nőtlen, tiszta papokkal áll fenn.

Hol lenne üldöztetések, veszély, ragályos betegségek idején a családos pap? Nem találnátek-e magától értetődőnek, ha azt mondaná ilyen körülmények között, hogy én nem tehetem ki életemet veszélynek, mert ahoz másoknak is joguk van? Nem mehetek messze útra zord téli időben, mert meghűlhetek, nem mehetek vörheny-beteges házba, mert hazához hozhatom, nem mehetek koleráshoz, mert én is megkaphatom s mi lesz akkor kiskörű gyermekemmel, magára maradó nőmmel? Micsoda összeütközések támadnának a szív és kötelességérzet között, és vájjon a kötelességérzet győzne-e minden esetben?

Teremnénék-e hithirdetők, akadnának-e hősei és vártonak a meggyőződésnek és hithűségnak a celibátus nélkül? Legalább is annyian nem, mint a celibátus mellett.

Vegyétek mindehhez azokat az esetleges anyagi gondokat, melyekkel sok esetben, szűkebb ellátás mellett a pap családjának fentartása járna, és amelyek ugyancsak elterelnék figyelmét állásával járó kötelmeitől, és vegyétek

a szintén nem kizárt rossz házasságból származó levert-séget és kedvetlenséget, mely, úgy lehet, teljesen megbénítaná munkakedvét és lekipásztori tevékenységében jelen-tékenyen akadályozna. Sót a legjobb házasságban is for-dulhatnak elő összeütközések és lehangoltságok, melyek a papnak községe javára irányuló munkásságát gátol-ják. Ugyanezt kell mondani a betegségekről, csapásokról, a gyermekek felnövelésének, iskoláztatásának, elhelyezé-sének gondjairól. Hátha még rosszak is azok a gyermekek, ha szégyent és keserűséget hoznának a papra!

Egy szóval, aki egészen át akarja magát adni a családos életnek, örömeinek és fájdalmainak, az alig fog elég összeszedettséggel és önfeláldozással bírni a katholikus pap sok s különleges természetű kötelességeinek teljesí-tésére. Már Justinián császár átlátta ezt, mikor megtiltotta, hogy püspökké választassák az, kinek felesége, gyerme-kei vagy unokái vannak, mert „alig lehet — úgymond — hogy, aki a minden nap élet ama gondjaival foglalkozik, melyeket a gyermekek okoznak szülőiknek, minden törek-vését és gondolatát az istenitiszteletre és egyházi ügyekre fordítsa.” (L. 42. §. 1. C. 1. 3.) Sót a Confessio helvetica posterior, az 1565. évi második helyét hitvallás is leplezet-lenül elismeri, hogy alkalmasabb az istenitisztelet és leki-pásztorkodás végzésére a nőtlen, mint a női.¹⁾

Theiner Ág. bizarr képet fest a női anglikán papság-ról. (Geschichte der geistlichen Bildungsanstalten, Mainz, 1835, XI. 1.) *Doktor King*²⁾ pedig, ki maga is anglikán, így nyilatkozik: „Nem csekély szerencsétlenség volt a ke-

¹⁾ *Laurin*, i. m. 41. 1.

²⁾ *De Maistre*, i. m. 298. L

reszténységre nézve Angliában, hogy amikor a reformáció elszakított bennünket a pápaságtól, papjainknak megengedte a házasságot. Mert bekövetkezett az, aminek szükségkép be kellett következni, s amit előre lehetett volna látni. Attól a pillanattól fogva papjaink csak feleségükkel s gyermekeikkel foglalkoznak.” Hová jutott a celibátus eltörlése miatt az örmény és más keleti szertartások papsága, *De Maistre-né* olvasható (309—10 1.)

Mennyire más a nőtlen papság. A kath. papról megrajzolt főnövebbi kép csak is a celibátus mellett valósulhat meg, így tud igazán Istené s embertársaié lenni.

Élhet lelki életet, adhatja, amint az kötelessége is, a természetfölöttiek után való törekvésnek magával ragadópéldáját. A világias életre való példaadáshoz nincs szükség vallásra és papságra. — Imádkozhatik, amint azt hivatása megköveteli, és visszavonulhat magányába, amikor teendői az emberek közé nem szólítják, zavartalanul, megesztetetlenül.

Továbbá a celibátus képesíti igazán, hogy mindenkinnek minden legyen, hogy mindig: a köz, az általános legyen szemei előtt, anélkül, hogy egy kicsiny, szűk családi körre korlátozódnék tekintete; ez képesíti, hogy odaadhassa, hogy feláldozhassa magát az emberiség magasabb rendű javaiért, hogy a legideálisabb viszonyba lépjön közisége minden tagjával, igazi lelkiai legyen, kinek családja az egész község, minden tanítványa gyermeké. Kifejlődik benne az az atyáság, melyről az apostol beszél: „Fiacskáim, kiket újra szülök, méglen Krisztus tibennetek kiképződik.” (Gal. 4, 19.)

Minden ideje és ereje állásbeli kötelmeié. Jut idő a

lelkek gondozása mellett anyagi érdekeik istápolására, szociális és kulturális tevékenységre is.

Teljesíteni tudja kötelességeit veszedelmek, ragályos betegségek és üldöztetések idején is, nem tartva attól, hogy idő előtti halála fájdalomba és nyomorúságba döntené itt hagyott családját.

A krisztusi életet, az önmegtagadást, az önlegyőzést a kereszthordozást hirdetve mennyivel máskép léphet fel az a pap, aki maga mindez az összes hívőket kötelező parancsolatokon messze túlmenőleg gyakorolja, mint az, aki csak oly világiasan él, mint akármelyik közönséges hívő. A celibátus fokozza iránta a bizalmat és tiszteletet, s főkép a gyóntató-atyai működéshez szinte mellőzhetetlenül szükséges előfeltétel.

A protestáns *Foerster* is elismeri, hogy a házi gondoktól való mentesség a kath. pap lelkipásztorkodásának különös koncentrációt ád. Ez az épen, amit e pontban eddig fejtegettünk. minden idejét és erejét ama magasztos célra fordíthatja, melyet a kath. pap maga elé tűz. „Éleslátásra vall az, hogy a kath. egyház papjait nőtlenségre kötelezi, és ez által az érzékiség akii emancipálni óhajtja, hogy teljesen hivatásuknak szentelhessék magukat”, mondja *Krafft—Ebing*¹⁾)

Nagy célra minden föltenni, minden feláldozni; lemondani a megengedett örömökről is, csakhogy a cél elérésének akadályai elháruljanak s zavaró befolyások távoltarttassanak: minden kivívja az emberek elismerését. Még önző érdekeknek állhatatos munkálása is méltányolt szokott találni. Pedig ezek, mint sz. Pál mondja (Kor. I. 9, 25),

¹⁾) *Psychopathia Sexualis*, ford. dr. S. K. M. Bpest, 1908, 12. 1.

mikor a küzdésben tusakodva magukat mindenről meg-tartóztatják, csak azért teszik, hogy hervatag koszorút nyerjenek. Annál inkább érdemelnek elismerést, kik igazán magasztos célért, még inkább kik másokért, mások üdvéért, a közérdek magasabb javaiért áldozzák fel magukat. Csak a pap nem érdemelne, aki pedig valóban másokért mond le a házasság örömeiről?

A jobb érzésű katholikusok tudják, hogy igenis, meg-érdemli a pap az elismerést és meg is adják neki. A celibátusban rejlő nagy áldozat az ő szemükben különös tekintély és méltóságot kölcsönöz a papnak, mint Foerster is megjegyzi, hiszen végre is értük, az ő javukért hozta ez áldozatot (egyéb okok mellett.) Annál gyöngédebb és annál tiszteletteljesebb szeretettel veszik körül, minél több-ről mondott le érettük.

E méltánylás mellett azonban semmi szükség sincsen részvétre a kath. pappal szemben. Mert azokért az örömkért, melyeket a családi élet nyújtana, bőven kár-pótolják őt azon örömkök, melyeket a híveivel, tanítványai-val, gyónógyermekeivel, szegényeivel őt összefűző termé-szetfölötti viszonyok nyújtanak. Ő aki ismeri az igazi krisztusi szellemtől áthatott papi szívet, mely nem magát, hanem Isten dicsőségét s az emberek lelkiüdvét keresi szüntelen, amint azt isteni Mesterétől tanulja, kivel napon-ként eggyéforr a szent mise áldozatban; aki sejt valamit az Ür szöllejében végzett munka természetéről s a juta-lomról, mely érte jár a hű munkásnak már e földi életben és még inkább ezután, az tudja, hogy a hiányzó családi örömkért semmi részvétre nem szorul a pap. Sz. Márknál mondja az Üdvözítő (10, 29—30): „Senki sincs, aki

elhagyta házát, vagy atyjafiait vagy nővéreit, vagy atyát, vagy anyját, vagy fiait, vagy földeit érettem és az evangéliumért, aki százannyit ne nyerjen most ez időben, házakat és atyafiakat és nővéreket, anyákat és fiakat és földeket üldözésekkel együtt; és a más világon örök életet.” Százszorosan megjutalmazza Isten az öérette minden elhagyó papot azáltal, hogy fensőbb módon és tökéletesebb értelemben megadja neki minden, amit földiképen elhagyott: ad neki házakat, melyekben kereszteny szeretettel fogadtatik, rokonérzelmű atyafiakat és nővéreket, akikkel való érintkezése a legtisztább öröömök forrása, vannak gyermekei: tanítványai és gyónói, kiket az isteni kegyelém országa számára fölnevelni nem kevesebb gond s nem kisebb öröm, mint a testszerint való atyának gondja és örömei.

Egyébként csak szentimentális filantrópok gondolnak szánakozással a celibátusban élő papra, akiknek nem jut eszükbe, hogy mennyien kénytelenek celibátusban élni, anélkül hogy akarnának, a pap ellenben teljesen szabad elhatározásból vállalkozik arra.

Attól sem kell félni, hogy a család nélkül élő pap önzővé, érzéstelenné és részvétlenné lesz. Ha magába temetkezve, egyedül önmagáért élne, akor talán igen. De hiszen sokkal inkább él másokért, mint a szűk családi körre szorítkozó házas ember! Felülemelkedik a családi szoba alacsony boltozatán, megosztja és átadja magát nem néhány lénytel szemben, hanem sokaké, az egész községé, az összemberiségé. A testvériséget minden emberrel senki úgy meg nem valósítja, mint a pap. Lénye sok emberrel, érdekei sokak érdekeivel kapcsolódik össze, és ha van valami, ami

emberiességre, ami másokkal való együttérzésre nevel, bizonyára az ilyen életmód az. A családi élet sokkal jobban vezethet önzésre, a családon kívül állók iránt részvétlenségre, a köz javai iránt való érzéketlenségre, mint a mások zavartalanabb szolgálatáért vállalt celibátus.

Ez az első célszerűségi ok, mely — mint fontosabb említettük — nem első rendű fontosságú. Ha nem is oly tökéletesen, mindenmellett teljesíthetné a papság imént leírt feladatait nős állapotban is. Hogy teljesíthetné, bizonyítja a görög-katholikus papság, mely nem köteles a celibátusra, és azért végzi a lelkipásztorkodást; bizonyítja nem egy a protestáns pásztorok közül is, ki házas létere is odaadó lelkipásztorkodást tud kifejteni. De hogy nem teljesíthetné oly tökéletesen, annak bizonyítására megint az egyesült keleti szertartású papságra és a protestáns pásztorokra hivatkozom, kik épen házas állapotuk miatt sohasem tudnak községükkel oly szoros, oly benső viszonyba lépni, mint a katholikus pap, kinek nem lévén testszerinti gyermekei, községének minden tagjában lelki gyermekét látja s azokra árasztja a természettől beléje oltott atyai érzésekét.

Ami nevezetesen a gör. kath. papságot illeti, a fontosabb kifejtett két hitelvi ok rájuk nézve is áll, és náluk is indokolttá tenné a celibátust. Papp—Szilágyi a keleti kath. egyház jogát tárgyaló fontos munkájában maga is elismeri ezt. Azonban náluk a fejlődés — mint e munka történeti részében előadtuk, — más eredményre vezetett és a szentszék nem háborgatja őket eddigi fegyelmükben.. De hogy a celibátus előnyükre szolgálna, senki sem tagadhatja, ellenkezőleg, ők maguk is érzik és sokan közü-

lük elismerik, hogy a celibátus mellett sokkal tökéletesebb volna pásztorkodásuk.

Hadzsega Bazil dr. „Van-e szükség a papi nőtlen-ségre?” című értekezésében pl. az egyik fejezetben görög-katholikus szempontból tárgyalva a kérdést¹⁾ kiemeli a celibátus nagy horderejét s megfelelőbbnek tartja a gör.-katrh. papságra nézve is a házasságnál. Hasonlóképen *Papp*—

¹⁾ Ungvár, 1898. „Fájdalom, mondja szószerint *Hadzsega*, önmagam nem tudom a gör. kath. papnősülést magasztalok nézetét osztani. (Pedig ő is gör.-kath., hozzá pap.) Legjobb, ha végig nézzük egy gk. pap életét kezde a szemináriumtól. Mint papnővendék végzi tanulmányait s nagyobbára csak az sarkalja, hogy mielőbb befejezze. Elsajátít tudományt, áhítatot, buzgósgát, de bevégezi a negyedévet, beáll a házasodás, a nősülés kora, kezdetét veszi a háztűznélzés, az udvarlás, és természetesen ilyenkor jobban esik a kis csendes szórakozás, mulatság, társasjáték, mint a száraz elmélkedés, olvasgatás, tanulás stb. s így a negyedév után a szemináriumi ösmeretek, a lángolóból hitélet rohamosan apadnak, főleg, ha a nősülés több ideig tart. Mire megnősül, ismét a mézeshetek nem adnak az elmélkedésekre helyet, ezt követik pedig sarkon — a férji gondok, csakhamar a családi gondok. . . Es a nős élet főleg két irányban érezeti hatását. Mindkét irány egyaránt elvonja nemes papi hivatásától, melyet különben is már a nősülés alatt többé-kevésbé elhanyagolt. Az egyik élvezetekbe, mulatságokba, szóval a világi hiúságokba viszi, a másik a férji és családai gondokba és munkákba. Egyik tekintetben a férj ; érezve, hogy feleségének szórakozás is kell, főleg házasságuk elején igyekszik némi szórakozást is adni, mulatságot, esetleg bált is látni, ezekben természetesen részt kell venni a férj papnak is, együtt mulat, szórakozik, táncol tehát feleségével. Pedig bálok, táncmulatságok stb. után oltárra lépni, prédikálni, vagy ily mulatságból kihozatva beteghez menni — bizony nagyon is furcsa érzellemmel történhetik csak. De ez a kellemes oldal. Jön a másik, a kellemetlen... a háztartás, a családfenntartás gondja. . . . Bizony ehhez sok kell, sok kenyér, sok ruha, sok pénz. Szegény pap gazdálkodik, fárad, dolgozik, hogy megélhessen, ha szegényesen is. Jő a gyerek iskoláz-

Szilágyi,¹⁾ ki a latin szertartású népek kultúráját, a latin szertartású klérus magasabb, tudományosabb műveltségét a celibátusnak tulajdonítja. *Hadzsega Gyula* dr. a Religio 1912. évi J9. számában szintén jobbnak tartaná, ha celibátusban élne a gör.-kath. papság. A hitéletnek a keleti egyházból tapasztalható poshadtsága, az orosz egyháznak elmaradottsága, az egyesülteknek csakúgy mint a nem egyesülteknek észlelhető kisebb köztevékenység, kulturális elmaradottság és a nepotizmus, mind e baj a papi nősülésből ered. „Első sorban innen (a papi nősülésből) erednek a mi bajaink, mondja másvalaki az egyesült görög szertartású egyháizról. E tekintetben nincs örömmünk a múltban, s nincs reményünk a jövőben.” (Religio, u. o.)

A galíciai ruthének közt is napról-napra erősbödik a celibátus behozatalára irányuló vágy és törekvés. Német-

tatás, később előáll az unoka és a szegény görög-kath. pap kezdheti előlről a kínlódást, gazdálkodást Hogy a család mellett a többi csak másodsorban következik, könnyen láthatjuk. Csak hogy ez, a mi rendes a világinál, fájdalmas a papnál. Hogy előbb legyen a családtartás, gyereknevelés, azután a lelkek üdve. Pedig ez így van s érthető, hogy így van. Hogy emellett szenevez a gyöntatás, a hitélet, a tanítás, a prédikálás, hogy a gazdálkodás, a családeltartás miatt a pap csak a gazda után következhetik, ez könnyen belátható. A különböző szertartás csak akkor lesz végezve, ha a hívek kívánják ... A tudományok, főleg a hittudományok művelése elmarad A könyvvel foglalkozni nincs idő Végeredmény az, hogy nagyrészt elvész vagy eltompul a papi lelkület, közönséges szóval mondva a papság — elvilágiasodik szellemében, életében, sőt még öltözetében is. A papi jellem minden nap kenyérkeresővé lapul, a papi állás pedig kenyérkeresetté Hogy a társadalmi életre az által, hogy nős, nagyobb befolyással bírna a görög-kath. pap, arról mit sem tudok.” (I. m. 52—55. 1.)

¹⁾ Enchiridion Iuris Ecclesiae Orientalis cath. 1881², 193. 1.

lyek ellensúlyozni igyekeznek ugyan (pl. a lembérgi Kacs-kovszki-társulatnak egy 1911. évi kiadványa (Orosz papságunk nősülése és nőtlensége”¹) de érveik ugyan nem meggyőzők. Nemzetiségek feltése jóformán az egyetlen, ami, t a celibátus ellen felhözni tudnak. Attól tartanak, hogy pappleány hiányában a ruthén értelmiség német s lengyel leányt fog feleségül venni.

Tehát a celibátusban élő papság minden esetre alkalmasabb hivatásának teljesítésére, mint a házas. Igaz, hogy vannak celibátusban élő papok, kik messze elmaradnak tévékenység tekintetében sok házasságban élő gör.-kath. pap mögött. De ennek nem az intézmény, hanem a személy az oka. Viszont az, hogy a nőtlen papság általában odaadóban, több önfeláldozással és magamegfeledkezéssel tud dolgozni és dolgozik is, egyenesen a celibátusnak tulajdonítandó.

IV. FEJEZET.

Az egyház celibátusra kötelezte papjait, hogy függetlenek legyenek: a világtól, családi gondoktól, társadalmi tekintetektől, világi hatalmasságoktól.

Egy másik ok, mely a most tárgyalattal együtt magában ugyan nem alapozná meg kellőképen a celibátust, de jelentékenyen támogatja a két fő, hitelvi okot: a papság függetlensége. Az előbbi lelkipásztorkodási, ezt talán *politikai* oknak lehetne nevezni.

Hogy a pap hivatásbeli kötelmet teljes lélekkel végezhesse és hogy az egyház jogait, önállóságát akárhonnan jövő támadásokkal szemben megvédelmezhesse, szabadnak.

függetlennek kell lennie. És azt föltétlenül jobban eléri, ha nötlenül, mint ha házasságban él.

A celibátus függetleníti a papot általában a *világtól*. A legnagyobb veszedelem, mely az egyházat érheti, a papság elvilágiasodása, a papokban ama tudatnak elhomályosodása, hogy e világban és világért vannak, de nem e világból valók, mert nekik más vágyaik, más törekvései vannak, mint a világ fiainak. Ha érzésben és gondolkodásban teljesen hozzá idomulnának a környező külvilághoz, ahelyett, hogy azt alakítanák át az általuk képviselt krisztusi eszmékhez és élettartalomhoz, ledölne a válaszfal az egyház és világ között, lennének a papok olyan közönéges emberek, mint akárki más, s bátran lehetne kérdezni, mi szükség van az egyházra és papságra? Lennének-e a világ sava, a világ világossága? Legbiztosabban pedig a papi házasság megengedése vezetne ez elvilágasodáshoz, mert nő és gyermek szükségképen széttépnek a lelkiség és lelki atyáság mindeneknek mindenévé formáló szálait s helyettük százféle, külső összeköttetésbe hoznák a papot az emberekkel, amely külső összeköttetések egy csapásra megfossztanák őt attól az elfogulatlan, szabad helyettől, mellyel a viággal szemben bír. A nő és gyermek kedveért kénytelen volna nyílt házat vezetni, oly társaságokat fogadni, -timinőket egyébként nem fogadna, és olyan helyekre járni, ahol mint papnak nem igen volna helye, övéire való tekintettel sok olyat elnázni, amit mint papnak nem volna szabad, szóval a közös érzület és érdekek szálaival lassan-lassan teljesen összefonónak a világgal és vége volna a szabadságnak.

A celibátus függetleníti a papot a *családi élet gondjaitól és kötelességeitől*.

Előbb abból a szempontból vizsgáltuk a család hiányát, hogy a papnak osztatlanságot biztosít magasztos kötelességeinek teljesítésére és képesítí őt, hogy teljes lélekkel azoknak éljen. Most a szabadság, a szabad mozgás szempontját állítjuk előtérbe, a családi gondok és kötelességektől való mentességet, mely kötelességei teljesítéséhez a megosztatlanság mellett a másik legfontosabb feltétel.

Mivel nem kell senkiról gondoskodnia, gazdagság, hatalom, tekintély közömbös dolgok előtte. A szegénységet, a világ megvetését könnyen elviseli. Ellenben a férj, az atya mindezт többszörösen érzi, mert nemcsak őt, hanem övéit is nyomja. Mennyi olyan tekintetet kell figyelembe venni a családos embernek övéinek boldogulása érdekében, melyeken a nőtlen baj nélkül teheti túl magát. Kegyeket kénytelen keresni, melyekre a nőtlen nem szorul rá. Ez befolyásos ember, valaha protekciót várhatok tőle magam vagy gyermekaim számára; amannak nagy szerepet játszó felesége van, kit figyelem és udvariasság által le kell köteleznem és megnyernem. Általában elővigyázatosabbá, óvatosabbá teszi az embert a család, a vállalkozási szellemet lohasztja, a fellépés bátorságából sokat levon.

Szinte hallom itt a következő ellenvetést. Ha az az osztatlanság és függetlenség, melyet a celibátus nyújt a papnak, eléggé megokolja a celibátust, akkor mindenkire nézve indokolt volna az, mert végre is minden néven nevezendő pályán jó, ha osztatlanul és függetlenül teljesítetnek a vele járó kötelességek. Az ellenvetés azonban nem helyt-

álló. Mert minden pályának kötelességei lelkiismeretesen végzendők ugyan, de ehhez általában nincs szükség a celibátusra. Sőt ellenkezőleg, a legtöbb esetben épen a kettős családi élet: a szülői és saját családi élet erői és áldásai szükségesek a legfőbb társadalmi erények kifejlődéséhez,, melyek a kegyelet és tisztelet a felsőbbség iránt, a testvéri megbecsülés az embertársak, a velünk egyenlők iránt és a jóakaró, gondoskodó szeretet az alánk rendeltek iránt. E három pillérét a társadalmi életnek a családban meglevő hármas viszony fejleszti a legtermészetesebben: a gyermekek viszonya a szülőkhöz, azoké a gyermekekhez és a hitvestársaké valamint a gyermekeké egymáshoz. A családi élet hiánya nagyon könnyen az egész élet elkényszeredéséhez vezet, önzővé tesz s alkalmatlanná a legelembb társadalmi kötelességek teljesítésére.

Vannak azonban hivatások, melyek kivételnek mondhatók e tekintetben s teljesen jogossá teszik az ökéntes celibátust. Elisméri ezt a protestáns *Paulsen* is, mikor *System der Ethik* c. munkájában (1906⁸, II. 272.) ügy nyilatkozik, hogy azoknál, kik életüket közvetlenül és egészen másoknak, a közjónak, az emberiség legmagasabb céljainak szolgálatára szentelik, semmikép sem kifogásolható, ha a családi élet kötelességeitől és tekinteteitől szabadulni akarnak, hogy teljesen és föltétlenül átadhassák magukat hivatásbeli kötelmeiknek. így — mondja tovább *Paulsen* — jogosult a házasságról való lemondás azoknál, kik mint irgalmas nővérek vagy diakonisszák a betegápolásnak, kik az ifjúság nevelésének, szellemi téren való alkotó tevékenységnek, avagy a *lelkipásztorkodásnak* szentelik magukat. Nem véletlen, mondja ugyancsak *Paulsen*, hogy a nagy filozófusok közt, kik új utakat törtek a gondolatnak, annyi a

nőtlen ember. És ami a lelkipásztort illeti, velünk együtt a hivatásával járó kötelességek osztatlan és független teljesítését hozza fel a celibátus megokolásául, és nem félte a család hiányában bekövetkezhető önzéstől, mert pótolja számára a családot a község, gyermekéivé lesznek tanítványai és mert azokat az erényeket, melyeket más emberben a családi élet fejleszt, ő hősies mértékben gyakorolja és teljesen azoknak él.

Függetlenít a celibátus a *társadalmi tekintetektől*. A házas embert számtalan efféle tekintet köti. Családja révén egy bizonyos társadalmi réteghez tartozik, melynek érdekeivel akarva nem akarva összeforr, melynek közvéleményén, ítéletein, szokásain nem teheti túl magát anélkül, hogy övéinek, házának nyugalmát, békéjét ne veszélyeztetné. Pedig a papot az ilyen megkötöttség okvetlen feszélyezi, hiszen ő nem egy társadalmi osztályé, hanem valamennyi, valamennyi érdekeit, testi, világi, de főképen lelki javait akarja előmozdítani. Ehhez társadalmi függetlenségre van szüksége. És ezt biztosítja számára a celibátus. Mint nőtlen ember szinte kívül és felül van a társadalmi organizáció. Nincs hozzá kötve egyetlen osztályhoz sem. Mindenkivel érintkezhetik. minden názba beléphet. Idejét úgy osztja be, életét úgy rendezi be, amint jónak látja. Könnyebben hozzáférhet a tömeg lelkéhez, mérhetetlenül nagyobb bizalmat kelthet maga iránt a legalsóbb, legszegényebb néposztályok körében így, a társadalmi tagosultságon és érdekkörein kívül állva, mintha házasság révén maga is hozzátartoznék valamelyikhez. (Paulsen, i. h.)

Függetleníti végül a celibátus a papságot az *államtól*, minden néven nevezendő világi hatalomtól.

A házas, a gyermekei jövőjéről gondoskodni kénytelen pap ezer szállal volna odakötözve a világ hatalmasaihoz, a hatalomnak kenyereset, állást, kitüntetést osztogató kezelőihez. Lehetetlen volna kikerülnie a veszélyt, hogy egyházi ténykedéseiben is ne befolyásolja őt e körülmeny. A hatalmasok tetszését keresné. Vagy legalább is azoktól való féltében nem merne szabadon, egyháza elvei szerint cselekedni.

Ha pedig szembe kerülnek egymással egyház és állam, ha összeütközés támadna e két legfőbb társaság közt, a családjáért remegő pap tudna-e kitartani az egyház jogainak védelmében fizetése letiltásáig, vagy a bőrtönig? Az egyház minden elismeri a törvényes államhatalmat. Krisztus Urunknak (Máté 22, 21: Adjátok meg tehát, ami a császáré, a császárnak) és sz. Pál apostolnak tanítását (Rom. 13, 1: minden lélek engedelmeskedjék a felsőbb hatalmasságoknak.) követve meghagyja, hogy minden papjai, minden hívei engedelmeskedjenek a törvényes felsőbbségnak, és pedig nem pusztán félelemből, hanem lelkiismeretből. Hanem ha a világi törvények ellenkezésbe kerülnek az isteni törvényekkel, olyankor inkább kell engedelmeskedni istennek, mint az embereknek és az egyház követeli, hogy szolgái Istenet és hivatásukat meg ne tagadják, akármily áldozattal járna is. Mit lehetne várni ilyen körülmenyek közt a feleségeért és gyermekéért aggódó paptól?

Az egyház önálló, független társaság, mely léte nem az állam koncessziójából bírja, hanem isteni alapítójának akaratából. Valamint léteben, azonképen létezének módjában, föladatai teljesítéséhez szükséges eszkö-

zeinek megválogatásában, tiszviselőinek alkalmazásában is független az államtól. Az állam azonban nagyon könnyen megfeledkezik erről. És sokszor meg is feledkezett. Az egyházat leigázni, eszközévé alacsonyítani, egyesületi törvényeivel szabályozott, létében s létezése módjában tőle függő közönséges társulattá sülyeszteni akarta. És ennek elérésére a papi házasság mindig jó eszköznek bizonyult. Azért állt ellent VII. Gergely törvényeinek a világi hatalom. Azért volt a forradalmaknak első dolguk a celibátus eltörlése. A házasság révén a társadalommal, az államhatalommal összenőtt, vapvonra vágyó papság nem küzd, nem kockáztat semmit, könnyen elárulja elveit és egyházi függetlenségét. Az egyház viszont azért követelte a celibátust, mert általa önállósága az állammal szemben jelentékenyen kidomborodik. Nem hierarchikus törekvések vezették oly értelemben, mintha a celibátus által a papságot a család és állam kötelékeiből kiszakítva az állam ellen sorakoztatta volna, az állam fölé kerekedni, világuralomra törni akart volna. Csak függetlenségét akarta biztosítani, az egyházi és világi hatalom különválását, Isten s a lelkiismeret jogát fentartani. Az államhatalom illetéktelen beavatkozásait az egyházi belügyekre, főleg az egyházhivatalok betöltésére akarta megszünetni. Az a VII. Gergelynek tulajdonított mondás: nem szabadítható föl az egyház a világiak szolgásága alól, hacsak az egyháziak meg nem szabadítattak asszonyaiktól, nem származik ugyan tőle, de tagadhatatlanul az ő gondolatköréből való és a mondott értelemben mindig vallotta az egyház. Ha ily értelemben lát valaki a celibátusban hierarchikus tendenciát, semmi ellenvetésünk nincs. Igenis, egyéb okok mellett az is vezette az

egyházt a celibátus elrendelésében, hogy a pápság szabad és független legyen. Független a világgal, a családi gondokkal, a társadalmi tekintetekkel, az állammal szemben. Nem azért, hogy uralkodjék, hanem hogy hivatását annál odaadóbban teljesíthesse s az egyház önállóságát védelmezhesse. S ilyen értelmezésben még felhalmozódott vagyona is a lelkiségnek és nagy koncepcióinak szolgálatában fog állani.

V. FEJEZET.

Az egyház végül a celibátussal azt is el akarta érni, hogy az egyházi javak rendeltetésüknek megfelelően használtassanak fel, s minden nepotizmus az egyházi Javadalmak és hivatalok adományozásánál elkerüljessék.

A celibátus másodrendű okai között szerepel végül még egy harmadik is, melyről röviden szintén meg kell emlékezni. Ez is kétségtelenül megtalálható az indító okok között, melyek az egyházt a celibátus elrendelésében vezették, sőt már Justinián császár óta kifejezetten meg is említi az idevonatkozó törvényhozás. Ez az ok pedig: *az egyházi javak rendeltetésiktől eltérő hovafordításának s az egyházi favaddalmak átörököthetővé tételenek, átörökítésének megakadályozása.*

Az egyházi javadalmak fölös jövedelmei mind az alapítók és adományozók szándéka, mind pedig az egyházi javak természete és az egyház tételes intézkedései szerint kegyes célokra, nevezetesen a szegények segélyezésére fordítandók. Ha azonban családjá volna a papnak, alig jutna valami a javadalmi jövedelmekből a szegények-

nek vagy más kegyes és kulturális céloknak. Ami nevezetesen a magyar papságot illeti, senki sem mondhatja, hogy a királyainktól s magános adományozóktól rá bízott javakat nem jól, nem az egyház szándéka szerint használta fel. Nincs széles e hazában olyan kulturális intézmény, melynek létesítői és fenntartói közt nem szerepelnék egyháziak. És így is kell lennie. Hanem meny nyire máskép állna a dolog, ha nincs celibátus. Végre is egészen természetes volna, ha a házas paphoz közelebb állna a családja, mint községe és szegényei. De ezzel kivesznék az egyházból az önzetlen jótékonyság és önfeláldozás szelleme és olyan szakadék támadna a pásztor és nyája közt, mely a lelkipásztorkodást jelentékenyen akadályozná.

Sőt nagyobb bajok is származhatnának. Legalább a történelem azt tanítja, hogy valahányszor elhanyagolták a celibátust, mindenkor előfordult, és pedig nern is ritkán, hogy a családos papok nemcsak a javadalmi jövödelmeket vonták el rendeltetésüktől, hanem az ő gondozásukra bízott, de nem az ő rendelkezésükre álló más egyházi javak és alapítványok jövödelmeihez is hozzá nyúltak és saját céljaikra fordították. Előfordult továbbá, hogy a lelkipásztorkodást iparszerűleg és azzal a szándékkal gyakorolták, hogy minél több jövödelmet merít senek belőle. Pénzért szolgáltatták ki a szentségeket, zsarolták a híveket, hogy gyermekéiket minél jobban ellát hassák. A VII. Gergelyt megelőző zavaros időknek is egyik legnagyobb baja volt a simónia és a nagy pápa igen jól felismerte gyökereit, mikor ennek kiirtására is a celibátus visszaállítását látta a legjobb eszköznek.

Nincs kizárvá, hogy ugyané bajok, ha nem is oly

kiáltó és durva alakban, mint régente, most is nem ismétlődnének, a papi házasság megengedettsége esetén. Azért indokolta már I. Justininán császár azt a törvényét, hogy püspökké nem lehet az, kinek felesége, gyermekei vagy unokái vannak, ilyeténképen: Nem megfelelő, hogy a püspök azt, amit egyesek a szegények segélyezésére és más kegyes célokra az egyházaknak adnak vagy hagnak, saját céljaira fordítsa vagy gyermekeinek és rokonainak juttassa. Az egyháznak a celibátusra vonatkozó törvényhozásában is, igen érthető módon, mindig szerepelt ez az ok.

Celibátus nem léteben alkalmasint széltében hosszabban dívnék, az egyház és lelkek mérhetetlen kárára a *nepotizmus*. Volt idő, mikor a celibátus mellett is sok bajt okozott az. Pápák és püspökök unokaöccseiknek juttatták a legjobb javadalmakat, nem mindig tekintve azt, hogy arra valók-e? Pedig az egyházhivatalok betöltésénél annak kellene az irányadó szempontnak lenni, hogy a kinevezendő bír-e a szükséges tulajdonságokkal, hogy hivatalát eredményesen tölthesse be. Mi lenne, ha a kinevezések nél nem rokonokról volna szó, hanem egyenes leszármazókról, a hivatal betöltőjének fiáról, vejéről, akik még közelebb állnak hozzá, mint az oldalági rokonok? Egy pil-lantás az anglikán vallásra megadja e kérdésre a választ.

Hasonló törekvés jelentkeznék a javadalmasok részéről is, oly irányban, hogy javadalmukat fiuknak, vagy vejüknek juttassák. Kísérletek történnének a javadalmak átörökölhetővé tételere, amint az a múltban nem egyszer elő is fordult. így pl. canterburyi sz. Anzelmek II. Orbán pápához írt egyik leveléből tudjuk, hogy a beauvais-i egyházmegye kanonokjai és papjai erősen dolgoztak azon,

hogy fiaik örököljék javadalmakat. 1. Gergely törvénykönyvének XVII. címe is elégé tanúskodik e mellett. mindennek elmaradhatatlan eredményekép bekövetkeznék, hogy a jobb javadalmak egyes családok kezére kerülnek. Ezek tagjai ülnének be az illető hivatalba, mások előtt pedig, ha még oly alkalmasak is, zárva volnának. Papi családok keletkeznének, melyekben apára fiúra száll az egyházhivatal, vagy hozományul kapja a leány, sőt afféle papi kaszt támadhatna, melybe nem juthat be senki, aki nem belőle származik. Az egyháznak mindig egyik dicsősége volt és az ma is, az egyenlőségnek és demokráciának az a megvalósítása, mely szerint származásra való tekintet nélkül bárki felküzdheti magát a legmagasabb állásokig is, ha arra való tehetsége és képességei vannak. Ez jórészt megszűnnék a celibátus megszüntével, aminthogy a celibátus elhanyagolásának periódusaiban igyekeztek is megszüntetni.

Megeshetik, hogy lesz idő, amikor az egyházi javaknak rendeltetésüktől eltérő hováfordításától, az egyházi javadalmak átörökítésére irányuló törekvések veszédelmeitől nem kell már félni. Más jogi és gazdasági rend mellett — szekularizáció, autonómia, fix fizetés — elenyésznek e veszélyek. Vájjon akkor a celibátus kevésbé indokolt? Semmiesetre. A megrabolt, kifosztott egyháznak még nagyobb szüksége van a nőtlen papságra, mint a dús javadalmakkal bírónak. A francia szétválasztási harcot aligha küzdhette volna végig a papság oly tiszteletreméltó hősiességgel, ha családjára kellett volna gondolnia minden tanában. És az egyedül álló papot sokkal könnyebben tartja el a hívő nép, mint a feleséggel és gyermekkel bíró. A celibátus tehát nemcsak azon egy-

házi birtokviszonyok között indokolt, melyeket e fejezet feltételez, hanem azok nélkül, javadalmak és biztos jövedelmek hiányában is.

A celibátus jogosultságát a kifejtett okok teljesen igazolják és egyben azt is megvilágítják, hogy nem merőben külső körülmények, erőszak, önkény, hatalomvágy, öreg pápák túlzása, hirtelen ötlet teremtették ez intézményt, hanem mélyen gyökerező vallás-erkölcsi szempontok. Kikerülhetetlen szükségszerűséggel született, mint az evangéliumi erők és hatalmak gyönyörűséges virága, etikai-szükségletek kielégítője, mely nem gáncsot és kicsinylést, hanem tiszteletet és méltánylást érdemel.

B) Ellenvetések.

Amint az előző fejezetekből látható, sok és fontos ok támogatja és igazolja a celibátust, melyek alapján joggal írta elő papjainak az egyház. Egyik legszebb ékessége, legragyogóbb gyöngye a Krisztus arája koronájának.

Mindamellett megszámlálhatatlan ellensége van.

Ellenségei először is mindenek, kik általában elleniségei a vallásnak s következéskép az egyháznak s természetfölötti, a túlvilágra irányuló törekvéseinak. Akik csak anyagról akarnak tudni, akik tagadják az ember természetfölötti rendeltetését, a lélek létezését, személyes, a vi-

tággal törődő Istant, mikép helyeselhetnék azt az intézményt, melynek épen az a célja, hogy a lelket a test fölé emelje s Istennel minél bensőbben egyesítse? Akik tagadják a természetfölötti világrendet s vele együtt a vallási erkölcsstan jogosultságát és a természetes erkölcsöt hangoztatják, mely az egyén nemi életét nem veszi körül anynyi korláttal, hogyanne támadnák a celibátust, mely a nemi ösztönök teljes legyőzését és elfojtását írja elő s a maga hősies lemondásával állandó szemrehányás azokra nézve, kik még azon a szűkebb területen sem akarnak önuralmat s önlegyőzést gyakorolni, melyen a józanul felfogott természeti erkölcs is megkívánja.

Vannak másodszor nagy számban olyan ellenségei is, kik magának az egyháznak nem volnának ellenségei, kik katholikusoknak vallják magukat, de, amint mondani szokták, a celibátus intézményét nem tudják helyeselni, mert alapos ellenvetéseiik lerontanak minden mellette felhozott érvet.¹⁾ Igaz, hogy ezeket az érveket nem ismerik igazán. A celibátus történetéről csak nagyon halvány sejtelmük van. Hallottak valami Gergely pápáról egyet-mást, kinek egyszer hogyan hogyan sem eszébe jutott a celibátust elrendelni. Bizonyosan öreg ember volt, vagy hogy — a történelemben jártasabbak szerint — nagy hatalomra, világuralomra vágyott. Egyebet alig tudnak. A celibátus vallási és célszerűségi okairól még ennyit sem. Soha arra maguknak időt nem vettek, hogy

¹⁾ így pl. *Wenninger* is többször említett munkájában. A celibátusról szóló fejezetet a könyv megjelenése után visszavonta ugyan, mindenmellett meg kellett említeni annak szemléltetésére, hogy jó katholikus is mekkora tévedésbe eshet a celibátust illetőleg — kellő ismeret és a kérdésbe való belemélyedés hiánya miatt.

ez okokat alaposan végig gondolják. De azért készek ez okok értéktelenségének kimondására és a maguk ellenvetéseit megdönthetetleneknek tartják.

Lássuk ez ellenvetéseket. Három csoportba oszthatók. „A celibátus keresztenyeten, természetellenes és erkölcselen.” Eszerint az elsőbe tartoznak azok, melyekkel a celibátus keresztenyeten voltát, a másodikba azok, melyekkel természetellenességet, s a harmadikba végül, melyekkel erkölcselen voltát akarják bizonyítani.

VI. FEJEZET.

„A celibátus keresztenyeten.”

A celibátus *keresztenyiden*, mert ellenkezik 1) Isten e szavai-val: „Növekedjetek és sokasodjatok,” azért árulás a faj ellen; 2) sz. Pál e kijelentésével: „A püspöknek . . . egy feleségi térfiúnak kell lenni”; 3) az apostolok gyakorlatával, aikik házasok voltak.

1) Keresztenyeten azért, mert ellenkezik az ószövetségi szentírás eme szavaival: „Növekedjetek és sokasodjatok.” (Gen. 1, 28.) E szavakban ugyanis Isten parancsot adott mindenkinél, hogy megházasodjék és a fajfentartásra vonatkozó kötelezettségét teljesítse. Épen azért a celibátus bún Istennek e parancsa ellen; árulás a faj ellen, megsértése a fajfentartás mindenkit illető kötelezettségének.

Szó sincs róla. Tévedés e szavakból azt olvasni ki, hogy mindenki köteles megházasodni s gyermeket nemzenni. Mert ha e szavakat így kellene érteni, hogyan ajánlhatta Krisztus Urunk a házasságtól való tartózkodást?

Azonkívül hány ember van, kire nézve kívüle álló okok pl. testi gyöngeség, szegénység miatt lehetetlen a házas-ság? Ha olyan csakugyan mindenkit kötelező parancs volna, akkor mindenkire nézve teljesíthetőnek is kellene lennie. Nem parancsot, hanem inkább áldást tartalmaznak ama szavak. Ami abból is kitetszik, hogy az állatokhoz is intéztettek, azoknak pedig — lévén értelmetlen lények — parancsot adni nem lehet. De ha még parancsként fogjuk is fel, akkor is legfeljebb az emberi nemhez mint egészhez és semmikép sem minden egyes emberhez intézett parancsnak lehetne tekinteni. A fajfentartás általában kötelezi az emberiséget és az ösztön szava elégé figyelmezteti is az embereket e feladatukra, a vele járó gyönyörűség pedig készti őket, hogy a fajfentartás munkájából, a házassággal és gyermekneveléssel sokszor kapcsolatos minden teher mellett is, kivegyék részüket. Mindamellett -- ismétlem -- nem olyan paranca ez a természetnek, melyet kivétel nélkül mindenkinél követni kellene. Egészen természetes okokból is lesznek mindig nőtlenek, akik a legjobb akarattal sem tehetnek eleget ezen természeti parancsnak. Azonkívül vannak olyan magasabb életcélok, melyeknek szolgálata némelyek részéről sokkal nagyobb érdeke az emberiségnak, minthogy kivétel nélkül mindenki dolgozzék a fajfentartáson.

Az igaz vallást és vele kultúrát terjesztő hithirdető bizonyára többet használ az emberiségnak, mintha e helyett néhány lényel szaporítaná. Az ifjúságát, egészségét, társadalmi helyzetét a betegek szolgálatáért feláldozó irgalmas nővér hasonlóképen. Ugyanezt kell mondani a lelkipásztorról is. Mennyi áldás az az emberiségre, ha megosztatlanul és teljes lélekkel fáradozhat erkölcsi ne-

mesítésén. Az is java volna a világnak, ha a pap erőinek és tehetségeinek jelentékeny részét saját családjának gondozására fordítva azt igazán példaszerűvé tenné, mert egyetlen jó, erényre nevelt család is haszna a köznek. De tagadhatatlanul többet használhat, ha ereje és ideje nincs lekövte néhány lénnnyel szemben, hanem a családok egész sorára, az egész községre szétáradhat. Sokkal többet tesz így faja érdekében, mintha maga is családot alapítana. Az emberiségnek hasonlíthatatlanul nagyobb érdeke az, hogy minél többet éró és minél erkölcsösebb, mint-hogy minél nagyobb számú tagjai legyenek. Az osztatlan lelkipásztori tevékenység pedig épen az erkölcsök javításán, a lelkiismeretsség fokozásán munkálkodik. És ne feledjük, hogy ezáltal a pap magának a népszaporodásnak is többet használ, mintha maga is atyja volna néhány gyermeknek. Mert az erkölcsökre és lelkiismeretességre nevelt emberek sem kényelmességből, sem élvezetvágyból, sem más nemtelen indítókból nem fognak a gyermekáldás korlátozására vagy épenséggel teljes megakadályozására törekedni és ekép a néptermés bőven megnyeri azt, amit a papi celibátus által elveszít.¹⁾ Szépen mondja De

¹⁾ Nem régen még túlnépesedéstől feltétek az emberiséget. (Malthus.) Akkor azt hangoztatták, hogy mivel a termelés sokkal kisebb mértékben fokozódik, mint a népesség, a szaporodást valahogy szabályozni kell, mert különben az emberiség egy jórésze a biztos éhenhalásnak megylebe. Szabályozni kell pl. a házaság megtiltása által olyanok számára, akik gyermeket eltartani nem képesek, vagy a gyermekáldás erkölcsös korlátozása által. Ezen teória mellett a celibátus egyenesen nemzetgazdasági haszon, s az állam létérdékenben áll nemcsak a papok közt, hanem azokon kívül is terjeszteni. (L. Dr. Pethő: Nemzetgazdaság és coelibatus. U. a. Kell-e mégis csak a coelibatus? Magyar Sión, 1895. IV. és V. füz.)

Maistre: Semmi sem oly termékeny, mint a pap terméketlensége. (1. m. 313. 1.)

Az erkölcsi okokból vállalt, erkölcsös törekvésekkel párosult s erkölcsös eredményekre vezető celibátus tehát nem árulás a faj ellen, sőt épen annak érdekében végzett megbecsülendő s értékes munka.

2) Ellenkezik a celibátus — mondják továbbá — sz. Pálnak már egyszer idézett szavaival, ki a Timoteushoz írt első levélben¹⁾ azt mondja: „A püspöknek... egy feleségű férfiúnak kell lennie.” Ugyanott a diakónusokról,²⁾ a Titushoz intézett levélben³⁾ pedig általában az egyházi szolgák-ról mondja ugyanezt. Eszerint egyenesen előírja az apostol a papok házasságát. A hangsúly a „feleség” szón van, az „egy”, *uia* határozatlan névelő. Az egész pedig azt jelenti, hogy a püspöknek stb. feleségesnek kell lenni. Vagy ha az „egy” számnév, akkor sz. Pál parancsának az az értelme, hogy olyan pappá nem lehet, aki több-nejúségen él, vagy törvényes felesége mellett ágyast, konkubinát tart, de olyan sem, akinek egyáltalában nincs felesége. A püspök egyszerre csak egy feleséggel bírhat, de avval kell is bírnia.

Vannak ugyan még napjainkban is államok, melyekben a népszaporodás elég gyors tempót mutat, sajnos azonban több helyütt alig kell már férni a túlnépesedéstől, hanem inkább a fogyatkozástól. De mint a szövegben említettük, a papi celibátus ilyen helyen sem kára a népesedésnek, mert mikor a papok az erkölcsiség emelésén fáradoznak, többet használnak a népesedés szempontjából is, mintha egy-két lélekkel maguk is hozzájárulnának a népszaporításhoz. Az elnéptelenedésnek is, túlnépesedésnek is legjobb ellenszere a celibátus.

¹⁾ Tim. I. 3, 2. *

²⁾ U. o. 12.

³⁾ Tit. 1, 6.

Azonban ez az egész értelmezés helytelen. Semmi-kép sem lehet a kérdéses szentírási helyet úgy felfogni, mintha az apostol megparancsolná, hogy csak házasok legyenek papokká. Sz. Pál nagyon jól ismerte Krisztus Urunknak azt a jövendölését, hogy minden lesznek követői közt, kik a mennyelek országáért megférfiatlanítják magukat. Tudta, hogy ha valakit, elsősorban a papokat illetik e szavak. Azt az óhaját fejezi ki,¹⁾ hogy mindenjában úgy lennének, mint ő van, t. i. megtartózkodók, mert így osztatlanul és akadálytalannul szolgálhatnak Istennek. Aki így gondolkodik a nőtlenségről, az nem zárhatja ki a papság-ból a nőtleneket. Annál kevésbbé, mert akkor ő maga sem lehetett volna apostollá és püspökké, hiszen ő is nőtlen volt.

Az az értelmezés is helytelen, mintha az egyenműséget a többnejúséggel szemben hangsúlyozná az apostol. A keresztények közt sohasem volt többnejúség, nem volna tehát értelme, hogy nem létező baj ellen harcoljon. Ha pedig az ágyastartókat akarta volna kizárni, aminők különösen Efezusban és Kréta szigetén, ahol Timoteus és Titus éltek, könnyen akadhattak még a keresztények közt is, nevükön nevezve őket, bizonyosan azt mondta volna, hogy a házasságtörő nem lehet pappá.

Egyedül elfogadható és megokolható értelmezés az, hogy csak az *egyszer házasodott* férfi lehet pappá. Hogy a nőnek életben kell lennie, azt nem mondja sz. Pál. Csak annyit, hogy aki másodszor is házasságra lépett, az nem szentelhető fel. Sz. Pál jól ismerte az újszövetségi papi ideált. Maga is ahoz alkalmazta életét és tökéletesen kidolgozta önmagában. Szerette is volna, ha mindenki, ki

¹⁾ Cor. I. 7, 7, 32—35.

Istennek szenteli magát, a szerint él. De akkoriban nem igen találkoztak még nagyobb számban olyan nőtlenek, kik alkalmasak lettek volna az oltár szolgálatára. Mint már másutt is említettük, a nőtleneket nan jó szemmel néztek s a birodalmi törvények joghátrányokkal sújtották, ezért többnyire már nős állapotban voltak megtérésükkor azok, akik számba vehetők voltak, mikor püspöki stb. állások betöltéséről volt szó. Emiatt az apostol nem is adhatta ki a rendeletet, hogy csak nőtlenek szentelhetek fel, mert nem lett volna elég nőtlen. Hanem azt mondta: nős is felszentelhető, de csak olyan, aki egyszer házasodott. Aki második házasságban élt vagy él, semmis esetre sem. Az őskeresztyének általában tartózkodó álláspontot foglaltak el a második házassággal szemben. Tiltva nem volt. Érvényessége kétségtelen. De bizonyos tökéletlenséget láttak benne. Nem elégge tartózkodónak, hanem érzékiesnek minősítették azt, ki első házasságának a halál által történt felbontása után új házasságra lép. Különösen elítélendő lett volna ez érzékiség a papban, ki hivatva van az önmegtartóztatást tanítani s arra életével példát adni. Ezért tiltotta el sz. Pál is a felszenteléstől azt, ki többször házasodott és ezért látjuk még ma is a keleti egyházakban épen ügy, mint a nyugatban, hogy az u. n. bigamusok, kétszer házasodottak nem bocsájtatnak a rendek felvételére.

Hogy az ősidőkben is így értelmezték sz. Pál fenti szavait, tanúsítja Tertullián de monogámia c. műve; tanúsítja sz. Epiphánius, ki Adv. haer. c, már egyszer idézett munkájában (59, 3—4.) szemükre hánlya a novatiánusoknak, hogy amit az apostol teendőinek magasztossága miatt a papságra nézve rendelt, azt ők különbség nélkül

mindenkire vonatkoztatják. Hallották ugyanis, hogy a püspöknek egy feleségű férfiúnak kell lenni. És csak ugyan, Isten szent rendelkezése szerint azok, kik első feleségük halála után második házasságra lépnek, nem vétetnek föl a papságba annak nagy méltósága miatt... A laikusoknak azonban meg van engedve a második házasság, noha az, kinek csak egy felesége volt, a hívek előtt nagyobb tiszteletet és tekintélyt élvez. — Tanúsítja végül aranyszájú sz. János, mint az a Timotheushoz írt I. levél fölött mondott 10. homílijából kitetszik, valamint egyéb helyekből is. Szerinte az unius uxoris vir értelme: *Oui antea fuit monogamus absolute, vagyis „egyethn egyszer nősült férfi.”* Hogy nem a simultanea polygamia ellen lép föl az apostol, következteti sz. Pál egy párhuzamos helyéből,¹⁾ hol a diakonisszáktól többek közt azt követeli, „*ut sit unius viri uxor.*” Miután a római birodalomban sem törvény, sem szokás nem engedte meg, hogy egy nőnek egyszerre két férje legyen, sz. Pál szavainak csak az lehet az értelme, hogy egymásután ne lett légyen két férje. De ez esetben a püspökre vonatkozó helynek is ugyanazon értelmet kell tulajdonítani.

Sz. Pál említett helyeinek a föntiekben megcáfolt értelmezésével a keleti egyházban szórványosan már a szakadás óta találkozunk. Volt idő, amikor hivatalosan is ezen interpretáció alapján álltak s a házasság egyenesen mint föltétel szerepelt a papsághoz, úgyannyira, hogy az özvegyen maradtakat felmentették a papságból. Manapság ugyan Oroszországban ha valaki másodszor nősül, mint pap nem működhetik tovább, de a fehér klérus köré-

¹⁾ Timoth. I., 5, 9.

ben napról-napra erősödik az áramlat, mely védi a másodikba felszentelés után kötött házasságot. E nézetnek legújabban tudományos védelmezője is akadt Milas Nikodémus zárai püspöknek 1907-ben szerb nyelven megjelent „Az egyházi rend mint házassági akadály” című értekezésében. Az ő főargumentuma is a szentírás s arra a végső konklúzióra jut, hogy a házasságnak nem akadálya az egyházi rend. Akadálytalanul lehet házasságot kötni a fölszentelés előtt is, *után* is. Első és második házasság között semmi különbséget nem tesz a szentírás. — Milasnak követői is vannak. Élesen megvilágítják e jeleniségek a magát orthodoxnak nevező egyház állapotait, mely nem törödve a régi görög egyházatyák szentírás értelmezésével sem, ferdítések útján is kész magának könnyebbéget szerezni, mihelyt csak egy kissé nehezebb dolgokról van szó.¹⁾

3.) Ellenkezik végül — mondják — a celibátus a szentírással, mert az apostolok többnyire házasok voltak, nevezet szerint sz. Péter.

Való igaz, hogy meghivatása előtt a legtöbb apostol megházasodott. De az is kétségtelennek látszik, hogy azután nem éltek többé feleségükkel. Magából a szentírásból is lehet erre következtetni. Sz. Máténál (19, 27.) mondja az Üdvözítőnek Péter: „íme mi minden elhagytunk, és téged követtünk; mi lesz tehát velünk?” „Mindaz, ki elhagyja házát... feleségét, vagy fiát vagy szántóföldeit az én nevemért, százannyit nyer, és az örök életet fogja bírni.” (u. o. 29.) Joggal olvassuk ki innen, hogy az

¹⁾ L. Hadzsega Gyula dr.: A celibátus és a szentírás. Religio, 1911. 7. és 8. sz. — Rusu Sándor, A papok nősülése stb. 75 kk. 1.

apostolok nem éltek feleségükkel. Ugyanezt vallja a hagyomány is. Sz. Jeromosnak ide vonatkozó szavait már fönfebb idéztük. Ugyanott említettük azt is, hogy e hagyományt sokan támadják és pedig sz. Pál e kijelentése alapján: „Vájjon nincs-e hatalmunk, hogy rokon-asszonynkat velünk hordozzuk, mint a többi apostol is és az Úr atyjafai és Kéfás? (Kor. I. 9, 5.)

Tévedés azonban e kijelentést úgy értelmezni, mintha sz. Pál és a többi apostol házassági együttélés céljából hordozta volna magával azt a bizonyos rokon-asszonyt. Ami magát sz. Pált illeti, neki nem is volt felesége, amint ezt ő maga félre nem érthető módon kijelenti. Azt meg csak nem tételezzük fel róla, hogy más nőt vitt volna magával — feleség gyanánt. Ha már most mégis volt kíséretében nő, minden esetre más célból volt az vele, nem nem összeköttetés végett. De akkor azok a nők is, kik a többi apostollal meg az Úr atyjafaival és Kéfással voltak, hasonlóképen más valamilyen célból jártak körül, mert sz. Pál a maga rokon-asszonját és amazokat párhuzamba állítja.

Mi volt ez a cél? *Alexandriai Kelemen* szerint¹⁾ az, hogy végezzék a nőkkel szemben a hitoktatást, mert a nők nem igen hagyhatták el a házat, az apostolok pedig mint férfiak nem mehettek be hozzájuk. *Humbert* kardinális, ki ama nagy pör idején, melyet a XI. században a keleti egyház folytatott nyugat ellen, a vádaskodó Nike-tas apátot cátolta, azt véli, hogy az apostolok azért vittek magukkal hitvestársukat, hogy azon szeretet adományokból, melyeket mint az evangélium hirdetői a hívektől

¹⁾ Síromat, lib. III. c. 6.

kaptak, számukra a köteles ellátást megadhassák.¹⁾ Más szentírás-értelmezők²⁾ pedig azokban a rokon-asszonyokban egyáltaljában nem feleséget, hanem olyan jámbor asszonyokat látnak, kik a kereszténységre téve mindenről lemondtaik s kísérték az apostolokat, hogy számukra az életfentartáshoz szükséges dolgokról gondoskodjanak, ezáltal őket abba a helyzetbe juttassák, hogy akadálytalanul s gondoktól menten élhessenek az evangélium hirdetésének. Sz. Lukácsról³⁾ tudjuk, hogy Krisztus Urunk kíséretében is voltak ily jámbor asszonyok.

VII. FEJEZET.

„A celibátus természetellenes.”

Mert 1) élettani lehetetlenség, 2) vagy legalább is veszedelmes az egészségre és 3) tagadása az életnek, elnyomása a személyiségeknek.

1. minden normálisan kifejlett emberben megvan a nemi ösztön, megvannak a nemi szervek, van szíve, mely lángra gyúl, van másik nem, melyhez ellenállhatatlanul vonzódik. Mindez természetes. A szerelem természetes. A nemi ösztön kielégítése a testi fejlettség beálltával természetes és szükséges. Ki nem elégítése, elfojtani, kiirtani akarása természetellenes és lehetetlen, ép úgy, mint amily természetellenes és lehetetlen volna a másik leghatalma-

¹⁾ C. 11. D. XXXI.

²⁾ Pl. sz. *Jeromos*, C. Jovin lib. 1., 26.; *Tertullián*, *De Monogámia*, c. 8.

³⁾ 8, 1—3.

sabb ösztönnek, az életfentartás ösztönének ki nem elégítése. Különösen a férfi természete annyira megköveteli a nemi ösztön kielégítését, hogy minden ellenkező törekvés merő lehetetlenség. Hozzá a kath. egyház celibátusa egy alapjában téves felfogásból, t. i. a nemi ösztön bűnös voltának gondolatából indul ki, ami az egész intézményt még inkább természetellenessé teszi.

Mindenekelőtt e legutóbbi pontot óhajtjuk megvilágítani. Óriási tévedés azt gondolni, mint teszi pl. dr. Noppal Münchenben, hogy a kath. egyház felfogása a szüzesség értékéről azon téves hitból ered, mely szerint „alle Weltfreudigkeit sündhaft, die Schönheit des Menschenleibs wie böse Begierde ist”. Vagy mint *Bloch*¹⁾ mondja: „Die absolute lebenslängliche geschlechtliche Enthaltsamkeit... ist ... ein frommer aberglaube, eine aus dem Glauben an die „Sündhaftigkeit“ des Geschlechtsverkehrs geborene natur- und kulturwidrige Utopie.” Ez nem kath. felfogás. Nekünk katholikusoknak a szép test Isten műve, a nemi ösztön nem bűn, hanem Isten akarata s annak törvényes kielégítése szintén nem bűn, sőt azt mondjuk, TTÖgyfilT minden ember kivétel nélkül celibátusban akarna élni, az csakugyan természetellenes volna; de ettől nem kell aggódni, sohasem következik be, és az anyaszentegyház nem is ajánlja vagy sürgeti. Akiknek pedig előírja, t. i. a papoknak, nem azért írja elő, mintha a nemi ösztönt vagy annak törvényes kielégítését a házasságon belül bűnnek tartaná, hanem egészen más okokból. Épen ezen okok bemutatása egyik célja e könyvnek és azon

¹⁾ Dr. Iwan Bloch: Das Sexualleben unserer Zeit, 1907³ Berlin, 736. 1.

okok közt nem akadtunk rá sehol a házasság megvetésére. Azt akarja az egyház, hogy a kevesek által gyakorolt celibátus által a nagy sokaság a házasság helyes használatára vezetessék, hogy „ne hamisítsuk meg s ne rontsuk el az Isten gondolatait; legyen a nemi ösztön isteni akarat s ne állati erő; fejlödjék ki a szép test a lélek és szellem erejében s ne nyöögön a lélek egy romlandó, rothadó penészfészekben. A „*corpora plus quam humana*” csak ott díszlenek, ahol az „*animae plus quam humanae*” élnek: a tiszta nemes erkölcsnek s az erős fegyelemnek trónjában”¹⁾.)

A mi már most a celibátus élettani lehetetlenségét illeti, azt válaszoljuk, hogy helytelen a faj- és életfentartás ösztönének olyatén párhuzamba állítása, mintha mindenki kielégítése egyformán szükséges volna az egyéni élet fentartása végett. Csak a táplálkozás ösztönét oltotta belénk a Teremtő az egyéni élet fentartása céljából. A nemi ösztönnek a fajfentartás a célja. Épen azért az egyéni teljes élet csak táplálkozás nélkül lehetetlen, a másik ösztön kielégítése nélkül ellenben igenis tehetséges. Ez köztudat volt hajdan és tudományos megállapítás a jelenben.

Orít Felix írja:²⁾ „Míg a test nem maradhat fenn táplálkozás nélkül, nagyon jól megmaradhat nemzés nélkül. Aki nem eszik, az meghal, de mindenki jól tudja, hogy sok olyan ember van, aki sohase házasodik meg és akinek

¹⁾ Dr. Prohászka Ottokár: Uri és női divatmorál, Bpest, 1906, 18. 1.

²⁾ „Levél kis húgomhoz”, ford. Szegedy-Maszák Elemér dr. Bpest, 1910., 71. 1.

sohase volt gyermeké, de akik mindenmellett kitűnő és teljes egészségen vannak. Ebből önként következik az, hogy a faj fenntartására való ösztön egyáltalában nem olyan hatalmas kényszer, mint a táplálkozás szüksége és hogy azt fékezni lehet s uralkodni lehet rajta az egészség legcsekélyebb kára nélkül.”

Arról tehát szó sincs, hogy a celibátus fiziológiailag lehetetlen volna s az egyén halálát okozná. Legfeljebb annyiból volna talán lehetetlen, hogy Ortt Felix állítása ellenére is a nemi ösztönt nem lehet fékezni s nem lehet rajta uralkodni. Lássuk csak közelebbről.

Hogy a nemi ösztön untalan zaklatja az embert, s folyton előtérbe tolakodik, eleget tapasztaljuk. Hogy az erotikum minden más életérték és érdek fölé akar emelkedni, szintén ismert dolog. De hát következik-e ebből az, hogy az eross minden ösztönös vágyát teljesíteni kell? Következik-e, hogy ez az ösztön korlátlan és féktelen?

Ha következik, akkor a kiélés és kitombolás mai szóvivőinek igazuk van. Akkor a természet minden szenvedélye és szeszélye előtt be kell hódolni. A prostitúció jogosult. A homoszexualitás és minden más nemi perverzitás megengedett, mert jogtalanság bárkit is a hajlomainak megfelelő nemi kielégítésben akadályozni. A házasságelőtti nemi megtartózkodás, házasságon kívüli tiszta élet ósdi követelmény. A férjhez nem jutott nőnek is joga van az anyaságra. A házasságötörés természetes és szükséges. Mert mikor a házasság egyik vagy a másik házastársra nézve hónapokra vagy évekre avagy az egész életre egyértékűvé lesz a celibátussal, természetellenes és lehetetlen volna a házassági hűség, illetve önmegtartóztatás. Akkor vége a monogámiának és jogosult

a szabad szerelem. Ha az ösztön legyőzhetetlen, ha a test minden vágya teljesítendő, akkor ez minden szükségképen következik.

De hová jutna így az emberiség? A nemi ösztön féktelensége és zaboláltlansága hamarosan teljesen tönkre tenné. Az új nemi etika által hirdetett korlátlan egyéni szabadság, az anyagi javaknak mértékterhelés, az anyagi és technikai haladásnak a kultúra központjába való helyezése, a modern nemi irodalom, mely minden megtámad, minden átértékel, mint Foerster mondja, ami eddig a nemi életben szent és emberhez egyedül méltó viselkedés számba ment, már eddig is mérhetetlen károkat, lelkiismeretlenséget, az akarat teljes elgyengülését, az ellenállásnak hiányát, a jellemek durvulását, a család züllését okozta. Pedig egyelőre még ellensúlyozza a romboló tényezőket a kereszteny hagyományok utóhatása. Mi lesz később, ha e hagyományok még tovább gyöngülnek, ha a nemi ösztön legyőzhetetlenségének hiedelme még általánosabbá talál lenni? Olyan nemi eldurvulás kapna lábra, melyet alig bírna ki az emberiség.

Azonban szerencsére minden alig következhetik be. Mindig lesznek józan emberek, kik az oktalan túlzásokkal szemben rámutatnak arra, hogy nem az ösztönök fékezése, hanem szabadjukra ereszése a természetellenes. Az ösztönök irányításáról és fékezéséről az állatoknál maga a természet gondoskodik. A nemi ösztön dolgában pl. időszakokhoz vannak kötve annak kielégítésében. Az ember ilyen periódusuktól ment. Nem azért, hogy az állatnál is állatiasabban éljen, hanem azért, hogy ezt a korlátozó és fékező szerepet nála, az értelmes lénynél, a józan ész végezze. Az ész belátja, hogy a nemi ösztön

a fajfentartás és nem kéjelgés végett adatott. Már ez maga hatalmas korlátozás. A korlátok mi másért vannak, mint hogy előttük megállapodjék az ösztön? De akkor már Km legyőzhetetlen. Megfékezése nem lehetetlen, nem természetellenes. Mennyi ösztönt kell magunkban fíkeznünk, ha emberhez méltóan akarunk élni! Az egész nevelés mi más, mint az ösztönök korlátozása és nyesegeése. Ez mind természetellenes volna?

Az az ember eszes természetének megfelelő állapot, ha az ösztönök fölött az ész uralkodik s az korlátozza azokat. Nem kiölése és megfojtása ez a természetnek, ha nem a szellem uralma alá való helyezése. Bizonyos fokú önfegyelmezésre mindenkinél szüksége van. Egész kultúránk, a jellemnevelés, a nemi élet fizikai egészsége is megköveteli, hogy a szellem uralkodjék a természet fölött. Nem természetellenes ez, hanem egyenesen védelme a természetnek, a legteljesebb életnövelés és életigenlés. Maga a házasság is féke a nemi ösztönnek. De sőt a házastársak egymáshoz való vonatkozásukban is kötelesek az ösztönösségi hatalma alól felszabadulva a szellem uralnia alatt élni. Egyedül ez méltó az emberhez, ez nála a természetes.

A celibátus semmi más, mint a legfelsőbb fokra hajtott önuralom, a szellem legnagyobb függetlensége és szabadsága, legtökéletesebb uralma az ösztönös élet felett s egyben elragadó példája annak, mit érhet el az akarat!

Nem mindenkinél való. De aki az ember szellemi rendeltetésének oly fokú megismerésére tud emelkedni, hogy egyedül annak akar élni, aki hősies következetességgel s halált megvető bátorsággal adja át magát a magasabb életcéloknak, az a legtökéletesebben felfogott ér-

telmes és szellemi hivatással bíró emberi természet szerint cselekszik s egyben megbecsülhetetlen munkát fejt ki az élet érdekében, mert a külső ingereknek és belső érzékkiségnek ezer veszedelmei közt hányódó gyönge akaratú embereknek az ellenállásra fönséges példát és szuggesztív erőt szolgáltat.

A nemi ösztön legyőzhetetlensége a gyáva lelkek önbiztatása, kik irtóznak minden önuralomtól és akarat-megfeszítéstől. A bűn fertőibe sülyedt embereké, kiknek nincs erejük és bátorságuk a tiszta élet magaslataira emelkedni. Ilyeneknek csakugyan legyőzhetetlen. Valamint, legyőzhetetlen azoknak is, kik pusztán természetes erőkel akarják a megtartóztatást megvalósítani.

A papra nézve is válhatik a celibátus lehetetlenné, ha először nem kapaszkodik természetfölötti erőkbe, másodszor ha maga teszi azzá. Aki az ösztönt mesterségesen felizgatja, szenvédélyeit felkorlácsolja, képzeteletét nem fékezi, aki nem önként vállalt szellemi hivatásának él, hanem szabadjára ereszti magában a testi embert, aki ha tán tettleg tartózkodni akar is, de képzeletben és vágyakban annál kicsapongóbb: annak valóban lehetetlen megtartózkodnia, amint különben így élve a korlátolt megtartózkodás is lehetetlen.

De ha az a pap okosan él, a nőkkel való érintkezésben óvatos, háztartását és cselédségét illetőleg követi az egyházi előírásokat, a testet és ösztöneit mértékletes élet által zabolára fogja ahelyett, hogy folytonos engedékenységgel vágyait szítaná, ha az alkoholtól s tunya, puha életmódtól óvakodik, állandóan elfoglalja magát,¹⁾ kellő

¹⁾ „Munkába kell fogni az ösztönös hajlamokat”, mondja *Nit sehe*. (Foerster—Schütz, filet és jellem, 1913., 211. 1.)

testmozgást végez, azonkívül buzgón kéri Isten segítségét, és igazi hitból élő pap, kinek egész lelkét betöltő hatálmas, eleven erő a vallás, mely épen azon képességeknek, melyek a nemi életben főszerepet játszanak: a képzeletnek s vágyaknak ad magasabb foglalkozást, fölemeli az embert maga fölé, tisztább világba ragadja s szabaddá, függetlenné teszi önmagával s ösztöneivel szemben; ha a vallás, az Isten jelenlétééről való megemlékezés a kísértésekkel szemben állandó védekezésre szoktatja: akkor teljességgel nem lehetetlen a celibátus.

Annyira nem, hogy utóbb küzdelemben is alig kerül.

Nagyon jól tudjuk, hogy az érzékes képek és olvasmányok, a képzőtölehetségnek szabad és buja csapongása az idegrendszer állandó izgalmaira, az erosz kitöréseire s fiziológiai gyengeségre vezetnek, melyek a lelket és testet az állandó telítettség állapotában tartják s ily körülmények közt az önuralom elvesztése, a bukás egy pillanat müve. Viszont ha a kereszteny szüzességnek szépsége és szükségessége a celibátust vallási motívumokból elfogadó s magáévá tevő papnak gondolat és érzés világát áthatja, a szakrificiumból és imádkozó életből folyó képzetekben „a jelentkező érzéki izgalmak az érzelmek és akarat oly ellenállására találnak, hogy nemcsak erkölcsi beszámíthatóságuk semmis, hanem fiziológikus lefolyásuk is elernyed. Vallásos és szemérmes természeteknél a lemondás nemcsak őszinte és hatásos, de nem is annyira küzdelmes, mint egyes adott esetekben azoknál, kiknél a folytonos fegyelmezettség az ellentétes hajlandóságok illetén segédesapatával nem jön segítségül”.¹⁾ Az ilyenek

¹⁾ Komócsy István: „A gyermekek nemi felvilágosítása”, Pécs, 1908. 72. 1.

megtehetik, „hogy ezekkel a gondolatokkal másokat állítanak szembe, melyek amazokat megfosztják az akaratra gyakorolt bűvös varázsuktól. A vallási eszmék és felbuzdulások egész tömegét adják azon energiáknak, melyek elemi erővel ejtik hatalmukba gondolat, érzés és akarat-világunkat Közelebbről főleg a katholikus vallás gondoskodik arról, hogy mindenek ne legyenek az ember lelkében elraktározott szavak. Időről-időre az élő isten itélőszéke elé állítja az embert, hogy számon kérje tője sáfárkodását. Sarkában jár az ösztönnek, ellenőrzi indu-latait. A gyónás és áldozás páratlan eszközlői az érzéki vagy szabályozásának”.¹ „Az élő vallásosságnak, a gondolatok s érzelmek kristályos tisztaságának következménye lesz, hogy az ilyetén módon tiszta embereknél hullámokat is alig vernek sokszor olyan alkalmak, melyek az érzékkiesnek agyvelejét és egész idegrendszerét égő izgalomba hozzák. Azoknál az ösztön rögtön ellenhatásokra talál, ezeknél a gondolat és idegrendszer hajlékony dispozicióját leli”.²

Bekövetkezik eképen az imádkozó és áldozó papra nézve, kinek az Isten élő valóság, kiben él, mozog és van, hogy az érzékkiség területeiről elfordított idegrendszer izgulásai szinte megszűnnék s nem érzi többé az ingert azok után a javak után, melyeket Payot legjobb esetben is az élet örömeinek ételsorában egy fogásnak nevez.

2. Azt mondják továbbá, és pedig elég nagy számban orvosok is, hogy a nemi tartózkodás *egészségtelen*. Ha élettanilag lehetséges is, de veszedelmes és ezért

¹⁾ U. o. 69—70. 1.

²⁾ U. o. 73—4. 1.

egyenesen ajánlják, főleg az ifjúságnak, a nemi érettség bekövetkeztekor, valamint azoknak, kik bármely okból házasságra nem léphettek, a nemi közlekedést. E lelkiismeretlen orvosok tekintélyének tulajdonítandó, hogy a művelt laikus körökben oly általánossá lett az önmegtartóztatás ártalmas voltának babonája és oly általános lett a testiség uralma, a prostitúció pedig törvényes, hatósági-lag védett és szabályozott intézménnyé. Veszedelmes e fel-fogás különösen nálunk, mert mint *Nékám Lajos dr.*, a bőr és bujakortan ny. r. tanára, a budapesti egyetemen megjegyzi,¹⁾ a magyar faj túlságosan hajlik a nemi élvezetek felé és az itthoni kevert népnek fejlődése morál tekintetében bizony messze elmaradt a német, a svéd, az angol puritánizmusától.

Azonban komoly orvosok részéről mind sűrubb tiltakozások hangzanak el e hamis nézetekkel szemben. A fentidézett Nékám szerint „minden valamire való szakember ismételten és határozottan kijelentette, hogy az önmegtartóztatás nemcsak teljesen veszélytelen, de direkte előnyös”. A nemi betegségek leküzdésére alakult német társaság így ír figyelmeztető lapjain: Egészen téves az az ifjúság körében elterjedt felfogás, hogy az egészség-fentartásához szükséges a koronkénti nemi érintkezés.

*A christianiai egyetem orvosi testülete*²⁾ így nyilatkozik: „A csak nemrégiben újságokban és nyilvános összejöveteleken oly sokszor hangoztatott állítás, hogy az erkölcsös életmód, a nemi tartózkodás az egészségre ká-

¹⁾ *Temming Tivadar: Sexuális élet és a férfivilág* (Bpest, Stephanum) c. könyv előszavában.

²⁾ *L. Filó Károly: A Veraizmus c. cikkét a Kath. Szemlében. 1913. I. 55. 1.*

ros lenne, egyező meggyőződésünk szerint teljesen alap-
talán. Oly betegség vagy testi gyöngeség egyáltaljában
nem létezik, mely az erkölcsös, önmegtartóztató életből
származnék.”

Mantegazza mondja: „Nem láttam még oly beteg-
séget, amelynek okozója a tiszta élet lett volna.” (A sze-
relem fiziológiját tárgyaló művéből.)

Forel így nyilatkozik: „Sohasem láttam oly elme-
bajt, mely a tiszta élet következménye lett volna, de szá-
talanszor találtam olyat, amely szifiliszből és a kicsapon-
gás többi utóhatásiból eredt. Az a tan, hogy a tisztaság
káros az egészségre, a bordélyházak találmánya.”

A berlini *Eulenburg* ezeket írja: „A nemi tartózkodás dolgában az eddigi véleménnyel teljesen ellenkező állás-
ponton vagyok. Kétségevonom, hogy valakit a nemi önmegtartóztatás beteggé tett volna, aki különben okosan, mértékletesen élt; még kevésbé lehetséges, hogy a nemi tartózkodás az idegességnak volna forrása ... A laikus közönségnél annyira kedvelt és lábrakapott nézet, amelyet, sajnos, sokszor maguk az orvosok terjesztenek, hogy tudniillik a nemi önmegtartóztatás az egészségre nézve káros, a legkárhozatosabb tévedés, mely végpusztulás-
sal fenyegeti a jövő nemzedéket, amennyiben egyenesen a prostitúció karjaiba kergeti őket s azért ellene soha elég eréyesen nem tiltakozhatunk.”

Niedner dr. drezdai orvos ezt írja: „Sok évi orvost
tapasztalatom meggyőzött arról, hogy a nőtlen, tiszta
életű ember egészsége legkevésbé sem szenved kárt. Az
a sokat hánytorgatott nézet, hogy a felnőtt ember nem

nélkülözheti a nemi közlekedést, oly hamis állítás, melyet soha senki sem bizonyított be.”¹⁾

Good Pál dr., francia tengerészorvos²⁾ így ír: „Az összes népek gyógyászatának minden terét alaposan átvizsgáltam és legnagyobb csodálkozásomra azt találtam, hogy soha és sehol nem volt ily káros következményekre példa. Kutassátok fel az összes könyvtárakat, kérjétek ki az ó- és újvilág orvosi kapacitásainak véleményét és ha csak egy, hivatása magaslatán álló orvos, vagy ha az egészség-ápolásról, vagy a gyógyászatról szóló szakmunka csak egy, a nemi önmegtartóztatásból eredő betegségi esetet tud is felhozni, vagy ki tudja mutatni, hogy a nemi önmegtartóztatás bizonyos betegségekre tesz hajlandóvá, vagy hogy ilyes hajlamot növel: akkor elégetem e művemet és örökös hallgatásba merülök.”

„Hány embernek kell — írja *Wachenfeld*, (Homosexualität und Strafgesetz. 97. 1.) — tiszta és önmegtartóztató életet élnie, hányan élnek is tisztán kényszer nélkül csupán meggyőződésből s mégsem halnak bele, sőt (a tiszta életnek) legcsekélyebb kárát sem látják, ellenkezőleg testi s szellemi fölfrissülésben van részük.”

Herzen dr. lausannei orvostanár azt mondja: „Ha valaki azt állítja, hogy az egészség a nemi ösztön kielégítését kívánja, ez egészen téves. Sohasem hallottam, hogy valaki betegségbe esett volna azért, mert házasságáig tiszta maradt ____”

Krcfft-Ebing szerint bármely normálisan kifejlett

¹⁾ Idézve e helyek a Sexuális élet s a férfivilág c. munka 25—27. lapjain.

²⁾ „Erkölcst és erő.” Franciából fordította *Hupka Ödön*. Bpest. 1913^{2.}, 50—51. 1.

férfiú is meg tudja fékezni szenvedélyeit anélkül, hogy egészsége a legkisebb kárt szenvedné. *Psyehopathia sexualis* (ford. dr. S. K. M., Budapest, 1908.) című munkájában a nemi kihágásokból származó betegségek egész séregét tárgyalja, de olyanról, mely a tiszta életből származnék, egyetlen-egyről sem tesz említést.

Sir *Lionel Beale*, a londoni Royal College orvostanárának ez a szakvéleménye: „Ismételve kell hangsúlyoznunk: a nemi szenvedély elfojtása nincs ellentétben a fiziológia és a pszichológia törvényével.”

Egy másik angol, *Surbled* dr. így ír: „Az erkölcsstenség káros voltát mindenki ismeri és senki sem tagadja; a tiszta élet káros volta mesebeszéd, légből kapott lehetőség.”¹⁾

Dr. Hreuning, a hollandi tébolyda orvosa így ír: „Akár mint pszichiáter, akár mint orvos sohasem tapasztaltam, hogy a nemi közösülés szükséges. Sem a fiziológiai, sem a klinikus szempont nem nyújt bizonyítékokat.”²⁾

Hufeland az ember, de különösen a férfi egészségére nézve egyenesen föltételül állítja oda a nemi megtartózkodást, mikor ezeket hangoztatja: „... sokan igen képzelődnek (t. i. hogy a nemi dolgokban való megtartózkodásnak káros fizikai következményei vannak)... de nem ismételhetem eléggé, hogy e nedvek (a férfinál) nemcsak a carnalis copulára, hanem még inkább arra vannak ren-

¹⁾ L. ezen idézeteket *Szuszainál*: A tiszta életről. Bpest, 1906. 172—3. 1.

²⁾ Idézve dr. *Pethő*: A magyar egyház sebei c. cikkében (Magyar Sión, 1896. 817. 1.)

delve, hogy a vérbe ismét fölvétesSENek és ezáltal tes-tünket erősítsék.”¹⁾

Katona József dr., volt székesfővárosi kerületi tiszti orvos, imigén nyilatkozik: „Akad elég sok lelkiismeretlen, még hírnevesebb orvos is, aki a serdülő ifjúnak legcsekélyebb izgalmi panaszára a Venus útját mutatja. Pedig az ilyen orvos ebbeli tanácsát, magyarán mondva, légből szedte. Komoly orvosi munkában illet olvasni nem lehet, sőt épen ellenkezőleg a legtekintélyesebb szakférfiak vall-ják és hirdetik, hogy a megtartóztatás (abstinentia) a nemi élettől igenis lehetséges, anélkül, hogy az egészségre a legcsekélyebb visszahatással lenne. Földog a helyes élet-mód és testnevelési rendszer.”²⁾ Ugyanő a nemi felvilágosításról szólva annak hangoztatását sürgeti, hogy a nemi ösztön kielégítése az egészségre a kifejlett korban sem szükséges föltétlenül s az abstinentia is a megfelelő élet-mód mellett lehetséges anélkül, hogy szellemünk vagy testünk kárát vallaná. „A férfi ivarszervek váladéka ugyanis nemcsak termékenyítésre van hivatva, hanem olyan alkatrészek is vannak benne, amelyek a vérkerin-gésbe felszívódva, innen bizonyos szervekbe jutnak s ott hatásukkal a test férfias kifejlődését biztosítják. Az eset-ben pedig, amikor a férfi-ivarmirigye a szükségesnél nagyobb mennyiségű váladékot termelnek, a természet önmagán segít, a váladék önkéntelen, veszély nélkül való eltávolításával.” (Az éjjeli polluciókat gondolja.)³⁾

¹⁾ Makrobiotika 312. 1. (Olcsó könyvtár.)

²⁾ „A nagy bűn.” *Religio*, 1907. 1—9. számaiban. A szövegben idézett hely a 25. lapon olvasható.

³⁾ U. o., 94. 1.

Egyébként *Bloch* is, aki pedig — mint fönfebb már említve volt, — a teljes megtartóztatást természet és kultúraellenesnek, más helyen a 20. életéven túl szinte lehetetlennek és károsnak mondja (egészségeseknél általános felizgultság, nemi hyperästhesia, hipochondrikus ideák, munkára való kedvetlenség, könnyű szédülések volnának a következmények) ugyanez a *Bloch* bevallja, hogy a nemi betegségek mellett a megtartóztatásból származó ezen aránylag ritka és csekély bajok szóba sem jöhetnek. Ugyanő említi, hogy ismert szellemi munkával foglalkozó embereket, kiknél a megtartóztatás képességeik különös koncentrációját s munkaképességük fokozódását eredményezte.¹⁾ Maga *Goethe* is kifejezést adott ama tapasztalatnak, hogy „a nemi megtartóztatásnak titokzatos és nagy befolyása van összes szellemi tevékenységeink intenzitására és rugékonyiságára.”²⁾

Neusser, a bujakórtan világhírű boroszlói tanára, az 1899. évi brüsszeli, a nemi betegségek leküzdését célzó 1. kongresszuson többek közt azt követeli, hogy „a férfinem nevelése a magasabb erkölcsi követelményeknek megfeleljen; nőgatni kell a szűzies életre, az önmegtartóztatásra, ami egészségi szempontból nemcsak nem káros, hanem inkább ajánlatos”¹⁾

Dr. Martin Choizen azt vallja, hogy nemileg érett embereket is fel kell világosítani az ösztönök fegyelmezésének szükségességéről, amely ösztönuralom általában,

¹⁾ I. m. 742—3. 1.

²⁾ *Foerster—Schütz*. Élet és jellem, 179. 1.

³⁾ „Fiainknak, ha majd tizennyolcévesek lesznek.” Írta *Fourmer Alfréd* dr. párisi egyetemi tanár, ford. Frenkl Sándor dr., 15—16. 1.

egészséges embereknél semmiképen sem veszedelmes az egészségre nézve.¹⁾

Kemény Ferenc az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny 1906. évi 1. számában (79. 1.) idézi Krafft-Ebingnek egy idevágó nyilatkozatát, melyet halála előtt néhány héttel a bécsi „*Die Zeit*” 1902. okt. 29-i számában közölt: „Hogyan remélhetnénk javulást ma, amikor az orvosoknak egész tömege az absztinenciát egész-ségtelennek minősíti holott a valóságban rendellenes képességek (hypersexualitás) miatt talán egy százalékról mondhatom, hogy a ki nem elégítés az egészségre ártalmas lehet. És az efféle rendeléseknek a fiatalembert, aki gyakran még csak gimnazista, nagyon buzgón siet eleget tenni, nehogy drága egészsége veszélyben forogjon.”

Hogy a tekintélyi érveket a végtelenségig ne szaporítsuk, még csak egy-két szót e pontról. A linzi kereskedelmi alkalmazottak betegsegélyző egyletében dr. Ad. *Obermüllner* előadást tartott a nemi kérdésről, mely az egylet 1912. évi jelentésében nyomtatásban is megjelent, és itt azt hirdeti, hogy az úgynevezett melegebb természetüknek, a temperamentumosabbaknak a nemi érettség elérése után a nemi érintkezéstől nagy veszedelmek nélkül tartózkodni nem lehet, s ezért ha házasságban nem szerezhetnek kielégülést, szükséges rájuk nézve a házaságon kívül való nemi élet. — Óriási felháborodást kellett ez eset Ausztria tisztességes köreiben s egymásután szólaltatták meg e kérdésben a jelen kiválóbb orvosi szaktekintélyeit s ezek mind tagadják Obermüllner állításait. Így dr. *P. Dubois*, a neuropathologia tanára a berni

¹⁾ „*Sexuallehen u. Erziehung*” Wien, 1907. 14. 1.

egyetemen (szabadszellemű protestáns), dr. H. *Malfatli* innsbrucki egyetemi tanár, dr. A. *Pilez*, a pszichiátria tanára a técsi egyetemen, dr. L. *Senfelder* docens ugyanott stb. Nyilatkozataikat hosszú volna közölni. L. a linzi Kath. Schulblätter 1913. évi 18. (május 1.) és a salzburgi Kath. Kirchenzeitung 1913. 19—21. számaiban.

Nagy lelkiismeretlenség ezek után és lelketlenség az orvosok részéről, ha az önmegtartóztatást veszedelmesnek s az egészséges élet ellen valónak mondják. *Paulsen*, ki az el sorolt többi tekintélyel együtt legkevésbbé sem mondható a kath. erkölcstan hívének, ezeket mondja¹⁾ i devonatkozólag: „Ne higyjünk könnyelmű vagy tudatlan tanácsadóknak, kik az élettanból bizonyítgatják, hogy az ösztönnek ki nem elégítése lehetetlen, vagy a természet törvénye s az egészséges élet ellen van. Akinek telebeszélik a fejét, hogy az önmegtartóztatás lehetetlen vagy veszedelmes, az nemsokára tapasztalni fogja, hogy az ösztön engedékenységgel csak erősödik s utoljára ösztöne kemény hajtója s zsarnoki ura leszen. Csak *egy* út s mód van, hogy az ember szabadságot s békét teremtsen magának: a szennedélyt jó eleve zabolára kell fogni. Nagyon kívánatos volna, hogy az orvosok nemsak az orvosláshoz, hanem kissé az emberhez is értsenek; akkor e kérdéssel szemben nem helyezkednének olyan álláspontra, mint ahogy közülök sokan teszik, mikor hagyomány- s erkölccsel szemben a természeti ösztönök ügyvédeinek csapnak föl.”²⁾

¹⁾ M .1. m. II. 310. A fordítás Szuszai i. munkájából való.

²⁾ *Rjörnson* így nyilatkozik i devonatkozólag: „Azt hiszem, hogy még senkit sem tett beteggé a megtartóztatás: hanem igenis az

Újabban egyesek különös hangsúlyozással mutatnak rá a nemi ösztönök gátlásának az *idegességet* előmozdító hatására. Főleg *Freud* bécsi orvos keltett nagyobb feltűnést, ki bizonyos idegzavaroknak nemi eredetéről állított fel új elméletet. Rendkívül érdekesen analizálja és cífolja Freud theoriáját *Foerster* már többször idézett munkájában.¹⁾

Freud nem is a teljes megtartóztatásról, hanem az u. n. kultúrai nemi erkölcsről, a különféleképen gátolt és korlátolt nemi erkölcsről beszél s a mai magasfokú kultúréletnek növekvő idegességét, az oly gyakori hiszteriát és neuraszthériát elsősorban erre vezeti vissza. A különszeg gátolt s elfojtott nemi ösztön belül továbbhat és kárpótló jelenségeket, idegességet, illetve pszichoneurózist termel. A teljes tartózkodás eszerint természetesen még veszedelmesebb volna.

Azt válaszoljuk erre Foersterrel, hogy az orvostudomány még nem lát tisztán e kérdésben. „Oly bonyolult lélek- és idegtani kérdés ez, oly ismeretlenek az összefüggések és szinte lehetetlen azok exakt tudományos megállapítása, hogy itt fölváltva minden lehet tagadni vagy állítani az épen divatos szempont szerint. Épen azért a nemi kérdésben való erkölcsi állásfoglalásunkat nem tehetjük függővé az orvostudomány ingadozó elméleteitől.”

Hogy némi igaza van Freudnak, az megengedhető. Annyiban t. i., amennyiben minden erős vágy és annak ki nem elégítése visszahatással lehet az idegrendszerre

a körülmény, hogy fantáziáját kizárolag nemi képekkel töltötte meg. Akármivel töltöd meg képzeleteit egyoldalúan, vesztedre lehet.

¹⁾ A nemi élet stb. 103—119. I.

sőt a vérkeringésre is. így van pl. ez az önbecsülés ösztönével, így lehet a nemi ösztönnel is. Ha valaki nemi hajlamait tettleg nem elégíti ki, akármilyen okból, mondjuk mert lelkismerete őt ettől eltiltja, de képzelmével minden kielégítést megszerez magának, a vágyakat folyton fejleszti magában, a megtartóztatás kötelezettségét akaratával nem teszi magáévá s az ösztön-elfojtás helyes pedagógiájára ügyet sem vet, természetes, hogy az ilyen erős megrázkoztatásoknak teszi ki idegrendszerét. „Ha a szervezet egyik fele előkészül egy tevékenységre, annak számára nedveket és erőt termel, a vért a megfelelő szervekbe hajtja, a másik fele ellenben folyton gátol és visszatart s a felgyült és feszült energiákat a végső kiváltódásról letiltja”, „ha a lelket egészen hatalmukba kerítik az érzéki természet ingerei, sőt ezeket a lélek erősen szítja illúziókkal és kiszínezi az érzéki élvezet szegénységét, ily állapotban a nemi ösztönökkel folytatott harc valóban csak emésztő és gyötrelmes nyomorúság minden értelem és eredmény nélkül”.

De ha az a celibátusban élő pap vagy bárki a megtartóztatás kötelezettségét akaratával a magáévá teszi, ha lelkét nagy eszmények és célok töltik be s terelik el az ösztönök világától, ha e nagy eszmények gyökerükben ragadják meg az ösztönöket, *megelőzik* az izgatottságot s „az ember szellemi természetét szólítják az egész énnek homlokterébe”, ha az ösztönt nem pusztán külsőleg fojtjuk vissza, hanem visszamegyünk lélektani forrásáig s ott igyekszünk már úrrá lenni fölötté és energiáit máskép használjuk fel, átváltoztatva más, szellemi természetű energiákká, amellett használjuk a vallás óvó, elterelő s

idegesillapító hatalmát, akkor semmit sem kell férni az indulatok leküzdésének veszedelmeitől.

„Itt (a nemi ösztön tekintetében) nem úgy van, mint az éhségnél, melynek fájdalmas voltát hiány okozza, itt inkább nedvbőség okozta fájdalomról van szó, kiadni való fölösleg van az erőkben. De mint egy költségvetésben, úgy a fiziológiában is, lehetséges az értékeknek más rovatba áttétele s a fölhasználatlan összeget más cím alatt lehet értékesíteni. Meg kell találnunk az átszámításnak egy rendszerét, mert bármily eredetű legyen is az erő-fölösleg, azt valamely természetes fáradozás mindenelfogyaszthatja.”¹⁾

Ha az ösztönök fékezése veszedelmes volna s csak ugyan a fékezetlen ösztönélet teremtené meg az eszményi egészségi állapotot, akkor épen napjainkban kellene a legnagyobb egészségnek uralkodnia, mert ma ugyan nem gyakorolják a lemondást és ösztönelfojtást. És mit látunk mégis? Soha, egyetlen korban sem uralkodott olyfokú idegesség, mint épen ma. Úgy látszik tehát, hogy nem a megtartóztatás, hanem inkább a természetes nemi erkölcs a bajok forrása.

Nem is lehet veszedelmes az önmegtartóztatás. Ma már egyre általánosabbá válik a meggyőződés orvosi körökben is, hogy a test és idegrendszer egészsége rendkívül nagy mértékben függ a szellemnek a test fölött való uralmától. A modern pszichoterápia erős akarat-élet fejlesztésében, szellemi behatásokban látja a testi- és idegbajok gyógyításának legbiztosabb eszközét. A nemi téren való önuralom pedig tagadhatatlanul hatalmas,

¹⁾ Payât—Weszely: Az akarat nevelése, Bpest, 1905., 205.l.

akarat-kifejtés. Aki e tekintetben tud ösztönein győzedelmeskedni, hamarosan oly erős akaratra s jellemszilárdságra tesz szert, mely nagyon sok más idegrontó hatással szemben megerősíti. Mert az egészségnak nemcsak nemi eredetű veszélyei vannak. Ezer más behatás, inger, gátlás fenyegeti szervezetünket és lelkünket lépten-nyomon, melyekkel szemben jelentékeny erőre és szilárdságra van szükségünk, hogy ártalmatlanná legyenek ránk nézve. Mind e veszedelmekkel szemben szilárdságra s ellenállásra legbiztosabban a nemi megtartóztatás nevel, a nemi ösztön legyőzése képesít, mely tudvalevőleg a legnagyobb próbára teszi az akaratot és épen innen fakadó jóhatásai és áldásai akkor is megbecsülhetetlenek, ha ez az önmegtartóztatás némi nehézségekkel vagy akár károkkal járna.¹⁾ De még e csekély károkat is kizára az a jóleső érzés, emelő, boldogító tudat, mely minden rendet-

¹⁾ Igenis, még akkor is, ha károkkal járna. Mert *nem az egészség az élet legfőbb java*. „Hisz az egészség csak arra való, hogy más, magasabb célok érdekében érvényesítsük és használjuk. Avagy az anyai szeretet, a tudományos tevékenység, a betegápolás és minden más áldozatos tevékenység nem jár-e fáradalmakkal és virrasztásokkal, melyek sokszor nagyon károsak az egészségre? És mégsem állította soha senki, hogy a jóemésztsés, a zavartalan vérkeringés és a nyugodt álmok kedvéért mindezeket a tevékenységeket be kell szüntetni! Tehát ha tényleg meg is állapítanák valamikor, hogy a megtartóztatás káros az egészségre,.... mindenössze az következnék, hogy a megtartóztatást akkor az áldozatos tevékenységek sorába kellene iktatnunk; de sohasem dönthetne értéke fölött az a szempont, vájjon káros-e az egészségre vagy nem.” (Foerster—Schütz, Élet és jellem, 176.1.). Ezen a címen a bakteriológiának, az ólombányászatnak és aviatikának is elvi alapon kellene hadat izennünk.

len indulat legyőzését kísérni szokta. Tapasztalhatta akárki, ha tudott valaha magának és vágainak parancsolni, mennyi öröm fakad abból, az önbizalomnak, az akaraterőnek, az életkedvnek és vidámságnak mekkora növekvése járt azzal. Nem lehet az veszedelmes az egészségre.

Ha az önmegtartóztatás, akár időleges, akár állandó egészségtelen volna, ugyanazzal a szélsőséges következetéssel azt állíthatnók, hogy akkor a főkezettel nemi életnek egészségesnek kell lennie. Pedig mennyire nem az! Nem is gondolunk arra a sok közvetlen nyomorúságra, mely a testiség zabolátlanságából árad. Mérhetetlen baj már az az akaratgyöngeség is, mely az ösztönös életből fakad. A nemi téren akaratlan elveszti ellenálló képességét másfajta ingerrel és idegességgel szemben is.¹⁾ „A legveszedelmesebb nemi betegség, melyet a törvényellenes nemi viszonyok (tegyük hozzá: az önuralomnak és szigorú önfegyelmezésnek hiánya nemi téren) szereznek, a *jellemtelenség*, a tisztább, mélyebb lelkiismeretből elszabadult cselekvés megszokása. A ledér ember más téren is elszokik a komoly következetességtől és a pilla-nat és véletlen rabjává válik.”²⁾

Nem a szellem bukásai, hanem uralma, az önfegyelmezés és önuralom az egészség alapja, és épen ezért a nemi megtartóztatás egészségtelen voltát hirdető orvosi állítások tudományos alap nélkül valók. Az ilyen állítások legcsattanósabb cífolata egyébként az a tény, hogy ifjak és leányok, férfiak és nők, szerzetesek, papok, apácák

¹⁾ Foerster—Schütz: A nemi élet stb., 163. 1.

²⁾ U. o. 58. 1.

százezrei vannak, kik Isten és ember előtt tisztán élnek, és semmi bajuk sincs. *Contra factum non est argumentum.*

Különben méltán veti szemükre az orvosoknak *Foerster*, hogy a nemi tartózkodás egészségi veszélyei-ről való érvelésük szembeszökő hibákban szenved.¹⁾ „Először kijelentik, hogy nemi tartózkodók egyáltalán nincsenek. Aztán pedig „gazdag tapasztalásukra” hivatkozva hirdetik, hogy a tartózkodás egészségellenes. Ha nincsenek tartózkodók, hol szedték gazdag tapasztalatukat? ... Igazi és következetes absztrinsek ritkán jelennek meg az orvos fogadó óráján, mert testileg és szellemileg nagyon jól érzik magukat és mert csekély, múló kellemet-lenségeik elenyésznek amaz egészségárasztó erő mellett, mely a következetes életből és a természetes indulatokkal szemben tanúsított állandó akarattevékenységből fakad.”

Egyébként ennek a nemi megtartóztatás ellen folytatott egész harcnak — melynek főképviselői *Eulenburg, Löwenfeld, Blaschko, Röhleder, Marcuse* stb. — nem is annyira tudományos meggyőződés, mint inkább egészen más az alapja. Tudományos, kísérleti vizsgálódásokon alapuló meggyőződés nem lehet, mert eféle kísérleti megfigyelések e téren egyszerűen lehetetlenek. Exakt tudományos megállapítások helyébe egyéni szubjektív vélekedések, merész, nagy hangú állítások lépnek, melyeket dekadens korunk kész-pénznek vesz és örömmel követ. Napjaink nemi erkölcsökben való sülyedtsége sa neomalthusianizmus az igazi alapja a celibátus és minden megtartóztatás ellen való harcnak. Hogy a mindenben lábrakapó erkölcsstelenséget

¹⁾ *Foerster—Schütz*, Nemi élet stb. 115. 1.

igazolják, hogy a magzatirtást, vagy a fogamzás megakadályozását védelmezzék, hitelvészetté kell tenni a megtartóztatást, el kell hitetni annak élettanilag lehetetlen vagy egészségtelen voltát. De mivel tudományos érveik nincsenek, helyettesítik azokat öblös s minden ellenmondást kizárti akaró frázsákkal, mint teszi pl. Rohleder, ki a IV. neomalthusianista nemzetközi kongresszuson (Drezda, 1911.) azt mondta, hogy aki más nézeten van, (vagyis aki azt mondja, hogy a megtartóztatás fiziológiailag lehetséges) az vagy egészen különleges szent és ábrándozó, vagy képmutató, vagy idióta. De hát ilyen érvekkel még nincs az ügy elintézve!

3. Ha élettanilag nem lehetetlen és nem veszedelmes is a celibátus, mégis természetellenes, mondják tovább, mert *tagadása az életnek és elnyomása a személyiségnak*. Ez pedig elavult, terméketlen eszmény. Ma a kitombolás, a kiélés, az életnek teljes, minden korlátozástól ment végigélese, az életingenlés a jelszó.

De hát mit kell végigélni? „Az élet beteges és egészséges, gyenge és erős, gyáva és derék elemekből áll. Mit kell igenelni? A szellemet vagy ösztönt? A jellemet vagy szeszélyt? Az önzést vagy szeretetet?”¹⁾ Mikor élek igazán, mikor vesz körül az élet zavartalan, teljes harmoniában? Akkor, ha szenvédélyeim ide-oda dobálnak, ha érzékeim rabságában sínylődöm, vagy akkor, ha érzékeim fölött uralkodva jobbik részem, szellemiségem jut előtérbe? Világos, hogy a második esetben. De ehhez ösztöneink föltétlen engedelmessége és alárendeltsége szükséges. És ez az önfegyelmezés és önuralom élettagadás? Ha igen, akkor a celibátus is. De ha nem, ha az

¹⁾Th. Foerster—Schütz: filet és jellem. Budapest, 1913, 55. 1.

önmegtagadásban hasonlíthatatlanul több életenergia mutatkozik, mint a tehetszín és akaratgyöngé igenlésben, akkor a celibátus sem élettagadás, sőt inkább a legnagyobb fokú szabadság és függetlenség az ösztönökkel szemben, nem megfeszítés, hanem meghódítása a természetnek, a szellemiségnak abszolút érvényesülése az érzéki fölött, a legteljesebb élet, egész élet.

A személyiséget sem nyomja el. Ha Ellen Key szerint „Persönlichkeit is das, was ich mit niemand gemeinsam habe”, ha a modern személyiség élesen körülhatárolt individualitásban, tevékeny erőben, az *én-nek* minden törekvésünk, érték- és boldogság-érzésünk központjába helyezésében áll:¹⁾ akkor a celibátus nem hogy nem elnyomása, de a legteljesebb kifejlesztése a személyiségeknek. Mert mikor beszélhetek több joggal az *én-ről*, mikor állok több öntudattal a természettel szemben, mikor fejtik ki nagyobb erőt, bátor, aggresszív erőt: amikor a mindenivel közös, személytelen ösztönök zsarnokoskodása alatt állok, vagy amikor legyőzöm az érzékkiséget és teljesen szellemi rendeltetésemnek élek? A celibátus pedig csakugyan hősies legyőzése az érzékkiségeknek, következéskép a személyiségeknek, az *én-nek* legteljesebb kifejlesztése. És ez nem volna teljes élet, ez a természet- és világfölényes élet? Az ilyen nem egész ember? Nem a celibátus, hanem a kiélés öli meg az embert, mert a folytonos engedékenység a vágyakkal szemben gyöngítíti az akaratot s elnyomorítja a nemesebb részt, mert a merőben természeti embert engedi érvényesülni a belső lelki

¹⁾ *Esser-Mausbach: Religion, Christenthum, Kirche, Kösel, 1912.*
237. 1. skk.

ember fölött. A virginitás ellenben az *egyéni* érvényesülés legfőbb foka az általános törvénnyel szemben.

Annyira nem élettagadás a celibátus, hogy inkább a legnagyobb fokú munka annak érdekében és megbecsülhetetlen érték a világban küzdő és számtalan kísérőnek kitett ember számára, melyből erőt és bátorságot merít azon kisebb önmegtagadásokhoz, melyek neki is szükségesek. „*Minden erkölcsi cselekvés bizonyos értelemben „világiszony kicsinyben”* és ellenállás a természettel szemben; következésképen szüksége van fönséges és tökéletes példák szuggesztív behatására, hogy meg tudjon állni az érzéki világ csábításával szemben és hinni az ellenállás erejében és jogában.”¹⁾

Különben ez az egész ellenvetés, a celibátussal szemben az életnövelésnek és életigenlésnek hangoztatása abból a napjainkban széltében divatos, a dekadens francia szépírókból s a modern nemi reform-irodalomból táplálkozó felfogásból ered, mely szerint az erosz az élet központja, legfőbb értéke, legnagyobb boldogsága. A nemi szükségletek kielégítése az élet egyedüli értelme. Emellett minden más cél és életfeladat eltörpül. „Az az ostoba vélemény, hogy a szerelem a legfontosabb dolog az életben.”²⁾

Igen határozottan foglal állást e felfogással szemben többek közt Tolstoj Leó is.³⁾ Valamint Paulsen és legfőképen Foerster.

¹⁾) Foerster—Schütz: A nemi élet stb., 125. 1.

²⁾) Payot—Wessely, i. m. 213. I.

³⁾) „Lasterhafte Genüsse.” Ford. Hauff, Berlin. — „Über die sexuelle Frage.” Ford. M. Teofanoff. Leipzig. 1911. (L. Jehlicska Ferenc dr. Punctum punetorum. Religio, 1911., 122 skk. 1.)

Nem az erotikum az élet központja s egyedüli értelme. Nem pusztán nemi lény az ember, hanem értelmes, szellemi személyiség, kinek sokkal¹ magasabb szükségletei is vannak, mint a nemi ösztön kielégítése. Az életnek igazi célja és értelme, mint Tolstoj mondja, szolgálni az embereknek és Istennek, előmozdítani nemünknek haladását a kultúrában és közeledését az Istenség felé. Java erőket tehát ezeknek a nemes, emberhez méltó feladatoknak kell szentelnünk; a nemi élet ezzel szemben alárendelt szerepet játszik, mint életünknek egyik töredéke. Épen azért, ha valaki azon okból, hogy megosztatlanul élhessen e magasabb céloknak, az alantaszabb nemi életről teljesen lemond, nemhogy nem cselekszik a természet ellen, hanem inkább a legtisztábban felfogott emberi természet szerint jár el, s az élet központjából kivert Vénusz helyébe azt állítja oda, ami csak ugyan oda való. „A dolgos embereknél — mondja Payot¹) — (a szerelem) nem lehet más, mint egy fogás az ételsorba.”

Egyébként ettől eltekintve, már csak azért sem szabad a nemi életet minden áron előtérbe tolni, mert úgyis túlontúl megteszik azt saját ösztönös erői. Folyton előtérbe tolakodik, minden magasabb erőt s erkölcsi szempontot meghátrálásra késztetni akar. Ha ebben tudatosan segítjük, ha egyeduralomra juttatjuk, hamarosan tönkreteszi a szellemi életet és hozzá maga is elfajul. — Nem szabad előtérbe tolni s az élet központjába állítani azokra való tekintettel sem, kik különös hajlandósággal bírnak a nemi dolgokban, vagy akiket betegség avagy

¹) I. m. 208. l.

szervi fogyatékosság gátol erotikus kívánságaik teljesítésében s végül akik perverz hajlamúak e téren. „Hiszen mindenben emberek csak abban tudnak vigasztalást, erőt és segítséget találni, ha a nemi ösztön kielégítését nem állítjuk oda nekik, mint az élet legfőbb eseményét, hanem tekintetük inkább más nagyobb jelentőségű életérdekekre irányítjuk. A modern elméletek ellenben az impulzív vagy abnormis természeteket csak még jobban megerősítik erotikus rabságukban. Nincs kétség benne, hogy a homoszexuálisok, kik ma nagyszemtelenül jogot követelnek rendellenes hajlamaik kielégítésére, e szemtelen követelésükre végzetes bátorítást merítenek azon modern életfölfogásból, mely a nemi ösztön kielégítését annyira az egész élet középpontjába állítja, hogy mellette minden egyéb emberi érdek és szempont elhomályosul.”¹⁾ Tehát nem pusztán a nemi ösztön kedvéért élünk. És ennek a celibátus a legnyomatékosabb hangsúlyozása. Az ember szellemi rendeltetését és feladatait állítja be az élet közepébe a nem odavaló erotikum helyett. Igazi életigenlés azért a celibátus, sok-sok életerőnek és életboldogságnak kiapadhatatlan forrása.

VIII. FEJEZET.

A celibátus *erkölcsstelen*, mert 1) sok bűn származik belőle; 2) mert igazságtalan kényszer és jogfosztás. Legalább könnyebb fölmentés által kellene enyhíteni.

A celibátus erkölcsstelenségét bizonyítják ellenségei 1) avval a sok visszaéléssel és erkölcsi kihágással, melyet a

¹⁾ Foerster—Schütz: A nemi élet stb., 60. 1.

nőtlenségre kényszerített papok elkövettek és elkövetnek s amelyek elmaradtak volna, ha házasságban élnének. A Théine r testvérek hírhedt munkájukban: *Die Einführung der erzwungenen Ehelosigkeit bei den christlichen Geistlichen und ihre Folgen* (Altenburg, 1828. és 1845.), Hoensbroeck ex jezsuita Ultramontane Moral (479—511. 1.) c. könyvében, „A celibátus vagyis a kötelező papi nőtlenség a kath. egyházból különös tekintettel hazánkra” c. munka¹⁾) és sokan mások szinte kéjelegve turkálnak a múlt eltévelye-dései közt, egész sereg botrányos esetet találnak fel, s mind ügy állítják oda, mint a celibátusnak szükségszerű következményeit. Nem is lehet az máskép, sóhajtanak fel szemforgatva. Úgy volt az mindig és úgy is lesz, hogy a celibátusra kényszerített papok házasságon kívül keres-tek és keresnek nemi kielégítést, és pedig legtöbbször igen brutális, nem egyszer természetellenes módon.

Mindenekelőtt fájdalommal kell megvallani, hogy magukról megfeledkezett, botrányosan élő papok csak-ugyan akadtak a múlt minden századában és akadnak napjainkban is. Azt sem lehet tagadni, hogy voltak periódusok, amikor szinte kétségejtők voltak e tekintetben az állapotok. Nem vizsgáljuk az előbb említett szerzők által hánytorgatott botrányos eseteket, nem kutatjuk azok forrásait, pedig rámutathatnánk, hogy hányszor mentenek tisztában, megbízhatatlan forrásból, egyoldalú, pártos írókból. Annyira nem kutatjuk, hogy inkább megengedjük, miszerint az általuk festett kép még nem is elég fekete. Azt azonban határozottan tagadjuk, hogy e szégyenletes

¹⁾ Írta egy plébános, 1896.

aljasságok, melyek itt-ott előfordultak, a celibátus elkerülhetetlen következményei volnának.

Nincsenek összefüggésben a celibátussal, mert a házas papok körében is elég erkölcsi nyomorúság fordul elő. Hogy milyenek voltak a házasságra szabadított prédikátorok között az erkölcsi állapotok a reformáció elején, maga Luther nem egyszer elkesegrete. És azóta sem változtak a viszonyok. Házasságtörés, természetellenes bűn, világias léhaság előfordul biz ott is elégsszer. És akinek volna hozzá lelke akármilyen pamfletekből s anekdota gyűjteményekből szedett eseteket komoly ábrázattal előadni, a protestáns papság 400 éves múltjából bőven szedhetne össze annyi botrányos esetet, amennyit Hoensbroech a kath. papság 19 százados életében talált. Pedig az a protestáns papság nincs celibátusra kötelezve.

Azonkívül a házasságban élő laikusok szintén nem követik a celibátust és vájjon azok között semmiféle erkölcsi kihágás, házasságtörés stb. nem fordul elő? Mit tartanák arról, aki a házasok erkölcsi kihágásainak okát a monogámiában keresné s a házasságot erkölctelen intézménynek mondaná?

Amint nem a házasság oka a házasságtöréseknek, azonképen a celibátus sem a papok visszaéléseinek. Hanem igenis, minden bajnak oka először az, hogy sokan hivatás és áldozatos lélek nélkül, pusztán földi szempontokból, érdekből, emberi tekintetekből lesznek papokká, másodszor pedig az ember gyöngesége, a kellő önuralom és önfegyelmezés hiánya, az ösztönös életnek a szellem fölé kerekedése. És minél fölségesebb valamely eszmény és intézmény, minél magasabban áll a közönséges ember fölött, annál elmaradhatatlanabb a visszaélés. Amiért azon-

ban egyrészt nem az eszmény és intézmény a felelős, hanem a gyöngeségei fölött uralkodni nem akaró ember, másrészt ebből nem az következik, hogy el kell dobni azt az eszményt és intézményt, hanem csak az, hogy olyanok álljanak szolgálatába, akik komolyan akarják megvalósítását, és ha egyszer lekötötték magukat, férfiasan állják szavukat s győzzék le az emberi természet gyöngéségeit.

Vagyis az következik, hogy az egyházi rendbe lépni kívánók alaposan vessenek számot magukkal s vizsgálják meg őket nem kevesebb alapossággal az előljárók, vájon nem érdek vagy egyéb nemtelen szempont viszi-e őket az egyházi pályára és vájon az annyira szükséges önmegtagadásban s vágyaik fékezésében kellőképen gyanakorolták-e magukat? Akik pedig már benne vannak az egyház szolgálatába, legyenek urai szavuknak. Ne feledjék, hogy tisztán élni nem lehetetlen, csak használják a kellő szellemi szereket. Az egyház szabályait követve legyenek óvatosak, kerüljék a veszedelmet, kerüljék a mértektelenséget, az alkoholt, a túlbő táplálkozást, mozogjanak, legyenek állandóan elfoglalva, imádkozzanak buzgón s a celibátus megtartása semmiféle különösebb nehézséget nem fog okozni.

Egyébként a múltból előkotorászott eseteket vajmi könnyű megolvasni, pedig tizenkilenc száz éves immár a celibátus és követőinek száma e hosszú idő alatt ki tudja hány milliót tesz ki. Azonkívül oly periódusokból valók legnagyobb részt, melyekben általános volt az erkölcsi hanyatlás, melyekben a celibátusra nem kötelezett laikusok még mélyebbre sülyedtek, mint a papok. Semmi

összefüggés sincs tehát a papok ballépései és a celibátus közt.

Nem tagadjuk, napjainkban is fordulnak elő bajok. De egyrészt most sem a celibátusban van a hiba, másrészt szórványosan előforduló esetek miatt az egész papságot s a celibátus intézményét megvádolni s befeketíteni nem tárgyilagos eljárás. Pedig elégszer előfordul. Ha egy-egy eféle szomorú eset merül föl, nagyon hamar kész a világ az ilyen szerencsétlen elesett papban az egész papság normális típusát látni. A celibátusát becsülettel elő nagyszámú papot észre sem veszi, ellenben ezt az egy-két magáról megfeledkezettet mindjárt fölfedezi s valamennyit olyannak mondja. Az ellen azonban ugyan- csak tiltakoznának, ha egy-némely város erkölcsi után ítélné a házasságtrést általánosnak s minden házasságban előfordulónak mondánók.

Nem árt megszívelni, amit Foerster mond idevonatkozólag s föntebb már idéztük is: „Aztán pedig végrevalahára el kellene hallgatnia a celibátus visszaéléseiről való sok szóbeszédnek. Elfogulatlan protestánsoknak mindig meg kellett engedniök, hogy a katholikus papság nagyban és egészben becsülettel éli celibátusát; mily kevés a botrány, ha az ember meggondolja a papok számat és azt a körülményt, hogy árgusszemmel figyelik életüket! Sőt joggal állapították meg, hogy házas emberek erkölcsi vétségei nagyobb számúak, mint a katholikus papság megfelelő részénél. Ez nem véletlen, ha az ember meggondolja, hogy a katholikus papnak az ő méltósága külön ötalmat nyújt, hogy sok kísértéstől meg van kímélve, melyekben közönséges ember elbukik, és hogy egyházának gyakorlatai, nevezetesen az oltáriszentség-

hez való vonatkozásai nagy benső megnyugvást és erőt képesek neki adni.”¹⁾

2. Erkölcstelen, mondják továbbá, a celibátus, mert igazságtalan kényszer és jogfosztás, mert legszentebb emberi jogaitól s szabadságuktól üti el a papokat, leköti őket mindenre, s épen ezért beleütközik a természetjogba s természetes erkölcsbe.

Kényszer! Igaz, hogy az egyház a papi állással elválaszthatatlanul egybeköti a celibátust, s aki egyszer pappá lesz, az köteles a papsággal járó minden kötelezettséget is magára venni s viselni, de kényszerít-e valakit arra, hogy pappá legyen? Ellenkezőleg, minden ilyen kényszerítést censurával fenyít! Nincs tehát kényszer a papságra, nincs a celibátusra sem. Még csak nem is csalogat senkit, nem vezet félre senkit az egyház. Nem földi előnyök, kényelem, jómód kilátásba helyezésével toborozza szolgáit. Sőt leplezetlenül, nyomatékosan és komolyan tárja fel a papra váró kötelezettségeket, a nehézségeket, s nagyfokú lemondást és önfeláldozást, melyet hoznia kell. És ha valaki mindezeket tudva mégis vállalkozik a papságra, az csak nem beszélhet kényszerről. Arról persze nem lehet az egyház, hogy akadnak sajnos, akik földi előnyök és tekintetekből tolakodnak be az egyházi rendbe, akikben hiányzik az áldozatos krisztusi szellem, lépésük fontosságának s elhatározó voltának meggondolása, akik aztán utóbb kényszernek érzik a ce-

¹⁾ *Foerster—Schütz*: A nemi élet stb. 145. 1. *Voltaire* írja: A világiak élete mindenkor vétkesebb volt a papokénál; de ezek kicsapongásai mindenkor felötlöbbek voltak a szabálytalansággal való ellenkezések miatt. (De Maistre, i. m. 295. 1.)

libátust. De az ilyenek ne az egyházt, hanem önmagukat vándolják!

Jogfosztásnak sem mondható a celibátus. Önmaga mondott le a pap a házasságra-lépés jogáról. Azt csak megteheti az egyház, hogy maga állapítja meg a tisztselőiben megkívánt tulajdonságokat és kellékeket. Hogy miért kívánja tőlük a celibátust, az előbb mondottakból elégé kiviláglik. Azt is tudjuk, hogy a jóakaratúáknak a celibátus megtartása nem lehetetlen. A papjelölt nagyon jól tudja mindezt. Elég időt is ad neki az egyház önmaga megvizsgálására, hogy vájjon lesz-e kellő akarata a vállalt kötelezettségek megtartására, nincs-e benne különös hajlamosság a szexualitásra. Megismerkedik a tiszta élet természetes és főleg természetfölötti, a katholikus papnak bőven rendelkezésére álló eszközeivel. Az utolsó szót olyan korban kell kimondania, melyben már elég érettéggel bír lépésének és következményeinek megfontolására. Ismeri már a nemi ösztön természetét. Hiszen tudnivaló, hogy az ember 18—20 éves korában jelentkezik az legviharosabban, volt már tehát módja önmagának s ösztöneinek kitapasztalására s a maga fölött való uralom gyakorlására. Ha már most mindezek után elhatározza, hogy pappá lesz, hol van itt jogfosztás?

Azt ne várja senki az egyháztól, hogy néhány olyan kedveért, ki szeretné a papi hivatalt a vele járó kötelezettségek nélkül, elejtse évezredes, kipróbált, bevált, mondhatatlan sok áldással egybekapcsolt intézményét. Annál kevésbbé, mert mindig akadtak és akadnak, kik lelkesen áldozzák fel magukat Istennek s a lelkeknek szolgálatára, s Istennek országáért készséggel férfiatlanítják meg magukat.

„De mégis kemény dolog az, egész életére lekötni a papot. Hátha utóbb megváltozik hajlandósága? Talán a legjobb szándékkal lett pappá, de később nagy szenvendély ébredt benne, szerelemre gyúlt és nem változtathat állapotán. Ez már igazán jogtalanság vele szemben.” Az a körülmény, hogy aki pappá lesz, egész életére szóló kötelezettséget vesz magára, minden esetben meggondolandóbbá teszi e lépést, s kötelezi a papjelöltet, hogy az elképzelhető legnagyobb alapossággal vizsgálja önmagát és a rá váró feladatokat, kötelezi az egyházi felsőbbségeket is, hogy gondos körültekintés után adják csak fel az egyházi rendet. És ha valaki mégis elhatározza magát, késszen kell lennie arra is, hogy esetleg szenvedni fog, de szavát megtartja. A házasság is egész életre szól. A házasságban is megtörténhetik, hogy egyik vagy a másik fél kiábrándul, arra a tudatra jön, hogy nem egymáshoz valók, vagy új szenvendély támad a kihűlt érzések helyében és még sem változtathat a dolgon. Új házasság kötése lehetetlen. Az nem kegyetlen helyzet? Miért volna kegyetlenebb a papé? Nem lehet kiszolgáltatni sem a házasságot, sem a celibátust az emberi természet szeszélyének s változandóságának. Egyébként ha kötelességeihez hű az a pap, ha vigyáz szívére, óvatos a nőkkel szemben, alig fog lobbót venni. És ha egyiknél-másiknál a legnagyobb óvatosság mellett is előfordul, boruljon a kereszt elé, áldozza fel magát, szíve véres könnyeit egyesítse Megváltója kihullott vérével, kerülje a találkozást, uralkodjék maga fölött fokozott mértékben s az idő hamarosan behegeszti szíve sebeit.

„Igen, de az ilyen szerencsétlen szenvendély nem okoskodik. A legjobban indult papot is megszédítheti.

Nem lesz ereje ellenállni s inkább kész aposztatálni, mint-hogy lemondjon. Ha már a celibátust minden áron fenn kell tartani, legalább könnyebb dispenszáció által kellene ama szerencsétlen megmentésére sietni. Mert ma csak elméletben lehetséges a dispenszáció. A gyakorlatban abszolúte felmenthetetlen a celibátus.”

Vannak katholikus írók is, kik könnyebb és gyakoribb dispenszációt sürgetnek.¹⁾ Eleven színekkel ecsetelik, hogy mennyi botrány maradna el eképen! A nagy szenvédély rabjává lett pap vagy hitehagyóvá kényszerül lenni ma, vagy az egyházi rendben maradva jellemetlen módon elégíteni ki ösztöneit. Mindakettő botányos. Ha dispenszációt kaphatna, csöndben lelépne az egyházi pályáról anélkül, hogy vallásával szakítani lenne kénytelen.

Valószínű, hogy egyik-másik esetben jó hatással volna a dispenszáció. Talán megakadályozna néhány aposztáziát, útját vágna néhány botránynak. De ezt sem minden esetben. Mert meglett korban egészen új pályát kezdeni nem könnyű dolog s a dispenszáció lehetősége mellett is előfordulhatnának botányos esetek. Az azonban egészen kétségtelennek látszik előttünk, hogy az egyház közjavára nem szolgálna a dispenszáció lehetősége, mert csak az ingadozók és határozatlanok számát gyarapítaná s oly pályává változtatná az egyházi állást, melyet megpróbál az ember, s ha nem tetszik, tovább áll. Azonkívül a veszedelmeket is gyarapítaná, melyeknek a pap amúgy is ki van téve. Továbbá ha minden tör-

¹⁾ Pl. *Jos. Schnitzer*, Kath. Ehrechth, Freiburg, 1898., 470. l. 1908-ban modernista nézetei miatt X. Pius pápa felfüggesztette.

vényt eltörülni, vagy felmentésekkel enyhíteni akarunk, melyet megszegnek az emberek, akkor már régen el kellett volna törölni a házasságot is, a VI. parancsot is, mert ugyancsak elégszer megszegtek mindakettőt.

Nem a sűrűbb dispenzáció segítene a bajokon, hanem segít először is az általános hiterkölcsei föllendülés, a krisztusi gondolatnak minél szélesebb körben való uralomra jutása, igazi katholikus közszellem, mely alkalmas papokat adna egyrészt, másrészt szorítaná a papokat a celibátus megtartására és segítené is egyben őket abban, azután pedig lelkes, okos papnevelés, a jövő papjainak jellemes, erős akaratú férfiakká nevelése, hogy amire becsületesen és isten színe előtt vállalkoztak, azt törík szakad mindenhalálig híven meg is tartsák.

Meglehet, hogy némelyek azon benyomással fogják letenni e könyvet, hogy túlságos ideálizmus vonul rajta keresztül. Ezek ne feledjék, hogy Isten országában mindennek eszményinek kell lenni. Papjai is eszményi törekvésük kell hogy legyenek, nagyratörő, emelkedett lelek, kik anélkül, hogy visszatekintgetnék Egyptom elhagyott húsos fazekai után, testüket s alsóbbrendű vágyaikat hősi lélekkel feszítik keresztre, mert élteti őket a feltámadás, az ígéret földjének reménye. Sőt a celibátusnak nemcsak gyakorlásához, de megértéséhez is kell idealizmus, lendületes vallási életfelfogás, s akiben ez nincs meg, az előtt — akármennyit beszéljünk is — mindenig talány vagy hihetetlen és lehetetlen dolog marad a celibátus.

Tartalom.

Bevezetés.....	3

I. Rész.

A CELIBÁTUS TÖRTÉNETE.

I FEJEZET.

A celibátus eredete	11

Sem Krisztus Urunk, sem az apostolok nem rendelték el, mégis szentírási gyökerei vannak.

II. FEJEZET.

A celibátus története az első három században	17

Nemcsak a világiak, hanem méginkább a papok közt kezdtött fogva sokan voltak, kik askézist gyakoroltak. Tételes törvény azonban nem írta elő. A fölszentelés előtt kötött házasság folytatható volt. De az isteni szolgálat idején kötelező volt a tartózkodás, a fölszentelés után pedig házasságra lépni egáltalában nem lehetett.

III. FEJEZET.

A celibátus története a nyugati egyházban a IV. századtól a VI-ig	42

Az első celibátus törvény: az elvirai kánon. Miért rendelte el most az egyház a celibátust kötelező módon? Siricus és I. Ince pápák, a II. és V. carthagói zsinat törvényei. A szub-

IV. FEJEZET.

Az egyház celibátusra kötelezte papjait, hogy függetlenek legyenek: a világtól, családi gondoktól, társadalmi tekintetektől, világi hatalmasságuktól 173

V. FEJEZET.

Áz egyház végül a celibátussal azt is el akarta érni, hogy az egyházi javak rendeltetésüknek megfelelően használtassanak fel s minden nepotizmus az egyházi javadalmak és hivatalok adományozásánál elkerültessék 184

B) Ellenvetések 185

VI. FEJEZET.

A celibátus *keresztényiden*, mert ellenkezik 1) Isten e szavaival: „Növekedjetek és sokasodjatok”, azért árulás a faj ellen; 2) sz. Pál e kijelentésével: „A püspöknek... egy feleségű férfiúnak kell lenni”; 3) az apostolok gyakorlatával 186

VII. FEJEZET.

A celibátus *természetellenes*, mert 1) élettani lehetetlenség, 2) vagy legalább is veszedelmes az egészségre, 3) tagadása az életnek, elnyomása a személyiségnak 190

VIII. FEJEZET.

A celibátus *erkölcselleni*, mert 1) sok bűn származik belőle; 2) mert igazságtalan kényszer és jogfosztás. Legalább könnyebb fölmentés által kellene enyhíteni 222